

Nationaal Hervormingsprogramma **2018**

April 2018

Inhoud

1. Inleiding	1
2. Macro-economisch scenario	3
3. Landspecifieke aanbevelingen	5
3.1. Begroting en fiscaliteit (Aanbeveling 1)	5
3.2. Arbeidsmarkt en onderwijs (Aanbeveling 2)	7
3.2.1. Gelijke kansen creëren in het onderwijs	7
3.2.2. De strijd tegen discriminatie op de arbeidsmarkt is prioritair	8
3.2.3. Extra aandacht voor specifieke doelgroepen	9
3.3. Innovatie en concurrentie (Aanbeveling 3)	10
3.3.1. Investerings in op kennis gebaseerd kapitaal bevorderen	11
3.3.2. De concurrentie versterken	13
4. Europa 2020-doelstellingen	15
4.1. Werk	15
4.1.1. Creëren van banen en verhogen van de werkzaamheidsgraad	15
4.1.2. De dreigende schaarste op de arbeidsmarkt aanpakken	16
4.2. O&O en innovatie	17
4.3. Onderwijs en vorming	20
4.3.1. Hoger onderwijs	20
4.3.2. Vroegtijdig schoolverlaten	21
4.4. Energie en klimaat	23
4.5. Sociale inclusie	26
4.5.1. De sociale bescherming van de bevolking verzekeren	26
4.5.2. De kinderarmoede terugdringen	27
4.5.3. De actieve insluiting van mensen ver van de arbeidsmarkt	27
4.5.4. Inadequate huisvesting en dakloosheid bestrijden	28
4.5.5. Opvang en integratie van mensen met een migratieachtergrond	29
5. Andere hervormingsmaatregelen en het gebruik van structuurfondsen	31
5.1. Industriebeleid	31
5.2. Kmo's en ondernemingsklimaat	32
5.3. Publieke investeringen	33
5.4. Structuurfondsen en investeringsfondsen	35
6. Betrokkenheid van stakeholders	37
6.1. Op politiek niveau	37
6.2. Op het niveau van de sociale dialoog	37
Bijlage 1: Hervormingsprogramma van het Vlaamse Gewest en de Vlaamse Gemeenschap	39
Bijlage 2: Hervormingsprogramma van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	89
Bijlage 3: Hervormingsprogramma van het Waals Gewest	131
Bijlage 4: Hervormingsprogramma van de Franse Gemeenschap	155
Bijlage 5: Hervormingsprogramma van de Duitstalige Gemeenschap	163
Bijlage 6: Reporting table on the assessment of the policy response to CSRs: qualitative assessment	173
Bijlage 7: Reporting table on national Europe 2020 targets and other key commitments	197
Bijlage 8: Bijdrage van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en van de Nationale Arbeidsraad ...	205
Bijlage 9: Bijdrage van de Nationale Hoge Raad voor Personen met een handicap	249
Bijlage 10: Bijdrage van de Federale raad voor Duurzame Ontwikkeling	255

1. Inleiding

In dit Nationaal hervormingsprogramma (NHP) brengen de verschillende regeringen verslag van de structurele hervormingen sinds de landspecifieke aanbevelingen van 2017, en geven ze aan welke maatregelen in de nabije toekomst verwacht mogen worden. De maatregelen zijn complementair aan de begrotingsmaatregelen die in het Stabiliteitsprogramma uitgewerkt worden. Ze komen volgens de regeringen tegemoet aan de vaststellingen in het Landverslag, de landspecifieke aanbevelingen 2017, de prioriteiten van de Jaarlijkse groeianalyse, het traject naar het bereiken van de Europa 2020-doelstellingen, en ze dragen bij tot de uitvoering van de Europese pijler voor de sociale rechten. Het NHP van dit jaar wordt voorgesteld in een context van bijzonder goede macro-economische resultaten van de Belgische economie. Die worden voorgesteld in hoofdstuk 2 en staan in een omgeving met relatief stabiele inkomensongelijkheid, die eerder laag is in vergelijking met andere EU-lidstaten.

De meest in het oog springende hervorming is het Zomerakkoord, dat op 26 juli 2017 in de federale regering overeengekomen is. Het akkoord is een aanzet tot een reeks hervormingen, die gedurende de rest van de legislatuur uitgewerkt en geïmplementeerd worden. Enkele maatregelen met een significant effect op het economisch potentieel zijn een verlaging van de vennootschapsbelasting, een vrijstelling op de dividendbelasting, en flexibilisering in de arbeidsmarkt.

Buiten het kader van het Zomerakkoord werden nog andere maatregelen gerealiseerd. Zo werd de tweede fase van de fiscale verschuiving doorgevoerd, met een verlaging van de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid, en aanpassingen in het stelsel van de personenbelasting. De derde en laatste fase volgt in 2019-2020. Verder werd de strijd tegen sociale dumping in de bouwsector opgevoerd met onder meer een gefaseerde vermindering van de loonkosten voor de ploegenarbeid op werven. In 2020 is deze vermindering op kruissnelheid en bedraagt ze 604 miljoen euro.

Op het gebied van de infrastructuur en de investeringen werd vooruitgang geboekt met het Investeringspact en werd een Energiepact gelanceerd. Het Nationaal pact voor strategische investeringen staat in het verlengde van het Europees investeringsplan. Het moet een stimulans worden voor publieke en private investeringen in strategische sectoren, zoals vervoer en communicatie, maar ook onderwijs en gezondheidszorg. Door de federale en gewestregeringen wordt ernaar gestreefd om tot 2030 een stimulans van 60 miljard euro te geven. Een visienota voor een interfederaal Energiepact werd in december 2017 door de federale en gewestelijke ministers van Energie voorgelegd aan hun respectieve regeringen. Elk van die regeringen ging inmiddels akkoord, hoewel de federale regering dat voorwaardelijk deed. Het pact bepaalt een visie op het Belgische energiesysteem tegen 2050 en verduidelijkt de verschillende doelstellingen, onder meer met betrekking tot het klimaat. Het legt de basis voor een coherente strategie op middellange en lange termijn voor de aanpassing van het energiesysteem door een aantal belangrijke maatregelen te formuleren om de energietransitie te versnellen.

In het proces van structurele hervormingen is er een nauwe betrokkenheid van de gemeenschappen en gewesten – zowel de regeringen als de parlementen – en de sociale partners. De hervormingsplannen van de gemeenschappen en gewesten zijn integraal in dit verslag opgenomen als bijlagen 1 t/m 5. Zij geven een uitvoerige toelichting bij hun maatregelen ter uitvoering van de landspecifieke aanbevelingen. In deze programma's worden ook de voortgang inzake de regionale Europa 2020-doelstellingen in beeld gebracht en de maatregelen die deze ondersteunen. Het advies van de sociale partners is ook in bijlage opgenomen.

In het kader van het Europees semester vindt er – zowel in de fact-finding mission als bilaterale ontmoetingen - een intensieve dialoog plaats tussen de diensten van de Europese Commissie en de respectieve bestuursniveaus van België. Elk van deze niveaus (federaal, gemeenschappen, gewesten) brengt haar maatregelen in het kader van het Europees semester ter sprake.

2. Macro-economisch scenario

Deze vooruitzichten beschrijven de voornaamste hypothesen en resultaten van de Economische vooruitzichten 2018-2023 van het Federaal Planbureau (FPB) voor het nieuwe Stabiliteitsprogramma en het NHP. De cijfers werden op 19 maart goedgekeurd door de raad van bestuur van het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR). De projectie is opgesteld bij ongewijzigd beleid. Ze houdt rekening met de informatie die beschikbaar was op 14 maart 2018. De maatregelen van de begrotingscontrole voor 2018 konden dan ook niet in rekening worden gebracht.

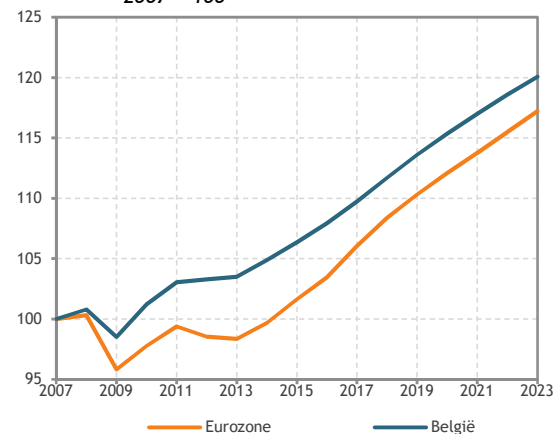
Tabel 1: Economische middellangetermijnvooruitzichten: voornaamste resultaten
Evoluties in %, tenzij anders vermeld

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Bbp in volume	1,7	1,8	1,7	1,5	1,4	1,4	1,3
Consumptieprijsindex	1,7	1,7	1,3	1,5	1,6	1,7	1,7
Binnenlandse werkgelegenheid (evolutie in '000)	65,9	57,3	47,9	46,4	33,9	28,1	26,3
Binnenlandse werkgelegenheid (evolutie in %)	1,4	1,2	1,0	1,0	0,7	0,6	0,5
Werkzaamheidsgraad (20-64 jaar)	68,5	69,1	69,7	70,3	70,8	71,3	71,7
Werkloosheidsgraad (FPB-definitie)	10,4	9,7	9,3	8,8	8,4	8,0	7,5
Werkloosheidsgraad (Eurostat-definitie)	7,2	6,7	6,5	6,2	6,0	5,7	5,3
Balans lopende rekening (Nationale Rekeningen - % van het bbp)	-0,2	-0,5	-0,3	-0,5	-0,6	-0,7	-0,9

De bbp-groei hypothesen voor de handelspartners van België in 2018 en 2019 zijn grotendeels gebaseerd op consensusvooruitzichten, terwijl voor de periode 2020-2023 gebruik werd gemaakt van de IMF-vooruitzichten van oktober 2017. De bbp-groei voor de eurozone als geheel zou op 2,2 % uitkomen in 2018 en op 1,8 % in 2019. Tijdens de periode 2020-2023 zou de groei verder vertragen tot gemiddeld 1,5 %.

De Belgische bbp-groei bedroeg vorig jaar 1,7 %. Ook in 2018 en in 2019 zou de Belgische economie sterk presteren (resp. 1,8 % en 1,7 %), waarbij vooral de particuliere consumptie aan kracht wint. Tijdens de periode 2020-2023 zou de economie een minder uitgesproken groei van gemiddeld 1,4 % laten optekenen. In vergelijking met de eurozone was de bbp-groei vooral onmiddellijk na de economisch-financiële crisis sterker in België, zoals blijkt uit figuur 1.

Figuur 1: Bbp-niveau voor België en de eurozone
2007 = 100

De output gap (die -0,9 % van het potentieel bbp bedroeg in 2016) zou sluiten in 2019. De berekening van die output gap wordt rechtstreeks afgeleid van een raming van de potentiële groei. Die is gebaseerd op de referentiemethode van de Europese Unie, maar wordt toegepast op de statistische concepten en het projectiekader van de nationale macro-economische modellen van

het FPB.

Over de periode 2018-2023 zouden in totaal 240 000 banen gecreëerd worden, of gemiddeld 40 000 per jaar. Het aantal gesalarieerden in de privésector zou stijgen met 176 000, het aantal zelfstandigen met 54 000 en de werkgelegenheid in de publieke sector met 10 000 eenheden. Maatregelen gericht op het beperken van de arbeidskosten voor loontrekkenden ondersteunen de werkgelegenheidsgroei vooral tijdens de jaren 2017, 2018 en 2020. De werkgelegenheidsgraad (20-64 jaar) zou geleidelijk toenemen van 67,2 % in 2015 tot 70,3 % in 2020 en tot 71,7 % in 2023. Het aantal werklozen (met inbegrip van de

niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen) zou over de periode 2018-2023 in totaal met 150 000 personen afnemen, rekening houdend met de verdere toename van de beroepsbevolking.

De Belgische inflatie, gemeten aan de hand van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen, werd in 2016 sterk opwaarts beïnvloed door enkele uitzonderlijke factoren. De invloed van die factoren viel grotendeels weg in 2017, maar toch bleef de inflatie (2,1 %) nagenoeg stabiel als gevolg van de toename van de olieprijsen. Tijdens de projectieperiode zou de onderliggende inflatie geleidelijk aantrekken als gevolg van de versnelling van de groei van de loonkosten. Het profiel van de consumptieprijsinflatie wordt in projectie voornamelijk bepaald door de olieprijsolutie in euro. Een verdere toename van de olieprijs resulteert in 2018 nog in een inflatie van 1,7 %. Door een tijdelijke olieprijsdaling in 2019 verzwakt de inflatie tot 1,3 %, maar nadien evolueren de Brentprijzen opnieuw in stijgende lijn en trekt de inflatie aan tot 1,7 % in 2023.

3. Landspecifieke aanbevelingen

3.1. Begroting en fiscaliteit (Aanbeveling 1)

DE RAAD BEVEELT AAN dat België in 2017 en 2018 de volgende actie onderneemt: Een aanzienlijke begrotingsinspanning leveren in 2018 overeenkomstig de vereisten van het preventieve deel van het stabiliteits- en groeipact, waarbij rekening wordt gehouden met de noodzaak van het versterken van het huidige herstel en van het waarborgen van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën van België. Meevallers, zoals opbrengsten uit de verkoop van activa, gebruiken om de schuldquote van de overheid sneller terug te dringen. Overeenstemming bereiken over een afdwingbare verdeling van de begrotingsdoelstellingen over alle overheidsniveaus en voor onafhankelijk begrotingstoezicht zorgen. Versturende belastinguitgaven afschaffen. De samenstelling van de overheidsuitgaven verbeteren om ruimte te creëren voor investeringen in infrastructuur, met inbegrip van vervoersinfrastructuur.

De voornaamste fiscale maatregelen die sinds april 2017 aangenomen of van kracht zijn, worden hierna beschreven. Het begrotingsbeleid wordt uitvoerig in het Stabiliteitsprogramma 2018-2021 behandeld.

Op fiscaal vlak bevat het Zomerakkoord 2017, dat door de *federale regering* is gesloten, drie grote complementaire luiken. Het eerste luik heeft betrekking op de hervorming van de vennootschapsbelasting (Ven.B). Deze hervorming is bedoeld om de bedrijfsactiviteit te ondersteunen, de concurrentiepositie van de ondernemingen te versterken en tegelijkertijd het belastingstelsel te vereenvoudigen.

Bovendien wordt de crisisbijdrage van 3 % vervangen door een nieuwe bijdrage van 2 % in 2018 die vervolgens in 2020 tot 0 % zal worden teruggebracht. De aanslagvoet van de vennootschapsbelasting wordt aldus verminderd van 33,99 % tot 29,58 % in 2018 en tot 25 % in 2020.¹

Parallel aan deze verlaging van het faciale belastingtarief zijn verschillende maatregelen ten gunste van de ondernemingen genomen. Kmo's genieten aldus in 2018 en 2019 een tijdelijke verhoging van 8 % tot 20 % van de investeringsaftrek. De aftrek voor definitief belaste inkomsten (DBI) wordt in 2018 van 95 % tot 100 % verhoogd; daardoor kunnen de dividenden van dochterondernemingen volledig worden vrijgesteld. Een vorm van fiscale consolidatie zal in 2019 worden ingevoerd.² Daarnaast wordt de vrijstelling van doorstorting van bedrijfsvoorheffing ten gunste van wetenschappelijk onderzoek vanaf 2018 tot bachelors uitgebreid.

De financiering van de hervorming wordt gebaseerd op een uitbreiding van de belasbare grondslag, met name door de beperking van specifieke belastingstelsels, de afschaffing van verschillende belastingaftrekken en de afstemming op de internationale acties inzake bestrijding van belastingontwijking (BEPS en ATAD). Sancties en compliance worden eveneens versterkt. Een van de compensatiemaatregelen betreft de wijziging van de notionele interestaftrek. Die heeft voortaan betrekking op het 'bijkomend' kapitaal in plaats van op het totale uitstaande bedrag aan eigen vermogen. Een minimale belastbare grondslag (een 'korf') wordt bovendien ingevoerd. Hij houdt een

---

¹ Op de eerste winstschijf van 100 000 euro van kmo's bedraagt het belastingtarief 20,40 % in 2018 en 20 % in 2020.

² Een stelsel van beperkte fiscale consolidatie wordt ingevoerd: de verschillende entiteiten binnen eenzelfde groep zullen steeds worden gekenmerkt door afzonderlijke belastbare grondslagen, maar zij zullen tot de verliezen van de groep kunnen bijdragen, mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Een entiteit zal aldus een 'groepsbijdrage' kunnen aftrekken van haar belastbare winst. Deze groepsbijdrage zal gedurende hetzelfde belastbaar tijdperk belastbaar zijn in hoofde van de winstgevendende vennootschap.

beperking van de aftrek van een aantal posten in, zoals de vroegere verliezen, de overdracht van de notionele interest, enz.

Het tweede luik van het Zomerakkoord heeft betrekking op het activeren van spaargelden ten gunste van de reële economie en de financiering van ondernemingen. Een vrijstelling van roerende voorheffing wordt toegepast op dividenden van aandelen³ en de vrijstelling van toepassing op interesten uit spaarrekeningen wordt gehalveerd, om een verschuiving naar aandelen te bevorderen. Bovendien wordt dit luik aangevuld door een uitbreiding van de Tax Shelter-regeling voor start-ups tot groeiende kmo's.

Ten slotte draagt het derde luik van dat akkoord bij tot een eerlijkere en billijkere fiscaliteit, met de invoering van de abonnementstaks op effectenrekeningen. Die taks is te betalen door de investeerders-natuurlijke personen wanneer de gemiddelde waarde van de effecten gelijk aan of hoger dan 500 000 euro is.

De tweede fase van de tax shift is in 2018 volledig uitgevoerd. De maatregelen uit de eerste fase worden versterkt zodat het concurrentievermogen van de ondernemingen en de koopkracht van de burgers nog kunnen worden verhoogd.

Wat de werkgevers betreft, wordt het tarief van de sociale basiswerkgeversbijdragen van 30 % tot 25 % verlaagd. De verminderingen ten gunste van lage lonen worden verhoogd. Op het vlak van de personenbelasting is een stijging van het netto-inkomen, in het bijzonder voor de werknemers, mogelijk gemaakt door verschillende maatregelen. Het aftrektarief van de forfaitaire beroepskosten wordt uniform tot 30 % verhoogd. De belastingschijf van 30 % wordt afgeschaft en in de tegen 25 % belaste schijf geïntegreerd; het belastingtarief van de inkomstenbelasting ligt daardoor lager. De inkomensgrens waaronder een verhoogde belastingvrije som wordt toegekend, wordt ten gunste van de werknemers verhoogd. De derde en laatste fasen van de tax shift zullen zich over de jaren 2019 en 2020 uitstrekken.

Daarnaast genieten alleenstaande werknemers met lage lonen en kinderen ten laste vanaf 2018 een verhoogde belastingvrije som en aftrekbaarheid van de uitgaven voor kinderopvang. Het is aldus gemakkelijker om privé- en beroepsleven te combineren. Bovendien worden de fiscale uitgaven beperkt door een grotere selectiviteit in de fiscale voordelen die aan niet-inwoners worden toegekend.

Het *Vlaams Gewest* heeft grote inspanningen geleverd om zijn fiscaliteit te vereenvoudigen. Bijvoorbeeld: de belastingtarieven van de schenkingsrechten zijn aanzienlijk verlaagd. Bovendien is de Vlaamse regering van plan haar autofiscaliteit te baseren op het principe dat de 'vervuiler betaalt' en een systeem te onderzoeken dat vergelijkbaar zou zijn met de kilometerheffing en dat op alle voertuigen zou worden toegepast.

Na de volledige vrijstelling van successierechten op de gezinswoning in 2014 voor de overlevende echtgenoot of wettelijke samenwonende, zijn de schenkingsrechten net zoals de registratierechten (de koper van een woning-hoofdverblijf geniet sinds 2017 een belastingaftrek van 175 000 euro) in het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* eveneens neerwaarts herzien. De autobelasting zal ook grondig worden hervormd om de Brusselse luchtkwaliteit te verbeteren, op basis van het in het voorjaar 2018 verwachte verslag van een werkgroep die uit zes deskundigen in fiscaliteit en milieuwetenschappen bestaat.

De *Waalse regering* heeft een belastinghervorming aangenomen die in 2018 in werking is getreden. Het doel is de koopkracht van de gezinnen te verhogen via de vermindering van de belastingdruk en de

---

³ De vrijstelling wordt toegepast op de eerste dividendenschijf van 627 euro in 2018 en 800 euro vanaf 2019.

toegang tot eigendom te bevorderen. Deze hervorming bevat met name de afschaffing van het kijk- en luistergeld, een belastingaftrek van 20 000 euro op de registratierechten in het kader van de verwerving van de eerste woning en een volledige vrijstelling van successierechten op de gezinswoning voor de overlevende echtgenoot of wettelijke samenwonende. De belastinginning wordt eveneens verbeterd.

3.2. Arbeidsmarkt en onderwijs (Aanbeveling 2)

DE RAAD BEVEELT AAN dat België in 2017 en 2018 de volgende actie onderneemt: Ervoor zorgen dat de meest achtergestelde groepen, met inbegrip van mensen met een migratieachtergrond, gelijke kansen hebben op toegang tot kwaliteitsonderwijs, beroepsopleidingen en de arbeidsmarkt.

3.2.1. Gelijke kansen creëren in het onderwijs

Met betrekking tot de financiering van scholen hebben de gemeenschappen hervormingen doorgevoerd en de criteria voor de bepaling van de aangereikte middelen aangepast. In *Vlaanderen* wordt een deel van de werkingsmiddelen van het gewoon lager en secundaire onderwijs toegekend op basis van vier sociale indicatoren: de thuistaal van de leerling, het hoogst behaalde opleidingsniveau van de moeder, het ontvangen van een schooltoelage en de buurt waarin de leerling woont. Een groeipad laat het aandeel van het totale budget dat wordt toegekend op basis van deze indicatoren toenemen van 14 % in 2009-2010 tot 15,5 % in 2020 voor het lager onderwijs en van 10 % tot 11 % voor het secundair onderwijs. Ook centra voor leerlingenbegeleiding die veel leerlingen ondersteunen die voldoen aan de sociale indicatoren worden versterkt. De centra zullen ook meer aandacht besteden aan de begeleiding van leerlingen in kansarmoede, de spijbelproblematiek en vroegtijdige schoolverlaters. In de *Franse Gemeenschap* bepaalt het decreet van 6 juli 2017 een nieuwe berekeningswijze. Met name het inkomen per inwoner, het niveau van de diploma's of het werkloosheidspercentage zullen in aanmerking worden genomen. Voortaan zullen de schoolinrichtingen elk jaar worden geklasseerd.

Hervormingen werden doorgevoerd met een speciale focus op kwetsbare groepen en het creëren van gelijke kansen. In *Vlaanderen* voorziet de hervorming van de sector van het volwassenenonderwijs in een nieuw financieringssysteem dat meer dan voorheen een klemtoon legt op kwetsbare groepen. Daarbij wordt prioritair ingezet op het bieden van kansen tot het behalen van duurzame kwalificaties (diploma secundair onderwijs of getuigschrift van een beroepsopleiding, taalopleiding, ...). Daarenboven werd de procedure voor het aanvragen van school- en studietoelagen verder geautomatiseerd waardoor financiële ondersteuning voor de meest kwetsbare groepen wordt verzekerd.

Om een adequaat onderwijsbeleid te voeren dat gelijke kansen biedt voor alle kwetsbare groepen, is het noodzakelijk om een beter begrip te krijgen van de structurele problemen die hiervan aan de basis liggen. De *Franse Gemeenschap* heeft de diversiteitsbarometer onderwijs (Baromètre de la diversité de l'éducation), die werd opgesteld door het Interfederaal Gelijkekansencentrum, medegefinancierd. Deze uitgebreide studie vestigt de aandacht op de structurele processen die leiden tot ongelijkheid onder de leerlingen. In de Franse Gemeenschap wijzen de leerkrachten er meer bepaald op dat "ze zich weliswaar bewust zijn van het belang, maar onvoldoende uitgerust zijn om redelijke aanpassingen door te voeren (40 %), om op de gepaste manier les te geven aan nieuwkomers (80 %) of aan een klas met een sterke taaldiversiteit (70 %)".

Naast de hierboven beschreven *Vlaamse* maatregelen hebben ook andere maatregelen een positief effect op de opleidingsmogelijkheden voor achtergestelde groepen, en in het bijzonder personen met een migratieachtergrond. Deze maatregelen voorzien onder meer in investeringen in schoolgebouwen, bijkomende aanwervingen van onderwijzend en administratief personeel, de modernisering van het onderwijs, bijkomende financiële ondersteuning en de realisatie van projecten en actieplannen rond taal en diversiteit.

3.2.2. De strijd tegen discriminatie op de arbeidsmarkt is prioritair

In het Zomerakkoord heeft de *federale regering* beslist 'mystery calls' in te voeren. Naast het onderzoeken en vaststellen van inbreuken op de antidiscriminatiewetgeving zullen de sociale inspectiediensten de bevoegdheid krijgen om in geval van objectieve aanwijzingen van discriminatie, na een klacht of een melding, ondersteund door resultaten van datamining en datamatching, zich voor te doen als (potentiële) klanten of werknemers om vast te stellen indien een gegronde discriminatie op basis de van beschermende criteria heeft plaatsgevonden. Ook in *Vlaanderen* werd met de dienstenchequesector (gesubsidieerde thuisdiensten) een akkoord gesloten rond 'mystery calls'. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft een ordonnantie inzake antidiscriminatie goedgekeurd die van kracht is sinds 1 januari 2018. Ze biedt de gewestelijke werkgelegenheidsinspecteurs een dwingend juridisch middel aan om discriminatietests uit te voeren die nagaan of de wetgeving inzake antidiscriminatie wordt nageleefd door de Brusselse werkgevers. Bovendien worden er maatregelen voorbereid om het diversiteitsbeleid binnen het Brussels (gewestelijk lokaal) openbaar ambt te versterken.

Er wordt verder ingezet op informatie- en bewustmakingscampagnes rond de promotie van diversiteit en discriminatiebestrijding. Het *Waals Gewest* lanceert (medegefinancierd door het ESF) een grote informatiecampagne bij ondernemingen om de diversiteit te promoten en discriminatie te bestrijden. In *Vlaanderen* werd in het kader van het Actieplan tegen arbeidsgelateerde discriminatie eveneens een anti-discriminatiecampagne gelanceerd, en werd financiële overheidssteun aan sectoren (via sectorconvenants) afhankelijk gemaakt van de aanname van een sectorale gedragscode rond non-discriminatie. Bij de *federale publieke diensten* zal meer aandacht besteed worden aan de gelijkheid van kansen in de verschillende stappen van de aanwervingsprocedure. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* moedigt de privé- en openbare ondernemingen aan een diversiteitsplan goed te keuren via een begeleiding door de openbare dienst voor arbeidsbemiddeling (Actiris) die ook de een 'diversiteitslabel' toekent en sinds 2017 meer ondersteuning aanbiedt. Er werd bovendien een praktische handleiding voor de uitvoering van de diversiteitsplannen bij de lokale overheden opgesteld die eind 2017 werd bezorgd aan alle actoren van de Brusselse lokale overheden. Het gewest stelt zich in 2018 tot doel de instrumenten om de diversiteit te bevorderen, te hervormen, zodat ze meer conform de noden en de realiteit van de ondernemingen zijn.

In 2017 werd extra aandacht gegeven aan een snelle integratie van asielzoekers op de arbeidsmarkt. Zowel het Vlaamse als het Waalse Gewest werkten daarvoor nauw samen met het Federaal Agentschap voor de Opvang van Asielzoekers (Fedasil). *Vlaanderen* wil asielzoekers zo snel mogelijk begeleiden naar een job door het aanbieden van een kort geïntegreerd traject, door de combinatie van taal- en beroepsopleiding en taaltraining op de werkvloer. In *Wallonië* wil men aan de hand van informatiecampagnes in de opvangcentra het aanbod van de arbeidsmarktdiensten bekend maken bij de asielzoekers. Op een structurele manier zullen de asielzoekers tijdens hun begeleidingstraject, vanaf hun aankomst in het centrum tot het moment dat ze hun verblijfsvergunning ontvangen, geïnformeerd worden over het aanbod van de arbeidsmarktdiensten. Bovendien heeft Wallonië de voorwaarden van het verplichte inburgeringstraject versterkt door meer cursussen Frans en cursussen burgerschap aan te bieden, door het doelpubliek uit te breiden en door de samenwerking met de gemeenten en de gewestelijke integratiecentra te versterken. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* werkt Actiris nauw samen met de betrokken eerstelijnspartners die werken met de migranten om hun integratie op de arbeidsmarkt te vergemakkelijken en hen ertoe aan te moedigen de diploma's die ze in het buitenland behaald hebben, in één van de twee gemeenschappen te laten erkennen. Daarnaast organiseert Actiris tweemaandelijks informatie- en oriëntatiesessies in haar kantoren en in aanwezigheid van vertalers en tolken Arabisch, Dari/Perzisch en Pasjtoe.

Om een goed begrip te hebben van de zwakke prestatie van achtergestelde groepen op de arbeidsmarkt is het onontbeerlijk om kennis te vergaren en de situatie van deze groepen op te volgen. Voor personen

met een migratieachtergrond wordt er op het *federale niveau* een continue monitoring van de arbeidsmarktpositie van personen naargelang hun origine of migratieachtergrond gegarandeerd. Het *Vlaams Gewest* heeft in dit kader een academisch onderzoeksprogramma opgestart over migratie en integratie.

3.2.3. Extra aandacht voor specifieke doelgroepen

Naast de specifieke aandacht voor personen met een migratieachtergrond werden ook verschillende maatregelen genomen om ook andere groepen met achtergestelde positie op de arbeidsmarkt beter te integreren op de arbeidsmarkt. In het Zomerakkoord van de *federale regering* werden onder meer maatregelen genomen om werkgevers te stimuleren om jongeren aan te werven of ouderen langer aan het werk te houden. De maatregel Startersbanen, die op 1 juli 2018 in werking zou treden, wil de aanwerving van jonge werknemers tussen 18 en 21 jaar bevorderen via een lagere arbeidskost voor de werkgever met behoud van het nettoloon. Om werknemers minstens tot aan de pensioensleeftijd aan het werk te houden, wil de federale overheid bedrijven financieel stimuleren om hun werknemers actief te houden. Vanaf 1 januari 2018 werd een activeringsbijdrage ingevoerd voor ondernemingen die oudere werknemers betaald thuis laten zitten. Deze geldt voor oudere werknemers die op non-actief worden gezet en ligt tussen 10 % en 20 % van het bruto maandloon. Het percentage is afhankelijk van de leeftijd van de betrokken werknemer en van het feit of de werkgever tegelijk vorming aanbiedt. Daarnaast kondigde het Zomerakkoord aan dat oudere werknemers de mogelijkheid zullen krijgen om met 'deeltijds pensioen' te gaan. Voor het gedeelte dat een oudere werknemer blijft werken, zou hij bijkomende pensioenrechten opbouwen.

De re-integratie van arbeidsongeschikte werknemers op de arbeidsmarkt blijft een belangrijk aandachtspunt voor de federale regering. Samen met de sociale partners zal de bestaande regelgeving die de re-integratie wil bevorderen, worden opgevolgd en geëvalueerd, om na te gaan wat de eerste resultaten zijn, en welke aanpassingen eventueel nog nodig zijn om het systeem optimaal te laten functioneren. Psychosociale problemen waaronder burn-out geven vaak aanleiding tot langdurige afwezigheid wegens ziekte. Daarom is het belangrijk om de preventie van de psychosociale risico's in de ondernemingen te versterken om zo het risico op burn-out te beperken. Een deel van de werkgeversbijdragen voor risicogroepen zullen ingezet worden om projecten te financieren die burn-out in de sectoren moeten voorkomen en voor toekomstgerichte arbeidsorganisatie. Uiteraard zal dit aanvullend en in samenwerking gebeuren met de preventiediensten. Met ingang van 1 januari 2018 worden werkgevers er ook toe aangezet om op regelmatige basis overleg te plegen met hun werknemers over de mogelijkheid tot digitale deconnectie, echter zonder dat het hierbij automatisch gaat om een recht op afschakeling naar Frans voorbeeld. Het gaat eerder om een recht op bespreking van deze materie in de onderneming, waarbij de gemaakte afspraken eventueel kunnen worden vastgelegd in een cao of in het arbeidsreglement.

De studentenarbeid wordt uitgebreid. In alle sectoren kunnen jongeren vanaf 16 jaar voortaan op zondag werken. Sinds 1 juli 2017 kunnen studenten die alternerend leren en werken een studentenovereenkomst sluiten, zodat zij een studentenjob kunnen uitoefenen wanneer zij geen onderwijs of opleiding moeten volgen of niet aanwezig moeten zijn op de werkplek, en dit uitsluitend voor prestaties bij een andere werkgever dan diegene waarbij zij hun praktische opleiding volgen op de werkplek. Ten slotte zal de federale overheid speciale aandacht schenken aan het te werk stellen van allochtone vrouwen die een grotere achterstelling kennen dan vrouwen met een Belgische achtergrond.

De gewesten hebben de hervorming van hun doelgroepenbeleid grotendeels afgerond. Enkel in de *Duitstalige Gemeenschap* zal het nieuw beleid inzake doelgroepen pas op 1 januari 2019 in werking treden. Er wordt voorzien in activeringspremies voor de min 25-jarigen, de langdurig werklozen (ten minste 12 maanden), de oudere personen (50 jaar en meer) alsook voor de personen die moeilijk kunnen

geplaatst worden omwille van uiteenlopende redenen (bijv. onderkwalificatie, gebrek aan talenkennis, psychische problemen, enz.).

Daarnaast voerde *Vlaanderen* in 2017 en 2018 een aantal hervormingsmaatregelen door die gericht zijn op kwetsbare werkzoekenden. Vanaf dit jaar wordt het stelsel van tijdelijke werkervaring dat in 2017 van start ging voor leefloongerechtigden, uitgebreid naar alle langdurig werkzoekenden.

Werkzoekenden die nog niet klaar zijn voor een (intensievere) tijdelijke werkervaring kunnen via het zogenaamde Wijk-werken een beperkt aantal uren werkervaring op doen in een laagdrempelige werkomgeving. Voor werkzoekenden met medische, mentale, psychische of psychiatrische problematieken gaan in 2018 specifieke Werk-zorg-trajecten van maximaal 18 maanden van start. Een stage wordt gecombineerd met zorgbegeleiding en begeleiding naar werk door de openbare werkgelegenheidsdienst (Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding – VDAB) of een van haar partners.

Tijdens de *Interministeriële Conferentie Werkgelegenheid* van 28 februari 2018, werd een principeakkoord gesloten om een tijdelijk statuut van ‘niet-oproepbare’ werkzoekende toe te kennen om een gedifferentieerde aanpak mogelijk te maken van de personen die lijden aan medische, mentale, psychische en psychiatrische problemen

In *Wallonië* is de hervorming van de maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid in werking getreden. Wallonië kent een ‘werkuitkering’ toe (de werkgever trekt deze uitkering af van het loon), dit gedurende 12 maanden voor een min 25-jarige die sedert 18 maanden werkloos is, gedurende drie jaar (degressief) voor een laag of middelmatig geschoolde die jonger is dan 25 jaar en gedurende twee jaar (ook degressief) voor een werkzoekende die meer dan 12 maanden werkloos is. De hervorming beoogt ook de werkzoekenden en de werknemers die ouder zijn dan 55 jaar (vermindering van de bijdragen in functie van de leeftijd).

In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* kent een nieuwe maatregel gedurende 30 maanden een activeringsuitkering toe aan de werkzoekenden die sedert 12 maanden werkloos zijn. De min 30-jarigen die niet beschikken over een getuigschrift van het hoger secundair onderwijs en de werkzoekenden die 57 jaar of ouder zijn, zullen ook gebruik kunnen maken van deze maatregel, zodra ze zich inschrijven bij Actiris. Om de duurzame werkgelegenheid te ondersteunen, moeten de werkgevers de werkzoekenden aanwerven met een arbeidsovereenkomst van ten minste zes maanden en ten minste voor een halftijdse baan. Parallel heeft een nieuwe premie beroepsopleiding tot doel de werkgever ertoe aan te moedigen zijn pas aangeworven ondergekwalificeerde werknemers op te leiden en dit gedurende de periode van de toekenning van de activeringsuitkeringen.

3.3. Innovatie en concurrentie (Aanbeveling 3)

DE RAAD BEVEELT AAN dat België in 2017 en 2018 de volgende actie onderneemt: Investeren in op kennis gebaseerd kapitaal bevorderen, met name door maatregelen te nemen om de toepassing van digitale technologieën en de verspreiding van innovatie te verhogen. De concurrentie verhogen op de markten voor professionele diensten en in de detailhandel, en de marktmechanismen in de netwerkindustrieën verbeteren.

3.3.1. Investerings in op kennis gebaseerd kapitaal bevorderen

Volgens Eurostat is het op kennis gebaseerde kapitaal sinds 2010 met 25 % toegenomen, net iets minder dan de gemiddelde groei in de Eurozone.⁴ Daarmee situeert België zich in 2017 net boven het gemiddelde in de Eurozone (kenniskapitaal t.o.v. het bbp). Dit slaat uiteraard enkel op het deel van het op kennis gebaseerde kapitaal dat gemeten wordt via de Eurostatstatistieken. Qua bruto investeringen in het domein van de ICT staat België volgens Eurostat op een vierde plaats in de Eurozone (aandeel in het bbp), zij het met een (sinds 2010) lagere aangroei dan het Eurozonegemiddelde.⁵

In elk van de drie Belgische gewesten werden er uitgebreide projecten ontwikkeld met het oog op de ontwikkeling, de toepassing en de verspreiding van digitale technologieën. Deze dragen dan ook bij tot de verspreiding van innovatie zoals in deze aanbeveling wordt gevraagd.

Het *Vlaamse* beleid ter ondersteuning van de digitalisering van bedrijven steunt op drie belangrijke pijlers: (1) zorgen voor een performante infrastructuur die bedrijven en particulieren kunnen gebruiken, (2) ondersteuning van bedrijven bij hun digitaliseringsprocessen, (3) zorgen dat de beroepsbevolking in Vlaanderen voldoende vaardigheden heeft voor de digitale transformatie. Wat betreft infrastructuur werkt Vlaanderen aan sterke onderzoekscentra voor digitalisering en ICT. Eind 2016 werd iMinds opgenomen bij Imec (het Interuniversitair Micro-Electronica Centrum), waarna de Vlaamse regering de samengevoegde instelling voor 2017 29 miljoen euro extra toekende, waardoor haar jaarlijkse dotatie nu meer dan 100 miljoen euro bedraagt. Digitalisering is ook een actiedomein in enkele van de in het kader van het Vlaamse clusterbeleid nieuw geselecteerde innovatieve bedrijfsnetwerken (IBN), namelijk bij Digitising Manufacturing, Green Light Flanders, en Smart Digital Farming. Digitalisering is ook een drijfveer voor Flanders Make bij haar initiatieven i.h.k.v. de transitie van de Vlaamse maakindustrie naar Industrie 4.0.

Ook voor de toepassing van digitale technologieën zijn verschillende initiatieven genomen. Begin 2017 startte in Antwerpen een Slimme stad proeftuin op waarin bedrijven, onderzoekers, inwoners en de stad samen experimenteren met slimme technologieën die kunnen bijdragen tot een aangenamer en duurzaam stadsleven. Doel is dat het Antwerpse 'living lab' uitgroeit tot de grootste Europese proeftuin voor 'internet of things' (IoT)-toepassingen. Vervolgens werd in oktober 2017 een oproep tot het indienen van voorstellen gelanceerd in het kader van City of things in elke Vlaamse gemeente (budget 4 miljoen euro, maximaal 200 000 euro per toegekend project). Het Smart Flanders-project kadert in dezelfde visie. Het wordt door Imec beheerd en wil de 13 Vlaamse centrumsteden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ondersteunen bij de ontwikkeling naar een slimme stad.

In *Wallonië* werd het Plan digital Wallonia verder uitgerold. In september 2014 werd het charter Smart Region goedgekeurd dat aansluit op de algemene doelstelling om de Waalse steden en gemeenten digitaal te transformeren, onder andere via mobiele applicaties die verschillende soorten van diensten aanbieden aan alle burgers. In het kader van het concept Smart Region, om een dynamiek tot stand te brengen, heeft de Waalse regering in juni 2017 een portefeuille van 30 projecten Wal-e-cities goedgekeurd voor een bedrag van meer dan 20 miljoen euro (met het EFRO als cofinancierder). De portefeuille omvat een transversaal technologieproject en vier thematische projecten (Mobilité urbaine, Energie et environnement, Marché transparent d'échange de données au coeur de la gouvernance urbaine, Environnement urbain et bien-être du citoyen) die rechtstreeks aan de noden van de burger zijn gelinkt. Bovendien vult een laatste transversaal project (Évaluation économique et transfert vers le tissu industriel wallon) de portefeuille aan.

---

⁴ Bron: ec.europa.eu/eurostat m.b.t. Gross fixed capital formation by AN_F6 asset type.

⁵ Bron: idem.

Dankzij de goede resultaten van het fonds W.IN.G⁶, wordt dat fonds geherfinancierd voor een bedrag ten belope van bijna 7 miljoen euro om nieuwe projecten te kunnen begeleiden. Er is een nieuw fonds van 5 miljoen euro uitsluitend voor ICT startups in de periode 2018-2020. De eerste missie heeft betrekking op Silicon Valley. In het kader van een partnerschap tussen een privébedrijf en de gewestelijke investeringsmaatschappij (Société Régionale d'Investissement de Wallonie – SRIW) valt ook de oprichting te noteren van een interactief digitaal centrum voor virtuele en verhoogde realiteit, waarvoor zowat 10 miljoen euro is uitgetrokken.

Meer en betere innovatieverspreiding onder actoren en bedrijven komt mede tot stand door het nieuwe *Vlaamse* clusterbeleid dat in 2017 op kruissnelheid kwam met 4 speerpuntclusters⁷ en 14 IBN. In 2018 start een vijfde speerpuntcluster, Flanders' Food in het domein van de agro-voeding. Ook de verschillende aanpassingen aan de regelgeving voor O&O&I-steun, en de herschikking/invoering van enkele steunmaatregelen voor bedrijven in 2017-2018 (voor details, zie §4.2.) zullen bijdragen tot lagere drempels en een betere technologieabsorptie bij bedrijven.

In het kader van het project *Made different Wallonia* dat in januari 2017 werd gelanceerd, werden plusminus 350 bedrijven voor het thema warm gemaakt door de partners; meer dan 120 bedrijven werden aangesproken om hun situatie grondig te analyseren; meer dan 60 bedrijven diagnosticeren hun digitale maturiteit of hebben dat gedaan en scannen grondig hun activiteiten (of hebben dat gedaan) om te zien wat de kloof is tussen hun situatie en hun doelstellingen. De maatregelen in het kader van Start Up Wallonia worden voortgezet, wat het mogelijk maakt het ecosysteem voor de begeleiding van startups te structureren. Voorafgaandelijk daaraan wordt er verder geïnvesteerd om scholen uit te rusten met digitaal materiaal, terwijl initiatieven worden opgezet om leerlingen en onderwijzers vertrouwd te maken met codering.

Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* investeert ook volop in de ontwikkeling van de digitale economie. De digitale economie is een van de intelligente specialisatiegebieden van het Gewestelijk innovatieplan. Het gewest heeft 19 projecten geselecteerd voor een budget van meer dan 11 miljoen euro in het kader van zijn nieuwe actie Team Up, waarvan het doel is effectieve samenwerking aan te moedigen tussen de academische wereld en het bedrijfsleven op het gebied van de artificiële intelligentie.

Het NextTech plan werd op het getouw gezet. Het doel van dat plan is een milieu tot stand te brengen dat de oprichting en de groei van bedrijven ondersteunt en aanmoedigt die werkzaam zijn op het gebied van de informatie- en communicatietechnologieën in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op basis van drie assen te weten Faciliteren, Opleiden en Uitstralen. Het totaalbudget van het plan NextTech bedraagt bijna 8 miljoen euro, waarvan het grootste gedeelte voor de eerste twee assen. Die past in de strategie Bedigital.brussels en heeft als doel de plaats van Brussel op het gebied van de digitalisering op wereldschaal te verbeteren. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ondersteunt ook talrijke andere samenwerkingsprojecten, zoals bijvoorbeeld op het gebied van de (intelligente) mobiliteit.

Op het gebied van het onderwijs neemt de *Franse Gemeenschap* maatregelen om in de referentiesystemen op digitaal gebied kennis, knowhow en competentie in te passen, zoals geïdentificeerd binnen Digcom 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens.

Op aanbeveling van de OESO voorzag de *federale overheid* in een nieuwe innovatie-aftrek ter vervanging van de vroegere aftrek voor octrooi-inkomsten. Dankzij de nieuwe innovatie-aftrek kunnen vennootschappen 85 % van de netto-inkomsten uit intellectuele eigendomsrechten in mindering

---

⁶ W.IN.G is het Waalse investeringsfonds voor digitale start-ups.

⁷ In juni 2017 ondertekende de Vlaamse regering clusterpacten met volgende speerpuntclusters: Catalisti (duurzame chemie), SIM (slimme materialen), VIL (logistiek) en in december 2017 met Flux50 (slimme energienetwerken).

brengen van hun belastbare basis. De nieuwe innovatie-aftrek is niet alleen van toepassing op octrooien maar ook op een hele reeks bijkomende intellectuele eigendomsrechten, waaronder auteursrechtelijk beschermde computerprogramma's; kwekersrechten m.b.t. gewassen en weesgeneesmiddelen (voor zeldzame ziekten).

In maart 2018 publiceerde de Groep van Tien – de toponderhandelaars van vakbonden en werkgevers – een gezamenlijke tekst over Digitalisering en de arbeidsmarkt voor de toekomst. In deze visietekst van de sociale partners die bouwstenen moet bieden om de digitale revolutie te sturen, werkten de sociale partners acht assen uit.

3.3.2. De concurrentie versterken

In de eerste helft van 2017 is in alledrie de gewesten richtlijn 2013/55 over de erkenning van beroepskwalificaties omgezet. Sinds de zesde staatsvorming zijn de gewesten bevoegd voor 27 gereguleerde beroepen, terwijl de federale overheid de bevoegdheid over de intellectuele beroepen behield. Voor 16 van die gereguleerde beroepen zijn in *Vlaanderen*, na een evaluatie door het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO), met ingang van 1 januari 2018 de kwalificatievereisten opgeheven.⁸ De kwaliteit van de betreffende diensten blijft gegarandeerd door andere bestaande regulering. Voor de andere 11 beroepen – allemaal bouwtechnische – loopt de evaluatie nog.⁹ In het *Waals Gewest* zijn er gesprekken met de bedrijfstakken ter voorbereiding van hoe men zich het best aan de richtlijn aan kan passen. Het betreft de modernisering van de vestigingsvoorwaarden, onder bescherming van de consument, en de valorisering van het beroep en de opleiding. Los hiervan is per 1 januari 2018 het beroep van reisagent gedereguleerd. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* blijft in eerste instantie de lijst van gereguleerde beroepen bestaan. Wel komt er een evaluatie van de relevantie van die lijst, in relatie tot de doelstellingen die het gewest nastreeft.

De maatregelen uit het *federale Zomerakkoord* kunnen gunstige gevolgen hebben voor het concurrentievermogen van de kleinhandel. Specifiek voor die bedrijfstak zijn de invoering van flexibele banen, en van de mogelijkheid tot nachtarbeid t.b.v. de elektronische handel. Teneinde de concurrentie in de kleinhandel te versterken worden de volgende acties ondernomen. Ten eerste loopt er op het niveau van de Benelux een onderzoek naar territoriale leveringsbeperkingen. De conclusies zullen worden overgemaakt aan de Europese Commissie, want het is een grensoverschrijdend probleem dat bij voorkeur op Europees niveau wordt aangepakt. Ten tweede werd aan de Belgische Mededingingsautoriteit (BMA) gevraagd om haar onderzoek uit 2012 naar de marktwerking en reglementering te actualiseren, en concrete aanbevelingen te formuleren. Ten derde wordt overleg opgestart met de belangrijkste warenhuisketens over de vaststellingen van het Prijsobservatorium, dat veel levensmiddelen aanmerkelijk duurder zijn dan in de buurlanden (gemiddeld rond 10 %). Ten slotte loopt er een evaluatie van de zgn. sperperiode¹⁰ die voorafgaat aan de halfjaarlijkse seizoensuitverkoop van kleding en schoenen. In het *Waals Gewest* wordt een grondige evaluatie van het decreet op de handelsvestigingen gerealiseerd. Die evaluatie zit momenteel in een fase waarin de sterke en zwakke punten worden geanalyseerd en op basis waarvan de teksten zullen worden verbeterd. Eind 2018 komt er een actualisering van het gewestelijk plan voor de ontwikkeling van de kleinhandel

---

⁸ Het gaat om: slager groothandelaar, droogkuiser-verver, restaurateur of traiteur-banketaannemer, brood- en banketbakker, motorvoertuigen intersectoraal, rijwielactiviteiten, motorvoertuigen met een maximale massa tot 3,5 ton, motorvoertuigen met een maximale massa van meer dan 3,5 ton, beenhouwer-spekslager, voetverzorger, kapper, schoonheidsspecialist, masseur, opticien, dentaaltechnicus en begrafenisondernemer.

⁹ Het gaat om: installateur-frigorist; ruwbouwactiviteiten; stukadoor-, cementeer- en dekvloer-activiteiten; tegel-, marmer- en natuursteenactiviteiten; dakdekkers- en waterdichtingsactiviteiten; plaatsen/herstellen van schrijnwerk – glazenmaker; algemeen schrijnwerk; eindafwerkingsactiviteiten; installatie-activiteiten voor centrale verwarming, klimaatregeling, gas en sanitair; elektrotechnische activiteiten en algemene aannemingsactiviteiten.

¹⁰ Gedurende vier weken in december en juni mogen er niet openlijk prijsverlagingen voor de betreffende producten geafficheerd worden.

(Schéma régional de développement commercial – SRDC). Dit nieuwe SRDC stelt een globale visie op de kleinhandel vast. Het wordt zo een leidraad voor de criteria tot toekenning van vergunningen, waardoor de handelingen rechtstreeks kunnen worden gemotiveerd en gemakkelijker kunnen worden gelezen door de verschillende belanghebbende partijen. Als uitvloeisel van het *Vlaamse* decreet op het integraal handelsvestigingenbeleid (IHB-decreet) uit 2016, gaat in 2018 het nieuwe systeem van de toekenning van vergunningsaanvragen van start. In dit systeem wordt de Handelsvestigingsvergunning geïntegreerd in de al eerder eengeworden Omgevingsvergunning. Dat levert een vereenvoudiging door de toepassing van een eenheidsloket en een geïntegreerde aanvraag. Een andere vereenvoudiging is de vermindering van het aantal kleinhandelscategorieën van meer dan twintig tot vier. Er komt een controlesysteem voor de beoordeling van de effectiviteit van deze wetgeving. De regulering van grote handelsvestigingen is er vooral om redenen van mobiliteit en ruimtelijke ordening. Ze is er in geen geval om de concurrentie of vestiging van nieuwe winkels te belemmeren. Een nieuw project is in voorbereiding om kleinhandelaars te ondersteunen bij de digitale transformatie (looptijd 2018-2020). De instrumenten en informatie op het betreffende internetportaal worden geactualiseerd. Deze keer ligt de focus op actie en uitvoering, en minder op sensibilisering. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* wordt een verduidelijking en vereenvoudiging van de regels voor de handelsvestigingen voorbereid. Dat gebeurt door aanpassingen aan het Brussels wetboek van ruimtelijke ordening (BWRO). Bovendien zal in 2018 een nieuw commercieel ontwikkelingsplan voor het gewest worden aangenomen.

De marktwerking van de netwerkindustrieën wordt op een aantal punten verbeterd. Door de *federale regering* wordt i.s.m. het Belgisch Instituut voor Postdiensten en Telecommunicatie (BIPT) gewerkt aan maatregelen die de concurrentie in de telecommunicatie moeten versterken. Ten eerste is sinds juli 2017 de verandering van operator eenvoudiger. Het is nu de nieuwe operator die de technische en administratieve overschakeling van de klant moet doen. Ten tweede wordt de tariefsimulator gebruikersvriendelijker. Ten derde publiceerde het BIPT een nieuwe marktanalyse, naar aanleiding waarvan de toetreding vereenvoudigd zou moeten worden. In het *Waals Gewest* wordt gewerkt aan een grondige hervorming van de distributienetbeheerders van elektriciteit en aardgas. De regering keurde die in februari 2018 in tweede lezing goed. Wat de marktwerking betreft geeft de hervorming een betere garantie van de onafhankelijkheid ten opzichte van de andere marktspelers, en worden de principes van goed bestuur veralgemeend.

De *federale regering* heeft nog enkele generieke maatregelen ter versterking van de marktwerking in voorbereiding. Er komt een versterking van de procedures van de BMA om haar handelingen doeltreffender te maken en een grotere rechtszekerheid te waarborgen voor de ondernemingen. Er wordt momenteel een wetsontwerp opgesteld waarin misbruiken inzake economische afhankelijkheid in handelsrelaties worden verboden. Dat loopt volgens twee wettelijke regelingen: het mededingingsrecht en het recht op oneerlijke handelspraktijken.

4. Europa 2020-doelstellingen

4.1. Werk

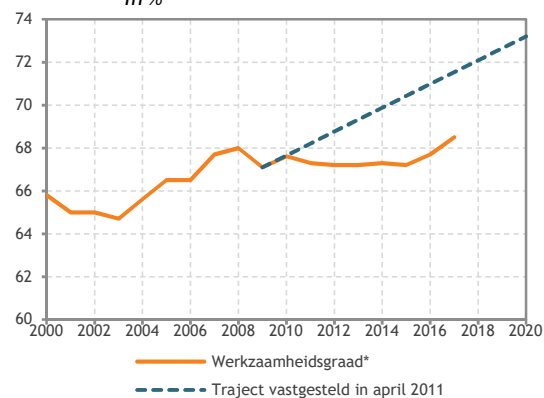
Tabel 2: De doelstellingen voor werk
In % (tenzij anders vermeld)

	BE2010	BE2015	BE2016	BE2017*	BE2020	Vereiste jobcreatie 2017-2020**
Werkzaamheidsgraad 20-64	67,6	67,2	67,7	68,5	73,2	356 641
Werkzaamheidsgraad vrouwen	61,6	63,0	63,0	63,6	69,1	198 828
NEET (percentage jongeren dat niet werkt, noch onderwijs of opleiding volgt)	10,9	12,2	9,9	9,3	8,2	
Werkzaamheidsgraad 55-64	37,3	44,0	45,4	48,3	50,0	54 788
Verskil in werkzaamheidsgraad tussen niet- EU-burgers en Belgen	28,4	25,8	27,2	28,2	<16,5	

Bron: Eurostat

*) Breuk in de reeks als gevolg van een grondige hervorming van de enquête en de introductie van het roterende panel **) Aantallen

Figuur 2: Werkzaamheidsgraad 20-64-jarigen en traject tot de 2020-doelstelling
In %

Bron: Statbel (Algemene Directie Statistiek), Enquête naar de arbeidskrachten
*) 2017: breuk in de resultaten wegens een grondige hervorming van de Enquête naar de arbeidskrachten

4.1.1. Creëren van banen en verhogen van de werkzaamheidsgraad

De creatie van banen en het verhogen van de werkzaamheidsgraad blijft een prioriteit voor België.

Het FPB verwacht dat er in de periode 2017-2018 104 000 banen worden gecreëerd.

Dit is onder meer het gevolg van een verdere daling van de arbeidskost door de loonkostbeheersing in de vernieuwde wet van 1996. De lasten op arbeid zullen in 2018 verder verlaagd worden door de inwerkingtreding van de volgende fase van de tax shift. Hierbij zal er een sterke focus zijn op de laagste lonen waarvoor het tewerkstellingseffect het sterkst is.

De modernisering van het arbeidsrecht wordt op *federaal niveau* verdergezet met het oog op een verdere versoepeling van de arbeidsmarktwerking. Er komt een verkorte opzegtermijn tijdens de eerste drie maanden tewerkstelling. Om de werkgelegenheid in de e-commerce te bevorderen, wordt het wettelijk kader voor nachtarbeid en zondagswerk in deze sector versoepeld. De flexi-jobs – een vorm van tewerkstelling waarbij een werknemer die minstens 4/5 werkt bij één of meerdere andere werkgevers, aan zeer gunstige voorwaarden kan bijverdienen in de door de wet bepaalde sectoren – worden uitgebreid naar de detailhandel, de kappers en de bakkers, en worden ook mogelijk voor gepensioneerd.

Er worden verdere maatregelen genomen om de kwetsbare groepen naar de arbeidsmarkt te begeleiden (zie §3.2). Ook de blijvende inzetbaarheid van werknemers blijft een belangrijk aandachtspunt.

Om de doelstelling voor 2020 te bereiken zullen er nog bijkomende inspanningen nodig zijn. Daarbij wordt ingezet op een versterking van de economische activiteit, het ondernemerschap en het innovatiebeleid, op een performanter onderwijs en op een betere werking van de arbeidsmarkt.

Ook het verder ondersteunen van maatregelen inzake de combinatie arbeid-gezin is belangrijk. Zo blijft de *Vlaamse regering* investeren in kinderopvang. Er wordt 19 miljoen euro voorzien om in 2018 extra plaatsen bij te creëren, waaronder ook extra inkomensgerelateerde plaatsen. *Wallonië* gaat ook verder met de investeringen. In juli werden beslissingen over de creatie van meer dan 100 plaatsen genomen en in het Waalse investeringsplan (Plan wallon d'investissement, zie ook §5.3) is voorzien in een budget van 48 miljoen euro voor de bouw van nieuwe kinderdagverblijven. De *Brusselse regering* blijft steun bieden aan de creatie van plaatsen in kinderdagverblijven. Via maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid (ongeveer 9 miljoen euro in 2018) zal de mogelijkheid worden geboden om meer dan 1 800 nieuwe opvangplaatsen te creëren in 2018. Dit zal ook via wijkcontracten gebeuren. De *Franse Gemeenschapscommissie* zal in 2018 van haar kant ongeveer 7 miljoen euro besteden aan de creatie van 564 nieuwe plaatsen in kinderdagverblijven. Naast de maatregelen inzake kinderopvang, dragen ook de dienstencheques bij tot het ondersteunen van de combinatie arbeid-gezin.

4.1.2. De dreigende schaarste op de arbeidsmarkt aanpakken

Toch dreigen er toenemende tekorten op de arbeidsmarkt op te treden en raakt een deel van de vacatures niet ingevuld.

Om de interregionale mobiliteit van de werkzoekenden te ondersteunen, hebben *Wallonië en Vlaanderen* in februari 2018 een nieuw samenwerkingsakkoord gesloten. Dit heeft betrekking op verscheidene onderwerpen: de betere 'matching' tussen vraag en aanbod, de versterking van de taalcurricula, de organisatie van sensibiliseringscampagnes. De kennis van het Nederlands zal voortaan bovendien beschouwd worden als een competentie en niet als een voorwaarde. De doelstelling bestaat erin op jaarbasis 2 500 Waalse werkzoekenden in te schakelen op de Vlaamse arbeidsmarkt. *Vlaanderen en Brussel* werken ook samen aan een grootscheepse campagne om de tewerkstellingsmogelijkheden in de rand rond Brussel te promoten bij Brusselse werkzoekenden.

In 2018 wil *Vlaanderen* bovendien het beleid rond het aantrekken en behouden van buitenlands talent hervormen. Enerzijds wordt het beleid aangepast aan de Europese vereisten inzake seizoensarbeid, ICT, onderzoek en stagiairs. Anderzijds wordt ook gekeken hoe Vlaanderen buitenlands talent beter kan aantrekken, onder meer via de Vlaamse universiteiten en onderzoekscentra als aantrekkingspolen, en hoe dit talent beter kan doorstromen naar de ondernemingen.

Om beter in te spelen op de aanwervingsbehoeften van de ondernemingen, heeft de *Waalse* openbare dienst voor arbeidsbemiddeling (Forem) een uniek ondernemingsloket opgericht. 'Ondernemingsconsulenten' beheren elk een sectorale portefeuille van ondernemingen. Zeer binnenkort zullen de ondernemingen op basis van een verzoek toegang hebben tot de profielen van de werkzoekenden die ze zoeken en dezen rechtstreeks kunnen contacteren. *Wallonië* wenst bovendien een financiële stimulans in te voeren voor de opleiding inzake knelpuntberoepen.

In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft de verandering van de bestaande beroepenreferentiecentra (Centres de référence professionnelle – CDR) in opleidings- en tewerkstellingspolen (Pôle Formation Emploi – PFE) tot doel de organisatie en de ontwikkeling van en de bevordering van de werkgelegenheid in de beoogde sector (meer bepaald voor de knelpuntberoepen) te bevorderen en dit ter ondersteuning van de economische en sociale ontwikkeling van het Brussels grondgebied. De meerwaarde van de toekomstige polen zit in de samenvoeging van de middelen (infrastructuur, uitrusting, personeel, budgetten, enz.). De opening van de eerste PFE's is gepland in september 2018 voor de logistieke en ICT-beroepen en in oktober 2018 voor de technologische nijverheid. Daarna zullen de sectoren van de bouwnijverheid en de horeca volgen. Daarnaast heeft de samenwerking tussen VDAB en Actiris onder meer tot doel de mobiliteit aan te moedigen van de Brusselse werkzoekenden die hun kennis van het Nederlands wensen te verbeteren voor de uitoefening van hun beroep.

Duaal leren wordt in het hele land een volwaardige onderwijsvorm die gelijkwaardig is aan alle andere vormen van secundair onderwijs. Door de combinatie van ‘leren op school’ en ‘leren op de werkvloer’ verhoogt deze leerweg de motivatie van vele jongeren en speelt hij beter in op de behoeftes van de arbeidsmarkt.

Vanaf 1 september 2018 wordt duaal leren verder uitgerold in *Vlaanderen* en vanaf 1 september 2019 veralgemeend. In *Wallonië* werd de hervorming van het duaal leren midden 2017 afgerond door de toekenning van premies die de opleidingscentra de mogelijkheid bieden de begeleiding van leerlingen in het opleidingscentrum en in de onderneming te versterken. Bovendien wil het Franstalige bureau voor duaal leren (Office Francophone de la Formation en Alternance – OFFA), dat onlangs werd opgericht, ervoor zorgen dat het alternerend leren beter gestuurd wordt, dat deze vorm van leren meer wordt bevorderd en dat de stageplaatsen beter worden beheerd. De vrijstellingen voor de werkzoekenden die een opleiding alternerend leren wensen te starten, werden versoepeld. Het *Brussels Gewest* kent een premie toe aan de erkende Brusselse ondernemingen die een jongere van 15 tot 25 jaar gedurende ten minste zes maanden een opleiding alternerend leren aanbieden in de onderneming. Er moet een mentor, die maximum vier alternerende leerlingen kan begeleiden, worden aangeduid die hen zijn competenties aanleert.

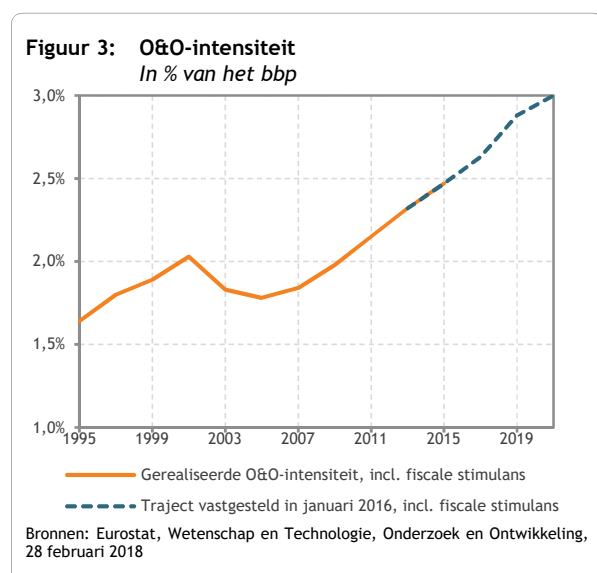
Benevens aan het bereiken van de Europa 2020-doelstelling ‘werk’ dragen alle bovenvermelde maatregelen ook bij tot de implementatie van de Europese pijler van sociale rechten.

4.2. O&O en innovatie

Tabel 3: O&O-doelstelling
In % van het bbp

	BE2010	BE2011	BE2013	BE2015	BE2016	BE2020	Vereiste wijziging 2016-2020
O&O-intensiteit, incl. fiscale stimulans	2,05	2,15	2,32	2,47	2,49	3,00	+0,51

Bronnen: Eurostat, Wetenschap en Technologie, Onderzoek en Ontwikkeling, 28 februari 2018

In 2016 besteedde België 2,49 % van zijn bbp aan onderzoek. Hiermee wordt het mooie resultaat van 2015 nog verbeterd. Dit blijkt alvast uit de voorlopige schattingen die door Eurostat werden gepubliceerd voor 2016. België positioneert zich hiermee weer op de zesde plaats binnen de EU. Daarmee bevestigt het zijn recente status van een van de meest onderzoeksintensieve landen van Europa. Het verschil in onderzoeksintensiteit tussen het Europese gemiddelde en België wordt sinds 2010 elk jaar groter. De onderzoeksintensiteit van de private sector is bovendien in 2016 gestegen tot 1,73 % van het bbp. Het Europese gemiddelde bedraagt 1,32 %. De private sector is duidelijk de motor van de stijging van de onderzoeksintensiteit in België. De andere sectoren, het hoger onderwijs en de

onderzoeksinstituten uit de private of publieke sector, laten een beduidend lagere groei zien van de onderzoeksintensiteit.

Uit een eerste analyse van de begrotingskredieten voor onderzoek (GBARD) voor het jaar 2017, blijkt een gevoelige stijging ten aanzien van 2016. In 2017 zullen de gezamenlijke begrotingskredieten allicht stijgen met meer dan 10 % nadat ze in 2016 reeds met bijna 6 % naar omhoog waren gegaan. Zoals vorig jaar is ook de fiscale steun aan onderzoek en innovatie verder toegenomen. Het belastingkrediet voor onderzoek en de aftrek voor octrooi-inkomsten zijn gestegen tot 932 miljoen euro in 2014 (het meest recente cijfer). Dit is bijna een verdubbeling ten opzichte van 2012. De uitgaven voor de gedeeltelijke vrijstelling van de bedrijfsvoorheffing voor onderzoekers vertonen elk jaar een lichte stijging en bedroegen in 2015 bijna 800 miljoen euro. Als men alle nationale middelen (GBARD en fiscale steun aan het onderzoek) optelt dan spenderen de verschillende overheden in België meer dan 1 % van het bbp aan onderzoek. Daarnaast kan opgemerkt worden dat via het Europese kaderprogramma Horizon 2020 700 miljoen euro aan bijkomende middelen beschikbaar kwamen voor onderzoek en innovatie in 2016 en 2017. Dit komt ongeveer overeen met een derde van alle (nationale) competitieve onderzoeksfondsen.

De rode draad in het hervormingsproces van het onderzoeks- en innovatiebeleid van de verschillende Belgische overheden kan als volgt samengevat worden:

- Verderzetten van de institutionele hervormingen en de herziening (en uitvoering) van de regionale innovatieplannen en decreten;
- Bijkomende middelen voor verschillende belangrijke onderzoekacties;
- Bruggen bouwen tussen het innovatie- en onderzoeksbeleid via ondermeer een verdere uitbouw van het clusterbeleid en een grotere aandacht voor valorisatie van het onderzoek;
- Uitrol van nieuwe initiatieven met daarbij een grote aandacht voor de digitale revolutie.

De *Vlaamse regering* bekrachtigde in 2017 de aanpassing van het decreet over de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid. Dit voorzag in een verfijning van het beleid en de bestaande structuren zoals de fusie van de vijf innovatiecentra in de Vlaamse provincies tot één structuur, de vzw Team Bedrijfstrajecten. De herziening van bestaande / invoering van nieuwe O&O&I-steuninstrumenten gaat verder met bijvoorbeeld de goedkeuring begin 2018 van een regelgevend raamwerk voor de financiering van en/of deelname aan internationale onderzoeksinfrastructuren door Vlaamse instellingen. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* werd het regelgevend kader voor O&O&I-steun herzien, waarin een aantal maatregelen worden uitgevoerd die in het in 2016 goedgekeurde Gewestelijk innovatieplan zijn vastgelegd. Dit moet mogelijk maken dat het Brussels instituut voor onderzoek en innovatie (Innoviris) alle mogelijke vormen van innovatie kan ondersteunen met meer middelen en gericht op meer gebruikers. In *Wallonië* leidde de vernieuwing van de regionale innovatiestrategie en de implementatie van de Smart specialisation strategie tot een aanpassing van de bestaande steunmaatregelen. Zo wordt in 2018 een nieuw programma Win2Wal opgezet met als doel na het fundamenteel onderzoek het strategisch onderzoek aan te moedigen binnen universiteiten, hogescholen of de eraan verbonden onderzoekscentra en voor de identificatie van projecten door Waalse bedrijven in het kader van de S3. Dat proces loopt voort in 2018, inzonderheid in het kader van een door de Europese Commissie gesteund proefproject. De ondersteuningstools voor bedrijven worden ook vereenvoudigd voor meer efficiëntie.

Alle overheden voorzien bijkomende maatregelen voor O&O&I. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* zijn de begrotingskredieten voor O&O tussen 2016 en 2017 met 12% toegenomen tot een totaal van bijna 50 miljoen €. De *Vlaamse regering* besliste om in 2017 een bijkomend recurrent budget van 160 miljoen euro en een éénmalig investeringsbudget van 39 miljoen euro (waarvan 30 miljoen voor een derde TIER1-supercomputer) toe te kennen. De recurrente extra middelen zijn vooral bestemd voor het clusterbeleid, Imec en onderzoeksmandaten bij het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek (FWO). Het

totale Vlaamse overheidsbudget voor wetenschap en innovatie bedroeg 2,435 miljard euro in 2017.¹¹ In 2018 is 115 miljoen euro voorzien voor nieuw beleid in het domein van Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI), waarvan een deel reeds geïnvesteerd is in maatregelen binnen het economiedomein. De rest is als eenmalige investeringsprovisie van 90 miljoen euro ingeschreven, waarvan een deel voor O&O&I zal bestemd zijn. In *Wallonië* voorziet het gewestelijk investeringsplan in een belangrijke toename van de middelen, meer bepaald voor de oprichting of versterking van bestaande technologische excellentieplatformen en de ontwikkeling van digitale infrastructuur. In 2018 worden bovendien twee nieuwe maatregelen uitgewerkt met de bedoeling kmo's aan te moedigen deel te nemen aan Europese O&O&I-programma's (door het opzetten van het project en de uitvoering van de 'seal of excellence' te ondersteunen). De regering van de *Franse Gemeenschap* heeft besloten in 2018 de financiering van het F.R.S.- FNRS met 8 miljoen euro te verhogen, wat overeenkomt met zowat 5 % van het jaarbudget 2017 van dat laatste. De financiering van EOS (Excellence of Science) ter vervanging van de IUAP's (interuniversitaire attractiepolen, cf. supra), en ter ondersteuning van het samenwerkingsonderzoek tussen de universiteiten van het noorden en het zuiden van het land, bedraagt 14 miljoen euro. Het budget van de Franse Gemeenschap voor het fundamenteel onderzoek zal dus in totaal met 15 % stijgen (zijnde 22 miljoen euro). Het programma BEL-SME in het kader waarvan kmo's uit de drie gewesten samenwerkingsprojecten opzetten, wordt ook versterkt. Het project Team Up vormt de hoofdmoot van de maatregelen die het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft uitgewerkt, wat zowel de actieve deelname inhoudt van academische teams als van bedrijfstteams, met de bedoeling de kennis te versterken, de intellectuele eigendomsrechten van het academisch onderzoek over te dragen aan het bedrijfsleven en de omvorming ervan in prototypes om nieuwe economische afzetmarkten aan te boren.

Het innovatie- en onderzoeksbeleid worden nog meer op mekaar afgestemd. Daarnaast worden samenwerkingsverbanden tussen verschillende onderzoeksactoren (bedrijven, universiteiten en onderzoeksinstellingen) verder gestimuleerd. In *Vlaanderen* werden drie bestaande steunprogramma's afgeschaft en vervangen door Ontwikkelingsprojecten (voor vernieuwende ideeën die de onderneming kunnen veranderen en versterken op korte termijn) en Onderzoeksprojecten (voor kennisopbouw die op lange termijn de basis vormt voor veranderingen binnen de onderneming). Voor elk van de beide steunmaatregelen is er tot 10 % (middelgrote ondernemingen) of 20 % (kmo) extra toeslag voorzien, en tot 10 % toeslag bij samenwerking tussen onafhankelijke bedrijven. Een voorontwerp van besluit werd goedgekeurd voor steun aan projecten van collectief onderzoek en ontwikkeling en collectieve kennisverspreiding, alsook een besluit over de subsidiëring van incubatoren. In *Wallonië* wordt verder ingezet op de concurrentiepolen (Pôles de compétitivité) met nieuwe projecten, het nieuwe initiatief Medtech Wallonia, alsook samenwerking met andere regionale actoren. Een 'medtech accelerator' zal voorzien in steun aan startups (ondermeer op vlak van medische technologie), ondernemerschap en de ontwikkeling van 'business models'. Tevens is in *Wallonië* een nieuw kader tot stand gekomen ter ondersteuning van de valorisatie van het onderzoek aan universiteiten en hogescholen. Het programma Creative Wallonia wordt verder uitgevoerd, met de ontwikkeling van creatieve hubs en living labs. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* is er meer steun voor het gezamenlijk onderzoek tussen hetzij bedrijven en het academisch milieu (Team Up-projecten, zie hierboven) hetzij samenwerkingsverbanden van het type 'co-creatie' of 'living lab' in ondermeer het domein van (smart) mobiliteit. Valorisatie van het onderzoek wordt ondersteund via het nieuwe elektronische platform voor de vier Brusselse incubatoren: ICAB (communicatie-en informatietechnologieën en engineering), Greenbizz (groene technologieën of duurzaam businessmodel), BLSI (biotechnologie, medische apparatuur en e-gezondheid) en ten slotte EEBIC (innovatieve startups in het algemeen), die een palet aan juridische en technologische diensten aanbieden.

---

¹¹ Dit bedrag komt overeen met wat in de verschillende Vlaamse beleidsdomeinen wordt uitgegeven aan innovatie in ruime zin.

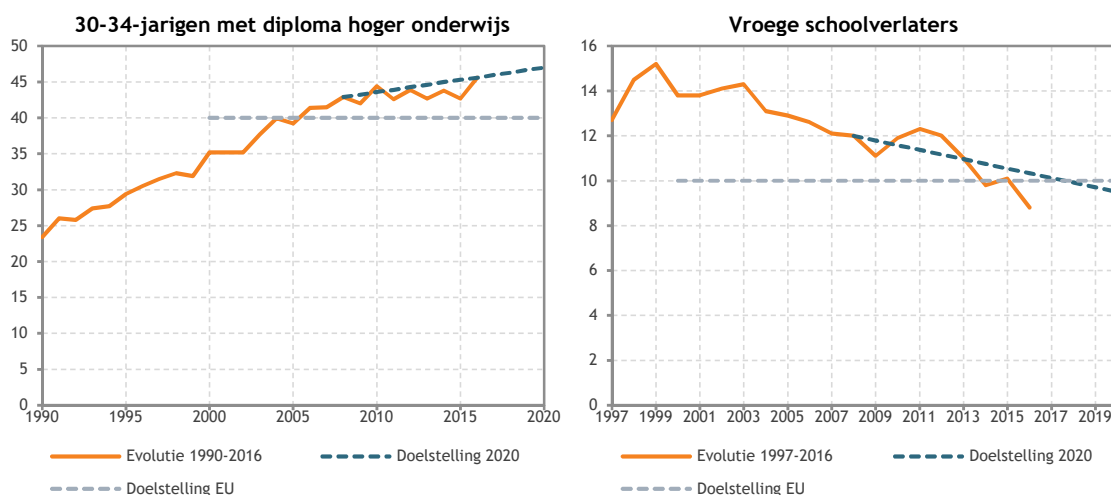
4.3. Onderwijs en vorming

Tabel 4: De doelstellingen voor onderwijs
In %

	BE2015	BE2016	EU2016	BE2020	Vereiste wijziging 2016-2020
30-34-jarigen met diploma hoger onderwijs	42,7	45,6	39,1	47,0	+1.4
Vroege schoolverlaters	10,1	8,8	10,7	9,5	-

Bron: Eurostat

Figuur 4: Indicatoren onderwijs en vorming
In %

Bron: Eurostat.

Het onderwijsbeleid valt in België onder de bevoegdheden van de Vlaamse, Franse en Duitstalige Gemeenschappen; het opleidingsbeleid valt onder de gemeenschaps- en/of gewestelijke bevoegdheden. In wat volgt, worden de nieuwe initiatieven besproken van de gemeenschappen en gewesten m.b.t. de Europa 2020-doelstellingen voor onderwijs en vorming.

4.3.1. Hoger onderwijs

België heeft zich geëngageerd om, tegen 2020, het percentage van 30-34-jarigen met een diploma hoger onderwijs op te trekken tot 47 %. Deze doelstelling is ambitieuzer dan voor de EU als geheel (40 %). In 2016 stond België met 45,6 % op een negende plaats binnen de EU.

Vlaanderen zet verder in op de ontwikkeling van het hoger beroepsonderwijs als een volwaardige component van het hoger onderwijs om leerlingen aan te trekken die vandaag niet kiezen voor het tertiair onderwijs. In 2017 werd de oriënteringsproef Columbus ter beschikking gesteld van alle scholen in Vlaanderen. Sinds april 2017 ontvangen alle leerlingen in het laatste jaar van het secundair onderwijs na deelname algemene feedback over hun mogelijke studiekeuzes in het hoger onderwijs. Sinds het schooljaar 2017-2018 zijn de generieke instaptoetsen voor de geïntegreerde lerarenopleidingen verplicht. Deze testen werden ingevoerd met het doel de instroom in de lerarenopleiding te versterken en de uitval te beperken. Vanaf 2018-2019 zullen niet-bindende toelatingsproeven ook verplicht zijn voor de universitaire opleidingen tot burgerlijk ingenieur en burgerlijk ingenieur-architect. In het begrotingsjaar 2018 wordt een verhoging van de werkingsmiddelen voor de hogescholen en universiteiten doorgevoerd. Het toepassen van het klikmechanisme resulteert in een extra budget van bijna 25 miljoen euro. Een bijkomende verhoging met 15 miljoen euro is voorzien in uitvoering van het Integratiedecreet van 2013.

De ministerraad van de *Franse Gemeenschap* heeft op 30 augustus 2017 een besluit tot wijziging van de studietoelagen aangenomen. Dat besluit heeft tot doel de maatregel op een meer sociaal rechtvaardige manier toe te passen. De hervorming is erop gericht de normen aan te passen aan de huidige studies en aan de sociologische realiteit van de gezinnen. In de nieuwe wetgeving worden de toekenningscriteria voor de studiebeurzen uitgebreid naar de studenten die zittenblijven en die voordien werden uitgesloten van het systeem, waardoor ze dus dubbel werden bestraft. Bovendien houdt die nieuwe wetgeving voortaan rekening met de inkomens van alle personen die deel uitmaken van het gezin. Voor het jaar 2016-2017 werden meer dan 141 000 aanvragen voor studietoelagen ingediend, waarvan bijna 53 000 aanvragen in het hoger onderwijs en 88 000 aanvragen in het secundair onderwijs. Het aangepaste globale budget voor 2017 bedraagt bijna 68 miljoen euro. De regering van de Franse Gemeenschap heeft op 30 augustus 2017 ook een besluit aangenomen waarin de toegangsvoorwaarden tot de masteropleidingen worden gedefinieerd voor de houders van een academisch bachelordiploma. Dat besluit is erop gericht de mobiliteit van de studenten te verzekeren op het gebied van heroriëntering, terwijl de werkzaamheden van de toelatingscommissies worden vergemakkelijkt. De ministerraad van de Franse Gemeenschap heeft bovendien een besluit goedgekeurd waarin de reeds bestaande lijst van masteropleidingen in het Engels met een sterke internationale dimensie wordt uitgebreid. Tot slot werden vier collectieve structuren van het hoger onderwijs opgericht die tot doel hebben het voortgezet onderwijs en het levenslang leren bij verschillende doelgroepen aan te moedigen.

In de *Duitstalige Gemeenschap* wordt overwogen om het aanbod alternerend leren in het hoger onderwijs uit te breiden. Er wordt een nieuwe bacheloropleiding in het domein van sociaal en jeugdwerk voorzien. Wat betreft het voortgezet onderwijs dat wordt aangeboden aan de leerkrachten van het lager en secundair onderwijs, is de Haute école bezig met de voorbereiding van een nieuwe opleiding voor het schooljaar 2018-2019, waarbij een programma gestoeld op heterogeniteit en klasdifferentiatie wordt opgenomen om leerlingen met leermoeilijkheden beter te ondersteunen.

4.3.2. Vroegtijdig schoolverlaten

Tegen 2020 moet het percentage vroegtijdige schoolverlaters in België teruggebracht zijn tot 9,5 %. Ook deze doelstelling is ambitieuzer dan de algemene EU-doelstelling (10 %). In 2016 bedroeg het percentage voor België 8,8 %, tegenover 10,1 % in 2015 en 9,8 % in 2014.

Het pact voor excellent onderwijs (*Pacte pour un enseignement d'excellence*) van de *Franse Gemeenschap* heeft tot doel de vaardigheden van de leerlingen te verbeteren, beter hun parcours te ondersteunen (via remediëring), het bestuur te verbeteren (via het aansturen van scholen) en de actoren binnen het onderwijs te begeleiden. De eerste maatregelen van dat pact van september 2017 hebben betrekking op onder meer de toekenning van nieuwe middelen voor de omkadering in het kleuteronderwijs en de administratieve versterking voor het basis- en gespecialiseerd onderwijs. De werkzaamheden worden voortgezet om de andere maatregelen uit te voeren volgens een besliste en begrote kalender. Die hervorming zal het mogelijk maken om op het niveau van de Franse Gemeenschap en in samenwerking met de gewesten een multidimensioneel plan op te nemen om vroegtijdig schoolverlaten tegen te gaan. Het pact voorziet bovendien in een daling van 50 % van de vroegtijdige schoolverlaters tegen 2030. De Franse Gemeenschap waakt er ook over dat digitale know-how en competenties in de competentiekaders worden opgenomen. Het decreet van 6 juli 2017 bepaalt ook een nieuwe berekeningsmethode voor het gedifferentieerd onderwijs (zie §3.2.1). De scholenvestigingen die gebruikmaken van de gedifferentieerde omkadering hebben lage sociaal-economische indexen. Die vestigingen krijgen periodes om leerkrachten aan te werven en bijkomende budgettaire middelen voor opleidingen binnen of buiten de klas, remediëring, studiebegeleiding, Franse lessen, individuele ondersteuning, pedagogisch advies, vorming, groepswork of mentorschap in het kader van de strijd tegen schooluitval en vroegtijdig schoolverlaten. In totaal heeft die beleidsmaatregel betrekking op 25 % van de leerlingen van het verplichte onderwijs in de Franse Gemeenschap.

De hervorming van de leerlingenbegeleiding in *Vlaanderen* (zie ook §3.2.1) wordt doorgevoerd met het doel verschillende fenomenen die aan de basis liggen van vroegtijdig schoolverlaten aan te pakken (bv. schools falen, een verkeerde studiekeuze, een gebrek aan motivatie, schoolse vertraging en spijbelen). Ook het actieplan Samen tegen schooluitval wordt verder uitgerold. Het plan omvat meer dan 50 acties met betrekking tot leerrecht, spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten. Dertig acties werden reeds afgerond, de andere helft is lopende. De implementatie van de modernisering van het secundair onderwijs in schooljaar 2019-2020 wordt verder voorbereid. Elementen als de introductie van de basisgeletterdheid, differentiatie en schakelmogelijkheden versterken de oriënterende functie van de eerste graad. Ook de nieuwe, meer transparante en eenvoudigere indeling van het studieaanbod van de tweede en derde graad en de mogelijkheid tot het oprichten van domein- en campusscholen komen het proces van studiekeuze en -oriëntering ten goede. Het systeem van duaal leren in Vlaanderen wordt verder uitgerold als een proefproject vanaf 1 september 2018. Vanaf 1 september 2019 wordt duaal leren veralgemeend als een volwaardige kwalificerende leerweg naast het voltijds secundair onderwijs. Op dat moment zullen er 55 duale opleidingen ingevoerd kunnen worden. Een versterking van het kleuteronderwijs zal bijdragen aan het terugdringen van de ongekwalificeerde uitstroom, terwijl de hervorming van het volwassenenonderwijs zal voorzien in belangrijke compensatiemaatregelen in de context van vroegtijdig schoolverlaten. Eén van de strategische doelstellingen van het nieuw Strategisch plan geletterdheid (2017-2024) is het realiseren van een significante toename van het aantal jongeren dat het secundair onderwijs verlaat met voldoende geletterdheidscompetenties, opdat zij zelfstandig kunnen functioneren en participeren in de samenleving.

Om de verhoudingen wijk-school-jongere te verbeteren, werd in het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* in 2017 het Schoolcontract in het leven geroepen. Een schoolcontract is bedoeld om scholen en leerlingen zo goed mogelijk te laten integreren in hun omgeving en hun wijk, door de gepaste inrichting van de schoolsite en de onmiddellijke omgeving ervan. Het Schoolcontract is in hoofdzaak gericht op de scholen met een gebrekkig imago, waar er plaatsen beschikbaar zijn die nu niet zijn ingevuld. Er worden elk jaar twee Brusselse scholen uitgekozen door het gewest. Er zal een budget van 2,5 miljoen euro worden vrijgemaakt per schoolcontract. In 2017 heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het kader van het programma Preventie schoolverzuim een budget van 1,9 miljoen euro toegekend aan 405 projecten voor de strijd tegen vroegtijdig schoolverlaten die in de Brussels scholen buiten de schooluren worden ontwikkeld. In 2018 zal het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een nieuw kader ontwikkelen voor het beleid dat op dat gebied wordt gevoerd. Een van de grote hervormingen bestaat erin om over te stappen van een jaarlijkse financiering van de projecten naar een driejaarlijkse financiering.

Dankzij het decreet van 26 juni 2017 betreffende de deelneming van nieuwkomers aan het onderwijs werden gelijkaardige systemen opgezet voor nieuwkomers die tijdelijke tekortkomingen vertonen wanneer ze de onderwijstaal aanleren in de *Duitstalige Gemeenschap*. De dagelijkse opdracht van alle scholen bestaat er nu in studenten met een migrantenachtergrond en nieuwkomers te integreren. Het bovenvermelde decreet is erop gericht de menselijke en financiële middelen voor de scholing en integratie van nieuwe leerlingen te verhogen door in te zetten op taalverwerving. Om kwaliteitsvol onderwijs te kunnen bieden aan nieuwkomers, werd een universitaire opleiding opgericht voor leerkrachten die werken in klassen met nieuwkomers.

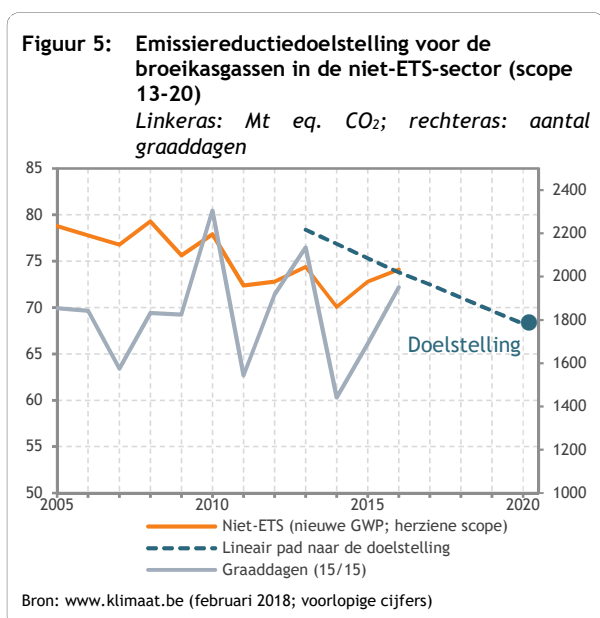
4.4. Energie en klimaat

Tabel 5: Toestand in 2015 en 2016 en doelstellingen 2020 voor klimaat en energie

	BE2015	BE2016	BE2020	Vereiste wijziging 2016-2020
Niet-ETS broeikasgassen, scope 13-20 (Mt CO ₂ -eq)*	72,8	74,1	68,2	-5,9
Aandeel hernieuwbare energie (%)**	7,9	8,7	13,0	4,3 pp
Primair energieverbruik (Mtoe)**	45,7	49,0	43,7	-5,3

Bronnen: *) www.klimaat.be (februari 2018; voorlopige cijfers); **) Eurostat (februari 2018; voorlopige cijfers)
pp = procentpunt

Het thema klimaat en energie van de Europa 2020-strategie omvat de volgende drie doelstellingen voor België tegen 2020: (1) een reductie van de broeikasgasemissies met 15 % t.o.v. 2005 in de sectoren die niet onder het Europese emissiehandelssysteem (niet-ETS-sectoren) vallen, volgens een lineair pad (jaarlijkse emissieplafonds) van 2013 tot 2020, (2) een aandeel van 13 % hernieuwbare energie in het bruto finaal energieverbruik en (3) een indicatieve doelstelling om het primair energieverbruik met 18 % te verminderen t.o.v. de projecties tegen 2020. De onderstaande tabel en figuren illustreren elke doelstelling en tonen waar België staat t.o.v. de drie doelstellingen.

In 2016 zijn de broeikasgasemissies in de niet-ETS-sectoren voor het tweede opeenvolgende jaar gestegen en bedroegen ze 74,1 Mtoe. Ze blijven onder het niveau van 2005 (-5,9 %) maar liggen voor de eerste keer boven het reductietraject dat werd vooropgesteld voor de periode 2013-2020 (73,8 Mtoe in 2016). Die emissies zijn voor een aanzienlijk deel afhankelijk van de verwarmingsbehoeften.¹² Het jaar 2016 was immers veel kouder dan 2014 en 2015.

Na een meer gematigde groei tussen 2012 en 2015 (zie figuur 6), is het aandeel van de hernieuwbare energiebronnen in het bruto energie-eindverbruik aanzienlijk toegenomen in 2016. Dat aandeel blijft net boven het indicatieve traject dat werd voorgesteld in het Belgisch Actieplan voor hernieuwbare energie dat in november 2010 aan

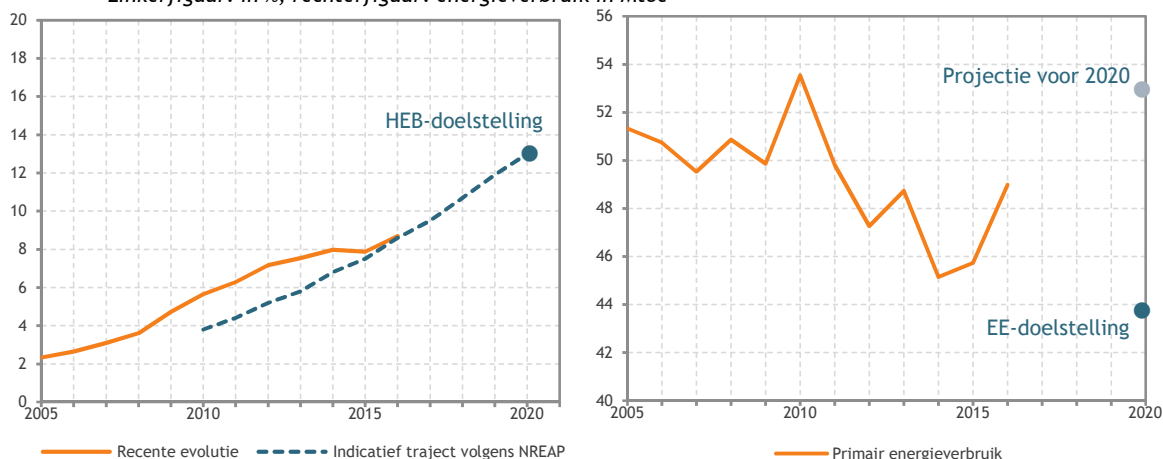
de Europese Commissie werd overhandigd: 8,7 % vs. 8,6 % in 2016. In 2016 bedroeg het verschil t.o.v. de 13 %-doelstelling voor 2020 4,3 procentpunt.

Het primair energieverbruik, ten slotte, een van de twee indicatoren die worden gebruikt om de indicatieve energie-efficiëntie-doelstelling te definiëren, is fors gestegen ten opzichte van 2015. In 2016 lag het primair energieverbruik (49 Mtoe) ongeveer 5,3 Mtoe boven de Belgische doelstelling van 43,7 Mtoe in 2020.

¹² Op Belgisch niveau is ongeveer een derde van de broeikasgasemissies in de niet-ETS-sectoren afkomstig van de residentiële en tertiaire sectoren, waarin de emissies vooral resulteren uit de verwarming van gebouwen (de overige emissiebronnen zijn koken en de productie van warm water voor sanitair gebruik). Die verdeling verschilt echter sterk naargelang het gewest.

Figuur 6: Doelstelling voor het aandeel hernieuwbare energie in het bruto finaal energieverbruik (links) en doelstelling voor energie-efficiëntie (rechts)

Linkerfiguur: in %; rechterfiguur: energieverbruik in Mtoe

Bronnen: Eurostat (februari 2018; voorlopige cijfers), NREAP, EC (DG Energie, PRIMES baseline 2007)

NREAP = Nationaal Actieplan voor Hernieuwbare Energie (november 2010); HEB = hernieuwbare energiebronnen; EE = energie-efficiëntie

De bevoegdheden inzake energie en klimaat zijn verdeeld over het federale niveau en de drie gewesten. Wat betreft de verdeling over de gewesten en het federale niveau van de klimaat- en energiedoelstellingen voor 2020 en de daarmee verbonden opportuniteiten, werd op 20 januari 2017 een samenwerkingsakkoord getekend. De belangrijkste beleidsmaatregelen die door de verschillende entiteiten in dat kader, maar ook op lange termijn zijn gedefinieerd en beslist, worden hieronder bondig beschreven.

De *federale overheid* heeft zich er toe verbonden nieuwe beleidsmaatregelen uit te voeren, waaronder een belangrijke maatregel die gericht is op het personenvervoer: de mobiliteitsvergoeding of 'cash for cars'. Die maatregel is een alternatief voor de bedrijfswagen die door de werkgever ter beschikking wordt gesteld. Het bedrag dat wordt toegekend aan de werknemer is onderworpen aan hetzelfde fiscale en parafiscale stelsel als de bedrijfswagen. De daaraan gekoppelde wet is op 16 maart 2018 aangenomen in het Parlement (en treedt met terugwerkende kracht in werking op 1 januari 2018). Daarnaast is er een aanvullend wetsvoorstel – gebaseerd op voorstellen van de sociale partners – waardoor werknemers toegang krijgen tot een flexibeler mobiliteitsbudget. Het bedrag daarvan wordt bepaald op basis van de 'total cost of ownership' (TCO): dit is de totale jaarlijkse kostprijs die door de werkgever wordt gedragen in verband met de financiering van de bedrijfswagen en alle daaraan verbonden kosten (brandstof, verzekering, onderhoud, belastingen enz.). De overige maatregelen hebben betrekking op het aanmoedigen van fietsen met elektrische trapondersteuning, de vermindering van het energieverbruik van de nationale spoorwegmaatschappij (NMBS; zowel voor de tractie als voor andere doeleinden), de gelijkstelling van de accijnzen op benzine en diesel, de uitvoering van de Ecodesign-richtlijn en de verordening inzake de gefluoreerde broeikasgassen.

In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* maakt het in juni 2016 goedgekeurde Plan lucht-klimaat-energie deel uit van de geplande acties om bij te dragen aan de klimaat- en energiedoelstellingen. De laatste maatregelen die zijn uitgevoerd op het gebied van (1) hernieuwbare energie en energie-efficiëntie van gebouwen zijn onder meer: het LAPEB-project (Lokaal actieprogramma voor energiebeheer) dat nieuwe energievereisten stelt aan oude en nieuwe gebouwen van de tertiaire sector, het INNOVATE-project, een bewustmakingscampagne (Climate.brussels) en de voortdurende aanpassing van de energieprijzen voor de residentiële sector, de financiering van projecten voor de overheidssector (SolarClick en NRClick), de federaties van de kleine en middelgrote ondernemingen of de non-profitsector (PACK ENERGIE); (2) op het gebied van mobiliteit: de invoering van de lage-emissiezone

(sinds 1 januari 2018) op het volledige gewestelijke grondgebied, de verplichte en specifieke maatregelen in het kader van de bedrijfsvervoerplannen, de aanzet tot het Europese BENEFIC-project dat erop gericht is te investeren in infrastructuur voor energiebronnen (aardgas, elektriciteit) en de ingebruikneming van nieuwe elektrische en hybride bussen door de plaatselijke openbaarvervoersmaatschappij (MIVB).

Wallonië heeft het in april 2016 goedgekeurde lucht-, klimaat- en energieplan voor 2022 (Plan air-climat-energie 2022) aangevuld met nieuwe concrete maatregelen en initiatieven. Op het gebied van hernieuwbare energiebronnen werden verschillende concessies toegekend om windparken te bouwen langs de Waalse snelwegen, werd een flexibiliteitsmechanisme voor de groenestroomenvolpess opgezet om de minder gebruikte technologie beter te ondersteunen, en wordt een investering van 50 miljoen euro voorzien voor de ontwikkeling van de chemische opslag van hernieuwbare elektriciteit in Wallonië (Power-to-gas). Op het gebied van energie-efficiëntie heeft de Waalse regering akte genomen van de Waalse strategie voor energierenovatie van gebouwen op lange termijn (Stratégie wallonne à long terme pour la rénovation énergétique des bâtiments) en een ontwerpbesluit inzake de renovatie van het volledige openbare lichtpark (LED) goedgekeurd, de renovatiepremies van woongebouwen werden aangepast om rekening te houden met het armoedeniveau van de bewoners, en in het kader van het Waalse investeringsplan werden financiële middelen uitgetrokken om openbare gebouwen te bouwen en te renoveren en de energieprestatie van openbare en niet-commerciële tertiaire gebouwen te verbeteren (uitzonderlijk UREBA-programma). Op het gebied van transport heeft de Waalse regering de mobiliteitsvisie FAST¹³ (Vision FAST - mobilité 2030, zie ook §5.3) goedgekeurd. Van de voorgestelde maatregelen moeten de modale verschuiving (naar de fiets en het openbaar vervoer) en de bijbehorende investeringen (fietspaden, enz.) worden aangestipt. De Waalse regering heeft ook een voorontwerp van decreet goedgekeurd met betrekking tot de strijd tegen luchtvervuiling die wordt veroorzaakt door voertuigen met een verbrandingsmotor. Daarin wordt de invoering van lage-emissiezones en een geleidelijke vermindering van het aantal dieselwagens voorzien.

Vlaanderen engageerde zich om een uitstootvermindering in de niet-ETS-sectoren van 15,7 % te realiseren in 2020 t.o.v. 2005. Het traject en de maatregelen om de doelstelling te halen zijn in het Vlaams mitigatieplan 2013-2020 beschreven. Op 9 februari 2018 werd het tweede voortgangsrapport aan de Vlaamse regering voorgelegd. Dit voortgangsrapport is publiek beschikbaar via https://www.lne.be/sites/default/files/atoms/files/VORA2016-2017_Mitigatie.pdf. Vlaanderen zet verschillende stappen om de energie-efficiëntie te verbeteren. M.b.t. de gebouwensector wordt o.a. verwezen naar de invoering van de E-peil-eis voor alle niet-residentiële gebouwen, een nieuw inspectieprotocol om de kwaliteit van de energieprestatiecertificaten te verbeteren, nieuwe financiële steuninstrumenten om energierenovaties te bevorderen, de hervorming van de Vlaamse energielening. Voor de niet-ETS industrie, heeft de Vlaamse overheid pilots opgezet om de oprichting van 'mini'-energiebeleidsovereenkomsten voor kmo's te onderzoeken. Initiatieven genomen in 2017 om de productie van hernieuwbare energie op te trekken zijn onder meer: het uitvoeren van de acties uit de twee conceptnota's Zonneplan 2020 (publicatie van een zonnekaart, enz.) en Windkracht 2020 (ondersteuning van lokale overheden, aanvaardbaarheid), het identificeren van gebieden waar het economisch haalbaar is om stadsverwarming op te zetten, de bepaling van het regelgevingskader voor de realisatie van warmte- en koudnetten en de call groene warmte (13 projecten geselecteerd). Wat de transportsector betreft, wordt het Vlaams actieplan Clean power for transport geïmplementeerd (o.m. installatie van oplaadpunten). De zero-emissie bonus werd aangepast en de premies voor elektrische en waterstofauto's werden verhoogd.

Tot slot moet de *federale* energiestrategie worden aangestipt die gericht is op de langere termijn (2030 en/of 2050) en (deels) wordt gebaseerd op bepaalde *gewestelijke* initiatieven (Visie 2050 en

---

¹³ FAST staat voor: Fluidité, Accessibilité, Santé/Sécurité et Transfert Modal.

Stroomversnelling in Vlaanderen, het Lucht- en klimaatplan 2030 in Wallonië en het Energie- en klimaatplan 2030 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). De *federale regering* heeft daarbij de volgende doelstellingen vooropgesteld: (1) de bevoorradingszekerheid garanderen; (2) de akkoorden van Parijs respecteren; (3) energie betaalbaar houden voor de ondernemingen, met inbegrip van elektriciteitsintensieve ondernemingen, en voor de gezinnen; (4) een zo hoog mogelijk veiligheidsniveau van de installaties in stand houden. Om deze engagementen te concretiseren, ontwikkelt de regering een federale energiestrategie, die maatregelen omvat inzake energienormen, capaciteitsvergoedingsmechanisme, monitoring, NEKP-ontwikkeling¹⁴, burden sharing, offshore-windenergie en het Energiepact. Tevens worden nieuwe technologische evoluties die door de *gewesten* worden voorgesteld en die passen in de realisatie van de energiestrategie niet uitgesloten.

4.5. Sociale inclusie

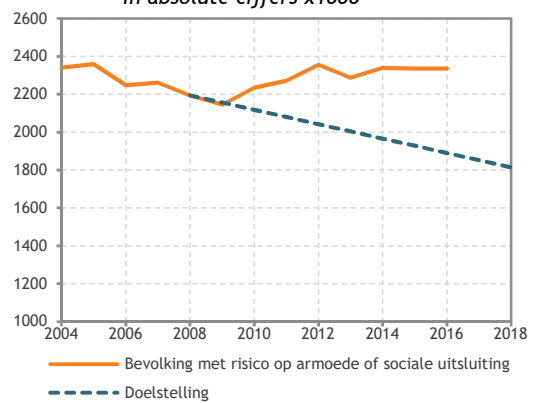
Tabel 6: Doelstelling sociale inclusie
In absolute cijfers x1000

	BE2008	BE2016	BE2018	Vereiste daling 2016-2018
Bevolking met risico op armoede of sociale uitsluiting	2.194	2.335	1.814	521

Bronnen: EU-SILC, Eurostat, Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium

De indicator 'risico op armoede of sociale uitsluiting' bleef stabiel tussen 2015 en 2016. Er is ook geen significante verandering sinds 2008. De stabiliteit in het globale aantal personen met risico op armoede of sociale uitsluiting sinds 2008 is het resultaat van enerzijds een daling bij de ouderen (van 22,9 % naar 16,4 %) en anderzijds een stijging bij de bevolking op actieve leeftijd (van 20,1 % naar 21,7 %), in het bijzonder bij de laag- en middelgeschoolden.

Figuur 7: Bevolking met risico op armoede of sociale uitsluiting (doelstelling EU2020)
In absolute cijfers x1000

Bronnen: EU-SILC, Eurostat, Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium

4.5.1. De sociale bescherming van de bevolking verzekeren

In het *federaal beleid* staat het verhogen van de werkzaamheidsgraad centraal. Een arbeidsinkomen beschermt tegen armoede en werk draagt bij tot duurzame sociale insluiting. Wanneer meer mensen werken wordt de financiële houdbaarheid van de sociale bescherming versterkt. In de sociale zekerheid is er aandacht voor groepen met bijzondere noden. In januari 2018 werd de wachttijd in de arbeidsongeschiktheidsregeling van de zelfstandigen teruggebracht van een maand naar twee weken. Er wordt gewerkt aan een betere erkenning van mantelzorgers. Nieuwe aanvullende pensioenvoorzieningen zijn in voorbereiding voor

zelfstandigen en werknemers. Een aantal (minimum-) uitkeringen en richtbedragen in sociale zekerheid en bijstand zijn het voorbije jaar verhoogd bovenop indexaanpassing. Bijkomende middelen zullen in 2018, 2020 en 2022 vrijgemaakt worden om de bijstandsuitkeringen verder te verhogen tot de armoededrempel (focus op alleenstaanden en ouders). Het beleid is ook gericht op een betere en meer efficiënte dienstverlening van het sociale beschermingssysteem: optimalisering van de uitvoeringsorganisatie, strijd tegen de sociale fraude, automatische toekenning van rechten om non-take-up tegen te gaan, uitvoering van de staatshervorming.

¹⁴ NEKP staat voor: Nationaal energie- en klimaatplan.

Eind 2017 is een tussentijds rapport over de uitvoering van het *Federaal* plan armoedebestrijding 2016-2019 voorgelegd aan de ministerraad. 22 van de 61 acties zijn volledig uitgevoerd. Het *Vlaams* actieplan armoedebestrijding 2015-2019 werd geëvalueerd en bijgestuurd met focus op werk, wonen, onderwijs, gezin en sociale dienstverlening. In dit kader kunnen volgende nieuwe acties vermeld worden: een projectoproep om de sociale infrastructuur in kwetsbare wijken van centrumsteden te stimuleren en de uitwerking van een dienstverleningsregister. De Vlaamse regering wil de sociale grondrechten op lokaal niveau bevorderen door een nieuw decreet lokaal sociaal beleid dat een centrale rol toekent aan de lokale besturen, onder andere via een geïntegreerd breed onthaal. In het *Waal*s Gewest is een participatieve evaluatie van het plan voor sociale cohesie (Plan de cohésion sociale) 2014-2019 gestart. De hervorming van het programmeringsplan (Plan pour la programmation) 2020-2025 wordt voortgezet. De Waalse regering keurde het derde verslag over de uitvoering van het armoedebestrijdingsplan (Plan wallon de lutte contre la pauvreté) goed. Er komt een evaluatie, met een nieuwe focus op het werkgelegenheids-, opleidings- en huisvestingsbeleid. De Waalse zelfredzaamheidsverzekering (Assurance-autonomie wallonne), die op 1 januari 2019 in werking zou moeten treden, zal de financiering mogelijk maken van thuishulp op elke leeftijd en een forfaitaire vergoeding voor 65-plussers die hun zelfredzaamheid verliezen. Het *Brussels* Actieplan armoedebestrijding wordt geactualiseerd en zal in het voorjaar van 2018 voorgelegd worden aan het Brussels Parlement. De resultaten van de bespreking in het Brussels Parlement over non-take-up van sociale rechten en onderbescherming zullen begin 2018 gepubliceerd worden. Er zal hier hoofdzakelijk ingegaan worden op de vooruitgang die het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gerealiseerd heeft op het vlak van opleiding, werk, toegang tot huisvesting, toegang tot medisch-sanitaire diensten, strijd tegen de dakloosheid en bijzondere steun voor specifieke bevolkingsgroepen.

4.5.2. De kinderarmoede terugdringen

In februari 2018 heeft de *Waal*se regering het decreet inzake het beheer en de betaling van de gezinsbijslagen (décret relatif aux à la gestion et au paiement des prestations familiales) aangenomen. Voor elk kind dat op of na 1 januari 2020 wordt geboren, ontvangt het gezin een basistegemoetkoming van 155 euro tot de 18e verjaardag van het kind en 165 euro voor een kind van 18 tot en met 24 jaar. Het nieuwe systeem zal eenvoudiger en gemakkelijker te begrijpen zijn dan het huidige en vormt een aanvulling voor kinderen in gezinnen die risico lopen op armoede en materiële ontbering. Voor kinderen die vanaf 1 januari 2020 18 jaar worden, wordt het recht op tegemoetkomingen geautomatiseerd tot de leeftijd van 21 jaar. Op *federaal niveau* zal er extra financiële ondersteuning worden gegeven aan alleenstaande ouders met een laag beroepsinkomen en kinderen ten laste. De aftrek van kinderopvangkosten voor deze groep wordt verhoogd. In 2018 zal een federale projectoproep Kinderarmoede effectief en efficiënt bestrijden, gelanceerd worden die de rol van de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) in de strijd tegen de gezinsarmoede zal versterken. Bedoeling is tijdige detectie van probleemsituaties en geïntegreerde hulpverlening voor kinderen en hun families. De *Vlaamse regering* zet haar beleid verder gericht op het voorkomen en bestrijden van armoede bij gezinnen met jonge kinderen om de generatie-armoede te doorbreken. De hervorming van de kinderbijslag draagt daartoe bij. Projecten omtrent vrijetijdsparticipatie werden gestart en de ondersteuning van de perinatale coaching van kwetsbare jonge gezinnen wordt uitgebreid. Het informeel netwerk van mensen in armoede wordt versterkt en proeftuinen inzake minderjarige nieuwkomers en laaggeletterde moeders met jonge kinderen worden structureel ingebed. De kinderopvang wordt uitgebreid en de jeugdhulp versterkt. Projecten preventieve gezinsondersteuning worden ondersteund. Er wordt een kostenbeheersingsbeleid gevoerd in het onderwijs.

4.5.3. De actieve insluiting van mensen ver van de arbeidsmarkt

Om de terugkeer naar de arbeidsmarkt vanuit uitkeringsafhankelijkheid te bevorderen wordt op *federaal niveau* nieuwe regelgeving voorbereid inzake het leefloon (hervorming van de socio-

professionele vrijstelling), de inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap en de arbeidsongeschiktheidsuitkering (toegelaten arbeid in de sociale zekerheid). Het principe is dat inspanningen tot re-integratie in de arbeidsmarkt niet financieel ontmoedigd mogen worden. Tot de maatregelen behoort ook de responsabilisering van de Inkomensgarantie-uitkering (IGU). Deze IGU wordt toegekend aan mensen die onvrijwillig deeltijds werken. Samen met hun werkgever ondertekenen ze dus een verklaring waarbij ze aangeven dat ze een voltijdse job wensen. Die overstap naar een voltijdse job wordt versterkt. Enerzijds zullen werkgevers die bijkomende beschikbare uren binnen het jaar niet aan een persoon met een IGU geven, daarvoor een responsabiliseringsbijdrage van 25 euro per maand per betrokken werknemer betalen. Anderzijds worden de onvrijwillig deeltijdse werknemers met IGU systematisch aan een controle van de voorwaarden onderworpen. Het MIRIAM-project, dat vrouwen in eenoudergezinnen die een leefloon krijgen door middel van intensieve individuele en collectieve ondersteuning meer kansen biedt op sociaal-professionele inschakeling, zal in 2018 in zes nieuwe OCMW's gefinancierd worden. De federale regering zal ook opleidingen financieren voor alle OCMW's die deze methodologie in de praktijk willen brengen. In *Vlaanderen* werd een projectoproep Outreachend werken gelanceerd gericht op gezinnen met een zeer lage werkintensiteit. Het doel is de doelgroep op te zoeken en de werkintensiteit van de ouders en de ontwikkelingskansen van de kinderen te vergroten via een integrale aanpak. Nieuwe systemen voor Wijk-werken en Tijdelijke werkervaring werden ingevoerd, een nieuw decreet werk- en zorgtrajecten werd goedgekeurd, er is een aanwervingsincentive voor langdurig werklozen ingevoerd en het aantal plaatsen in de sociale economie werd aanzienlijk uitgebreid. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft de verschillende tewerkstellingsplannen (doelgroepenbeleid, Programma activa) ook toegankelijk gemaakt voor alle werkzoekenden, met inbegrip van zij die uitgesloten zijn van werkloosheids- of inschakelingsuitkeringen. In *Wallonië* zal in het kader van de nieuwe focus op tewerkstelling en opleiding in het Waalse armoedebestrijdingsplan de nadruk worden gelegd op de validatie van vaardigheden, kwalificatieregelingen voor volwassenen, de hervorming van artikel 60 en 61 van de organieke wet betreffende de OCMW's en de herziening van de drempels voor toegang tot opleidingen van Forem.

4.5.4. Inadequate huisvesting en dakloosheid bestrijden

In *Vlaanderen* wordt veel geïnvesteerd in de sociale huurmarkt, wat leidt tot veel nieuwe en gerenoveerde sociale woningen. Ook in 2018 worden extra middelen vrijgemaakt. Het bindend sociaal objectief wordt gemonitord, sociale huisvestingsmaatschappijen worden ondersteund en een proefomgeving voor nieuwe woonvormen werd gelanceerd. Op *federaal niveau* heeft het Housing First Lab een basis- en voortgezet opleidingsprogramma voor mensen op het terrein uitgewerkt. Het lab brengt de verschillende partners, waaronder regionale overheden, samen. Een pilootproject is toegekend aan een consortium van niet-gouvernementele organisaties om een model van begeleidingstrajecten uit te testen in de praktijk. Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan een hervorming van de sociale bijstand waarbij een referentieadres aan rechthebbenden zal kunnen worden toegewezen zodat zij hun rechten kunnen behouden en/of terugkrijgen ondanks het verlies van hun woning. De *Waalse regering* heeft in juni 2017 een voorontwerp van decreet aangenomen tot organisatie van de opvang van woonwagenbewoners door de provincies in samenwerking met de gemeenten. Met de steun van het gewest moet elke provincie vanaf 2020/2021 ten minste één uitgerust terrein en drie tijdelijke terreinen voorstellen. Het Centre de Médiation des Gens du Voyage et des Roms zal belast worden met de verderzetting en de uitbreiding van zijn opdrachten. In december 2017 keurde de regering de hervorming van de huurovereenkomst goed. Het doel is stabiliteit, rechtszekerheid en leesbaarheid van de rechten en plichten van huurders en verhuurders te waarborgen en zo een klimaat van vertrouwen tussen de partijen tot stand te brengen. Er zijn budgetten vrijgemaakt om de levensomstandigheden van mensen met een handicap te verbeteren en het aantal plaatsen in verzorgingstehuizen en verpleeg- en verzorgingstehuizen te verhogen. De *regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft in februari 2018 een budget vrijgemaakt voor projectoproepen, gericht aan

de gemeenten, voor de creatie van noodopvang- en transitwoningen. In maart 2018 zal het verenigd college van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie aan het Parlement een ontwerp voor ordonnantie inzake noodhulp en de integratie van daklozen voorleggen. Eén instantie zal instaan voor noodopvang en -verzorging, een andere zal zich toeleggen op het beleid inzake sociale insluiting en huisvesting. Alle opdrachten op het terrein om daklozen te helpen zullen worden versterkt door de stabilisatie, door middel van accreditatie, van innovatieve programma's die sinds 2014 in het gewest zijn getest (Housing First, straatwerk, enz.). In het thematisch gedeelte van het Brussels armoederapport 2018 worden de beroepsmogelijkheden in geval van niet-naleving van het recht op huisvesting onder de loep genomen, waarbij de nadruk ligt op het probleem van de uithuiszetting.

4.5.5. Opvang en integratie van mensen met een migratieachtergrond

In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* nam de Verenigde Vergadering van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie in mei 2017 een ordonnantie aan betreffende het verplicht inburgeringstraject voor nieuwkomers. Het voorontwerp werd onderworpen aan een armoedetoets. Er lopen onderhandelingen over een samenwerkingsakkoord met de Vlaamse Gemeenschap en de Franse Gemeenschapscommissie. In het kader van een inclusief en horizontaal integratiebeleid worden op alle *Vlaamse* beleidsdomeinen maatregelen genomen voor de integratie van personen met een buitenlandse herkomst (het Vlaams horizontaal integratiebeleidsplan, dat in 2018 wordt geactualiseerd). In 2017 werden ongeveer 22 000 al dan niet verplichte gratis inburgeringstrajecten gestart. Specifiek in het kader van de asielcrisis werden in Vlaanderen onder meer extra middelen voor inburgeringstrajecten, kleuterparticipatie en ouderbetrokkenheid vrijgemaakt. In *Wallonië* worden de maatregelen van het integratietraject versterkt. Daarnaast is er een INTERREG-project dat ook gericht is op de ondersteuning van een integratieprogramma voor vluchtelingen, met kwalificerende opleidingen, job coaching en tewerkstelling. Het *Belgisch nationaal Romaplatform* organiseert ook in 2017-2018 dialoogmomenten in de strijd tegen de discriminatie met focus op empowerment van vrouwen en jongeren.

5. Andere hervormingsmaatregelen en het gebruik van structuurfondsen

Niet alleen de maatregelen die een antwoord geven op de landspecifieke aanbevelingen en de maatregelen die direct bijdragen aan het bereiken van de Europa 2020-doelstellingen zijn van belang voor de structurele economische groei. Ook andere facetten van het economisch beleid dragen bij. In het bijzonder is er een rol voor modern industriebeleid, de promotie van ondernemerschap, strategische investeringen en de Europese structuurfondsen.

Zoals de Europese Raad aanbeveelt, richt België een nationale productiviteitsraad op. Het wetsvoorstel hieromtrent wordt op dit ogenblik door het Parlement behandeld. In het voorstel wordt een samenwerking voorzien tussen bestaande instellingen op federaal niveau (Secretariaat van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, Nationale Bank van België en Federaal Planbureau) en op gewestelijk niveau (de drie gewesten). De werkzaamheden zouden in juni moeten starten.

5.1. Industriebeleid

Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* werkt aan de overgang naar Industrie 4.0. Zoals aangekondigd in de Strategie 2025, hebben de Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en alle economische overheidsinstanties nagedacht over het beleid dat nodig is om de bestaande industrie te behouden en de toekomst voor de stadsindustrie voor te bereiden. Na afloop van dat denkproces zal tegen eind 2018 een industrieel actieplan voor het gewest worden aangenomen.

Ook de *Vlaamse regering* werkt aan Industrie 4.0. In het kader van de Visie 2050-strategie keurde de regering voorjaar 2017 haar conceptnota De sprong maken naar Industrie 4.0 goed. In 2017 werden activiteiten opgestart voor alle vijf de hoofdlijnen van het actieplan Industrie 4.0.¹⁵ Er waren bijvoorbeeld twee oproepen tot indienen van projecten, respectievelijk over Proeftuinen in Industrie 4.0 en over de steun aan transitie in de clusterdomeinen. Zeven proeftuinprojecten werden bij Imec voorgesteld en gaan vanaf 2018 van start. Daarbij zijn ook enkele strategische onderzoekscentra en speerpuntclusters betrokken. Het nieuwe Vlaamse clusterbeleid (zie §3.3.1) draagt mee bij aan betere absorptie van technologie en verspreiding van innovatie. In dat kader zijn er ook projecten gericht op specifieke doelgroepen, zoals de kleinhandel. Eind 2017 keurde de Vlaamse regering de bilaterale Vlaams-Nederlandse chemiestrategie goed, evenals de trilaterale strategie voor de chemische industrie met Nederland en Noordrijn-Westfalen.

In het *Waals Gewest* liepen in 2017 de oproepen 19 t/m 21 van de concurrentiepolen. Er werden 20 projecten goedgekeurd, met een totale overheidsbijdrage van 40 miljoen en een totale investering 65 miljoen euro. Ook werd actie ondernomen op het gebied van de industriële reconversie, in het bijzonder gericht op het bekken van Charleroi na de sluiting van de vestiging van Caterpillar. In juli 2017 is in dat kader besloten tot de uitvoering van het plan CATCH. Gedurende drie jaar is daar jaarlijks 1 miljoen euro voor beschikbaar. In november 2017 werd het samenwerkingsakkoord met de federale regering over het instellen van vrije zones gepubliceerd. Het heeft een looptijd van zes jaar.

---

¹⁵ (1) Een platform onderhouden dat informatie over Industrie 4.0 verspreidt en sensibiliseert; (2) De kennisbasis versterken; (3) De toepassing versnellen door ondernemingen gericht te ondersteunen, afhankelijk van hun vertrouwdheid en betrokkenheid met de transitie; (4) Bijdragen tot goede omgevingsvoorwaarden; (5) Internationale samenwerking ondersteunen, vooral op Europees vlak.

In de drie gewesten wordt de circulaire economie ondersteund. In het kader van het *Waanse* investeringsplan (zie ook §5.3) is 75 miljoen euro beschikbaar voor projecten op dit gebied. Daarnaast wordt 60 miljoen euro geïnvesteerd in de renovatie en uitbreiding van het netwerk van recyclageparken. In juli 2017 is een systeem van cheques voor de circulaire economie (*Chèques économie circulaire*) goedgekeurd. Met die cheques, waarvoor ruim 3 miljoen euro beschikbaar is, kunnen ondernemingen een beroep doen op deskundigen. De *Vlaamse regering* nam in 2017 akte van de conceptnota *De transitie naar de circulaire economie doorzetten*, die evenals *Industrie 4.0* kadert in de *Visie 2050*-strategie. In 2017 en 2018 wordt ingezet op *Circulaire stad*, *Circulair aankopen* en *Circulair ondernemen*, en op thema's die door externe betrokkenen werden aangedragen. Voor *Circulair aankopen* is in juni 2017 een *Green deal* gestart met 86 aankopende en 47 ondersteunende organisaties. Over 2017-2018 is 10 miljoen euro beschikbaar voor circulaire economieprojecten; 63 projecten zijn reeds gestart. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft in februari 2018 zijn derde projectoproep *Be circular* gelanceerd om de ontwikkeling van innovatieve proefprojecten te ondersteunen die beantwoorden aan de logica van de circulaire economie in Brussel. Het jaarbudget voor de projectoproep bedraagt 1,5 miljoen euro.

5.2. Kmo's en ondernemingsklimaat

Maatregelen voor de bevordering van het ondernemerschap kunnen onderverdeeld worden in financiële en niet-financiële ondersteuning. De financiële steun kan ingedeeld worden in subsidies en de inbreng van kapitaal. De *Waanse regering* keurde in oktober 2017 een oriëntatienota voor de hervorming van de financiële instrumenten en de steun aan ondernemingen goed. Het moet leiden tot een gecoördineerde gewestelijke aanpak van investeringen en de oprichting en financiering van ondernemingen. Het programma *Prêt coup de pouce* is verlengd tot eind 2019. Het geeft een fiscale stimulans aan particulieren die spaargeld lenen aan jonge ondernemers. Tot 30 juni 2017 werd al ruim 2 miljoen euro bij elkaar gebracht, en bedroeg de fiscale stimulans ongeveer 450 000 euro. Deze bedragen kunnen naar verwachting nog verviervoudigen. De Europese Commissie keurde een stelsel voor de redding en herstructurering van kmo's goed. Het steunfonds bedraagt 20 miljoen euro en loopt tot 2020. Ook voor kmo's in financiële moeilijkheden vergrootte SOGEPa de slagkracht van de versnelde procedure *Fast Track*. Er werd een nieuw instrument (*Early Warning Scan*) ontwikkeld door het agentschap voor ondernemen en innovatie (*Agence pour l'Entreprise et l'Innovation – AEI*) om kmo's te helpen bij het opsporen van de eerste tekenen van financiële moeilijkheden. Ook het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft, om het faillissementspercentage van kmo's te verlagen, instrumenten ontwikkeld om ondernemingen in moeilijkheden op te sporen, steun verleend aan proefprojecten voor doorstartkredieten, en de capaciteiten van kmo's versterkt dankzij de begeleiding van projectdragers die met micro-krediet gefinancierd worden en de financieringsvoorzieningen bij leningen op eer. Betreffende de toegang tot financiering voor zelfstandigen en kmo's werd bij de Participatiemaatschappij *Vlaanderen* (PMV) in 2016 de nieuwe merknaam *PMV/Z* opgestart dat een aantal financieringsinstrumenten bundelt: de *Startlening+*, *KMO-Cofinanciering*, de *Waarborgregeling* en de *Winwinlening*. De resultaten voor 2017 waren positief.¹⁶ Wat betreft de financiering van de kmo's heeft de *federale regering* beslist om de toegang van kmo's tot bankkrediet te vergemakkelijken door een grotere informatieplicht van de bankinstellingen inzake zekerheden en waarborgen en door een aanpassing van het plafond om voor wederbeleggingsvergoedingen in aanmerking te komen.

---

¹⁶ Voor 2017 waren de resultaten de volgende: 131 Startleningen afgesloten voor een gemiddeld bedrag van 47 875 euro (totaal investeringsbedrag van 6 miljoen euro), 117 KMO-Cofinancieringen goedgekeurd met een gemiddeld toegekend bedrag van 195 077 euro (totaal investeringsbedrag van 23 miljoen euro), een recordbedrag van 261 miljoen euro bij de Waarborgregeling in 1 944 verbintenissen (voor elke euro waarborg werd in 2017 2,4 euro aan investeringen gerealiseerd), en bij de Winwinlening werden er 2 555 leningen geregistreerd voor een totaal financieringsbedrag van 60 miljoen euro.

In 2017 ondersteunde de KMO-Portefeuille van de *Vlaamse overheid* voor in totaal 53 miljoen euro ongeveer 130 000 kleine projecten ondersteund op het gebied van opleiding en vorming en het inkopen van advies. Daarnaast werd met de KMO-Groeisubsidie in totaal 8 miljoen euro steun toegekend aan een 300-tal kmo's als ondersteuning bij een aanwerving of het inhuren van externe expertise die nodig is tijdens een transformatie-, innovatie- of internationalisatietraject. Op *federaal niveau* werden maatregelen genomen om het sociaal statuut van de zelfstandige ondernemer te verbeteren. Onder andere zijn voor beginnende ondernemers de kortingsmogelijkheden voor de sociale bijdragen verruimd, en kunnen voor het pensioen van zelfstandigen voortaan ook de studiejaren geregulariseerd worden. Voor de financiering van groei-bedrijven, worden de uitbreiding van de Tax Shelter-maatregel en de hervorming van het statuut van de 'Private PRIVAK' die de aantrekkelijkheid van dit vehikel vergroot aangestipt. Uit het Zomerakkoord van 2017 is voor de kmo's van belang dat op de eerste 100 000 euro van de bedrijfswinst de vennootschapsbelasting verlaagd wordt naar 20 %. In *Wallonië* beoogt een nieuwe door het EFRO gefinancierde maatregel kmo's te helpen om hun energieverbruik te verminderen en eco-innovatieprojecten te ontwikkelen.

In de drie gewesten zijn ook niet-financiële maatregelen genomen. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* voorziet een grondige hervorming van de toegang tot het beroep, die zal worden vereenvoudigd en afgestemd op het Europees kader. Een belangrijk aspect van de hervorming is de afschaffing van de onaangepaste centrale examencommissies en de vervanging ervan door de mogelijkheid om verworven bekwaamheden te valideren. Om het ondernemerschap aan te moedigen, was een van de prioriteiten van het gewest in 2017 het ondersteunen van de overgang van de Brusselse kmo's naar nieuwe economische modellen, met name via de bevordering van het innoverend sociaal ondernemerschap, de ondersteuning van projecten in de circulaire economie en in e-health en het opstarten van een nieuw cluster – *hospitality.brussels* – in de sector van cultuur, toerisme en evenementen. In *Vlaanderen* wordt op 1 september 2018 de vereiste afgeschaft om in bezit te zijn van het attest Basiskennis Bedrijfsbeheer om zelfstandige activiteiten uit te oefenen (besluit Vlaamse regering van 9 maart 2018). De regering zet meer in op de constante ontwikkeling van vaardigheden en gerichte opleidingen, zowel voor beginnende als bestaande ondernemers. Daartoe is een actieplan ter versterking van ondernemerscompetenties goedgekeurd. In het kader van de strategie Een gezamenlijke meerjarige internationaliseringsstrategie voor de Vlaamse economie 2017-2021, die eind 2016 door de Vlaamse regering is goedgekeurd, wordt verder gewerkt aan de internationale vermarkting van goederen en diensten en het aantrekken en behouden van directe buitenlandse investeringen. Er worden op vijf domeinen prioriteiten gesteld en initiatieven genomen.¹⁷ In het *Waals Gewest* werd in november 2017 het platform NWOW-PME gelanceerd. Het helpt kmo's van start te gaan met 'het nieuwe werken' (New Way of Working – NWoW), zowel door het uitdiepen van bestaande als het ontwikkelen van nieuwe praktijken. Ten slotte selecteerde de regering in december 2017 13 projecten voor flexwerkruimten in landelijk gebied.

5.3. Publieke investeringen

Het doel van het Nationaal pact voor strategische investeringen is het ondersteunen van de groei en de jobcreatie en op basis daarvan het behoud van ons socialebeschermingsmodel. Dit project berust op een transversale visie, namelijk het versnellen en versterken tegen 2030 van strategische investeringen in de voornaamste sectoren van het land, zowel in de publieke als in de private sfeer.

In maart 2017 werd een Strategisch Comité opgericht. Dit kreeg de opdracht om aanbevelingen te formuleren die de hoeksteen moeten vormen van het toekomstige investeringsbeleid in België. In de tussentijd werden negen werkgroepen opgericht, die momenteel volop aan het werk zijn. De thema's

---

¹⁷ Levenswetenschappen en gezondheid; voeding; oplossingsgedreven ingenieurstechnieken en technologie; slimme logistiek; duurzame materialen, grondstoffen en scheikunde.

die op dit ogenblik vastliggen zijn de digitale technologie, de mobiliteit, de energie, de veiligheid, het onderwijs en de gezondheidszorg. Het doel van deze groepen is een bottom-up en inclusieve aanpak te bevorderen, waarbij kan worden gepeild en zoveel mogelijk informatie kan worden verzameld bij de verschillende representatieve spelers van de sectoren. De uiteindelijke doelstelling van het Strategisch Comité is tegen juni 2018 een volledig rapport op te stellen, met 4 à 5 zeer concrete grote aanbevelingen voor de politieke wereld.

Om de overheidsinvesteringen te bevorderen, heeft België zeer onlangs een 'position paper' goedgekeurd dat de flexibiliteitsclausule voor de investeringen in het kader van het Stabiliteits- en groeipact beoogt te wijzigen. Deze 'position paper' zal tijdens de komende maanden op het Europese niveau worden voorgesteld en besproken.

Naast deze werkzaamheden, die van kapitaal belang zijn voor de overheidsinvesteringen in België, heeft elke entiteit van het land een eerste lijst met prioritaire projecten opgesteld. Deze lijst is in dit stadium niet exhaustief of definitief, in afwachting van de conclusies van het Strategisch Comité. Tegen 2020-2021 vertegenwoordigen deze projecten bedragen tot meer dan 9 miljard euro, waarvan meer dan 1,7 miljard op federaal niveau.

Concrete projecten van de *federale regering* zijn de afwerking van het Gewestelijk Expressnet (GEN), dat de capaciteit van de voorstadsspoorlijnen rond Brussel vergroot; de ontwikkeling van MYRRHA, het eerste prototype van een kernreactor aangestuurd door een deeltjesversneller; of nog, de bouw van infrastructuur verbonden aan de uitvoering van justitieopdrachten en aan de instandhouding en versterking van de veiligheid. Het *Waalse* antwoord op het Investeringspact is het al eerder vermelde investeringsplan (Plan wallon d'investissement) voor 2019-2024, dat op 17 januari 2018 door de gewestelijke regering is gepresenteerd. Een bedrag in de orde van 5 miljard euro wordt voorzien voor mobiliteit, energie, onderzoek en digitalisering, maar ook voor volkshuisvesting, sociale actie, onderwijs en milieu. Enkele concrete projecten zijn de uitrol van de digitale elektriciteitsmeter (400 miljoen euro), de uitbreiding van het aardgasnet in industriezones (100 miljoen) en het verder verhogen van de dekking van het telecommunicatienet (50 miljoen). Bepaalde teksten en procedures zullen worden verbeterd om de investeringen te versnellen. Er werden twee comités opgericht om de begeleiding en de technische en financiële monitoring van het plan te verzekeren. In het *Vlaams Gewest* trok de regering tot het einde van de legislatuur (2018-2019) jaarlijks 610 miljoen euro extra uit voor mobiliteit en openbare werken, scholen, gezondheidszorg, O&O en bedrijfsinfrastructuur. Daarnaast blijft de Vlaamse regering bijkomende middelen voor investeringen voorzien via alternatieve financiering en via participaties (deelnames) en leningen. Zo wordt in de begroting 2018 het bedrag voor de nieuwe PPS Scholenbouw verhoogd van 300 naar 550 miljoen euro. Daarnaast voorziet de Vlaamse regering 285 miljoen euro voor bijkomende leningen in het kader van de sociale woningbouw. Om een coherent Vlaams beleid rond combimobiliteit mogelijk te maken trekt de Vlaamse regering verder 100 miljoen euro uit om beter te kunnen participeren in de uitbouw van geïntegreerde knooppunten, zoals randparkings. Tenslotte wordt 75 miljoen euro voorzien voor bijkomende investeringen in beloftevolle vernieuwende industriële ondernemingen

Een belangrijk aandachtspunt voor strategische investeringen is mobiliteit. België ligt centraal in Europa op een kruispunt van vervoersstromen. Samen met het intensieve binnenlandse personenverkeer is er een grote druk op de netwerken van de diverse vervoermodi. In het bijzonder op de autowegen is sprake van toenemende congestie, die nadelig uit kan werken voor het economisch potentieel. Het wordt aangepakt door enerzijds te investeren in het wegennet, en anderzijds de modale verschuiving te bevorderen. In 2017-2019 investeert de *Vlaamse regering* 5,8 miljard euro in vervoersinfrastructuur, een toename met bijna 30 % ten opzichte van de voorgaande jaren. In 2018 wordt daarvan 1,5 miljard euro besteed. Het grootste deel is voor het wegennet (652 miljoen euro in 2018, excl. Oosterweel) en de waterwegen (280 miljoen euro in 2018). In eerste instantie wordt gefocust op de grote weginfrastructuurprojecten rond de filegevoelige tracés Antwerpen (Oosterweelproject) en

Brussel (R0). De Oosterweelwerken zijn recent van start gegaan en de werken aan de Ring rond Brussel (R0) zullen in 2019 aanvangen. Daarnaast komen er 32 'grote werven' op de autosnelwegen om een vlotter en veiliger verkeer te garanderen. In 2018 worden eveneens belangrijke investeringen gedaan in een aantal van de lopende watergebonden infrastructuurprojecten, o.m. de Sluis van Terneuzen (60 miljoen euro), de Seine-Schelde verbinding (49 miljoen euro) en de opwaardering van het Albertkanaal (40 miljoen euro). Een bedrag van ruim 1 miljard euro is bestemd voor openbaar vervoer en fietsvoorzieningen. Daarnaast werkt Vlaanderen aan een nieuw mobiliteitsplan. Daarin komen de hoofdlijnen voor duurzame mobiliteit tot 2030, voortbouwend op de langetermijnstrategie Vlaanderen 2050. In het *Waals Gewest* heeft de regering de visie FAST (zie ook §4.4) goedgekeurd. Met FAST wordt ingezet op modale verschuiving en combimobiliteit. Het werkt langs drie assen: beheer, investeringen en gedrag. Van het Waals investeringsplan is ongeveer 20 % (1,1 miljard euro) bestemd voor mobiliteit. Daarnaast is er in 2017 en 2018 ruim 150 miljoen euro voor de opwaardering van het bestaande wegennet. Voor het openbaar vervoer wordt de integratie van trein en bus, en uitbouw van GEN's nagestreefd. Het EFSI leende 210 miljoen euro voor de aanleg van de tram in Luik. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft de regering in 2016 een meerjaren-investeringsprogramma voor de tunnels goedgekeurd ten belope van 750 miljoen euro voor een duur van tien jaar. Binnen hetzelfde model heeft het gewest in 2017 een meerjaren-investeringsprogramma uitgewerkt voor de bruggen en viaducten met een budget van 24 miljoen euro voor inspecties, beveiligings-, onderhouds- en reparatiewerkzaamheden die gepland zijn tussen 2018 en 2021. Dat komt bovenop de investeringen in de bouw en uitbreiding van het metronetwerk (1,5 miljard euro voor de periode 2015-2025).

In het kader van de energietransitie werken zowel *Vlaanderen* als *Wallonië* aan de grootschalige introductie van digitale elektriciteitsmeters. Verder wordt in Wallonië geïnvesteerd in windmolens langs snelwegen en kleinschalige biomassacentrales. Van een eerder voorziene grootschalige biomassacentrale werd echter afgezien. In Vlaanderen wordt onder andere gewerkt aan de ontwikkeling van diepe geothermie en een regelgevend kader voor warmte- en koudenetten. De Vlaamse Energievisie 2030-2050 uit mei 2017 is de leidraad voor nieuwe beleids- en investeringsbeslissingen op vlak van verbetering van de energie-efficiëntie, het stimuleren van de productie van hernieuwbare energie, de uitbouw van een flexibel energiesysteem, het financieren van de energietransitie en het ontwikkelen van een slimme innovatiestrategie.

5.4. Structuurfondsen en investeringsfondsen

De programmering van de Structuur- en Investeringsfondsen zit momenteel op kruissnelheid: eind 2017 werd al voor 69 % van de fondsen (in totale kost) een beslissing genomen. Zoals in de verschillende afdelingen van dit NHP wordt toegelicht, kaderen die fondsen in de concrete verwezenlijking van de doelstellingen van de Europa 2020-strategie en de tegemoetkoming aan de aanbevelingen van de Raad. Het betreft meer bepaald de ondersteuning van het concurrentievermogen van kmo's (18 % van de Fondsen), O&O en innovatie (12 %), tewerkstelling (16 %) en sociale inclusie (14 %), het doeltreffende gebruik van hulpbronnen, de aanpassing aan klimaatverandering en de lagekoolstofeconomie (26 %).

In het kader van de uitrol van de gewestelijke slimme specialisatiestrategieën (S3) wordt sterk de klemtoon gelegd op investeringen, de verspreiding van technologieën en de commercialisering van innovatie, meer bepaald door middel van maatregelen ter ondersteuning van kmo's (ook in de vorm van financiële instrumenten), proef- en demonstratieprojecten en andere initiatieven. Samen vormen ze een aangepast kader als antwoord op aanbeveling 3. *Vlaanderen en Wallonië* zijn in het bijzonder actief betrokken bij de proefprojecten van het Vanguard Initiative (*Vlaanderen* is co-leader van het proefproject i.v.m. 3D-printing) en zullen deelnemen aan verscheidene door de Europese Commissie geselecteerde partnerships voor intergewestelijke samenwerking (waarvan er twee worden geleid door Vlaamse actoren: 3D-printing en bio-economie). *Vlaanderen* is zijn S3-strategie, die in 2014 werd goedgekeurd, momenteel aan het updaten om aan te sluiten bij het nieuwe clusteringbeleid. *Wallonië*

werd door de Europese Commissie geselecteerd als proefregio voor de industriële transitie en zal in 2018 steun krijgen om zijn S3-strategie te ontwikkelen om tegemoet te komen aan de uitdagingen van industriële transformatie. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* werden enkele innoverende projecten opgestart ter ondersteuning van de uitrol van zijn S3-strategie, met onder meer de 'living labs' in de sector van duurzaam bouwen.

De projecten die in het kader van het ESF werden ontwikkeld, komen tegemoet aan aanbeveling 2. Ze hebben meer bepaald betrekking op levenslang leren en inschakeling op de arbeidsmarkt, met name voor jongeren en de meest kwetsbare groepen, sociale inclusie en de bestrijding van discriminatie en van het vroegtijdig schoolverlaten. Een deel van de acties is gericht op migranten. In september 2017 heeft de Europese Commissie een bijkomend bedrag aan het gewest toegewezen voor de verlenging van zijn deelname aan het Jeugdwerkgelegenheidsinitiatief tot 2020.

6. Betrokkenheid van stakeholders

6.1. Op politiek niveau

Het programma is tot stand gekomen dankzij een intensieve samenwerking tussen de federale regering en de regeringen van de gewesten en gemeenschappen. De gewestregeringen betrekken ook de verschillende stakeholders in de opmaak van hun eigen programma's (bijlagen 1 t/m 5). Wat Vlaanderen betreft, kan in het bijzonder melding worden gemaakt van de intensieve betrokkenheid van het Vlaams Parlement bij de opmaak van het Vlaams Hervormingsprogramma.

De samenwerking tussen de federale regering en de regeringen van de gemeenschappen en gewesten komt ook tot uiting in het kader van de bilaterale ontmoetingen tussen de Europese Commissie en België doorheen het Europees semester, alsook in de fact-finding missions waaraan deelgenomen wordt.

Ook de sociale partners en het middenveld werden verscheidene malen betrokken bij de opmaak en de voortgang van het programma. De dialoog en wederzijdse samenwerking met de verschillende sectoren van onze economie vormen een prioriteit voor de verschillende regeringen. De volgende paragraaf gaat verder in op de betrokkenheid van de sociale partners bij de totstandkoming van het Nationaal hevormingsprogramma (NHP) en – meer in het algemeen – bij het Europees semester. De bijdragen van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) en de Nationale Arbeidsraad (NAR) worden in bijlage bij dit NHP toegevoegd (bijlage 8).

6.2. Op het niveau van de sociale dialoog

België heeft een sterke traditie van collectieve onderhandelingen en sociale dialoog. De sociale partners sluiten voortdurend collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's) en andere overeenkomsten af, op intersectoraal, sectoraal en bedrijfsniveau. Ze vormen ook het beheerscomité van de meeste instellingen van de sociale zekerheid. Daarnaast zetelen ze in federale en regionale overlegorganen, en worden ze door de overheden op alle niveaus geïnformeerd en geraadpleegd over alle beleidsdomeinen die hen aanbelangen. Vaak wordt hen ook gevraagd om concreet mee uitvoering te geven aan beleidsmaatregelen waartoe door de overheden werd beslist. De Wet van 1996 verleent aan de CRB de permanente opdracht om toezicht te houden op de toestand van het concurrentievermogen van België. Deze wet, die in 2017 werd gewijzigd, schrijft voor dat de CRB een Verslag werkgelegenheid-concurrentievermogen moet opstellen.

Deze aanpak werd ook doorgetrokken in het kader van Europees semester. De federale sociale partners worden voortdurend op de hoogte gehouden van het verloop van het semester, via de vertegenwoordigers in de comités (de EMCO- en SPC-delegaties informeren periodiek de NAR, de EPC-delegatie wordt regelmatig uitgenodigd door de CRB). Ze worden jaarlijks uitgenodigd om een inbreng aan te leveren voor het NHP. Ook dit jaar zijn de sociale partners hierop ingegaan. Ze hebben via de NAR een bijdrage aan het NHP geleverd waarin de bijdrage van de CRB is geïntegreerd.

In zijn bijdrage zet de CRB de doelstellingen uiteen die moeten worden bereikt door het economisch beleid en die een samenhangend en onderling afhankelijk geheel vormen. In een context van grote maatschappelijke veranderingen en uitdagingen pleit de CRB voor een welvarende en duurzame samenleving: welvaart vereist voldoende creatie van rijkdom en van werkgelegenheid voor een sterke sociale samenhang. Duurzaamheid bestaat uit drie componenten: milieuduurzaamheid, financiële houdbaarheid en extern evenwicht.

Hierbij zijn er dit jaar vier focussen. De eerste focus heeft betrekking op investeringen, waarover de CRB ook verschillende adviezen heeft uitgebracht. De andere twee focussen hebben betrekking op twee maatschappelijke uitdagingen die de gesprekspartners overeenkomstig hun interprofessioneel akkoord 2017-2018 hebben behandeld: de digitalisering van de economie en mobiliteit. De vierde focus geeft een analyse van de problematiek inzake het bbp/inwoner, dat in België lager ligt dan in de referentielanden.

Ook tussen de publicatie van de ontwerp-landspecifieke aanbevelingen en de bespreking ervan in de comités en de organen van de Raad worden ze geraadpleegd – al gebeurt dat vaak onder tijdsdruk, aangezien de termijnen in die procedure nu eenmaal erg kort zijn.

Ook de gewesten en gemeenschappen organiseren, elk volgens de eigen gebruiken, consultaties met de sociale partners in het kader van het semester. De Europese Commissie organiseert daarnaast zelf ook regelmatige ontmoetingen met de sociale partners, onder meer in de aanloop naar de opmaak van het Landverslag, en van oudsher zijn de Belgische partnerorganisaties ook erg actief in hun respectievelijke Europese koepelorganisaties.

De vormgeving en uitvoering van het beleid in het kader van het Europees semester gebeurt, met name in het domein van het werkgelegenheids- en sociaal beleid, in de regel ook in samenwerking met de sociale partners. Daarbij kan het gaan om voorafgaande adviezen over het voorgenomen beleid, zoals de federale maatregelen in het kader van de wet wendbaar en werkbaar werk of om voorafgaande akkoorden tussen de sociale partners die vervolgens in regelgeving worden omgezet, zoals de Vlaamse hervorming van de opleidingsincentives voor de werknemers.

Bijlage 1: Hervormingsprogramma van het Vlaamse Gewest en de Vlaamse Gemeenschap

Voorwoord

Het voorliggende Vlaamse Hervormingsprogramma (VHP) 2018 is inmiddels het achtste op rij dat Vlaanderen opmaakt en het vierde dat door deze Vlaamse Regering wordt voorgelegd. De Vlaamse Regering blijft er meer dan ooit van overtuigd dat het opstellen van een eigen hervormingsprogramma een belangrijke hefboom is om overheden en stakeholders binnen Vlaanderen nauwer bij het Europees Semester te betrekken en zo het draagvlak voor het Europees Semester verder te versterken. Voor de uitgebouwde praktijk van het Vlaams Hervormingsprogramma blijft er ook binnen Europa heel wat belangstelling bestaan en Vlaanderen lichtte deze praktijk de voorbije jaren herhaaldelijk toe, zoals bijvoorbeeld tijdens de Europese Week van Regio's en Steden in oktober 2017.

Net zoals de vorige jaren het geval was, geeft Vlaanderen in haar hervormingsprogramma een maatgericht antwoord op de landenspecifieke aanbevelingen 2017-2018 en de uitdagende Europa 2020-doelstellingen. Vlaanderen reikte heel wat gedetailleerde informatie aan tijdens de 'Fact Finding Mission' van 10 november 2017 tussen de diensten van de Europese Commissie en België en ook de opgesomde maatregelen in dit VHP moeten ervoor zorgen dat de Europese Commissie een voldoende gedetailleerd beeld krijgt van de maatregelen die op Vlaams niveau in het kader van het Europees Semester worden genomen. In dit VHP wordt ook ingespeeld op recente ontwikkelingen in het kader van het Europees Semester en daarom werd de Vlaamse invulling van het 'sociaal scorebord' opgenomen.

De Vlaamse Regering blijft er bij de Europese Commissie op aandringen om meer regiospecifieke aanbevelingen en analyses te ontvangen. Op deze manier kan Vlaanderen maatgericht met de landenspecifieke aanbevelingen aan de slag zodat het zowel voor Vlaanderen als de Europese Commissie een win-winsituatie is. Op deze manier kan ook een laatste, belangrijke stap worden gezet om de structurele betrokkenheid van Vlaanderen in het kader van het Europees Semester te voltooien. Deze stellingname van de Vlaamse Regering wordt ook ondersteund door een resolutie van 3 mei 2017 van het Vlaams Parlement betreffende regiospecifieke analyses en aanbevelingen in het kader van het Europees semester. Het Vlaamse Parlement heeft de voorbije jaren een belangrijke rol gespeeld bij het ontwerp van het VHP en speelt daarmee ook een voortrekkersrol in vergelijking met heel wat andere parlementen in de Europese Unie.

Met de maatregelen die de Vlaamse Regering in dit VHP 2018 voorlegt, is ze ervan overtuigd dat ze blijft inspelen op de positieve spiraal van begrotingsdiscipline, structurele hervormingen en investeringen. Door tijdens de eerste jaren van deze regering extra in te zetten op gezonde overheidsfinanciën, werd de nodige budgettaire ruimte vrijgemaakt om nu voluit en versterkt in te zetten op investeringen. Zo zal de Vlaamse Regering vanaf heden jaarlijks 610 miljoen euro investeren in infrastructuur in vier kerndomeinen: mobiliteit en openbare werken, scholenbouw, welzijnsinfrastructuur, onderzoek en ontwikkeling en bedrijfsinvesteringen. De Vlaamse Regering is dus een investeringsregering, zoals ook uit dit VHP duidelijk blijkt. Ook het doorvoeren van structurele hervormingen blijft Vlaanderen hoog in het vaandel voeren. Vlaanderen diende, als enige deelstaat in België, een aantal aanvragen in voor ondersteuning in het kader van het steunprogramma voor structurele hervormingen.

Geert Bourgeois
Minister-president van de Vlaamse Regering

Managementsamenvatting

Het Vlaams hervormingsprogramma (VHP) is het antwoord van de Vlaamse Regering op de uitdagingen die zich in het kader van het Europees Semester stellen. Met een eigen hervormingsprogramma neemt Vlaanderen het nodige eigenaarschap op. Het VHP vormt de basis voor de Vlaamse inbreng in het nationaal hervormingsprogramma (NHP) en wordt ook aan de Europese instellingen bezorgd. Het VHP 2018 is opgebouwd uit 5 delen.

DEEL 1 bevat de belangrijkste macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest. Heel veel indicatoren staan op groen. Er zijn de oplopende groeicijfers voor het Vlaamse bbp, de hoge verhouding van de totale investeringen (inclusief woongebouwen) tot het bbp (24,5%) in 2017, de groei van de totale werkgelegenheid in 2017 met 1,4%, de stijgende goederenuitvoer in 2016 tot 304,2 miljard euro (1,5%).

DEEL 2 bevat de Vlaamse maatregelen in het kader van de grote economische uitdagingen (de drie LSA's en investeringsuitdagingen) en vormt het zwaartepunt van het VHP.

Inzake **LSA 1 (overheidsfinanciën en fiscaliteit)**, streeft Vlaanderen ook in 2018 naar een begroting in structureel evenwicht en zet hiertoe in op een groeivriendelijke begrotingsconsolidatie met de nodige aandacht voor publieke investeringen in economische en sociale infrastructuur. Teneinde de kwaliteit van de publieke financiën verder te verbeteren, werkt Vlaanderen bovendien aan de introductie van "performance-informed budgeting" en spending reviews in het begrotingsproces. In 2016 introduceerde de Vlaamse overheid een schuldnorm om de schuld onder controle te houden. Deze schuldnorm bestaat uit 2 doelstellingen: het behoud van een gunstige rating en een positieve netto-actief positie. Indien bijkomende inspanningen nodig zijn om de schuld onder controle te houden kan de Vlaamse overheid onder andere overwegen om niet-benodigde of niet-strategisch geachte ESR-8 participaties te verkopen. Er werd een hele reeks van maatregelen (jaarlijkse verkeersbelasting, tariefstructuur schenkbelasting,..) geïntroduceerd om de Vlaamse fiscale wetgeving verder te vereenvoudigen. Verder werd voor de mobiliteitsbelastingen ook ingezet op het realiseren van een tax shift waarbij de verscheidene voertuigbelastingen stapsgewijs veranderen van een belasting op eigendom naar een belasting in functie van het principe "de gebruiker/ de vervuiler betaalt".

Wat **LSA 2 (arbeidsmarkt en onderwijs/vorming)** betreft, wordt verder werk gemaakt van het verzekeren van gelijke kansen op toegang tot kwaliteitsonderwijs, beroepsopleidingen en de arbeidsmarkt voor de meest achtergestelde groepen. Er kan daarbij o.a. verwezen worden naar maatregelen inzake leerlingenbegeleiding, de financiering van de scholen, duaal leren, de financiering van het volwassenenonderwijs, de strijd tegen armoede, kleuterparticipatie, de preventie van radicalisering en polarisering, onderwijskwalificerende opleidingstrajecten, werkinleving voor jongeren, tijdelijke werkervaring, wijkwerken, 'Integratie door Werk', het actieplan ter bestrijding van arbeidsgerelateerde discriminatie en het inzetten op de combinatie arbeid-gezin (gebruik van dienstencheques en kinderopvang).

Wat **LSA 3 (kenniskapitaal, innovatie, competitiviteit)** betreft, kan verwezen worden naar de OESO-ondersteuning in het kader van de "Strategie voor Vaardigheden voor Vlaanderen" om een strategie op te stellen voor het opbouwen, onderhouden en inzetten van het eigen menselijk kapitaal om aldus tewerkstelling en economische groei te stimuleren en sociale inclusie en de deelnamegraad te verhogen. In 2017 keurde de Vlaamse Regering 4 besluiten over onderzoek, ontwikkeling en innovatie (O&O&I)-steun aan bedrijven goed. Het nieuwe clusterprogramma van de Vlaamse overheid kende in 2017 zijn eerste volledige werkjaar met de start van 4 speerpuntclusters en 14 Innovatieve Bedrijfsnetwerken (IBN). Er werd recent (najaar 2017) nog een versnelling hoger geschakeld door de publicatie van een tweede oproep tot het indienen van voorstellen voor IBN en in 2018 start een 5^e speerpuntcluster (agrovoeding) op. Vlaanderen blijft ook inzetten op digitalisering, dat trouwens ook een belangrijk onderdeel is van het Industrie 4.0. actieplan. Na de start in Antwerpen in januari 2017 van een 'Slimme

Stad proeftuin' (Smart Cities living laboratory), werd in oktober een project gelanceerd tot het indienen van voorstellen in het kader 'City of Things in elke Vlaamse gemeente', en ook het 'Smart Flanders-project' sluit hierbij aan. Voor 16 gereguleerde beroepen zijn vanaf 2018 de beroepskwalificatievereisten opgeheven en voor 11 andere gereguleerde beroepen (bouwsector) is een analyse nog in uitvoering. De Vlaamse Regering besliste ook dat de vereiste van het in bezit zijn van het attest Basiskennis Bedrijfsbeheer om zelfstandige activiteiten, in hoofd- of bijberoep, uit te oefenen, wegvalt vanaf 1 september 2018. Er werd een actieplan goedgekeurd ter versterking van ondernemerschaps-competenties en een nieuw vergunningensysteem voor de kleinhandel zal in 2018 van start gaan.

De Vlaamse Regering blijft een **investeringsregering** en investeert vanaf heden jaarlijks 610 miljoen euro in infrastructuur in vier kerndomeinen: mobiliteit en openbare werken, scholenbouw, welzijnsinfrastructuur en O&O en bedrijfsinvesteringen. De bijkomende investeringen in mobiliteit en openbare werken zorgen ervoor dat de Vlaamse Regering het historisch hoge bedrag van 5,8 miljard euro vrijmaakt voor investeringen over de verschillende vervoersmodi heen (2017-2019, excl. Oosterweel). Naast de investeringen in de vier kerndomeinen, wordt er ook verder geïnvesteerd in energie-infrastructuur en slimme netten (uitrol van digitale meters, ...) en tal van concrete projecten (green deal circulair aankopen) moeten de omslag naar een circulaire economie ondersteunen. Er wordt blijvend ingezet op het bevorderen van de bedrijfsomgeving waarbij o.a. kan verwezen worden naar de PMV-financieringsinstrumenten, het extra inzetten op de internationaliseringsstrategie van de Vlaamse economie en het verminderen van administratieve belemmeringen (o.a. de omgevingsvergunning, bestuursdecreet).

In **DEEL 3** wordt de stand van zaken van de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen beschreven.

Onderzoek en ontwikkeling (O&O). Vlaanderen blijft extra middelen investeren voor O&O en dit vertaalt zich in een voortdurende toename van de O&O-intensiteit, tot 2,67% (cijfer 2015). In 2017 besteedde de Vlaamse overheid een bijkomend (recurrent) budget van 160,3 miljoen euro aan O&O&I, en voor (eenmalige) investeringen in O&O&I nog eens extra 39,1 miljoen euro, waarvan 30,8 miljoen euro voor een supercomputer. In 2018 is 115 miljoen euro voorzien voor nieuw beleid in het EWI-domein, waarvan een gedeelte al geïnvesteerd is in economische maatregelen. Begin 2018 keurde de Vlaamse Regering ook een regelgevend raamwerk goed voor de financiering van en/of deelname aan internationale onderzoeksinfrastructuren door Vlaamse instellingen.

Klimaat en energie. De uitdagingen voor Vlaanderen blijven hier groot. In de periode 2005-2016 wordt een stabilisatie van de Vlaamse niet-ETS broeikasgasemissies vastgesteld. Er wordt een beperkte daling opgetekend van 46,3 Mton CO₂-eq in 2005 tot 46,1 Mton CO₂-eq in 2016 of omgerekend een daling met 0,4% in 2016 t.o.v. 2005. Positieve resultaten kunnen worden voorgelegd inzake de energie-efficiëntie, waarbij op basis van de verwachte cijfers voor 2016 (23.443 GWh) het doel ruimschoots bereikt wordt. Hoewel de doelstelling van 10,33% (25.074 GWh) hernieuwbare energie nog veraf ligt, moet aangegeven worden dat het aandeel hernieuwbare energie een stijgend verloop kent. Om de energie- en klimaatuitdagingen op langere termijn het hoofd te bieden, keurde de Vlaamse Regering in mei 2017 de Vlaamse Energievisie 2030-2050 goed. In de loop van 2018 wordt ook een Klimaatvisie 2050 opgesteld en medio 2018 een geïntegreerd Klimaat- en Energieplan 2021-2030 worden opgemaakt. Intussen blijft de Vlaamse Regering inzetten op meer energie-efficiëntie in gebouwen en bij bedrijven, o.a. via de EPB-regelgeving, de opwaardering van het EPC, de vernieuwing van het financieel ondersteuningsinstrumentarium en de energiebeleidsovereenkomsten. Op vlak van hernieuwbare energie werd het energieplan met onderliggende subdoelstellingen geactualiseerd teneinde de Vlaamse doelstelling te halen van 25.074 GWh hernieuwbare energie. Het zonneplan en het windplan zullen de realisatie van deze doelstelling mee haalbaar maken.

Werkzaamheid. Vlaanderen haalde in 2016 een werkzaamheidsgraad van 72,0 %, wat iets hoger is dan de 71,9% die Vlaanderen in de periode 2013-2015 bereikte. Die opwaartse trend zette zich verder in de eerste drie kwartalen van 2017 (72,8% in het derde kwartaal van 2017). Vooral de werkzaamheidsgraad bij de ouderen blijft toenemen, zodat de doelstellingen inzake de werkzaamheidsgraad voor zowel de leeftijdsgroep 50-64-jarigen als de 55-64-jarigen dichterbij komen. De werkzaamheidsgraad voor personen met een migratie-achtergrond blijft vrij stabiel. Vlaanderen blijft evenwel kordaat maatregelen nemen om zowel de algemene werkzaamheidsgraad als de werkzaamheidsgraad van de kansengroepen te verhogen (zie antwoord op LSA2).

Onderwijs. Het aandeel vroegtijdige schoolverlaters klopte in 2016 af op 6,8%. Daarmee werd de Europese doelstelling van 10% ruimschoots gehaald, maar de Vlaamse doelstelling (5,2%) voorlopig nog niet. Wat het aandeel 30-34 jarigen met een diploma hoger onderwijs betreft, behaalde Vlaanderen de Europese doelstelling van 40%, en met 47,3% ligt ook de Vlaamse doelstelling van 47,8% binnen handbereik. Beide onderwijsdoelstellingen blijven tegen 2020 haalbaar, waartoe ook de nodige maatregelen worden genomen. Inzake vroegtijdig schoolverlaten zijn er de hervormingen van de leerlingenbegeleiding en het volwassenenonderwijs, de modernisering secundair onderwijs, de uitrol van duaal leren, de versterking van het kleuteronderwijs, het strategisch plan geletertheid. Wat de gediplomeerden hoger onderwijs betreft, zijn er het hoger beroepsonderwijs, de oriënteringsproef Columbus en de verhoging van de werkingsmiddelen voor hogescholen en universiteiten.

Inzake **armoede of sociale uitsluiting** doet Vlaanderen het uitstekend in EU-verband met een tweede plaats, maar blijft het behalen van de Vlaamse Europa 2020-doelstelling een grote uitdaging. Er wordt gefocust op de belangrijkste Vlaamse hefboomen inzake armoedebestrijding: het recht op maatschappelijke dienstverlening, het recht op gezin, het recht op onderwijs, het recht op werk en het recht op wonen.

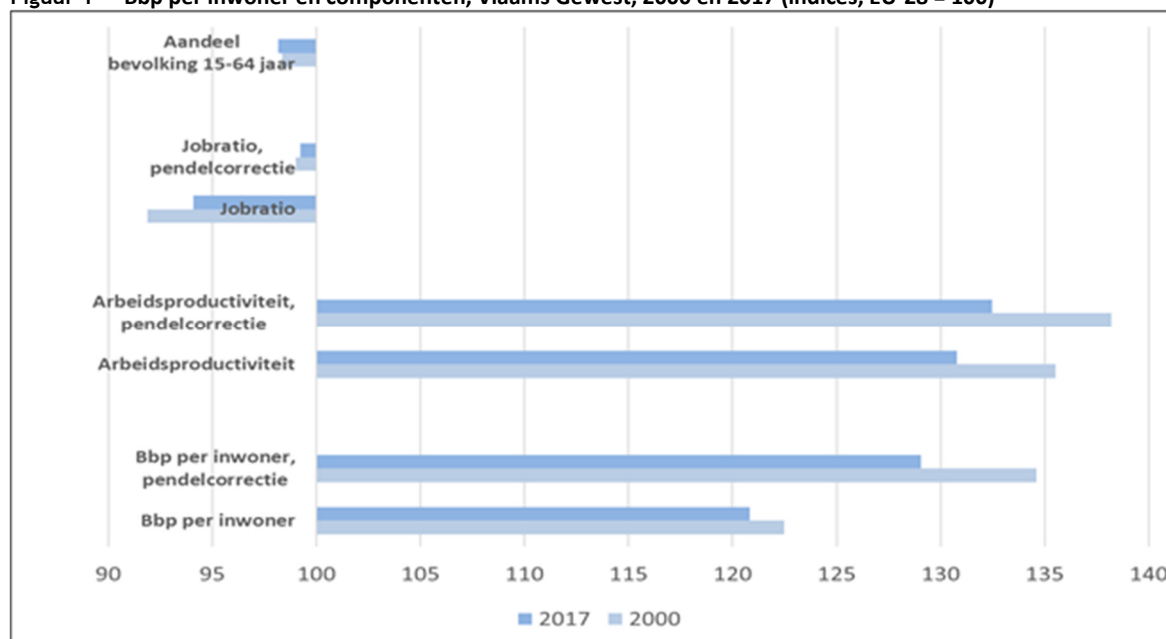
DEEL 4 gaat in op het gebruik van de **structuurfondsen EFRO en ESF**. Inzake het ESF werden tal van projecten en oproepen gefinancierd die inspelen op LSA 2. In veel van deze oproepen stond de begeleiding van kwetsbare groepen (o.a. personen met een migratieachtergrond) centraal en ook in 2018 worden verschillende oproepen herhaald. Van het beschikbare Vlaamse EFRO budget is reeds 72,73% (127,7 miljoen euro) vastgelegd over 146 projecten, waarmee EFRO Vlaanderen zich positioneert bij de beter presterende programma's in de EU. Uitschieter is de prioriteit 'Innovatie' (82,12% van de middelen). Momenteel actualiseert de Vlaamse overheid haar Slimme Specialisatiestrategie (S3). Vlaanderen was in 2017 actief in 5 pilootprojecten van het Vanguard Initiative, en leidt zelf het project over 3D-printing. Bij de nieuwe EU interregionale partnerschappen zullen Vlaamse deelnemers de consortia voor 3D-printing en bio-economie leiden.

DEEL 5 beschrijft de maatregelen om het **draagvlak** in Vlaanderen inzake het Europees Semester verder te versterken. Net zoals de vorige jaren het geval was, werd het VHP verrijkt met de inbreng vanuit het Vlaamse Parlement.. Door de Vlaamse sociale partners, de (boven)lokale besturen en stakeholders werden heel wat goede praktijken aangereikt die inspelen op de LSA's en die illustreren dat de succesvolle realisatie van het Europees Semester een verantwoordelijkheid is van alle overheidsniveaus en stakeholders.

1 Macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest

Het Vlaamse Gewest is in 2017 goed voor 59,6% van het Belgische bruto binnenlands product (bbp) en 57,5% van de Belgische bevolking. Het **bbp per inwoner** kan in 2017 geraamd worden op 35.800 euro KKP (bron: Statistiek Vlaanderen). Het is daarmee 21% hoger dan gemiddeld in de EU28, of 12% hoger dan het EU-15 gemiddelde. Tussen 2000 en 2008 verloor het Vlaamse Gewest terrein t.o.v. de EU-28. In 2000 was het Vlaamse bbp per inwoner immers 22% hoger dan gemiddeld in de EU-28; in 2008 was dit teruggevallen tot +16%. De financieel-economische crisis had naar verhouding een minder erge impact op de Vlaamse economie, zodat het Vlaamse Gewest tegen 2010 opnieuw een bbp per inwoner had dat 20% hoger lag dan gemiddeld in de EU-28. Sedertdien wijzigde de Vlaamse positie weinig t.o.v. de EU-28. In vergelijking met de EU-15 bleef dit 'welvaartssurplus' van Vlaanderen constant op circa 5% van 2000 tot 2008. Vanaf 2009 maakte het Vlaamse Gewest ook hier een inhaalbeweging. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (BHG) is een geografisch klein gebied. Dat maakt dat relatief veel personen wonen in het Vlaamse (en Waalse) Gewest en pendelen naar het BHG. Bij correctie daarvoor neemt het Vlaamse bbp per inwoner toe tot ca. 38.300 euro KKP in 2017, of 29% hoger dan in de EU-28 (+20% hoger dan in de EU-15).

Figuur 1 Bbp per inwoner en componenten, Vlaams Gewest, 2000 en 2017 (indices, EU-28 = 100)

Bron AMECO, HERMREG, bewerking Statistiek Vlaanderen.

Het bbp per inwoner is een maat voor de geproduceerde welvaart en kan ontbonden worden in drie factoren (bron: Statistiek Vlaanderen). De **arbeidsproductiviteit** is de voornaamste Vlaamse troef. Deze indicator is volgens raming in 2017 31% hoger dan het EU-28 gemiddelde (en 22% hoger dan het EU-15 gemiddelde). Vlaanderen dankt deze troef aan een hoge scholingsgraad van de werkende bevolking en een kapitaalintensieve productiewijze. Tussen 2000 en 2017 nam de voorsprong van het Vlaamse Gewest t.o.v. de EU-28 wat af (+36% in 2000; +31% in 2017). Dat komt door de inhaalbeweging die de economieën van de nieuwe lidstaten maken. Immers, t.o.v. de EU-15 wist het Vlaamse Gewest terrein te winnen (+19% in 2000; +22% in 2017). Meer in het algemeen blijkt de groei van de arbeidsproductiviteit in Vlaanderen, maar ook in België en de EU-15 in het algemeen de laatste jaren wat tegen te vallen (in het Vlaamse Gewest +0,2% gemiddeld over 2016-2017). De Nationale Bank van België (NBB) wijt dit aan de economische moeilijkheden in verband met de schulden- en eurocrisis die volgden op de financieel-economische crisis van 2008-2009, wat het economische herstel langer deed

aanslepen. Innovatie, weloverwogen structuurinvesteringen en sterker concurrerende productmarkten zouden de productiviteit van de economie moeten opkrikken.

De **jobratio** (aandeel van de werkgelegenheid t.o.v. de bevolking op beroepsactieve leeftijd) komt in het Vlaamse Gewest in 2017 op 66,1%. Dit is lager dan de Europese gemiddelden (EU-28: 70,2% en EU-15: 71,3%). De nabijheid van het BHG als werkverschaffer speelt uiteraard een belangrijke rol. Indien voor pendel gecorrigeerd wordt komt de Vlaamse werkgelegenheidsgraad in 2017 op 69,7%. Op lange termijn neemt de jobratio in het Vlaamse Gewest toe (2000: 60,3%; 2017: 66,1%). Het Vlaamse Gewest scoort iets lager op het **aandeel van de bevolking op beroepsactieve leeftijd** (63,9% in 2017) dan het gemiddelde voor de EU-28 (65,1%) of de EU-15 (64,6%).

Volgens de middellange termijnprognose van HERMREG zou het **Vlaamse bbp** in 2017 en 2018 telkens met +1,8% **aantrekken**. Maar deze ramingen werden gemaakt in juli 2017. Ondertussen werden de conjunctuurinstituten iets optimistischer. Zo raamde het Federaal Planbureau (FPB) de Belgische reële groei in juli 2017 nog op telkens +1,6% voor 2017 en 2018. In het najaar trok het FPB die ramingen voor België op tot telkens +1,7% omwille van de gunstige ontwikkeling van de economische activiteit, zowel in de ontwikkelde als in de opkomende economieën. Specifiek voor België draagt de gunstige ontwikkeling van de binnenlandse kosten bij tot de groei van de uitvoer. Ook de NBB raamt recent de toename van het Belgische bbp voor 2017 op +1,7%. Dat alles betekent dat de Vlaamse gepubliceerde groeicijfers later zeer vermoedelijk opwaarts zullen bijgesteld worden, gezien het grote gewicht in de Belgische economie. Tussen 2009 en 2012 groeide het Vlaamse bbp jaarlijks gemiddeld met 0,9% reëel. Dit staat in contrast met de afname in de EU-28 (-0,3%). Vlaanderen dankt deze relatief goede prestatie aan de toename van de werkgelegenheid tijdens deze periode (gemiddeld +0,5%), terwijl de EU-28 gemiddeld met een afname ervan kampte (-0,7% jaarlijks tijdens 2009-2012). Dit is een illustratie van de sterkere sociale buffer in onze regio. Tussen 2013 en 2017 bedroeg de Vlaamse reële groei gemiddeld +1,6%. Dit is analoog aan de gemiddelde EU-28 groei tijdens deze periode. Zowel in het Vlaamse Gewest als de EU-28 droeg de werkgelegenheid als de arbeidsproductiviteit in ongeveer gelijke mate bij tot de economische groei.

Het bbp moet samen beschouwd worden met het **beschikbare inkomen**. Dat laatste is een maat voor het inkomen dat de inwoners van een regio daadwerkelijk verdienen hebben, ongeacht waar. Het reële Vlaamse beschikbare inkomen daalde met gemiddeld 0,7% per jaar tussen 2010 en 2014, maar in 2015 viel een toename te bespeuren met +0,7% reëel. In 2016 zou dit 0,8% bedragen. In 2017 en 2018 wordt een reële groei verwacht van respectievelijk +1,3% en +2,1% (bron: HERMREG 2017). Die verbetering komt er vooral door een sterkere groei van de lonen (daling van de fiscale druk) en een toename van het netto inkomen uit vermogen in deze beide laatste jaren. Vlaanderen is een welvarende regio: in een Eurostat-rangschikking van 26 EU landen in 2014 staat het Vlaamse Gewest derde inzake beschikbaar inkomen in koopkrachtpariteiten, na Oostenrijk en Duitsland (geen gegevens voor Luxemburg en Kroatië).

Investerings zijn belangrijk voor het vernieuwingspotentieel van een economie. In 2017 worden de totale investeringen (inclusief woongebouwen) volgens HERMREG geschat op 24,5% van het bbp in het Vlaamse Gewest. Dat is ongeveer hetzelfde niveau als in 2000 (de indicator was het laagst in 2002: 22,0%, en het hoogst in 2008: 25,7%). Internationaal gezien scoort Vlaanderen hoog, met een verhouding van de investeringen tot het bbp van 24,3% in 2016 moet het enkel Ierland (29,3%) en Tsjechië (25,0%) laten voorgaan.

De totale **werkgelegenheid** in het Vlaamse Gewest groeide in 2017 met 1,4%. De overige verhandelbare diensten (vooral zakelijke diensten) en de gezondheidszorg en sociale diensten vormden met 0,7 procentpunt (ppt) en 0,4 ppt de voornaamste groeibijdrage. In 2015 bedroeg de werkgelegenheidsgroei 1,5%. Voor 2018 wordt +1,1% verwacht (bron: HERMREG 2017). De **werkzaamheidsgraad** (aandeel werkenden t.o.v. de bevolking 20-64 jaar) bedroeg in het Vlaamse Gewest 72,0% in 2016 (bron: Statbel

– EAK) en is in de jaren na het uitbreken van de financieel-economische crisis grotendeels stabiel. Bij de mannen viel een afname te bespeuren (van 78,3% in 2008 naar 76,3% in 2016), maar dat werd gecompenseerd door een toename bij de vrouwen (van 66,1% in 2008 naar 67,7% in 2016). Bij de leeftijdsgroep 55-64 jaar (mannen en vrouwen samen) is er een opvallende stijging (van 34,3% in 2008 naar 46,7% in 2016). Maar toch is de werkzaamheidsgraad bij deze oudere leeftijdsgroep een aandachtspunt: in de EU-28 of EU-15 is immers meer dan de helft van de bevolking in deze leeftijdsgroep actief. De totale werkzaamheidsgraad is iets lager in de EU-28 (70,8% in 2016), maar ligt in elk van onze buurlanden – behalve Frankrijk – op een hoger peil. De werkzaamheidsgraad is merkbaar lager in het Waalse (62,6%) en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (59,8%). De Vlaamse **werkloosheidsgraad** in de leeftijdsgroep 15-64 jaar kwam in 2016 op 4,8% (bron: Statbel – EAK) of duidelijk onder het niveau van de EU-28 of EU-15 (8,6% en 9,1%).

Vlaanderen is een **innovatiegedreven economie**. Een belangrijke voorwaarde daartoe is een goed opgeleide werkende bevolking. In 2016 bedraagt het aandeel van de bevolking 30-34 jaar dat een diploma hoger onderwijs heeft 47,3%. Dat is iets beter dan het Belgische resultaat (45,6%) en hoger dan dat van de EU-28 (39,1%). Het aandeel neemt de laatste jaren nog toe. Zo bedroeg de indicator in het Vlaamse Gewest nog 43,6% in 2008. In 2016 telde het Vlaamse Gewest 8,5 werkenden op 100 in kennisintensieve sectoren. Dit is iets lager dan in de EU-28 (8,7%), omwille van een zwakkere industriële component. Het percentage bestedingen voor O&O in het bbp is een belangrijke maatstaf voor de innovatiegerichtheid. Het Vlaamse Gewest heeft volgens Eurostat een score van 2,67% in 2015 (2,47% voor België en 2,03% voor EU-28). Het percentage O&O-bestedingen t.o.v. het bbp zit de laatste jaren in de lift.

De **goederenuitvoer** van het Vlaamse Gewest nam in 2016 met 1,5% toe in werkelijke prijzen (bron: INR) en bereikte 304,2 miljard euro. De buitenlandse orderpositie trok aan tot de zomer van 2017 en blijft sindsdien op een hoog niveau. De belangrijkste exportmarkt is de EU-28 (70,3% van de Vlaamse uitvoer in 2016). Het gaat daarbij vooral om de EU-15-kernlanden (65,1%), en vooral de drie buurlanden Duitsland, Frankrijk en Nederland. De opkomende handelsblokken wonnen tot omstreeks 2012/2013 aan belang in de Vlaamse uitvoer, maar kenden daarna een lichte daling van hun aandeel. De BRIC zijn anno 2016 goed voor 6,5% van de Vlaamse uitvoer. Voor de N11 is dat 3,8%. De 5 belangrijkste producten maken samen 44,6% uit van de Vlaamse export in 2016. Het betreft voertuigen, chemische producten, farmaceutische producten, machines en mechanische werktuigen en aardolieproducten. Het belang van de top-5 neemt nu al sedert 3 jaar af. Dit is te wijten aan de categorie van de aardolieproducten (aandeel van 13,1% in 2013 naar 7,0% in 2016). Buitenlandse directe investeringen zijn belangrijk voor een land of regio omdat deze dikwijls gepaard gaan met de inplanting of uitbouw van vestigingen en jobs. Ook wordt er kennis geïnjecteerd in de lokale economie. Het Vlaamse Gewest kon in 2017 volgens Flanders Investment and Trade (FIT) buigen op 215 projecten van buitenlandse investeerders. Deze projecten vertegenwoordigden een investeringsbedrag van 2,08 miljard euro. Dit is 11,4% meer dan in 2016. De uitvoer van hoogtechnologische producten was anno 2016 goed voor 10,3% van het Vlaamse bbp (berekeningen Statistiek Vlaanderen op data INR). Voor de EU-28 was dat 4,6% (Eurostat - cijfer voor 2015).

2 Maatregelen inzake de grote economische uitdagingen

Het Landverslag 2018

Op 11/07/2017 richtte de Raad drie landenspecifieke aanbevelingen¹⁸ aan België. Deze hebben betrekking op (1) de begrotingsdoelstellingen, (2) de arbeidsmarkt en onderwijs en (3) het kennisgebaseerd kapitaal, de concurrentie op de markten voor professionele diensten (zakelijke dienstverlening) en in de detailhandel en de marktmechanismen in de netwerkindustrieën.

Vlaanderen nam opnieuw actief deel aan de 'Fact Finding Mission' (FFM) (10 november 2017) tussen de diensten van de Europese Commissie (COM) en België en trachtte daarbij de Vlaamse hervormingsmaatregelen zo duidelijk mogelijk aan de diensten COM voor te stellen en te duiden. Bedoeling van de FFM was het aanreiken van input die door de diensten COM kan worden meegenomen in het ontwerp Landverslag 2018. Net zoals vorig jaar het geval was, hadden de lidstaten de mogelijkheid om opmerkingen te formuleren betreffende het ontwerp van Landverslag (30 januari 2018) en maakte Vlaanderen hiervan opnieuw gebruik. In het definitief landverslag 2018¹⁹ (7 maart 2018) werd met heel veel Vlaamse amendementen rekening gehouden.

De Vlaamse Regering vindt de versterkte dialoog tussen de diensten COM en België (federale overheid en de gemeenschappen en gewesten) i.h.k.v. het Europees Semester een belangrijke toegevoegde waarde, maar wenst ook rechtstreeks in dialoog te blijven treden met de COM. Vlaanderen blijft zowel in zijn overleg met de federale overheid als met de diensten van de COM systematisch wijzen op het belang van de opname van regiospecifieke maatregelen, analyses en data en bezorgt van haar zijde ook meer en meer regiospecifieke data aan de diensten COM. Er kan echter volgens de Vlaamse Regering nog heel wat vooruitgang worden geboekt, wat het opnemen van regiospecifieke cijfers in toekomstige Landverslagen betreft.

De Vlaamse Regering is er van overtuigd dat de maatregelen die in dit VHP worden opgenomen, uitvoering geven aan de LSA's 2017 (zie 2.1. t/m 2.3), een aantal investeringsuitdagingen (zie 2.4) en de tenuitvoerlegging van de Europa 2020-doelstellingen (zie deel 3). Er werd ook ingespeeld op belangrijke aandachtspunten uit het Landverslag 2018.

2.1 Landenspecifieke aanbeveling 1

Een aanzienlijke begrotingsinspanning leveren in 2018 overeenkomstig de vereisten van het preventieve deel van het stabiliteits- en groeipact, waarbij rekening wordt gehouden met de noodzaak van het versterken van het huidige herstel en van het waarborgen van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën van België. Meevallers, zoals opbrengsten uit de verkoop van activa, gebruiken om de schuldquote van de overheid sneller terug te dringen. Overeenstemming bereiken over een afdwingbare verdeling van de begrotingsdoelstellingen over alle overheidsniveaus en voor onafhankelijk begrotingstoezicht zorgen. Versturende belastinguitgaven afschaffen. De samenstelling van de overheidsuitgaven verbeteren om ruimte te creëren voor investeringen in infrastructuur, met inbegrip van vervoersinfrastructuur.

2.1.1 Begrotingsaspecten

Met dank aan de inspanningen ten belope van 2 miljard euro, die de Vlaamse Regering sinds haar aantreden gerealiseerd heeft, kan de Vlaamse Regering ook in 2018 naar een begroting in structureel evenwicht streven (zie Ontwerpbegrotingsplan 2018).

De Vlaamse Regering zet in op een groeivriendelijke begrotingsconsolidatie, door de focus te leggen op structurele maatregelen (zoals efficiëntere overheidsstructuren) en tegelijkertijd te blijven inzetten

¹⁸ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0809\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0809(01)&from=EN)

¹⁹ <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-belgium-nl.pdf>

op een versterking van publieke investeringen in economische en sociale infrastructuur. Zo zal de Vlaamse Regering vanaf heden **jaarlijks 610 miljoen euro investeren in infrastructuur in vier kerndomeinen**: mobiliteit en openbare werken (zie ook 2.4.4.), scholenbouw (zie ook 2.4.5.), welzijnsinfrastructuur (zie ook 2.4.6.), onderzoek en ontwikkeling en bedrijfsinvesteringen (zie ook 3.3.). Daarnaast blijft de Vlaamse Regering bijkomende middelen voor investeringen voorzien via alternatieve financiering en via participaties en leningen. Zo wordt in de begroting 2018 het investeringsbudget voor de nieuwe PPS scholenbouw verhoogd van 300 naar 550 miljoen euro. Daarnaast voorziet de Vlaamse Regering 285 miljoen euro voor bijkomende leningen in het kader van de sociale woningbouw. Om een coherent Vlaams mobiliteitsbeleid rond combimobiliteit mogelijk te maken trekt de Vlaamse Regering verder 100 miljoen euro uit om beter te kunnen participeren in de uitbouw van geïntegreerde mobiliteitsknooppunten, zoals randparkings. Tenslotte wordt 75 miljoen euro voorzien voor bijkomende investeringen in beloftevolle vernieuwende industriële ondernemingen. Teneinde de kwaliteit van de publieke financiën verder te verbeteren, werkt Vlaanderen aan de introductie van “performance-informed budgeting” en “spending reviews” in het begrotingsproces.

2.1.2 Schuldaspecten

In 2016 introduceerde de Vlaamse Overheid een schuldnorm om de schuld onder controle te houden. Deze schuldnorm bestaat uit 2 doelstellingen: het behoud van een gunstige rating en een positieve netto-actief positie. Indien bijkomende inspanningen nodig zijn om de schuld onder controle te houden kan de Vlaamse overheid onder andere overwegen om niet-benodigde of niet-strategisch geachte ESR-8 participaties te verkopen.

2.1.3 Fiscale aspecten

Er werd een hele reeks van maatregelen geïntroduceerd om de Vlaamse fiscale wetgeving verder te vereenvoudigen:

- in de tariefstructuur in de schenkbelasting werden de belastingschijven drastisch verlaagd tot 4 (eerder waren dat er 24 in totaal);
- in de jaarlijkse verkeersbelasting werd een administratieve vereenvoudiging doorgevoerd voor de terugbetaling ingevolge gecombineerd vervoer [Decreet van 23/12/2016];
- in de jaarlijkse verkeersbelasting werd het gunstigere tariefregime voor oldtimers gestandaardiseerd [Decreet van 16/06/2017];
- de heffing op ongeschikte en onbewoonbare woningen werd gedecentraliseerd [Decreet van 23/12/2016];
- in de inkomstenbelastingen werd de belastingvermindering voor dakisolatie afgeschaft, waardoor nu een totaalrenovatie nodig is [Decreet van 23/12/2016];
- tot slot ligt momenteel ook een ontwerp van decreet klaar met een reeks van (ongeveer 10) rationalisatiemaatregelen.

De Vlaamse Regering keurde op 16 maart 2018 het ontwerpdecreet voor de verlaging en vereenvoudiging van de koopbelasting definitief goed. De nieuwe regels zullen gelden voor verkoopovereenkomsten vanaf 1 juni 2018.

Verder werd voor de mobiliteitsbelastingen ook ingezet op het realiseren van een tax shift waarbij de verscheidene voertuigbelastingen stapsgewijs veranderen van een belasting op eigendom naar een belasting in functie van het principe “de gebruiker/ de vervuiler betaalt”. Naast de invoeging van milieu- en luchtkwaliteitskenmerken in de tariefstructuur van de bestaande belastingen, werd ook een kilometerheffing voor vrachtwagens geïntroduceerd en worden de verdere uitrol van een soortgelijk systeem voor de andere voertuigcategorieën volop onderzocht (zie ook 2.4.4.).

2.2 Landenspecifieke aanbeveling 2

Ervoor zorgen dat de meest achtergestelde groepen, met inbegrip van mensen met een migratieachtergrond, gelijke kansen hebben op toegang tot kwaliteitsonderwijs, beroepsopleidingen en de arbeidsmarkt.

2.2.1 Activeringsmaatregelen op kruissnelheid

Enkele van de belangrijkste Vlaamse beleidsmaatregelen in het beleidsdomein Werk werden de afgelopen jaren grondig hervormd, vooral in navolging van de staatshervorming van 2014 en de eindeloopbaanmaatregelen van de opeenvolgende federale regeringen. Deze hervormingen beginnen nu op kruissnelheid te komen.

Het Vlaams **doelgroepenbeleid** is op 1 juli 2016 in werking getreden en zal in 2018 op kruissnelheid komen. Met dit beleid wordt de aanwerving van laag- en middengeschoolde jongeren, 55-plussers en personen met een arbeidshandicap gestimuleerd aan de hand van loonlastenverlagingen. Met deze maatregelen zullen in 2018 ruim 250.000 werkenden in Vlaanderen ondersteund worden, zo'n 10% van de Vlaamse tewerkstelling. De doelgroepvermindering voor laag- en middengeschoolde jongeren is gericht op jongeren met een laag loon, en wil vooral de intrede op de arbeidsmarkt van deze zwakkere jongeren vergemakkelijken. Een moeilijke intrede op de arbeidsmarkt kan immers ook negatieve effecten hebben op de rest van de loopbaan. De doelgroepvermindering voor 55-plussers stimuleert werkgevers om oudere werknemers langer aan de slag te houden. Er is een verhoogde stimulans voorzien voor de aanwerving van werkzoekende 55-plussers, die het vaak moeilijk hebben om nieuw werk te vinden eens ze werkloos worden. Ook voor langdurig werkzoekenden stimuleert een aanwervingsincentive voor werkgevers een vlottere overgang van werkloosheid naar werk.

De **activering** en begeleiding van deze oudere werkzoekenden werd de afgelopen jaren reeds versterkt. De minimumleeftijd voor het verkrijgen van een vrijstelling van beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt wordt geleidelijk opgetrokken door de federale overheid, en de VDAB verruimt haar begeleidingsaanbod aan hetzelfde tempo naar steeds oudere werkzoekenden. In 2018 ligt de leeftijd op 62 jaar. Werkzoekenden tussen 50 en 55 jaar krijgen – in tegenstelling tot voorheen – dezelfde begeleiding als andere werkzoekenden, met stijgende uitstroom- en tevredenheidscijfers tot gevolg. Werkzoekenden tussen 55 en 62 jaar krijgen een aangepaste begeleiding.

Het systeem van **Dienstencheques** (zie ook 2.2.5.) blijft groeien. In 2017 stelde het systeem ruim 88.000 personen te werk in Vlaanderen, waarvan iets minder dan de helft personen met een migratieachtergrond. Onder de gebruikers vinden we vooral veel dertigers.

In 2018 lanceert de Vlaamse Regering de ‘**transitiepremie**’, een financiële steun voor werkzoekenden die de stap willen zetten naar ondernemerschap. Deze premie zal vanaf 15 maart 2018 de financiële onzekerheid in de opstartmaanden van een nieuwe onderneming verlichten.

2.2.2 Transitie van werkloosheid naar werk voor kwetsbare groepen

Na de hervorming van het doelgroepenbeleid (zie ook 2.2.1.), dat gericht is op alle werkenden, volgden een aantal hervormingen van maatregelen gericht op kwetsbare werkzoekenden. Ook in dit geval ging

het vaak om maatregelen die geregionaliseerd werden tijdens de laatste staatshervorming, en die in hun oude vorm niet altijd goed afgestemd waren op het Vlaamse activeringsbeleid.

Het systeem van **Tijdelijke Werkervaring**, dat in 2017 van start ging bij leefloongerechtigden, kende in haar eerste werkingsjaar reeds succes. In het eerste jaar kregen reeds meer dan 5.400 leefloongerechtigden een werkervaring als deel van hun competentieversterkend activeringstraject, gericht op begeleide doorstroom naar het Normaal Economisch Circuit. Sinds 1 januari 2018 werd tijdelijke werkervaring uitgebreid naar alle langdurig werkzoekenden. Verschillende oudere maatregelen (zoals de globale projecten en de jongerenbonus) worden omgezet naar werkervaringsplaatsen. Tijdens het traject behouden de deelnemers hun statuut als werkzoekende, tenzij het gaat om leefloongerechtigden die instappen vanuit artikel 60, die een arbeidsovereenkomst krijgen.

Naast tijdelijke werkervaring ging op 1 januari 2018 ook **wijk-werken** van start. Dit is een hervorming van het oude PWA-stelsel, waarbij werkzoekenden een kleine vergoeding bovenop hun werkloosheidsvergoeding kunnen krijgen door een beperkt aantal uren werkervaring op te doen in een laagdrempelige werkomgeving. Deze maatregel is in de eerste plaats gericht op werkzoekenden die nog niet klaar zijn voor een (intensievere) tijdelijke werkervaring. Wijk-werken is net als tijdelijke werkervaring gericht op activering naar het normaal economisch circuit.

Voor werkzoekenden met medische, mentale, psychische of psychiatrische problematieken gaan in 2018 de **Werk-Zorg-trajecten** van start. Tijdens dit tijdelijk traject van maximaal 18 maanden volgt de deelnemer een stage en is er zorgbegeleiding bij bijvoorbeeld een welzijnsvoorziening, een psychiatrisch ziekenhuis of een OCMW en begeleiding naar werk door VDAB of een van haar partners. Het aantal uren per week wordt opgebouwd in functie van de draagkracht van de deelnemer en houdt rekening met de momenten waarop zorgbegeleiding gevolgd wordt.

2.2.3 NEET-jongeren

De VDAB start in samenwerking met de lokale besturen en jongerenorganisaties een nieuwe aanpak waarbij NEET-jongeren via partners naar **gespecialiseerde NEET-consulenten** van VDAB worden toegeleid. Daarnaast zal de VDAB een structurele samenwerking met de Centra voor Basiseducatie uitbouwen rond geletterdheidsopleidingen (digitale vaardigheden, rekenen, taal) voor werkzoekenden.

De bestaande ESF-projecten om jongeren die zich niet inschrijven bij de arbeidsbemiddelingsdienst naar de VDAB toe te begeleiden, worden verdergezet. Daarnaast worden in 2018 ook schoolverlaters die tot nog toe buiten het vizier bleven beter opgespoord dankzij een koppeling tussen de databanken van Onderwijs en VDAB, zodat ook zij bereikt kunnen worden met een passend aanbod.

Bestaande maatregelen worden uiteraard verdergezet, waaronder de **onderwijskwalificerende opleidingstrajecten (OKOT)** van VDAB. Hierbij mogen werkzoekenden een voltijdse studie in het dagonderwijs volgen met behoud van hun werkloosheidsuitkering. De opleiding kan volledig doorgaan bij een onderwijsinstelling, of ook deels bij VDAB of een van haar partners. Deze trajecten bleken reeds zeer succesvol om werkzoekenden zonder kwalificaties aan de slag te krijgen in knelpuntberoepen.

In overeenstemming met de Europese Jeugdgarantie krijgen jongeren die zich inschrijven als werkzoekende binnen de 4 maanden een job, stage of opleiding aangeboden. Van de jongeren die na 4 maanden nog niet aan het werk zijn, gaan elke maand 200 à 300 laaggeschoolde jongeren van start met een **WIJ!-traject**. Met deze werkinlevingstrajecten worden deze jongeren stapsgewijs naar de

arbeidsmarkt begeleid. Na het succes van de afgelopen jaren, gingen in het najaar van 2017 de 3e golf van WIJ!-trajecten van start.

2.2.4 Personen met een migratieachtergrond

In 2017 werd het VDAB-project '**Integratie door Werk**' opgestart, in samenwerking met het Agentschap Integratie en Inburgering, en Fedasil. Samen met deze partners wil VDAB vluchtelingen zo snel mogelijk aan het werk krijgen via een kort, geïntegreerd traject. In het komende beleidsjaar wordt deze aanpak verder verfijnd. Opleidingen worden zo veel mogelijk geïntegreerd aangeboden, waarbij talige en technische competenties in één pakket worden gebundeld. Via partnerschappen met onderwijs, sociale economie en lokale besturen wordt voor deelnemers aan werkplekleren ingezet op taalcoaching op de werkvloer.

Het **Actieplan ter Bestrijding van Arbeidsgerelateerde Discriminatie** werd uitgebreid met acties op het gebied van controle en sanctionering. Met de dienstenchequesector werd een akkoord gesloten rond **mystery calls**. Deze zullen in de eerste plaats sensibiliserend zijn, maar leiden bij herhaaldelijke vaststellingen tot ingrijpen door de Vlaamse inspectiediensten. In de nieuwe generatie sectorconvenants 2018-2019 werd de financiële overheidssteun afhankelijk gemaakt van de aanname van een sectorale gedragscode rond non-discriminatie.

2.2.5 Inzetten op de combinatie arbeid-gezin

De Vlaamse Regering blijft inzetten op de combinatie arbeid-gezin.

De Vlaamse Regering blijft investeren in **kinderopvang voor baby's en peuters**. Er wordt 19 miljoen euro voorzien om in 2018 extra plaatsen bij te creëren, waaronder ook extra inkomensgerelateerde plaatsen. Omdat dit plaatsen betreft waar ouders een bijdrage betalen volgens hun inkomen, wordt zodoende ook de betaalbaarheid van de kinderopvang verhoogd. Meer inkomensgerelateerde plaatsen betekent ook een hogere toegankelijkheid aangezien organisatoren met een subsidie voor inkomensstarief een aantal voorrangregels dienen te respecteren (m.n. absolute voorrang verlenen aan kinderen uit gezinnen waarvoor opvang noodzakelijk is in het kader van de werksituatie (werk houden, zoeken of een beroepsgerichte opleiding daartoe volgen), maar daarnaast ook aan kinderen uit éénoudergezinnen, uit gezinnen met een laag inkomen en aan pleegkinderen).

Via een vernieuwd aanbod van ruimere openingsmomenten en dringende opvangplaatsen wordt het aanbod aan **flexibele kinderopvang** beter afgestemd op de vraag. Dit aanbod is het antwoord op een onderzoek naar de noden en behoeften bij (potentiële) gebruikers van flexibele kinderopvang en de struikelblokken die hieromtrent bestonden aan aanbodzijde. De Vlaamse Regering voorziet ongeveer 2 miljoen euro om dit nieuwe aanbod te implementeren vanaf 2018. Aan de nieuwe regelgeving rond dit aanbod wordt de laatste hand gelegd.

In het verlengde van de conceptnota van de Vlaamse Regering wordt op korte termijn een parlementair initiatief verwacht om het toekomstige organisatiemodel voor buitenschoolse activiteiten decretaal te regelen. Centrale doelstelling is een geïntegreerd aanbod buitenschoolse activiteiten dat: kinderen ontplooiingskansen en de mogelijkheid biedt om een leuke vrije tijd te hebben, ouders toelaten te participeren op de arbeidsmarkt, een (beroeps)opleiding te volgen en/of deel te nemen aan activiteiten die bijdragen aan hun persoonlijke ontplooiing, sociale cohesie en gelijke kansen bevorderen. Om dit te bereiken zullen initiatieven samenwerken in een lokaal samenwerkingsverband in functie van een geïntegreerd aanbod voor alle kinderen vanaf de kleuterschool, met een regierol voor het lokaal bestuur. Op termijn zal de huidige financiering aan de voorzieningen overgaan naar een financiering van de lokale besturen voor buitenschoolse activiteiten. Daarbij zal worden voorzien in een zorgzame transitieperiode.

Om het beleid m.b.t. **inclusieve formele kinderopvang** te optimaliseren, zal in 2018 een omvattende analyse worden uitgevoerd om enerzijds de ervaringen en noden van ouders met een kind met specifieke zorgen in kaart te brengen en de ondersteuningsbehoeften die leven bij de kinderopvang om inclusieve opvang te kunnen realiseren anderzijds.

Binnen het gezin is niet enkel de zorg voor kinderen of andere hulpbehoevenden tijdsintensief, ook andere huishoudelijke taken zoals schoonmaken, strijken en inkopen doen vergen heel wat privé-tijd. Met de **dienstencheques** (zie ook 2.2.1) biedt de Vlaamse overheid gezinnen een eenvoudig en betaalbaar instrument om huishoudhulp in te kopen, wat hen toelaat om voltijds te blijven werken indien huishoudelijke taken dit anders onmogelijk zouden maken.

2.2.6 Werknemersmobiliteit

Om de vele knelpuntvacatures het hoofd te bieden, wordt ook ingezet op werknemers van buiten de Vlaamse grenzen. In de eerste plaats wordt gekeken naar het Brussels en het Waals gewest, maar ook over de landsgrenzen. VDAB sloot in februari 2018 een **nieuwe samenwerkingsovereenkomst met Le Forem** om elk jaar minstens 2.500 Waalse werkzoekenden toe te leiden naar Vlaams jobs, ondermeer in de West-Vlaamse grensstreek. In 2016 werkten 51.088 Waalse werknemers in Vlaanderen. In Brussel zetelen VDAB en Actiris sinds 2017 in hetzelfde gebouw, waar ze samen ook een beroepenpunt ontwikkelen. VDAB en Actiris werken ook samen aan een grootscheepse campagne om de tewerkstellingsmogelijkheden in de rand rond Brussel te promoten bij Brusselse werkzoekenden.

In 2018 wordt bovendien een hervorming opgestart van het beleid rond het aantrekken en behouden van buitenlands talent. Enerzijds wordt het beleid aangepast aan de Europese vereisten inzake seizoensarbeid, ICT, onderzoek en stagiairs. Anderzijds wordt ook gekeken hoe Vlaanderen buitenlands talent beter kan aantrekken, ondermeer via de Vlaamse universiteiten en onderzoekscentra als aantrekkingspolen, en hoe dit talent beter kan doorstromen naar de Vlaamse ondernemingen.

2.2.7 Duaal Leren

In het schooljaar 2017-2018 bestaat **duaal leren** in Vlaanderen als een proefproject met 21 studierichtingen, maar dit zal vanaf 1 september 2018 verder uitgerold worden. Vanaf 1 september 2019 wordt duaal leren veralgemeend. Op dat moment zullen er 55 duale opleidingen ingevoerd kunnen worden i.s.m. de sectorale partnerschappen en het Vlaams partnerschap. Duaal leren is gelijkwaardig aan alle andere vormen van secundair onderwijs, maar door de combinatie van 'leren op school' en 'leren op de werkvloer' (minstens 14u per week) zal deze leerweg de motivatie van vele jongeren verhogen. Voor een kwaliteitsvolle opleiding staat er naast de leerkracht ook een mentor in voor de begeleiding en opleiding van de jongeren, die hen later ook mee evalueert. De samenwerking tussen onderwijs en werk is hier uitermate belangrijk.

2.2.8 Hervorming Opleidingsincentives

Op 11 juli 2017 sloten de Vlaamse Regering en de sociale partners een **VESOC-akkoord Vorming en Opleiding (Guldensporenakkoord) over de hervorming van de Vlaamse opleidingsincentives voor werknemers**. In 2018 worden de 5 bouwstenen van dit akkoord geoperationaliseerd: een arbeidsmarktgerichte en toekomstgerichte opleidingsfocus, een generiek kwaliteitskader, een opleidingsdatabank, een uniforme monitoring en evaluatie, en het bevorderen van transparantie en digitalisering.

Daarnaast wordt ook bij de VDAB gewerkt aan een verbetering van het opleidingsaanbod, door een groter aanbod aan **werkplekieren** te voorzien en de verschillende systemen van werkplekieren ook beter op elkaar af te stemmen.

2.2.9 Inzetten op kwaliteitsvol onderwijs met aandacht voor gelijke kansen

Bij de berekening van de **werkingsmiddelen** voor scholen van het gewoon lager en secundaire onderwijs in Vlaanderen wordt een deel van de werkingsmiddelen toegekend op basis van vier sociale indicatoren: 1) thuistaal van de leerling, 2) hoogst behaalde opleidingsniveau van de moeder, 3) het ontvangen van een schooltoelage, en 4) buurt waarin de leerling woont. Een groeipad laat het aandeel van het totale budget dat wordt toegekend op basis van deze SES-indicatoren toenemen van 14% in 2009-2010 tot 15,5% in 2020 voor het lager onderwijs en van 10% tot 11% voor het secundair onderwijs.

De **leerlingenbegeleiding** in Vlaanderen wordt hervormd met het doel de rollen en taken van de verschillende betrokken actoren duidelijk(er) af te bakenen. De middelen die een Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) in de toekomst ontvangt, zullen o.a. worden afgestemd op de noden van de leerlingen die het begeleidt. Centra die veel leerlingen ondersteunen die voldoen aan de SES-indicatoren worden zo versterkt. Daarenboven krijgen de CLB's de opdracht nauwer samen te werken en hun expertise veel meer netoverstijgend te delen. Op die manier kunnen ze alle leerlingen een kwaliteitsvoller en gelijkgericht aanbod bieden. De centra zullen tot slot ook meer aandacht besteden aan de begeleiding van leerlingen in kansarmoede, de spijbelproblematiek en vroegtijdige schoolverlaters.

De hervorming van de sector van het **volwassenenonderwijs** voorziet in een nieuw financieringssysteem dat meer dan voorheen een klemtoon legt op kwetsbare groepen (mensen zonder diploma secundair onderwijs, werkzoekenden, mensen met onvoldoende geletterdheidscompetenties, gedetineerden, mensen die het Nederlands niet voldoende machtig zijn, ...). Daarbij wordt prioritair ingezet op het bieden van kansen tot het behalen van duurzame kwalificaties (diploma secundair onderwijs of getuigschrift van een beroepsopleiding, taalopleiding, opleiding Nederlands als tweede taal, ...). Zo draagt de hervorming niet enkel bij aan het verhogen van de participatie in levenslang en levensbreed leren maar ook aan het ontwikkelen van gelijke onderwijskansen voor kwetsbare groepen.

In 2017 startte de uitrol van het **Actieplan Kleuterparticipatie** dat werd gelanceerd in december 2016. Het plan zet in op een maximale deelname aan het kleuteronderwijs (inschrijving en aanwezigheid) vanaf de leeftijd van 3, met een focus op kwetsbare groepen. Acties omvatten het gericht informeren, sensibiliseren en ondersteunen van ouders, in het bijzonder ouders uit kwetsbare groepen; het bevorderen van samenwerking met en tussen lokale actoren; en het verhogen van de deelname van specifieke groepen die onvoldoende participeren in kleuteronderwijs, waarbij de aandacht in de eerste plaats uitgaat naar (rond)trekkende ouders en kleuters. De maatregel waarbij scholen met een groeiend aantal anderstalige kleuters jonger dan vijf een **premie van 950 euro per bijkomende anderstalige kleuter** ontvangen, wordt ook in schooljaar 2017-2018 toegekend. De premie is bedoeld voor de initiatie en versterking van het Nederlands van jonge kleuters.

In 2017 werd de beslissing genomen om de subsidiëring voor het inrichten van **tutoring voor leerlingen** in 2018 te verbeteren. De subsidieoproep staat open voor instellingen van hoger onderwijs, wiens studenten studie- en huiswerkbegeleiding, studiemotivatie en taal- en gezinsondersteuning bieden aan kwetsbare leerlingen in het lager en secundair onderwijs. Dankzij het project verhogen de leer- en ontwikkelingskansen van de leerlingen, stijgt de ouderbetrokkenheid en leren studenten met armoede en diversiteit omgaan.

In 2017 kende de bevoegde Vlaams minister 100.000 euro toe aan drie projecten rond **huiswerkbegeleiding** in Gent, Oostende en Brugge/Blankenberge. Deze projecten zorgen op een laagdrempelige manier voor huiswerkbegeleiding, de ontwikkeling van studievaardigheden en taalstimulering en bieden gezinsondersteuning aan huis bij een 400-tal maatschappelijk kwetsbare gezinnen. Op deze manier wordt gewerkt aan het voorkomen en wegwerken van leerachterstanden,

het versterken van de ouders en het aanbieden van opvoedingsondersteuning in het kader van de schoolloopbaan van de kinderen. Toekomstige leerkrachten, orthopedagogen, toegepaste psychologen, sociaal verpleegkundigen en sociaal werkers krijgen de kans om tijdens hun opleiding de theorie in praktijk te brengen.

De Vlaamse overheid financiert relevante **onderzoeks- en monitoringactiviteiten** die worden uitgevoerd door het Steunpunt voor Onderwijsonderzoek (SONO). Relevante onderzoekslijnen binnen het steunpunt richten zich op het gelijke onderwijskansenbeleid; taalstimulerende maatregelen binnen het onderwijs; het M-decreet; de financiering in het basis- en secundair onderwijs; het evalueren van het nieuw inschrijvingsbeleid; en het monitoren van de studiekosten. Het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming co-financierde ook de **Diversiteitsbarometer Onderwijs**, die in opdracht van het Interfederaal Gelijkekansencentrum (UNIA) in Vlaanderen werd uitgevoerd door de UGent en de KU Leuven. De resultaten van dit onderzoek werden voorgesteld in februari 2018.

Verschillende initiatieven m.b.t. de **strijd tegen armoede** dragen bij aan het creëren van gelijke kansen binnen onderwijs. In 2017 werd de procedure voor het aanvragen van **school- en studietoelagen** verder geautomatiseerd, waardoor financiële ondersteuning voor de meest kwetsbare groepen wordt verzekerd. In 2017-2018 wordt een **studiekostenmonitor** uitgevoerd in het gewoon en buitengewoon basis- en secundair onderwijs. De resultaten van dit onderzoek bieden inspiratie voor een sterker beleid rond zowel kostenbeheersing als gelijke onderwijskansen. Ook in 2017-2018 neemt een netwerk van 45 scholen deel aan een bijscholingstraject rond het thema van armoede op school en het creëren van inclusief onderwijs in het **project 'Samen tegen onbetaalde schoolfacturen'**. Het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming biedt financiële ondersteuning (248.000 euro) aan dit project dat gelanceerd werd in april 2017.

In juni 2017 nam de Vlaamse Regering een nieuw **actieplan ter preventie van radicalisering en polarisering** aan. De opzet van het bestaande actieplan uit 2015 werd verbreed met het doel het voorkomen van sociale instabiliteit, het bevorderen van burgerdeelname en het veilig stellen van een gedeelde samenleving die gestoeld is op democratisch burgerschap en respect voor verschillende wereldbeelden. Meer specifiek op het vlak van onderwijs en vorming wordt er o.a. ingezet op het versterken van de draagkracht en veerkracht van zowel leerlingen als leerkrachten en op het professionaliseren van scholen en leerkrachten op het vlak van radicalisering, inclusie en diversiteit in de klas.

In de context van het **Vlaams Horizontaal Gelijkekansenbeleid (2015-2019)** en het bijhorende Actieplan 2016-2017 werkte het beleidsdomein van onderwijs en vorming aan een aantal acties m.b.t. genderbewustzijn en gendergelijkheid, de holebi- en transthematiek, kinderen met specifieke onderwijsnoden en kinderen met een kwetsbare socio-economische achtergrond. Nieuwe acties worden uitgewerkt voor de periode 2018-2019.

In het kader van een inclusief en horizontaal integratiebeleid worden op alle Vlaamse beleidsdomeinen maatregelen genomen voor de integratie van personen met een buitenlandse herkomst (het **Vlaams horizontaal integratiebeleidsplan**, dat in 2018 wordt geactualiseerd). In 2017 werden ongeveer 22.000 al dan niet verplichte gratis inburgeringstrajecten gestart. Specifiek in het kader van de asielcrisis werden onder meer extra middelen voor inburgeringstrajecten, kleuterparticipatie, jongerenwelzijn, traumabegeleiding van kinderen in het onderwijs, woonbegeleiding, psychosociale hulpverlening... vrijgemaakt.

Naast de hierboven beschreven maatregelen hebben ook **volgende maatregelen** een positief effect op de opleidingsmogelijkheden voor achtergestelde groepen, en in het bijzonder personen met een migratieachtergrond: de implementatie van het M-decreet, het inrichten van prioritaire nascholing (2017-2018) over het M-decreet, de uitrol van de modernisering van het secundair onderwijs, de

hervorming van het systeem van duaal leren, het voorzien van bijkomende financiering voor de organisatie van cursussen ‘Nederlands als tweede taal’ in het volwassenenonderwijs, de uitbreiding van het project ‘Kleine Kinderen, Grote Kansen’ (gelanceerd in 2016) dat inzet op het leren omgaan van toekomstige kleuteronderwijzers met kansarmoede en diversiteit; het uitrollen van het nieuwe Strategisch Plan Geletterdheid (2017-2024), met specifieke focus op bepaalde doelgroepen; het toekennen van bijkomende financiële middelen voor de vervolgschoolcoaches die OKAN-leerlingen (Onthaalonderwijs Anderstalige Nieuwkomers) ondersteunen, begeleiden en opvolgen bij hun overgang van het onthaalonderwijs naar het reguliere onderwijs, en de ontwikkeling van een uniform systeem van registratie voor kwetsbare groepen door de instellingen hoger onderwijs.

2.3 Landenspecifieke aanbeveling 3

Investeren in op kennis gebaseerd kapitaal bevorderen, met name door maatregelen te nemen om de toepassing van digitale technologieën en de verspreiding van innovatie te verhogen. De concurrentie verhogen op de markten voor professionele diensten en in de detailhandel, en de marktmechanismen in de netwerkindustrieën verbeteren.

2.3.1 Investeren in op kennis gebaseerd kapitaal bevorderen

Op 30 januari 2018 startte het OESO-project “Strategie voor Vaardigheden voor Vlaanderen”, waarmee de OESO na 9 landen, nu voor het eerst een deelstaat begeleidt bij het opstellen van een strategische aanpak voor het opbouwen, onderhouden en inzetten van het eigen menselijke kapitaal om tewerkstelling en economische groei te stimuleren en sociale inclusie en deelnamegraad te verhogen. Aangezien uitdagingen zoals digitalisering in de toekomst de vaardigheden zwaar onder druk gaan zetten, zal Vlaanderen dankzij de OESO een strategie kunnen uitwerken gericht op vaardigheden, over de beleidsdomeinen heen.

In 2017 keurde de Vlaamse Regering **4 besluiten over O&O-steun aan bedrijven** goed. Ze betreffen resp. steun voor onderzoek (korte termijn), ontwikkeling (lange termijn), talent, en aan consortia van bedrijven die samenwerken met kennisinstellingen (ICON). Door de **eerste 2 besluiten** verdwijnen vanaf 2018 3 O&O-I-steuninstrumenten voor bedrijven: kmo-programma²⁰, SPRINT-projecten en de O&O-bedrijfssteun. Deze 3 programma’s gaan vanaf 2018 over in **twee nieuwe (aangepaste) innovatiesteunvormen**, enerzijds **Ontwikkelingsprojecten** (voor vernieuwende ideeën die de onderneming kunnen veranderen en versterken op korte termijn), en anderzijds **Onderzoeksprojecten** (voor kennisopbouw die op lange termijn de basis vormt voor veranderingen binnen de onderneming). Voor elk van de beide steunmaatregelen is er tot 10% (mo) of 20% (kmo) extra toeslag voorzien, en tot 10% toeslag bij samenwerking tussen onafhankelijke bedrijven. Doel is om een meer toegankelijke innovatiesteunverlening uit te bouwen, die tevens meer gefocust wordt, om aldus een groter effect te hebben op de ondernemingen in Vlaanderen. Het **derde besluit** creëert een regelgevend raamwerk voor de bestaande **Baekeland- en Innovatiemandaten**. Het **vierde besluit** betreft steun aan **O&O-projecten voor samenwerkingen tussen ondernemingen en onderzoeksorganisaties** binnen een ruimer geheel. Het gesteunde O&O-project verschilt inhoudelijk van klassieke O&O-bedrijfsprojecten, en er zijn een reeks bepalingen opgenomen om marktverstoring te vermijden overeenkomstig de bepalingen van de Europese kaderregeling.

Begin 2018 keurde de Vlaamse Regering daarenboven ook een **voorstel van besluit** goed voor **steun aan projecten van collectief onderzoek en ontwikkeling en collectieve kennisverspreiding**. Dit zal de toekomstige wettelijke basis worden voor het eind 2017 afgelopen besluit over de steun aan projecten van innovatiestimulering, technologisch advies en collectief onderzoek op verzoek van Vlaamse Innovatiesamenwerkingsverbanden (VIS). Op 9 februari 2018 keurde de Vlaamse Regering definitief het **besluit** goed over de **subsidiëring van incubatoren**, dat het bestaande besluit aanpast

---

²⁰ Het kmo-programma gaf tot eind 2017 steun aan hetzij innovatieprojecten, hetzij haalbaarheidsstudies bij de kmo’s

waarbij o.a. de eisen qua medebeheer van de kennisinstellingen verstrengd worden en de focus wordt gelegd op het financieren van de investeringen in infrastructuur.

Het **nieuwe clusterprogramma** van de Vlaamse overheid kende in 2017 zijn eerste volledige werkjaar met de start van 4 speerpuntclusters en 14 Innovatieve Bedrijfsnetwerken (IBN) die actief zijn. In juni 2017 ondertekende de Vlaamse Regering **clusterpacten** met volgende speerpuntclusters: Catalisti (duurzame chemie), SIM (slimme materialen), VIL (logistiek) en in december 2017 met Flux50 (slimme energienetwerken). Die pacten zijn overeenkomsten waarin de engagementen van de overheid, de clusterorganisatie en de clusterleden voor de komend 10 jaar gepreciseerd worden. In 2018 start een 5e speerpuntcluster, Flanders' Food in het domein van de agro-voeding. Bij de **Innovatieve Bedrijfsnetwerken** (IBN) is najaar 2017 een nieuwe oproep tot het indienen van voorstellen gepubliceerd. De projectvoorstellen worden op dit moment geëvalueerd.

Al deze initiatieven leiden mee tot een betere innovatieverspreiding en lagere drempels voor bedrijven. Verder is ook de **digitalisering** een belangrijk aandachtspunt. Het is een onderdeel van het **Industrie 4.0 actieplan** (zie ook 2.4.1.), en daarnaast is digitalisering en de ontwikkeling van 'internet of things' toepassingen ook voorwerp van een hele reeks andere initiatieven. Het Vlaamse beleid ter ondersteuning van de **digitalisering van bedrijven** steunt op 3 belangrijke pijlers: (a) zorgen voor een performante infrastructuur die bedrijven en particulieren kunnen gebruiken, (b) ondersteuning van bedrijven bij hun digitaliseringsprocessen, (c) zorgen dat de actieve bevolking in Vlaanderen voldoende vaardigheden heeft voor de digitale transformatie. Wat betreft infrastructuur werkt Vlaanderen aan sterke onderzoekscentra voor digitalisering en ICT. Eind 2016 is iMinds opgenomen bij Imec, waarna de Vlaamse Regering de samengevoegde instelling voor 2017 29 miljoen euro extra toekende, waardoor haar jaarlijkse dotatie nu meer dan 100 miljoen euro bedraagt. Digitalisering is ook een belangrijk onderdeel bij Flanders Make, dat 15 miljoen euro extra krijgt voor een bijkomende vestiging in West-Vlaanderen. In de nieuw geselecteerde innovatieve bedrijfsnetwerken (IBN) zijn er enkele waarbij digitalisering een actiedomein is, zoals bij Digitising Manufacturing, Green Light Flanders, en Smart Digital Farming.

De **5 nieuwe speerpuntclusters** hebben ook een belangrijke taak bij de ondersteuning van digitalisering van bedrijven. In het nieuwe door de COM in 2017 opgestarte "**European Platform of national initiatives on Digitising Industry**" is ook Vlaanderen een actief lid. Begin 2017 startten Vlaanderen, Imec en de stad Antwerpen een **Slimme Stad proeftuin** op waarin bedrijven, onderzoekers, inwoners en de stad samen experimenteren met slimme technologieën die kunnen bijdragen tot een aangenamer en duurzaam stadsleven. Via Imec investeert de Vlaamse overheid jaarlijks 4 miljoen euro in dit City of Things-project en de uitbouw ervan naar Vlaanderen. Deze digitale innovatie geeft de stad meer economische slagkracht en de inzichten verworven via City of Things kunnen de stad en bedrijven helpen om gegevens te verzamelen en gebruiken om doeltreffend beslissingen te nemen en innovatieve slimme toepassingen te bouwen. Doel is dat het Antwerpse Living Lab uitgroeit tot de grootste Europese proeftuin voor internet of things-toepassingen. Het Agentschap Innoveren en Ondernemen (AIO) lanceerde een oproep in oktober 2017 (budget 4 miljoen euro, maximaal 200.000 euro per toegekend project) tot het indienen van voorstellen in het kader '**City of Things in elke Vlaamse gemeente**'. Alle Vlaamse steden en gemeenten krijgen zo de kans om voorstellen voor 'internet of things' in te dienen. Met dit project kunnen ze kennis opdoen over de technologie, de noden van de gebruikers en over de zakelijke kant, bijgestaan door Imec. Er gaat daarbij veel aandacht naar een open aanpak, zodat toepassingen die in de ene gemeente ontwikkeld worden, ook mogelijkheden bieden om in een andere stad toe te passen. Het aantal gegevensconnecties, samenwerkingsverbanden en uiteindelijk het aantal innovatieve toepassingen, nemen op deze manier sterk toe. Ook het '**Smart Flanders-project**' (budget 1 miljoen euro voor de periode 2017-19) kadert in die visie. Dit wordt door Imec beheerd en wil 13 Vlaamse steden en de VGC in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ondersteunen bij de ontwikkeling naar een slimme stad. Doel hiervan is om te evolueren naar open en wendbare slimme steden, en aan bepaalde noden tegemoet te komen (of bepaalde problemen op te lossen) door

het analyseren en gebruiken van grote gegevensbestanden in die steden. Binnen het Smart Flanders-programma werkt Imec samen met de steden en andere betrokken actoren aan: de opmaak van een gedragen open data charter; 1 à 2 pilootprojecten per jaar waarbij smart city-datasets geopend worden; een maturiteitscheck op vlak van slimme steden en open data bij de steden en de VGC (i.s.m. het Kenniscentrum Vlaamse Steden); toegang tot en implementatie referentiemodellen Open and Agile Smart Cities (OASC-steden); faciliteren gebruik 'City of things-testbed' in Antwerpen. Voorbeelden van oplossingen voor stedelijke uitdagingen zijn: een optimaal parkeerbeleid, verminderen van files, het creëren van een duurzame distributie van goederen naar en van de binnenstad, het verbeteren van de luchtkwaliteit, het bevorderen van de gezondheid, enz.

2.3.2 De concurrentie verhogen (zakelijke dienstverlening en detailhandel)

Ten gevolge van de 6° Staatshervorming van 1 juli 2014 werd de bevoegdheid inzake de vestigingswetgeving (deze regelt de toegang tot het uitoefenen van bepaalde beroepen) overgedragen van de federale overheid naar de gewestoverheden. Naast de algemene voorwaarde rond **basiskennis van het bedrijfsbeheer** (voor wie een eigen zaak wil beheren), behoren **27 gereguleerde "ambachtelijke" beroepen**, sinds die datum binnen de Vlaamse overheid tot het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI). Het AIO startte voor de 27 gereguleerde beroepen zowel als voor de basiskennis bedrijfsbeheer een grondig evaluatieproces op waarbij de betrokken beroepsfederaties bevestigd werden. De aanpak gebeurt in fasen, gelet op de omvang van dergelijk onderzoek en de noodzaak om snel te reageren. Voor 16 gereguleerde beroepen²¹ is de analyse afgerond; hieruit bleek dat de regelgeving inzake deze beroepskwalificaties die de toegang tot het beroep regelen niet langer verantwoord, proportioneel opportuun of wenselijk was. Het Besluit van de Vlaamse Regering van 14 juli 2017 (Belgisch Staatsblad 9 augustus 2017) heft vanaf 1 januari 2018 voor deze **16 gereguleerde beroepen** de **beroepskwalificatievereisten** op. Van de overige **11 gereguleerde beroepen**²², die allemaal tot de bouwsector behoren, is de analyse nog in uitvoering.

De analyse van het attest Basiskennis Bedrijfsbeheer werd eveneens afgerond. Op 9 maart 2018 besliste de Vlaamse Regering dat de vereiste van het in bezit zijn van het **attest Basiskennis Bedrijfsbeheer om zelfstandige activiteiten, in hoofd- of bijberoep, uit te oefenen**, wegvalt vanaf 1 september 2018. Daarnaast is een **actieplan** goedgekeurd **ter versterking van ondernemerscompetenties** dat meer moet inzetten op de constante ontwikkeling van vaardigheden. Het bouwt voort op bestaande goede initiatieven en voorziet meer gerichte opleidingen zowel voor startende als bestaande ondernemers.

Het **nieuwe vergunningensysteem voor de kleinhandel** (met de vergunning voor de handelsvestigingen geïntegreerd in de uniforme omgevingsvergunning, zie ook 2.4.1.) zal starten in 2018. Er is voorzien in een controlesysteem om de impact van de nieuwe wetgeving te beoordelen. De wettelijke basis voor het nieuwe vergunningensysteem is een in juli 2016 door het Vlaams Parlement goedgekeurd decreet. Het decreet heeft een vereenvoudiging tot gevolg want er blijven slechts vier belangrijke kleinhandelscategorieën over (voorheen meer dan twintig). Ook procedureel zorgt de integratie van de handelsvestigingsvergunning in de omgevingsvergunning voor een vereenvoudiging (uniek loket, geïntegreerde aanvraag). Op dit moment wordt een **nieuw project** om

---

²¹ Het gaat om volgende beroepen: slager groothandelaar, droogkuiser-verver, restaurateur of traiteur-banketaannemer, brood- en banketbakker, motorvoertuigen intersectoraal, rijwielactiviteiten, motorvoertuigen met een maximale massa tot 3,5 ton, motorvoertuigen met een maximale massa van meer dan 3,5 ton, beenhouwer-spekslager, voetverzorger, kapper, schoonheidsspecialist, masseur, opticien, dentaaltechnicus en begrafenisondernemer.

²² Het gaat om volgende beroepen: installateur-frigorist; ruwbouwactiviteiten; stukadoor-, cementeer- en dekvloer-activiteiten; tegel-, marmer- en natuursteenactiviteiten; dakdekkers- en waterdichtingsactiviteiten; plaatsen/ herstellen van schrijnwerk – glazenmaker; algemeen schrijnwerk; eindafwerkingsactiviteiten; installatie-activiteiten voor centrale verwarming, klimaatregeling, gas en sanitair; elektrotechnische activiteiten en algemene aannemingsactiviteiten.

kleinhandelaars te ondersteunen bij de digitale transformatie voorbereid (periode 2018-2020). De instrumenten en informatie op het portaal worden geactualiseerd. Deze keer ligt de focus op actie en uitvoering en minder op sensibilisering.

2.4 Inspelen op investeringsuitdagingen

2.4.1 Het verder bevorderen van de bedrijfsomgeving

Eind 2017 keurde de Vlaamse Regering de **gezamenlijke Vlaams-Nederlandse chemiestrategie** goed, alsook de **trilaterale (Vlaanderen, Nederland en Noordrijn-Westfalen) strategie voor de chemische industrie**. In het voorjaar 2017 nam de Vlaamse Regering akte van de **Conceptnota: "Startnota transitieprioriteit 'de sprong maken naar Industrie 4.0'"** en de **Conceptnota: "Startnota transitieprioriteit 'de transitie naar de circulaire economie doorzetten'"** (zie ook 2.4.3.). Deze nota's definiëren specifieke stappen om voorwaarts te gaan, inclusief het beheer van de transities. Wat betreft de **Industrie 4.0**, bevat het actieplan 5 hoofdlijnen: 1) Een platform onderhouden dat informatie over Industrie 4.0 verspreidt en sensibiliseert; 2) De kennisbasis versterken; 3) De toepassing versnellen door ondernemingen gericht te ondersteunen, afhankelijk van hun vertrouwdheid en betrokkenheid met de transitie; 4) Bijdragen tot goede omgevingsvoorwaarden; 5) Internationale samenwerking ondersteunen, vooral op Europees vlak. In 2017 werden activiteiten opgestart voor al deze onderwerpen. Binnen het 3^e punt werden 2 oproepen tot indienen van projecten bekend gemaakt, respectievelijk over Proeftuinen in Industrie 4.0 en over de steun aan transities in de clusterdomeinen. Daarenboven werden ook een aantal projecten gestart gericht op specifieke doelgroepen, zoals de kleinhandel, gericht op digitalisering (e-commerce). Het nieuwe Vlaamse clusterbeleid draagt mee bij aan meer en betere innovatieverspreiding onder actoren en bedrijven. In februari 2018 zullen **7 proeftuinprojecten** in het kader van de **Industrie 4.0** worden voorgesteld bij Imec (die van start gaan vanaf 2018). Daarbij zijn ook enkele strategische onderzoekscentra en speerpuntclusters betrokken. Een voorbeeld van zo'n project is het 'Living Lab Industrie 4.0 voor de agrovoeding', waarbij Flanders' Food en het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) zijn betrokken.

Ook voor de **toegang tot financiering** worden verdere initiatieven uitgevoerd of nieuwe opgestart. In 2016 werd bij de Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV) de nieuwe merknaam PMV/Z opgestart dat een 'standaardoplossing op maat' aanbiedt en een aantal financieringsinstrumenten bundelt: de Startlening+, KMO-cofinanciering, de Waarborgregeling en de Winwinlening. Voor 2017 waren de resultaten de volgende: 131 Startleningen afgesloten voor een gemiddeld bedrag van 47.875 (totaal investeringsbedrag van 6,3 miljoen euro), 117 kmo-cofinancieringen goedgekeurd met een gemiddeld toegekend bedrag van 195.077 euro (totaal investeringsbedrag van 22,8 miljoen euro), een recordbedrag van 260,9 miljoen euro bij de Waarborgregeling in 1.944 verbintenissen (voor elke euro waarborg werd in 2017 2,4 euro aan investeringen gerealiseerd), en bij de Winwinlening werden er 2.555 leningen geregistreerd voor een totaal financieringsbedrag van 60,3 miljoen euro. In 2017 werd er beslist dat de PMV en de Vlaamse Radio en Televisie (VRT) een joint venture zullen oprichten om te investeren in de groei van beloftevolle ondernemingen actief in de Vlaamse mediasector, met als doel de verdere professionalisering en internationalisering van het media-ecosysteem. Het nieuwe initiatief zal een combinatie van financierings- en investeringsmiddelen verschaffen op maat van de noden van de onderneming, met name kapitaalparticipaties, leningen (al dan niet achtergesteld en/of converteerbaar) of een combinatie van de twee. Het maatschappelijk kapitaal van de joint venture wordt bepaald op 10 miljoen euro, in gelijke verhouding toegezegd door PMV en de VRT.

Inzake **internationaal ondernemen** blijft een verdere internationalisering en een versterking van de concurrentiepositie van de Vlaamse economie zeer belangrijk. Op 25 december 2016 nam de Vlaamse Regering akte van "Een gezamenlijke meerjarige internationaliseringsstrategie voor de Vlaamse economie 2017-2021". **Vlaanderen versnelt!**, de internationaliseringsstrategie van de Vlaamse

economie, beoogt méér Vlaamse bedrijven te doen exporteren én de positie van Vlaanderen als uitvalsbasis voor buitenlandse investeerders te versterken. Dit moet de Vlaamse economie wapenen tegen de toenemende concurrentie en Vlaamse bedrijven klaarstomen voor de uitdagingen van de toekomst. Voor de internationalisering van de Vlaamse economie wordt 1,7 miljoen euro extra voorzien (extra financiële middelen van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) en het Vlaamse Hermesfonds) en op deze manier komt **Vlaanderen versnelt!** in 2018 op kruissnelheid.

Er wordt ook verder ingezet op het **vermindern van administratieve belemmeringen** (o.a. vergunningverlening). Vereenvoudigde, sluitende instrumenten blijft een speerpunt van de Vlaamse Regering. Op 23 februari 2017 startten de Vlaamse overheid, de provincies en enkele gemeenten met de **omgevingsvergunning**. Alle andere gemeenten stapten in op 1 januari 2018. De omgevingsvergunning vervangt en verenigt de stedenbouwkundige vergunning, de verkavelingsvergunning en de milieuvergunning. De aanvragen worden ingediend bij één loket, het Omgevingsloket (operationeel sinds 1 januari 2018), waarna één openbaar onderzoek en één adviesronde worden georganiseerd. De milieuvergunning van bepaalde duur wordt een omgevingsvergunning van onbepaalde duur. Zo kan de vergunninghouder bedrijfsinvesteringen doen zonder rekening te moeten houden met de vervaldatum van de vergunning. Inspraak van de bevolking en bescherming van mens en milieu blijft wel gewaarborgd.

Op 9 maart 2018 keurde de Vlaamse Regering het **ontwerp van bestuursdecreet** goed dat het juridische kader vormt voor een meer open en wendbare overheid in Vlaanderen. Een van de belangrijkste vernieuwingen uit het bestuursdecreet betreft o.a. het feit dat elke nieuwe administratieve procedure (bv. aanvraag premies of vergunningen) bij de Vlaamse overheid vanaf de start onmiddellijk digitaal zal worden aangeboden. Een analoge variant blijft eveneens behouden.

Ten slotte kadert het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (zie ook 3.4.3.) investeringen in logistieke ontwikkelingen en zorgt ervoor dat functionele bedrijventerreinen geschikte ruimte bieden aan ondernemingen, wat eveneens bijdraagt aan het bevorderen van het ondernemingsklimaat.

2.4.2 Investeringen in energie-infrastructuur en slimme netten

De Vlaamse Regering keurde in 2017 de conceptnota '**Vlaamse Energievisie 2030-2050**' (19 mei 2017) en de startnota 'Zorgen voor een Energietransitie (30 juni 2017) goed. Deze documenten vormen de leidraad voor nieuwe beleids- en investeringsbeslissingen op het gebied van energie, en richten zich op volgende prioritaire gebieden: verbetering van de energie-efficiëntie, stimuleren van de productie van hernieuwbare energie, de uitbouw van een flexibel energiesysteem, het financieren van de energietransitie en het ontwikkelen van een slimme innovatiestrategie. In Vlaanderen wordt de energietransitie uitgerold via het traject Stroomversnelling. Daarnaast wordt onderhandeld over een Interfederaal Energiepact. In dit pact zullen afspraken worden gemaakt tussen de drie gewestregeringen en de federale regering omtrent de strategische langetermijnkeuzes voor ons energiesysteem (o.a. kernuitstap).

De Vlaamse overheid investeert al jaren in het verbeteren van de energie-efficiëntie (zie ook 3.4.3.) en het stimuleren van de productie van hernieuwbare energie, volgens prioriteiten uit het Renovatieprogramma 2020, het Renovatiepact en het Energieplan 2020 (6 oktober 2017). Om de energietransitie te faciliteren, is er echter ook behoefte aan een **slim energiesysteem**. De digitale meter voor elektriciteit en gas is een volgende grote stap van de transitie. In februari 2017 keurde de Vlaamse Regering een conceptnota goed die de **grootschalige introductie van digitale meters vanaf 2019** initieert. Een regelgevingskader om meer flexibiliteit in het energiesysteem mogelijk te maken en te stimuleren, is ook in voorbereiding.

Daarnaast heeft de Vlaamse Regering in het Energiedecreet een regelgevend kader vastgesteld voor de realisatie van **warmte- en koudenetten**, om investeringen op dit gebied te stimuleren.

Samenwerking met alle betrokkenen is essentieel om de hierboven vermelde doelstellingen te bereiken. In december 2017 werd daarom een clusterpact afgesloten tussen de overheid en de bedrijven actief in de energiesector, verenigd in de **speerpuntcluster energie (Flux50)**. In dit clusterpact engageren de betrokken partijen (Flux50, Vlaamse Regering, VLAIO en VEA) zich om elkaar te versterken waar behoeften en opportuniteiten zijn. Via concrete projecten zullen bedrijven, kennisinstellingen en (lokale) overheden de komende jaren innovatief samenwerken met de bedoeling maximale meerwaarde te creëren en om hinderpalen voor de energietransitie te identificeren en te verhelpen.

Ook de burger wordt actief aangesproken. Via een onlineplatform, samengesteld uit een representatief staal van de bevolking, werd eind 2017 gepeild naar een focus voor lokaal energiebeleid als hefboom voor de energietransitie.

Om het **draagvlak voor het lokaal energiebeleid** te versterken, worden burgers in de loop van 2018 uitgedaagd door de Vlaamse overheid om zelf actie te ondernemen en mee te investeren in de uitwerking en concretisering van lokale energie-efficiëntieprojecten en de verdere uitbouw van hernieuwbare energieproductie. Burgers zullen worden gestimuleerd om op lokaal niveau met elkaar samen te werken zodat de energietransitie en zijn investeringen bottom-up gestalte wordt gegeven. De Vlaamse Regering besliste op 16 maart 2018 een budget van 6,5 miljoen euro toe te kennen voor de realisatie van lokale energieprojecten gekoppeld aan de burgeruitdagingen in het kader van Stroomversnelling, door overdracht vanuit het Vlaams Klimaatfonds naar het Energiefonds.

2.4.3 Circulaire economie en efficiënt gebruik van hulpbronnen

Vlaanderen Circulair is het partnerschap van overheden, bedrijven, middenveld en kenniswereld die samen actie ondernemen voor een circulaire economie in Vlaanderen. Het legt slimme linken tussen de diverse relevante beleidsthema's en geeft ook invulling aan de Visie 2050 en het pakket Circulaire Economie van de COM. Daarin is het sluiten van materiaalkringlopen de basis en er wordt gezocht naar antwoorden op de uitdaging van (toekomstige) schaarste aan materialen, voeding, water, ruimte en energie, en op een bijdrage aan het Vlaams Klimaatbeleid.

De Vlaamse Regering keurde eind februari 2017 de startnota van Vlaanderen Circulair goed. Centraal in 2017 en 2018 staan een proactieve inzet op Circulaire Stad, Circulair Aankopen (in afstemming met het programma innovatieve overheidsopdrachten) en Circulair Ondernemen en een vraaggestuurde aanpak voor de thema's die door externe stakeholders als belangrijk worden aangedragen. Voor elk van deze thema's worden routekaarten uitgewerkt. Voor **Circulair Aankopen** is in juni 2017 een **Green Deal** gestart met 86 aankopende en 47 ondersteunende organisaties. In 2017 werd 4,8 miljoen euro vrijgemaakt voor de financiering circulaire economieprojecten in Vlaanderen. Twee projectoproepen resulteerden in de selectie van 63 projecten die inmiddels zijn gestart. Ook in 2018 maakt de Vlaamse Regering 5,3 miljoen euro vrij voor financiering van bijkomende projecten.

De bevoegde Vlaams minister maakte in 2017 5,6 miljoen euro vrij voor circulaire economieprojecten binnen de speerpuntclusters (zie ook 2.3.1.). Het AIO lanceerde daartoe een, in 2018 doorlopende, open oproep 'transitieprioriteiten binnen de speerpuntclusters'. Het totaal aantal ingediende projectvoorstellen bedroeg 7. Daarvan werden voor de clusters Flanders' Food, SIM en Catalisti respectievelijk 1, 3 en 2 projectvoorstellen beoordeeld als subsidieerbaar door het Hermes-beslissingscomité op 14 december 2017.

Een **nieuw onderzoekssteunpunt rond circulaire economie** is gestart. In 2018 wordt hier de basis gelegd voor een nieuwe indicatorenset voor de circulaire economie en worden aan de hand van cases sociale en economische effecten in kaart gebracht.

Om **nieuwe ruimtelijke praktijken** te ontwikkelen t.b.v. de circulaire economie, wordt onderzocht wat een circulaire aanpak bij de (her)ontwikkeling van gebieden concreet kan inhouden. Binnen verschillende gebiedsontwikkelingstrajecten (zoals de territoriale ontwikkelingsprogramma's Limburg, Kustzone en Noordrand), stimuleert de Vlaamse overheid de praktische doorwerking van de principes van circulaire economie naar de ruimtelijke structuurplannen, actieprogramma's en/of werven.

De Vlaamse Regering zet met het **Beleidsplan Ruimte Vlaanderen** in op een transformatie van de ruimtelijke organisatie. De huidige lage dichtheden en de hoge spreidingsgraad veroorzaken structurele maatschappelijke kosten zoals een hoger energieverbruik, klimaatgevoeligheid of congestie. Harde ruimtefuncties zoals wonen, werken of voorzieningen krijgen zo veel mogelijk een plaats binnen het bestaand ruimtebeslag en de open ruimte blijft maximaal gevrijwaard. De strategische doelstelling is om het gemiddeld bijkomend dagelijks ruimtebeslag stelselmatig terug te dringen naar 0 ha/dag tegen 2040 met als tussendoel om tegen 2025 een daling te hebben ingezet van 6 naar 3 ha/dag. De verdichtingsoperatie blijft een kwestie van maatwerk. Het versterken van de leefkwaliteit en klimaatbestendigheid door bijvoorbeeld groenblauwe dooradering te voorzien en verharding te beperken staat voorop. Door regelgevende belemmeringen weg te werken, worden investeringen in verdichting bevorderd.

De Vlaamse Regering kiest ervoor nieuwe woongelegenheden en werkplekken te ontwikkelen rond collectieve vervoersknopen en op plekken met een bestaande voorzieningenconcentratie, waardoor de luchtkwaliteit kan verbeteren en broeikasgasemissies kunnen verminderen. De woondichtheid en het bedrijfsvloeroppervlak zullen op het geheel van plaatsen met een (zeer) goede knooppuntwaarde én een (zeer) goed voorzieningenniveau tegen 2050 met 28,4% zijn gestegen t.o.v. 2015. Dit zal het ondernemingsklimaat bevorderen.

De Vlaamse Regering heeft verschillende wetgevende initiatieven gerealiseerd om de transformatie in te zetten. De **gewijzigde Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening** is sinds 30 december 2017 van kracht en bevat maatregelen die de verdichtingsoperatie stimuleren. De codex voorziet onder meer in een nieuw subsidiemechanisme voor verdichtingsprojecten (ruimtelijke impulsprojecten) en eenvoudigere procedures om verouderde en belemmerende voorschriften voor verkavelingen op te heffen. De regering keurde op 12 januari 2018 ook het Instrumentendecreet principieel goed en biedt zo tools aan overheden en andere actoren om te komen tot realisatie van hun ruimtelijke projecten.

Met de **omzendbrief 'Een gedifferentieerd ruimtelijk transformatiebeleid in de bebouwde en onbebouwde gebieden'** wordt, vanuit de bestaande regelgeving, een basis gelegd voor het stimuleren van het ruimtelijk rendement binnen de bebouwde gebieden en het vrijwaren van open ruimte in onbebouwde gebieden.

Het Beleidsplan kadert investeringen in logistieke ontwikkelingen en zorgt ervoor dat functionele bedrijventerreinen geschikte ruimte bieden aan ondernemingen. Het ruimtelijk beleid draagt ook bij aan het minimaliseren van de energievraag, het maximaliseren van de energie-efficiëntie, een performant energiesysteem en een verhoging van het aandeel hernieuwbare energie. De bestemmingsneutraliteit werkt belemmeringen weg en faciliteert investeringen in hernieuwbare energie (zie ook 2.4.2).

2.4.4 Investerings in transportinfrastructuur

De Vlaamse overheid komt tegemoet aan de groeiende mobiliteitsvraag en de congestieproblematiek door meer dan ooit te investeren in **(multimodale) vervoersinfrastructuur**. De Vlaamse Regering maakt daarvoor het historisch hoge bedrag van 5,8 miljard euro vrij voor investeringen over de verschillende vervoersmodi heen (2017-2019, excl. Oosterweel), waarvan 1,5 miljard euro in 2018 zal worden besteed. De belangrijkste infrastructurele knooppunten zoals Brussel en Antwerpen worden op een geïntegreerde wijze multimodaal benaderd.

De **investerings in weginfrastructuur** stijgen met 37% tot 2,7 miljard euro (2017-2019), waarvan 652 miljoen euro in 2018 zal worden gespendeerd (excl. Oosterweel). In eerste instantie wordt gefocust op de grote weginfrastructuurprojecten rond Antwerpen (Oosterweelproject) en Brussel (R0), aangezien beide tracés verantwoordelijk zijn voor meer dan de helft van de file-uren binnen het Vlaamse Gewest. Op 8 februari 2018 vingen de eerste werken in het kader van het Oosterweelproject aan met de aanleg van een P&R op Linkeroever. De plannings-, vergunnings- en aanbestedingsprocedures voor de tunnel onder de Schelde en de werken op Rechteroever worden in 2018 verdergezet. De start van de werken in het kader van de herinrichting van de Ring rond Brussel (R0) is voor 2019 gepland. Naast de werken aan de ring zelf, wordt in 2018 reeds fors geïnvesteerd in het openbaar vervoersaanbod en in fietsinfrastructuur in de noordelijke rand van Brussel (zie verder) Daarnaast komen er 32 'grote werven' op de autosnelwegen om een vlotter en veiliger verkeer te garanderen..

Het aandeel van de **binnenvaart** in het totale goederentransport binnen Vlaanderen neemt jaar na jaar toe. In 2017 kenden de Vlaamse waterwegen een absoluut recordjaar met ruim 72 miljoen ton vervoerde goederen, een stijging van 6,5% t.o.v. 2016. Van 2017 tot 2019 investeert de Vlaamse overheid 2,25 miljard euro in het Vlaamse waterwegennetwerk, een budgetverhoging van 17,5%,- waarvan 280 miljoen euro in 2018 zal worden besteed. De investeringen hebben onder meer betrekking op de modernisering en verdere uitbouw van de waterweg en op de promotie van binnenvaart als alternatieve vervoersmodus. In 2018 zullen belangrijke investeringen worden gedaan in een aantal van de lopende watergebonden infrastructuurprojecten, o.m. de Sluis Terneuzen (59,5 miljoen euro), Seine-Schelde (48,6 miljoen euro) en de opwaardering van het Albertkanaal (40 miljoen euro). De fusie van de twee Vlaamse waterwegbeheerders tot De Vlaamse Waterweg nv zal bovendien leiden tot een nog efficiënter beheer van de bevaarbare waterlopen in Vlaanderen. Tegen 2030 wil de Vlaamse overheid het aandeel van de binnenvaart in het totale goederentransport opschroeven van 15% naar 20%.

Investerings in het **openbaar vervoer** zullen voor de periode 2017-2019 oplopen tot 816 miljoen euro, een stijging met 43%. In het kader van het R0-project wordt geïnvesteerd in de aanleg van drie tram(bus)lijnen in de noordelijke rand van Brussel (Brabantnet), waardoor onder meer de NAVO en de luchthaven van Zaventem beter ontsloten worden. De Vlaamse Vervoermaatschappij De Lijn blijft, in samenwerking met de wegbeheerders, sterk inzetten op permanente en doorgedreven investeringen die de doorstromingskwaliteit moeten bevorderen. De transitie zal worden gemaakt van basismobiliteit naar basisbereikbaarheid, waarbij rechtstreeks zal worden gefocust op de reiziger en zijn omgeving.

Het Vlaamse Gewest investeert eveneens in veilige en betrouwbare **fietsinfrastructuur** als een valabel alternatief voor zowel vrijetijds- als woon-werkverkeer. Het investeringsbudget wordt opgetrokken naar 300 miljoen euro in de periode 2017-2019. In 2018 zal 110 miljoen euro worden gespendeerd aan fietsinfrastructuur, een stijging van 25% t.o.v. 2014. Naast de uitrol van drie fietssnelwegen tussen de Vlaamse Rand en Brussel, wordt geïnvesteerd in tal van fietsprojecten langsheen gewestwegen. Daarnaast stimuleert de Vlaamse overheid via het Fietsfonds steden en gemeenten om meer te investeren in lokale fietsinfrastructuur.

Om de modal shift tussen de verschillende vervoersmodi te vergemakkelijken, wordt 100 miljoen euro geïnvesteerd in **multimodale overstapplaatsen** waar vlot van het ene vervoersmiddel op het andere kan worden overgestapt.

Om het multimodale vervoersbeleid verder vorm te geven, werkt de Vlaamse overheid aan een **nieuw mobiliteitsplan voor Vlaanderen**. In dit Mobiliteitsplan Vlaanderen zullen de hoofdlijnen staan om duurzame mobiliteit te realiseren op korte termijn (2030), verder bouwend op de visie rond mobiliteit uit de lange termijnstrategie voor Vlaanderen 2050. Hierbij zal aandacht zijn voor de samenhang met het beleidsplan Ruimte en het Vlaams Klimaatplan. Het mobiliteitsplan vertrekt vanuit een missie die de realisatie van een duurzaam, veilig, intelligent en multimodaal mobiliteits- en logistiek systeem vooropstelt, met maximale ondersteuning voor het functioneren van de maatschappij en de economie. Om deze ambitie te realiseren worden 5 inhoudelijke pijlers voor het toekomstige mobiliteitsbeleid naar voren geschoven; van slimme, robuuste, veilige en milieuvriendelijke vervoersnetwerken, over een multimodaal geïntegreerd vervoerssysteem, tot innovatie, samenwerking, en het stimuleren van gedragsverandering.

Een verdere uitbouw van het huidige systeem van kilometerheffing voor vrachtwagens tot een **globaal systeem van wegenheffing voor alle gemotoriseerd vervoer** zal **verder onderzocht worden**. In juli 2017 werd een eerste onderzoek afgerond over de stappen die moeten worden ondernomen om een dergelijk systeem te implementeren en het maatschappelijk draagvlak voor de maatregel op te bouwen. Een diepgaand onderzoek naar de mogelijkheden en modaliteiten (tarief, netwerk, ...) van een wegenheffing voor lichte voertuigen zal in juni 2018 van start gaan. Op basis van de belangrijkste onderzoeksresultaten, die in maart 2019 verwacht worden, zal beslist worden over het vervolgtraject.

2.4.5 Investeren in schoolinfrastructuur

Uitgaande van een meerjarenplanning wordt 150 miljoen euro aan **capaciteitsmiddelen** toegekend voor de periode 2016-2018, telkens 50 miljoen euro per jaar. Deze middelen werden verdeeld over capaciteitsprojecten die vanuit lokale taskforces als prioritair naar voor werden geschoven. Hiermee worden 11.213 extra plaatsen gecreëerd in het basisonderwijs en 1.933 extra plaatsen in het secundair onderwijs.

Vlaanderen startte daarnaast een grootschalige inhaalbeweging schoolinfrastructuur via alternatieve financiering, beter bekend onder de naam **DBFM²³ (Design, Build, Finance en Maintain)**.

Het DBFM-programma '**Scholen van Morgen**', een publiek-private samenwerking (PPS), omvat 182 scholenbouwprojecten, goed voor een 200-tal schoolgebouwen voor een totale bruto-gebouwooppervlakte van circa 710.000 m² voor meer dan 133.000 leerlingen, verspreid over alle onderwijsnetten. Het programma is volop in uitvoering met 152 projecten die tot nu toe werden afgewerkt en in gebruik genomen, goed voor nieuwe schoolinfrastructuur voor meer dan 105.000 leerlingen. Op 5 maart 2017 werd een **nieuwe DBFM-oproep** aan schoolbesturen gelanceerd voor een investeringswaarde van 300 miljoen euro. Dat bedrag werd in het herfstakkoord van de Vlaamse Regering tot 550 miljoen euro opgetrokken. 52 aanvragen werden ingediend waarvan nu 41 scholen geselecteerd zijn om hun bouwproject te realiseren. Dat betekent dat er 250.000m² extra nieuwe schoolgebouwen komen.

---

²³ DBFM is een PPS waar een DBFM-vennootschap instaat voor het ontwerp, de bouw, het 30-jarig eigenaarsonderhoud en de financiering van de DBFM-projecten. In ruil hiervoor betaalt de betrokken inrichtende macht aan de DBFM-vennootschap gedurende dertig jaar een prestatiegebonden beschikbaarheidsvergoeding die de Vlaamse overheid via AGION betoelaagt. Na de periode van 30 jaar wordt de schoolinfrastructuur kosteloos overgedragen aan de inrichtende macht.

Naast de reguliere subsidies en de DBFM-projecten bestaat de optie van de **huursubsidies**. Eind 2017 werd een tweede ronde georganiseerd voor de toekenning van huursubsidies aan scholen. Hiervoor wordt jaarlijks 3 miljoen euro geïnvesteerd in scholen van het gesubsidieerd onderwijs. Met die huursubsidies kunnen scholen hun capaciteit uitbreiden of hun gebouwen vernieuwen. Bij een eerste oproep in 2017 werden 35 projecten goedgekeurd, goed voor een jaarlijkse huursubsidie van bijna 3 miljoen euro, die 9.775 leerlingen ten goede komen.

2.4.6 Investeren in welzijnsinfrastructuur

Door de 6de staatshervorming is de betoelaging van ziekenhuisinfrastructuur voortaan geen gedeelde bevoegdheid meer. Vlaanderen heeft in de loop van 2017 een nieuw financieringssysteem voor de infrastructuur van de ziekenhuizen geïmplementeerd. De introductie van een instandhoudingsforfait in dat kader maakt het voor de ziekenhuizen mogelijk om hun bestaande infrastructuur d.m.v. onderhoudsinvesteringen kwalitatief op peil te houden. Voor nieuwbouw, uitbreiding van bestaande capaciteit en herconditionerings-investeringen voorziet dat financieringssysteem in een strategisch forfait.

In het verlengde van de introductie van persoonsvolgende financiering voor personen met een handicap werd ook het **financieringssysteem voor hun gemeenschappelijke infrastructuur aangepast** opdat gerichte investeringen voor die doelgroep mogelijk zouden blijven. Naast deze nieuwe financieringsmethodieken wordt er **jaarlijks nog bijkomend 100 miljoen euro geïnvesteerd in welzijnsinfrastructuur**.

3 Uitvoering Vlaamse Europa 2020-doelstellingen

Inleidend

Hierna (3.1. tot en met 3.5) wordt de stand van zaken besproken inzake de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen en de maatregelen die Vlaanderen neemt. Heel wat van de maatregelen die inspelen op de Europa 2020-onderwijsdoelstellingen (voornamelijk inzake werkzaamheid en onderwijs) kwamen al in deel twee aan bod. In paragraaf 3.6. wordt ook voor de eerste keer de stand van zaken opgenomen inzake het Europees Sociaal Scorebord.

3.1 Werkzaamheid

3.1.1 Stand van zaken

In de nasleep van de economische crisis van 2008 liep de tewerkstellingsgroei in Vlaanderen aan hetzelfde tempo als de bevolkingsgroei, waardoor de werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) jarenlang stagneerde op 72%. In 2017 steeg de tewerkstelling voor het eerst opnieuw beduidend sneller, en liep de **werkzaamheidsgraad (20-64 jaar)** in het 3^e kwartaal op tot 72,8%. De economische vooruitzichten voor 2018 suggereren dat deze trend verder zal worden doorgetrokken. De Vlaamse werkzaamheidsgraad van 72% (in 2016) blijft dus hoger dan het Europees gemiddelde van 71% (in 2016), maar blijft nog een aantal procentpunten verwijderd van het streefdoel van 76% tegen het jaar 2020. Ook wanneer we de werkzaamheid uitdrukken in voltijds equivalenten, blijft Vlaanderen in 2016 met 68,8% boven het Europees gemiddelde van 67,2% scoren.

Kernindicator	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) (%)	72,3	71,5	72,1	71,8	71,5	71,9	71,9	71,9	72,0	76,0	4,0 ppt 12 op 28 (in 2016)

De afgelopen jaren kende vooral de **werkzaamheidsgraad van 50- en 55-plussers** een sterke groei, waarmee Vlaanderen wellicht haar doelstellingen op dit vlak nog voor de 2020-deadline zal behalen. Onderzoek van het Steunpunt Werk schat dat deze vooruitgang voor een kwart te danken is aan demografische effecten en veranderend uittredegedrag bij 55-plussers, en voor driekwart aan tewerkstellingsgroei en eindeloopbaanbeleid. Er blijft wel een achterstand t.o.v. het Europees gemiddelde bestaan, dus zal de stijgende trend ook na 2020 moeten worden verdergezet.

Daarnaast werd ook een groei gerealiseerd in de **werkzaamheidsgraad van vrouwen**, waar Vlaanderen in 2016 met 67,7% een stuk boven het Europees gemiddelde van 65,3% uitkomt, en bij personen met een niet-Europese nationaliteit. Bij deze laatste groep blijft Vlaanderen, net als bij personen geboren buiten de EU, echter duidelijk achter op het Europees gemiddelde en op de gestelde doelstellingen.

In 2016 kende de werkzaamheidsgraad van **personen met een arbeidshandicap** een plotse daling na verschillende jaren van gestage toename. Het is onduidelijk wat hier de oorzaak van is, en we wachten de resultaten van EAK 2017 af om na te gaan of deze trend bevestigd wordt of eerder een enquêteschommeling blijkt te zijn.

Vlaanderen kent eveneens een dalende werkzaamheidsgraad bij **15-24-jarigen**, voornamelijk omwille van de steeds toenemende scholarisatie. Wanneer we studenten uitsluiten, blijkt de Vlaamse werkzaamheidsgraad bij jongeren ruim boven het Europese gemiddelde te liggen.

Subindicators Werkzaamheidsgraad Kansengroepen	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
15-24 jaar (%) ²⁴	31,7	28,6	28,8	29,4	28,1	27,7	27,0	27,9	27,0	/	18 op 28 (in 2016)
50-64 jaar (%)	49,1	50,9	53,1	53,6	54,6	56,5	57,5	58,1	59,1	60	0,9 ppt 19 op 28 (in 2016)
55-64 jaar (%)	34,3	35,8	38,2	38,9	40,5	42,9	44,3	45,6	46,7	50	3,3 ppt 21 op 28 (in 2016)
Vrouw (20-64) (%)	66,1	65,7	66,7	66,4	66,2	66,9	67,6	68,2	67,7	75	7,3 ppt 12 op 28 (in 2016)
Man (20-64) ²⁵ (%)	78,3	77,2	77,4	77,0	76,7	76,8	76,2	75,6	76,3	/	14 op 28 (in 2016)
Niet-EU-nationaliteit (20-64) (%)	47,2	47,0	44,4	46,3	42,7	46,4	44,6	48,7	46,0	58	12 ppt 21 op 26 (in 2015)
Geboren buiten EU (20-64) (%)	56,3	53,4	53,4	53,0	51,8	54,9	53,3	53,7	53,0	64	11 ppt 26 op 28 (in 2016)
Met arbeidshandi-cap (20-64) (%)	-	37,5	33,5	38,6	38,7	40,4	42,7	43,1	41,0	43	2 ppt (geen vergelijkende cijfers beschikbaar)

De Sociaal-Economische Raad Vlaanderen (**SERV**) meet driejaarlijks de **werkbaarheidsgraad** in Vlaanderen. Deze werkbaarheidsgraad is het resultaat van de combinatie van vier indicatoren: psychische vermoeidheid (of werkstress), welbevinden in het werk (of motivatie), leermogelijkheden (of kansen op blijven en competentieontwikkeling) en werk-privébalans (of de combinatie van arbeid met gezin en sociaal leven). Uit de meting van 2016 blijkt dat de werkbaarheidsgraad in Vlaanderen is gedaald. Concreet bedroeg de werkbaarheidsgraad 51% wat wil zeggen dat ongeveer de helft van de Vlaamse werknemers én zelfstandige ondernemers een werkbare job heeft of geen enkele van de gemeten werkbaarheidsrisico's als problematisch ervaart in zijn of haar job. Omgekeerd betekent dit

²⁴ Indien de jongeren (15-24), exclusief studenten worden bekeken, dan haalt Vlaanderen in 2016 een score van 76%, terwijl het EU-gemiddelde 63,5% bedraagt.

²⁵ Is geen kansengroep. De werkzaamheidsgraad bij mannen werd in de tabel opgenomen omdat het een bijkomend inzicht biedt in de algemene werkzaamheidsgraad (20-64). In de periode 2008-2016 nam de werkzaamheidsgraad bij de vrouwen lichtjes toe, terwijl deze bij de mannen iets terugviel.

dat één op twee werkenden te kampen heeft met één of meerdere werkbaarheidsproblemen. ‘Werkstress’ is hierbij het belangrijkste aandachtspunt. Enkel wat de indicator ‘leermogelijkheden’ betreft, wordt er een systematische verbetering opgetekend. Gezien het resultaat van deze werkbaarheidsmeting, beslisten de Vlaamse sociale partners om samen hun schouders te zetten onder een **actieplan werkbaar werk**, dat 32 acties omvat die ingrijpen op het organisatieniveau of individuen moeten ondersteunen en versterken.

In 2016 bedroeg de Vlaamse deelname aan **levenslang leren** – zoals gemeten in de 4 weken voorafgaand aan de bevraging – 7,1%. Dit is een lichte toename t.o.v. het jaar voordien, maar onder het Europese gemiddelde. De Vlaamse doelstelling om 15% te realiseren in 2020 lijkt buiten bereik. Het is om deze reden dat de Vlaamse Regering een akkoord sloot met de Vlaamse sociale partners over een hervorming van de Vlaamse opleidingsincentives (zie ook 2.2.9.), waarom de Vlaamse Regering in haar langetermijnstrategie ‘Visie 2050’ levenslang leren opnam als één van de zeven cruciale transitities die Vlaanderen moet realiseren, en waarom Vlaanderen samen met de OESO een **Skills Strategy-project** (zie ook 2.3.1.) heeft gelanceerd.

3.1.2 Maatregelen

De maatregelen die de werkzaamheid verhogen, werden boven (2.2.1. tot en met 2.2.5) toegelicht.

3.2 ONDERWIJS

3.2.1 Situering

Het aandeel vroegtijdige schoolverlaters in Vlaanderen klopte in 2016 af op 6,8%. Niettegenstaande de verdere daling van dit cijfer, wordt de Vlaamse Europa 2020-doelstelling (5,2%) nog niet bereikt. Vlaanderen zit wel ruim onder de Europese doelstelling van 10%. Wat het aandeel van de 30-34 jarigen met een diploma hoger onderwijs betreft, scoort Vlaanderen in 2016 47,3%. Hiermee wordt de Europese doelstelling (40%) gehaald terwijl de Vlaamse doelstelling (47,8%) binnen handbereik ligt.

Kernindicatoren	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
vroegtijdige schoolverlaters (%)	8,6	8,6	9,6	9,6	8,7	7,5	7	7,2	6,8	5,2	1,6 ppt 9 op 28 (in 2016)
30-34 jarigen met diploma HO (%)	43,6	43,1	45	42,3	45,3	44,1	44,8	43,2	47,3	47,8	0,5 ppt 9 op 28 (in 2016)

3.2.2 Maatregelen

Vroegtijdig schoolverlaten

De hervorming van de **leerlingenbegeleiding** (zie ook 2.2.8.) wordt doorgevoerd met het doel verschillende fenomenen die aan de basis liggen van vroegtijdig schoolverlaten aan te pakken (bv. schools falen, een verkeerde studiekeuze, een gebrek aan motivatie, schoolse vertraging en spijbelen). De hervorming zal nog meer dan vandaag toelaten dat zoveel mogelijk jongeren met een kwalificatie het secundair onderwijs verlaten. Ook het **actieplan ‘Samen tegen Schooluitval’** wordt verder uitgerold. Het plan omvat meer dan 50 acties m.b.t. leerrecht, spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten. 30 acties werden reeds afgerond, de andere helft is lopende.

De implementatie van de **modernisering van het secundair onderwijs** in schooljaar 2019-2020 wordt verder voorbereid. Elementen als de introductie van de basisgeletterdheid, differentiatie en meer schakelmogelijkheden van de B-stroom naar de A-stroom versterken de oriënterende functie van de

eerste graad. Ook de nieuwe, meer transparante en eenvoudigere indeling van het studieaanbod van de tweede en derde graad en de mogelijkheid tot het oprichten van domein- en campusscholen komen het proces van studiekeuze en -oriëntering ten goede.

Het systeem van **duaal leren** (zie ook 2.2.7.) in Vlaanderen wordt verder uitgewerkt als een volwaardige kwalificerende leerweg naast het voltijds secundair onderwijs. Het nieuwe systeem moet leerlingen motiveren om een positieve en bewuste keuze te maken voor het technisch en beroepssecundair onderwijs. Dit zal bijdragen aan het terugdringen van fenomenen zoals spijbelen, een gebrek aan motivatie of een verkeerde studiekeuze. De samenwerking tussen onderwijs en werk is hier uitermate belangrijk.

De hervorming van de sector van het **volwassenenonderwijs** voorziet een financieringssysteem dat meer dan vandaag inzet op kwetsbare groepen (zie ook 2.2.8) en op het behalen van een diploma secundair onderwijs of een getuigschrift. Op deze manier vormt de hervorming een belangrijke compensatiemaatregel in de context van vroegtijdig schoolverlaten.

In 2018 voorziet Vlaanderen bijkomende werkingsmiddelen voor het kleuteronderwijs. Samen met het actieplan rond kleuterparticipatie (zie ook 2.2.9.) zal dit resulteren in een **versterking van het kleuteronderwijs** in Vlaanderen. Aangezien onvoldoende deelname aan kleuteronderwijs kan resulteren in vroegtijdig schoolverlaten, dragen deze maatregelen bij tot het terugdringen van het aandeel van leerlingen die zonder kwalificatie het secundair onderwijs verlaten.

Eén van de strategische doelstellingen van het nieuw **Strategisch Plan Geletterdheid (2017 – 2024)** is het realiseren van een significante toename van het aantal jongeren dat het secundair onderwijs verlaat met voldoende geletterdheidscompetenties, opdat zij zelfstandig kunnen functioneren en participeren in de samenleving en zich persoonlijk kunnen ontwikkelen en bijleren.

Tertiair onderwijs

Zowel de toegang tot als de kwaliteit van het hoger onderwijs blijven prioriteiten voor de Vlaamse Regering.

Vlaanderen zet verder in op de ontwikkeling van het **hoger beroepsonderwijs** (HBO5) als een volwaardige component van het hoger onderwijs. Een sterker ontwikkeld HBO5 zal leerlingen aantrekken die vandaag niet kiezen voor het tertiair onderwijs en op deze manier bijdragen aan een verdere democratisering van het Vlaams hoger onderwijs.

In 2017 werd de oriënteringsproef **Columbus** ter beschikking gesteld van alle scholen in Vlaanderen. Sinds april 2017 ontvangen alle leerlingen in het laatste jaar van het secundair onderwijs na deelname algemene feedback over hun mogelijke studiekeuzes in het hoger onderwijs. Tot en met 2019 wordt een jaarlijkse subsidie van EUR 200.000 toegekend aan een team van experts dat het instrument verder ontwikkelt en de feedbackmodule verfijnt. Sinds schooljaar 2017-2018 zijn de generieke instellingsneutrale **instaptoetsen** voor de geïntegreerde lerarenopleidingen verplicht. Deze testen werden ingevoerd met het doel de instroom in de lerarenopleiding te versterken en de uitval te beperken. Vanaf 2018-2019 zullen niet-bindende toelatingsproeven ook verplicht zijn voor de universitaire opleidingen burgerlijk ingenieur en burgerlijk ingenieur-architect.

In het begrotingsjaar 2018 wordt een **verhoging van de werkingsmiddelen voor de hogescholen en universiteiten** doorgevoerd. Het toepassen van het klikmechanisme resulteert in een extra budget van bijna 25 miljoen euro. Een bijkomende verhoging met 14,5 miljoen euro is voorzien in uitvoering van het Integratiedecreet (2013). Een toename van de werkingsmiddelen voor de hogescholen en

universiteiten kan een gunstige invloed uitoefenen op het aantrekken van studenten in het hoger onderwijs.

3.3 Onderzoek en ontwikkeling (O&O)

3.3.1 Situering

De **O&O-intensiteit** van Vlaanderen (Vlaams Gewest) bedraagt volgens de recentste cijfers (Eurostat) 2,67% (2015) en het behaalde daarmee het hoogste cijfer ooit. Bij de start van de Europa 2020-strategie in 2010 haalde Vlaanderen 2,20%. De bruto binnenlandse uitgaven voor O&O (de optelsom van de O&O-uitgaven van bedrijven + overheden + hoger onderwijsinstellingen + instellingen zonder winstoogmerk) in Vlaanderen liepen in 2015 op tot 6,472 miljard euro.

Kernindicator	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Bruto binnenlandse uitgaven O&O (%)	2,06	2,20	2,31	2,48	2,54	2,58	2,67	3	0,33 ppt 6 op 28 (in 2015)
(in miljoen euro)	4.149	4.641	5.088	5.676	5.827	6.074	6.472		

3.3.2 Maatregelen

Het wetenschaps- en innovatiebudget in 2017 bedraagt 2,435 miljard euro waarvan 1,565 miljard euro voor O&O. In 2017 besteedde de Vlaamse overheid een **bijkomend (recurrent) budget** van 160,3 miljoen euro aan O&O&I, en voor **(eenmalige) investeringen** in O&O&I nog een extra 39,1 miljoen euro, waarvan 30,8 miljoen euro voor een nieuwe Tier1-supercomputer (de 3^e reeds). De grootste bedragen van de (recurrente) toename in 2017 gingen naar het nieuwe clusterbeleid (35 miljoen euro), Imec (29 miljoen euro) en mandaten/projecten bij het FWO (27,5 miljoen euro). In 2018 is 115 miljoen euro voorzien voor nieuw beleid in het domein van EWI. Bij begrotingsopmaak 2018 werd de provisie voor investeringen in O&O en het bedrijfsleven van 100 miljoen euro bij begrotingsaanpassing 2017 verhoogd met 15 miljoen euro. Er werden dus eenmalige investeringsmiddelen ten belope van 115 miljoen euro voor EWI voorzien. Een gedeelte hiervan werd reeds geïnvesteerd in economische maatregelen. De rest van deze 115 miljoen euro is als eenmalige investeringsprovisie van 89,820 miljoen euro ingeschreven, waarvan een deel in O&O&I zal geïnvesteerd worden.

Het Vlaams Parlement keurde op 8 november 2017 de **aanpassing van het decreet over de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid in Vlaanderen** goed en de Vlaamse Regering bekrachtigde en kondigde het op 17 november 2017 af. Met de aanpassingen aan het decreet werden een aantal regelingen voor de organisatie van het innovatiebeleid verder afgesteld en verfijnd, en voorzien in de fusie van de 5 Innovatiecentra in de Vlaamse provincies tot één structuur, de **vzw Team Bedrijfstrajecten**. Dit wordt een algemeen toegangsportaal voor ondernemersvragen aan de Vlaamse overheid en voor specifieke vragen over het overheidsinstrumentarium gericht op ondernemingen.

Na de aanpassingen van de organisatie van de steunagentschappen in het EWI-domein in 2015-2016, zijn in 2016-2017 ook enkele steuninstrumenten zelf herzien en aangepast. Zoals hierboven aangegeven (zie ook 2.3.1.) keurde de Vlaamse Regering hieromtrent in 2017 **4 besluiten goed over de steun voor O&O&I aan bedrijven**. Ze bevatten geactualiseerde en aangepaste voorwaarden over de O&O&I-steun, en stelt deze in overeenstemming met de EU regels (i.h.b. de staatssteun). Mede als gevolg hiervan zijn vanaf 2018 de O&O-bedrijfssteun, het kmo-programma en het SPRINT-programma, afgeschaft, en start AIO **2 nieuwe steuninstrumenten** op: enerzijds Onderzoeksprojecten (langere termijn) en

anderzijds Ontwikkelingsprojecten (korte termijn). Begin 2018 keurde de Vlaamse Regering ook een **voortwerp van besluit goed voor steun aan projecten van collectief onderzoek en ontwikkeling en collectieve kennisverspreiding**.

Op 9 februari 2018 keurde de Vlaamse Regering definitief het besluit goed over de **subsiëring van incubatoren**, dat het bestaande besluit van 2014 aanpast. Dit vereist een geografische of inhoudelijke link van de incubator met een kennisinstelling, die echter niet altijd even duidelijk bleek te zijn. Daarom, en gezien er op de private markt gelijksoortige initiatieven worden opgestart, is het subsidiebesluit gewijzigd waarbij de focus van de financiering wordt verlegd naar incubatoren waarbij grote investeringen in infrastructuur nodig zijn. De specifieke infrastructuur wordt beter omschreven en de eisen qua medebeheer van de kennisinstellingen verstrengd. De mogelijkheid tot het subsidiëren van de beheerskosten wordt opgeheven.

Begin 2018 keurde de Vlaamse Regering ook een regelgevend raamwerk goed voor de **financiering van en/of deelname aan internationale onderzoeksinfrastructuren** door Vlaamse instellingen. Tot op heden was dit verdeeld over 3 soorten projecten: onderzoeksinfrastructuren gekoppeld aan Internationale samenwerkingsverbanden waaronder European Strategy Forum for Research Infrastructures (ESFRI), deelname aan zgn. 'Big Science' projecten, en overige deelnames aan Internationale onderzoeksinfrastructuren. Het besluit groepeerd, stroomlijnd, actualiseert en creëert een structurele basis voor de drie vorige steuninstrumenten en voorziet in een werkwijze d.m.v. oproepen voor enerzijds selectie tot deelname van onderzoekers uit Vlaamse instellingen aan Europese en pan-Europese onderzoeksinfrastructuren, en anderzijds financiering van eenmalige en structurele kosten.

Ook de versterking van het **zeewetenschappelijk onderzoek en de Blauwe Groei** zijn belangrijke aandachtspunten. Het onderzoekscentrum in Plassendale (Oostende) wordt uitgebouwd met een sleeptank, sloopssimulator en golfbak (kust- en oceaانبassin), een totale investering van 30,8 miljoen euro. Eind 2018 moet de golfslagtank (testen voor golven, stroming, wind) worden opgeleverd, en voor haar uitbating besliste de Vlaamse Regering eind 2017 2 miljoen euro toe te kennen voor 2018-2022 via het Gen4Wave actieplan. De sleeptank van 174m wordt na 2018 opgeleverd. Daarnaast bestemde de Vlaamse Regering 3 miljoen euro voor het Marine Robotics Centre bij het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) voor de aankoop van 2 unieke, autonoom bewegende robots (een autonome onderwaterrobot en een onbemand oppervlaktevaartuig) die gedetailleerde observaties en staalnames kunnen verrichten tot op een diepte van 1000 meter.

Om **innovatie voor schone technologie** te stimuleren werd eind 2012 de organisatie iCleantech Vlaanderen opgericht. Vanaf 2018 wordt deze geïntegreerd in de VITO, wat meer synergie moet opleveren voor de ontwikkeling van schone technologie in Vlaanderen en meer draagkracht genereert. Ook het Vlakwa is een onderdeel van de VITO geworden.

De Vlaamse Regering **hernieuwde of verlengde haar steunovereenkomsten met een aantal onderzoeksorganisaties**. Zo is de lopende overeenkomst voor de periode 2013-2018 met **het Instituut voor Tropische Geneeskunde (ITG)** verlengd met één bijkomend jaar. Eind 2017 is een ontwerpconvenant goedgekeurd met **de RVO-Society** (Roger Van Overstraeten) voor de periode 2018-2022. Dit is een netwerkorganisatie die een brug vormt tussen innovatie en onderwijs en vorming. Ze vertaalt de vooruitgang van technologie en wetenschappen en de maatschappelijke relevantie ervan in educatieve projecten voor het onderwijs en de vrije tijd en in initiatieven gericht op het grote publiek. Ook met de Volkssterrenwachten zijn in het kader van wetenschapspopularisering meerjarige steunovereenkomsten afgesloten voor de periode 2018-2022. In februari werden nieuwe 5-jarige beheersovereenkomsten afgesloten met **Imec** (nanotechnologie onderzoekscentrum) en met het **VIB** (biotechnologie), en in december werd besloten om een nieuwe beheersovereenkomst voor 2018-2022 af te sluiten met **Flanders Make**, dan ook 15 miljoen euro ontving voor een bijkomende vestiging in West-Vlaanderen. Dit moet mee de innovatie beter helpen verspreiden.

Eind 2017 werd een oproep gelanceerd voor projectvoorstellen voor 'Citizen Science', of 'burgerwetenschap'. Hierbij kunnen burgers ongeacht hun achtergrond meewerken aan wetenschappelijke projecten. Projecten worden ingediend door onderzoekers aan universiteiten, hogescholen, onderzoeksinstituten en bij voorkeur in samenwerking met actoren actief in het domein van het STEM-beleid en van het Wetenschapscommunicatiebeleid. Van de projecten wordt verwacht dat ze de kloof tussen onderzoekers en burgers en de maatschappij in het algemeen verkleinen met bijzondere aandacht voor de uitdagingen bij de STEM-studie- en beroepskeuze.

De Vlaamse Regering besliste op 22 december 2017 om 30 miljoen euro te investeren in een nieuwe **TIER 1 supercomputer** en in de uitbreiding van bestaande rekeninfrastructuur. Deze investeringen kaderen in het TIER 1 programma 2018-2022: "supercomputing as a service" van het Vlaams Supercomputer Centrum (VSC). Het VSC is een virtueel centrum voor zowel academici als de industrie dat wordt beheerd door het FWO, in samenwerking met de vijf Vlaamse universitaire associaties. Het VSC wil in de toekomst meer diensten aanbieden via een TIER 1 supercomputing platform bestaande uit 3 onderdelen: zware rekentaken (HPC), opslag, en cloud. MUK en BrENIAC dienen voor de opslag van grote gegevenssets en het cloud gedeelte, en de nieuwe TIER 1 supercomputer wordt ingezet voor zware rekentaken (HPC).

Eind 2016 is het **Programma Innovatieve Overheidsopdrachten** (PIO) goedgekeurd door de Vlaamse Regering. Na twee oproepen voor projectvoorstellen, zijn momenteel een 30-tal projecten geselecteerd voor begeleiding en eventuele cofinanciering. Een belangrijk aantal projecten richt zich op innovatieve digitaliseringsprojecten in de Vlaamse publieke sector.

3.4 Klimaat en energie

3.4.1 Situering

Wat de Europa 2020-doelstellingen inzake klimaat en energie betreft, blijven de uitdagingen voor Vlaanderen groot. In de periode 2005-2016 wordt een stabilisatie van de Vlaamse niet-ETS broeikasgasemissies vastgesteld. Er wordt een beperkte daling opgetekend van 46,3 Mton CO₂-eq in 2005 tot 46,1 Mton CO₂-eq in 2016 of omgerekend een daling met 0,4% in 2016 t.o.v. 2005. Positieve resultaten kunnen worden voorgelegd inzake de energie-efficiëntie, waarbij op basis van de verwachte cijfers voor 2016 (23.443 GWh) het doel ruimschoots bereikt wordt. Hoewel de doelstelling van 10,33% (25.074 GWh) hernieuwbare energie nog veraf ligt, moet toch aangegeven worden dat het aandeel hernieuwbare energie een stijgend verloop kent.

Kern-indicatoren	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
<u>Broeikasgas-emissies</u> niet-ETS broeikasgas-emissies scope 13-20 ²⁶ (kton)	46.286	46.943					45.871	43.538	44.776	46.113	-15,7% broeikasgasemissies t.o.v. 2005	Voldeed van 2013 tot 2015 aan de jaarlijkse reductiedoelstelling (vastgelegd in de lastenverdeling). In 2016 wordt de jaarlijkse reductiedoelstelling overschreden met 1,3 Mton CO2-eq
<u>Energie-efficiëntie</u> Besparing finaal energiegebruik niet-ETS (GWh, % t.o.v. 2001-2005)				10.818 GWh (5,7%)		16.499 GWh (8,8%)			22.199 GWh (11,8%)	23.443 GWh (12,4%)	39% energie- GWhbesparing in 2016 t.o.v. gemiddelde 2001-2005	Op basis van de verwachte cijfers voor 2016 (23,443 GWh) is het doel ruimschoots bereikt
Primair energiegebruik, excl. niet-energetisch (Mtoe)	33,6	32,9	32,0	33,7	31,7	31,1	32,1	29,4	29,4	31,7		Dalend verloop 2008-2015, terug toename in 2016 t.o.v. 2015
<u>Hernieuwbare energie (HE)</u> -hoeveelheid HE (Mtoe)	0,48	0,70	0,90	1,11	1,05	1,30	1,39	1,31	1,40	1,58	90,267 PJ (of 2,156 Mtoe)	25,8 PJ
-aandeel HE in bruto finaal energiegebruik (%)	1,9	2,9	3,9	4,5	4,6	5,6	5,7	5,7	6,0	6,41	33%	3,93%

3.4.2 Maatregelen inzake reductie broeikasgasemissies niet-ETS-activiteiten

Vlaanderen engageerde zich om een uitstootvermindering (in de zogenaamde niet-ETS-sectoren) van 15,7% te realiseren in 2020 t.o.v. 2005. Op 9 februari 2018 werd het tweede **voortgangsverslag van het Klimaatbeleidsplan 2013-2020** aan de Vlaamse Regering voorgelegd. Naast het monitoren van de uitvoering van de acties uit dit plan, evalueert het voortgangsverslag ook de engagementen die de ministers van de Vlaamse Regering naar voor schoven op de Klimaat- en Energietop van december 2016. Het Vlaamse klimaat- en energiepact dat op deze top werd afgesloten, bevat engagementen van het maatschappelijk middenveld en publieke belanghebbenden voor het uitvoeren van kortetermijnmaatregelen op het gebied van klimaat en energie.

De Vlaamse overheid heeft zich er ook toe verbonden de klimaatuitdagingen op langere termijn het hoofd te bieden. In de loop van 2018 wordt een **Klimaatvisie 2050** opgesteld, samen met stakeholders op sectoraal niveau. Binnen het beleidsveld energie heeft een gelijkaardig traject gelopen hetgeen geresulteerd heeft in de **Vlaamse Energievisie 2030-2050** die werd goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 19 mei 2017. In een volgende stap zal medio 2018 een geïntegreerd Vlaams Klimaat- en Energieplan 2021-2030 worden opgesteld. Deze Vlaamse plannen zullen ook worden gebruikt als input voor het **ontwerp van nationaal energie- en klimaatplan**, dat in samenwerking met de andere Belgische (federale en regionale) entiteiten tegen het einde van 2018 zal worden opgesteld. Daarnaast

²⁶ Bij de bepaling van de Belgische niet-ETS doelstelling werd rekening gehouden met de opname van bijkomende emissies onder ETS vanaf de periode 2013-2020 (scope 13-20). De niet-ETS broeikasgasemissies worden daarom uitgedrukt rekening houdende met deze ETS scope-uitbreiding.

wordt momenteel een interfederaal Energiepact opgesteld en onderhandeld om in het voorjaar van 2018 te zijn afgerond.

Met de oprichting van het **Klimaatfonds** creëerde de Vlaamse Regering het nodige financiële kader voor het voeren van een lange termijn klimaatbeleid. Sinds de oprichting ervan in 2012 heeft het Vlaams Klimaatfonds in totaal 235 miljoen euro ontvangen en 192 miljoen euro uitgegeven. Het grootste deel van deze uitgaven gaat naar interne Vlaamse mitigatiemaatregelen. Op de tweede plaats komen de uitgaven voor de compensatie van indirecte emissiekosten van de energie-intensieve industrie. Op de derde plaats komt de Vlaamse bijdrage aan internationale klimaatfinanciering en op de laatste plaats de aankoop van internationale emissiekredieten (in 2014 in het kader van de Kyoto-doelstellingen).

3.4.3 Maatregelen ter verbetering van de energie-efficiëntie

Om een bijdrage te leveren aan de nationale doelstelling (43,7 Mtoe primaire energieconsumptie in 2020), en in overeenstemming met de doelstellingen voor het finale energieverbruik in de energie-efficiëntierichtlijn, schuift Vlaanderen verschillende maatregelen naar voren.

Op basis van het vierde evaluatieverslag over EPB-regelgeving is de **E-peil-eis voor alle niet-residentiële gebouwen** op 1 januari 2017 **van kracht** geworden. De Vlaamse Regering heeft ook ingestemd met de invoering van een S-peil (ter vervanging van het K-peil en de netto-energiebehoefte) voor ééngezinswoningen en appartementen vanaf 2018.

Om de **kwaliteit van de energieprestatiecertificaten** voor woongebouwen te verbeteren, is op 1 juli 2017 een nieuw inspectieprotocol in werking getreden. Vanaf 1 januari 2017 zijn de energiedeskundigen type A ook verplicht om jaarlijks permanente vorming te volgen. De implementatie van een EPC voor niet-residentiële gebouwen is in voorbereiding.

Er wordt gewerkt aan een EPC+ en een uitgebreid renovatieadvies, die meer inzicht geeft in het renovatiepotentieel van een woongebouw in de richting van de langetermijndoelstellingen van het renovatiepact. Er werd ook een eerste concept 'woningpas' gepresenteerd, waarmee de bewoners een breder overzicht zullen krijgen van alle relevante aspecten van hun woning waaronder ook energie.

Er werden **nieuwe financiële steuninstrumenten ontwikkeld** om energierenovaties te bevorderen. De nieuwe systemen zijn van toepassing vanaf 2017 en bevatten onder meer een subsidie voor totale renovatie (BENO-pass) en ondersteuning voor collectieve renovatieprojecten (burenpremie). Naast verschillende subsidies, is ook de Vlaamse energielening een belangrijk instrument in het stimuleren van energierenovatie. De Vlaamse Regering heeft op 19 mei 2017 een **hervorming van de Vlaamse energielening** goedgekeurd. Het geleende bedrag werd verhoogd en de looptijd van de lening verlengd. Vanaf 1 januari 2019 zal deze Vlaamse energielening vooral worden gebruikt voor de financiering van energiebesparende investeringen voor de kwetsbare doelgroep. De entiteiten die deze leningen verstrekken (de zogenaamde "energiehuizen") zullen een breed one-stop takenpakket toebedeeld krijgen dat focust op ontzorging en informatieverstrekking m.b.t. energie en het Vlaamse energiebeleid.

Begin 2018 is het **BE-REEL!-project** ('Belgium RENovates for Energy-Efficient Living') opgestart waarmee wordt ingezet op verdere kennisopbouw en kennisverspreiding voor de grondige renovatie van residentiële woongebouwen. Dit gebeurt in uitvoering van het Renovatiepact en in een samenwerkingsverband tussen de Vlaamse en de Waalse energieadministraties, een aantal Vlaamse en Waalse centrumsteden en het WTCB-kennisplatform. Via dit project zal worden gezocht naar best practices en nieuwe businessmodellen zodat de renovatiegraad substantieel verhoogd kan worden en het woningpark energiezuiniger en comfortabeler wordt.

Op 17 november 2017 besliste de Vlaamse Regering om de looptijd van de bestaande **Energiebeleidsovereenkomsten (EBO's)** met twee jaar te continueren tot 2022. Via het EBO engageren energie-intensieve ondernemingen zich om over de looptijd van de overeenkomst energiebesparende maatregelen door te voeren. Het aantal energie-intensieve bedrijven dat toetreedt tot de nieuwe EBO's is toegenomen tot 334, wat neerkomt op ongeveer 80% van het industriële energiegebruik in Vlaanderen. De Vlaamse overheid heeft ook pilots opgezet om de oprichting van 'mini-EBO's voor KMO's' te onderzoeken. Deze pilots worden geëvalueerd in 2018.

3.4.4 Maatregelen voor de toename aandeel hernieuwbare energie

De productie van hernieuwbare energie wordt gestimuleerd door exploitatiesteun via groenestroomcertificaten en investeringssteun voor projecten groene warmte, warmtenetten en restwarmtebenutting. Bijkomende initiatieven genomen in 2017 komen hierna aan bod.

De acties uit de **conceptnota 'Windkracht 2020'** ter bevordering van windenergie worden uitgevoerd. Er is een sterke focus op de ondersteuning van lokale overheden en ontwikkelaars van windenergieprojecten om het technisch en sociaal aanvaardbare potentieel voor windenergie in Vlaanderen te realiseren, onder meer door de afbakening van het concrete potentieel per provincie. Daarnaast werd ook geïnvesteerd in de verbetering van radarinstallaties en luchtvaartprocedures om een bijkomend potentieel voor windturbines zonder conflict met luchtvaartmogelijkheden te creëren.

Om de zonne-energie te bevorderen werden verschillende maatregelen genomen, zoals opgenomen in de conceptnota **'Zonneplan 2020'**. Een zonnekaart met de mogelijkheden voor zonne-energie (fotovoltaïsche en warmte) op gebouwniveau, werd in maart 2017 gepubliceerd, waarbij meer dan 500.000 bezoekers de mogelijkheden voor hun gebouw onderzochten. De distributienetbeheerders Eandis en Infrax starten in 2018 met het proefproject 'zonnedelen'. De bedoeling is dat wie mee investeert in een zonnepaneleninstallatie van een bedrijf, een coöperatie, een stad of gemeente, een vereniging,... dit onmiddellijk verrekend zal kunnen zien op de eigen energiefactuur. In het voorjaar 2018 werd de actie stroomversnellers gelanceerd waarbij burgers daken kunnen nomineren die ideaal zijn voor de plaatsing van zonnepanelen.

De **Vlaamse warmtekaart** werd al in 2016 gepubliceerd. Er is een algemene kosten-batenanalyse gemaakt voor het efficiënte gebruik van warmte, waarbij gebieden in heel Vlaanderen zijn geïdentificeerd waar het economisch haalbaar is om stadsverwarming op te zetten. De Vlaamse Regering heeft een regelgevingskader aangenomen voor de realisatie van warmte- en koudnetten, om investeringen op dit gebied te stimuleren. De modaliteiten zullen het komende jaar verder worden ontwikkeld. Vlaanderen investeert ook in projecten voor groene warmte, waaronder projecten voor de winning van energie uit de diepe geothermie. De call groene warmte (voorjaar 2017) resulteerde in 13 projecten voor een totaalbedrag van 7,2 miljoen euro. De ondersteuningsregeling wordt verder gezet in 2018. Voor geothermische projecten wordt een garantieregeling uitgewerkt om drempels gerelateerd aan geologische risico's weg te nemen.

Er werden ook fondsen vrijgemaakt voor investeringssteun voor kleine of middelgrote windturbines en voor de installatie van batterijtechnologie.

Wat betreft **'clean power for transport'** wordt het Vlaamse actieplan terzake geïmplementeerd. In 2017 werd een eerste openbaar contract voor de installatie van 1500 oplaadpunten toegekend, 7 proefprojecten gestart en in het kader van een Europees project wordt extra steun gegeven aan de ontwikkeling van de laadinfrastructuur langs het TEN-T-netwerk in Vlaanderen. Begin 2018 werd de zero-emissie bonus aangepast. De premies voor elektrische auto's worden verhoogd tot het niveau van 2017 en zullen ook in 2019 hetzelfde blijven. Voor waterstofwagens wordt de tegemoetkoming

verhoogd naar 4.000 euro. Ook vzw's en aanbieders van autodelen zullen voortaan aanspraak kunnen maken op de premies. Tevens zullen er ook 1000 oplaadpunten bijkomen in 2018.

Om in de toekomst steeds meer hernieuwbare energie in het energiesysteem te kunnen integreren worden ook de nodige aanpassingen gedaan aan de netten. De Vlaamse Regering besliste in de conceptnota digitale meters voor de omschakeling naar digitale meters vanaf 2019. Het regelgevend kader is in uitwerking. Daarnaast wordt ook het regelgevend kader voorbereid dat meer flexibiliteit in het energiesysteem moet stimuleren (zie ook 2.4.2.).

3.5 Armoede en sociale uitsluiting

3.5.1 Inleidend

De Vlaamse Regering blijft zich voluit inzetten om armoede bij gezinnen met jonge kinderen te voorkomen en te bestrijden. We merken dat de belangrijkste indicatoren inzake armoede de voorbije jaren grotendeels stabiel blijven. Het Vlaamse Gewest scoort niettemin in Europees verband heel goed op de armoedecijfers. Volgens de SILC enquête van 2016 liep 10,5% van de bevolking in het Vlaamse Gewest een armoederisico, wat wil zeggen dat ze onder een vooraf bepaalde inkomensdrempel vallen. Dat is lager dan het Belgische gemiddelde van 15,5%. In de EU-28 (gemiddelde 17,3%) scoort enkel Tsjechië nog lager. Toch blijft het verder terugdringen van de armoede en het behalen van de Pact 2020 doelstelling een uitdaging.

In de set van Europese Sociale Indicatoren is een ruimere definitie van armoede opgenomen. Daar gaat het om het aandeel personen in **armoede of sociale uitsluiting**²⁷. Ook voor deze ruime indicator geldt dat het Vlaamse Gewest het relatief goed doet: immers met een waarde van 14,5% volgens de SILC enquête van 2016 situeert het Vlaamse Gewest zich onder het Belgische gemiddelde van 20,7% en het EU-28 gemiddelde van 23,5%. Opnieuw doet van de EU-lidstaten enkel Tsjechië het beter dan het Vlaamse Gewest.

Kernindicator		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Samengestelde indicator (personen in armoede of sociale uitsluiting)	%	15,2	14,6	14,8	15	16	15,4	15,3	15	14,5	10,5%	4,0 ppt 2 op 28 (in 2016)
	Aantal x	930	900	910	940	1.000	970	970	960	940	650	tegen 2020 (=daling met 30% of -280.000 personen t.o.v. 2008)
Kinderen met gestandaardiseerd beschikbaar huishoudinkomen onder armoede-risicodrempel na sociale transfers %	%	9,9	9,8	11	10,4	11,3	12,1	13,6	11,7	11,7	5%	6,7 ppt 3 op 28 (in 2016)
	Aantal x	120	120	140	130	140	150	170	150	150	60	tegen 2020 (= daling met 50% of 60.000 kinderen t.o.v. 2008)

²⁷ Daarvoor moet men aan minstens één van de volgende criteria voldoen (het armoederisico is er één van): (1) Ernstige materiële beperkingen ondervinden (niet op tijd rekeningen kunnen betalen, de woning onvoldoende kunnen verwarmen, geen auto, wasmachine of TV bezitten,...), (2) Leven in een huishouden zonder werk of met een lage werkintensiteit en (3) Met een armoederisico kampen (onder een bepaalde armoededrempel).

3.5.2 Maatregelen

Twee jaar na de inwerkingtreding van het **Vlaams Actieplan Armoedebestrijding (VAPA)** werd het actieplan geëvalueerd en bijgestuurd. Het VAPA vertrekt vanuit de gemeenschappelijke visie: *“we voeren een structureel participatief armoedebestrijdingsbeleid en zetten daarbij versterkt in op het voorkomen en bestrijden van armoede bij gezinnen met jonge kinderen. Ter ondersteuning hiervan voeren we een geïntegreerd bestuur.”* Dit blijven de uitgangspunten voor het bijgestuurd VAPA. In de bijsturing worden de bestaande acties hernomen, maar worden een aantal klemtonen gelegd en extra acties uitgetekend/uitgelicht. Zo wordt er gefocust op de belangrijkste Vlaamse hefboomen inzake armoedebestrijding: het recht op maatschappelijke dienstverlening, het recht op gezin, het recht op onderwijs, het recht op werk en het recht op wonen.

Inzake het **recht op maatschappelijke dienstverlening** werden onder andere extra projectoproepen gelanceerd om sociale infrastructuur in kwetsbare wijken van de Vlaamse centrumsteden te stimuleren, alsook een projectoproep omtrent outreachend werken naar gezinnen met een zeer lage werkintensiteit. Deze groep kent namelijk het grootste armoederisico in Vlaanderen. Het doel is om generatie-armoede bij gezinnen met kinderen te doorbreken door deze doelgroep op te zoeken en acties te ondernemen die de werkintensiteit van de ouders en de ontwikkelingskansen van de kinderen vergroten via een integrale aanpak. Ook de werkzaamheden van de horizontale werkgroepen omtrent toegankelijkheid van dienstverlening en sociale correcties passen binnen dit recht, net als de verderzetting van de Buurtstewards en het uitwerken van het Dienstverleningsregister. Het **decreet lokaal sociaal beleid** heeft onder meer tot doel om een toegankelijke sociale hulp -en dienstverlening te realiseren en onderbescherming aan te pakken. Om hier aan tegemoet te komen realiseert het lokaal bestuur het sociaal huis als herkenbaar aanspreekpunt met betrekking tot het aanbod van lokale sociale hulp- en dienstverlening. Vanuit het sociaal huis wordt het geïntegreerd breed onthaal gerealiseerd. De kernactoren binnen het geïntegreerd breed onthaal zijn drie actoren met een wettelijke of decretale onthaalopdracht: de OCMW's, de Centra Algemeen Welzijnswerk en de Diensten maatschappelijk werk van de ziekenfondsen. Het samenwerkingsverband geïntegreerd breed onthaal werkt proactief en outreachend zodat ook burgers die niet op eigen kracht aansluiting vinden, bereikt worden.

Voor wat betreft het **recht op gezin** is het inzetten op de verdere ontwikkeling van de Huizen van het Kind als volwaardige basisvoorziening waar tal van partners zoals onder meer kinderopvang, opvoedingsondersteuning, onderwijs en vrijetijdsactoren worden samengebracht belangrijk. Op die manier tracht men elke (aanstaande) ouder en elk kind met een vraag of ondersteuningsbehoefte bij te staan. Vandaag zijn er in 153 Huizen van het Kind Vlaanderen en Brussel. Zo hebben 210 van de 308 gemeenten in Vlaanderen en het BHG een Huis van het Kind. Ongeveer 80% van de gezinnen met kinderen wonen reeds in het werkingsgebied van een erkend of gesubsidieerd Huis van het Kind. Dat is een ongelooflijke prestatie van alle partners, lokale besturen, voorzieningen, actoren die zich samen inzetten om van de Huizen van het Kind een succesverhaal te maken, zodat we samen meer gezinnen nog beter kunnen ondersteunen.

Voor 2018 en 2019 hebben we met de Huizen van het Kind een dubbele doelstelling. We willen er samen met de lokale partners voor zorgen dat er voor elk van de 308 gemeenten in Vlaanderen Huizen van het Kind zijn én we willen ze ondersteunen om verder uit te groeien tot laagdrempelige basisvoorzieningen waar gezin en met kinderen terecht kunnen voor alles wat met opvoeden en opgroeien te maken heeft.

We zetten in op de uitbreiding en ondersteuning van de perinatale coaching van kwetsbare jonge gezinnen. Daarnaast wordt het informele netwerk van mensen in armoede versterkt en worden proeftuinen inzake minderjarige nieuwkomers en laaggeletterde moeders met jonge kinderen structureel ingebed. De kinderopvang wordt verder uitgebreid en we versterken de jeugdhulp. Verder blijft de Vlaamse Regering inzetten op het sterker maken van kinderen, jongeren en ouders. De projecten **preventieve gezinsondersteuning** worden opgevolgd en ondersteund om hun impact in kaart te brengen en te verhogen. Eveneens in 2018 en 2019 maken we werk van een meer toegankelijke

jeugdhulp. We investeren hiervoor 25 miljoen euro in 4 werven. We investeren 15 miljoen euro in 15 netwerken waarbij we de jeugdhulp dichterbij onze kinderen en jongeren, zetten (werf 1). In een tweede werf installeren we een zorggarantie voor kinderen van 0 tot 3 jaar die tijdelijk niet meer thuis kunnen verblijven. Ook voor kwetsbare jongvolwassenen introduceren we innovatieve woonvormen om hen maximaal te ondersteunen naar de volwassenheid en tot slot in een vierde werf maken we werk van een eigen Vlaamse aanpak van jeugd-delinquentie.

Inzake **onderwijs** (zie ook 2.2.9.) wordt er verder ingezet op kleuterparticipatie en ouderbetrokkenheid en werden in het kader van de asielcrisis extra middelen vrijgemaakt. Er werd een hervorming van het volwassenenonderwijs doorgevoerd, een nieuw plan voor geletterdheid werd opgesteld en er wordt sterk gewaakt over een kostenbeheersend beleid in het onderwijs. Taalversterking voor anderstalige kleuters is verder nog van belang.

Op het vlak van **werk** (zie ook 2.2.2.) werden de nieuwe systemen voor Wijkwerken en Tijdelijke Werkervaring ingevoerd. Ook een nieuw decreet werk- en zorgtrajecten werd goedgekeurd. Er is een aanwervingsincentive voor langdurig werklozen ingevoerd en in de sociale economie werd het aantal plaatsen ook aanzienlijk uitgebreid. Tot slot werd ook nog het decreet uitzendarbeid bij de overheid ingevoerd.

Inzake **wonen** (zie ook 3.4.3.) worden aanzienlijke inspanningen geleverd. Zo ligt het investeringsvolume in de sociale huurmarkt op een uitzonderlijk hoog niveau, wat leidt tot nieuwe en gerenoveerde sociale woningen. Het bindend sociaal objectief wordt gemonitord, sociale huisvestingsmaatschappijen (SHM's) worden verder ondersteund en een proefomgeving voor nieuwe woonvormen werd gelanceerd.

Toegang tot voldoende en gezonde **voeding** is een basisbehoefte, maar dit is jammer genoeg niet evident voor mensen in armoede. Er zijn dan ook diverse maatregelen hieromtrent opgenomen in het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding. Zo wordt er bv. ingezet op het sociaal aan de slag gaan met voedseloverschotten. Daarnaast lopen ook 22 projecten omtrent gezonde en betaalbare maaltijden. Deze projecten hebben niet alleen als doel om een gezonde en betaalbare maaltijd aan te bieden, maar moeten tevens de drempel verlagen naar een integrale gezinsondersteuning. Uit de rapportage blijkt alvast dat het gezamenlijk bereik van de projecten stijgt.

Ook de 19 projecten inzake **vrijtijds participatie** worden verder opgevolgd en ondersteund.

In het kader van een geïntegreerd bestuur blijft de Vlaamse Regering ook de aandacht richten op de ondersteuning van **lokale besturen**, die immers een belangrijke rol hebben bij het opstellen van een inclusief en integraal sociaal beleid. Ook bij het afstemmen van het aanbod op de lokale behoeften, bij de regie van het geïntegreerd breed onthaal en bij het ondersteunen van de vrijwillige en informele zorg hebben zij een grote inbreng. In dit kader wordt ook de uitvoering van het wetenschappelijk onderzoek over hun regierol van nabij opgevolgd. Het rapport wordt in 2018 opgeleverd. De lerende netwerken kinderarmoedebestrijding worden verder gezet.

Ook het dichten van de **digitale kloof** cruciaal in het bestrijden van de armoedeproblematiek in Vlaanderen. In dit kader subsidieert de Vlaamse Regering onder meer het project Wie Online. Men wil mensen in armoede aanzetten tot zinvol en nuttig computergebruik. Wie Online doet dit door het ondersteunen van armenverenigingen, zodat hun leden wegwijs worden gemaakt in de digitale wereld. Hiertoe leidt het geïnteresseerde leden van de armenverenigingen op tot begeleider in deze openbare computerruimte. Dit is één voorbeeld van hoe de Vlaamse Regering inzet op en gebruik maakt van **ervaringsdeskundigheid** van mensen in armoede.

Tot slot wordt met het **nieuwe Groeipakket** ingezet op het verminderen van het armoederisico bij gezinnen²⁸.

---

²⁸ Voor nieuwe gezinnen daalt het armoederisico met 1,3 procentpunt, van 8,6 % naar 7,3 %. Voor de huidige gezinnen, daalt

3.6 Vlaams Sociaal scorebord

Op 17 november 2017 werd de **Europese pijler van sociale rechten** door het Europees Parlement, de Raad en de COM ondertekend als een interinstitutionele afkondiging. Deze pijler gaat vergezeld van een **nieuw sociaal scorebord** om prestaties te monitoren en trends in alle lidstaten op te sporen. Het nieuwe scorebord voorziet in een aantal kernindicatoren om de prestaties van de lidstaten op sociaal en werkgelegenheidsgebied door te lichten t.a.v. drie themagebieden: 1) gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt, 2) dynamische arbeidsmarkten en billijke arbeidsomstandigheden, en 3) overheidssteun/sociale bescherming en integratie. Deze analyse past in de ruimere context van hervormingen. In het gezamenlijk verslag over de werkgelegenheid 2018²⁹ van de COM worden de prestaties van de EU-lidstaten in beeld gebracht.

Omwille van het belang dat ook de Vlaamse Regering hecht aan de sociale dimensie van het Europees Semester en het gegeven dat van deze indicatoren wordt gebruik gemaakt in de analyses van de COM³⁰ (zoals bijvoorbeeld in het Jaarverslag België 2018), achtte de Vlaamse Regering het wenselijk om in het voorliggende VHP een eigen **Vlaamse sociaal scorebord** op te nemen. Voor 12 van de 14 indicatoren konden eigen Vlaamse cijfers worden opgesteld, voor 2 indicatoren (cursief gemarkeerd in onderstaande tabel)³¹, werd een Vlaamse indicator gebruikt, die vrij nauw aansluit bij de Europese indicator, zodat een vergelijkende benadering mogelijk wordt. In onderstaande tabel wordt de Vlaamse score voor deze indicatoren vergeleken in Belgisch en Europees perspectief. De algemene conclusie is dat Vlaanderen het inzake de sociale dimensie op EU-vlak zeer goed doet.

---

het armoederisico eveneens significant, namelijk met 0,5 procentpunt, van 8,6 % naar 8,1 %. Ondanks het feit dat het oude kinderbijslagsysteem voor bestaande gezinnen met kinderen geboren voor 2019 grotendeels ongewijzigd is, daalt het armoederisico in deze gezinnen toch. Dit is te verklaren door de verbrede inzet van de sociale toelagen naar alle gezinnen onder de inkomensdrempel die bepaald is. Ook de versterkte inzet van de selectieve participatietoelagen (de oude schooltoelage) verklaart de daling van het armoederisico.

²⁹ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14812-2017-INIT/nl/pdf>

³⁰ Voor de monitoring van de Europese sociale indicatoren heeft de Europese Commissie een ijking van de prestaties uitgewerkt. Dat gebeurt door voor elke indicator de prestaties voor het laatste jaar in ogenschouw te nemen en ook de evolutie van het voorlaatste tot het laatst beschikbare jaar. Concreet worden de gestandaardiseerde waarden of z-scores berekend, en wordt het verschil met het landengemiddelde berekend. Op basis van de omvang van de afwijking krijgt de lidstaat dan het kenmerk 'bij de beste presteerders', 'beter dan gemiddeld', 'goed maar op te volgen', 'gemiddeld', 'zwak maar verbeterend', 'aandachtspunt' of 'kritiek'.

³¹ Opmerkingen sociaal scorebord (Bron: Statistiek Vlaanderen).

- (1) Aangezien data op regionaal niveau inzake de reële groei van het bruto beschikbaar inkomen van huishoudens per hoofd op regionaal niveau ontbreken, nam Vlaanderen de indicator bruto beschikbaar inkomen per inwoner.
- (2) In plaats van de indicator Beloning van werknemers per gewerkt uur nam Vlaanderen de indicator beloning per werknemer.

VLAAMS SOCIAAL SCOREBORD (in BE en EU-28 perspectief)	VLG	BE	EU-28	BE ³²	VLG ³³
Dimensie: Gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt					
Aandeel vroege schoolverlaters in % bevolking 18-24 jr (Jaar 2016)	6,8	8,8	10,7	Gemiddeld	Beter dan gemiddeld
Tewerkstellingskloof tussen mannen en vrouwen (Jaar 2016)	8,7	9,2	11,5	Aandachtspunt	Aandachtspunt
Verhouding inkomens kwintielen (Jaar 2016)	3,5	3,8	5,2	Beter dan gemiddeld	Beste presteerders
Personen met risico op armoede of sociale uitsluiting (Jaar 2016)	14,5	20,7	23,5	Gemiddeld	Beste presteerders
Aandeel jongeren niet in opleiding, aan het werk of training (NEET) (Jaar 2016)	7,5	9,9	11,6	Beter dan gemiddeld	Beter dan gemiddeld
<p>Bij de dimensie gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt, doet Vlaanderen het steevast beter dan België of het Europees gemiddelde. Hierboven kwamen al de twee Europa 2020-doelstellingen (vroegtijdig schoolverlaten en personen met risico op armoede of sociale uitsluiting) ter sprake, waar Vlaanderen het goed doet. Voor de tewerkstellingskloof tussen mannen en vrouwen krijgen zowel België als het Vlaamse Gewest het label 'aandachtspunt', enkel omdat er een duidelijke verdieping van de kloof werd vastgesteld tussen 2015 en 2016, wat in vele andere lidstaten niet of veel minder het geval was. Voor de verhouding van de inkomenskwintielen is de indicator in het Vlaamse Gewest – samen met Tsjechië en Slowakije – het laagste onder de EU landen (minder sociale ongelijkheid). Kijken we naar de NEET-jongeren³⁴ (het aandeel jongeren dat noch onderwijs of een opleiding volgt, noch aan het werk is in de leeftijdsgroep 15-24-jarigen) dan zit Vlaanderen opnieuw in de betere helft van het EU peloton, zij het dat Duitsland (6,2%) en Nederland (4,7%) nog beter scoren.</p>					
Dimensie : Dynamische arbeidsmarkten en billijke arbeidsomstandigheden					
Werkzaamheidsgraad (20-64 jr) (Jaar 2016)	72,0	67,7	71,0	Aandachtspunt	Aandachtspunt
Werkloosheidsgraad (15-64 jr) (Jaar 2016)	4,8	7,8	8,6	Gemiddeld	Beter dan gemiddeld
Deelname aan activatiemaatregelen op de arbeidsmarkt (Jaar 2015)	30,8	49,1	-	-	-
Groei van het bruto beschikbare huishoudinkomen (index, 2008 = 100) (Jaar 2015)	-	96,2	103,0	Gemiddeld	-
<i>Alternatief: Bruto beschikbaar inkomen per inwoner (euro) (Jaar 2013)</i>	21.671	20.299	-	-	-
Beloning van werknemers per gewerkt uur (euro)(Jaar 2016)	-	37,	22,	-	-
<i>Alternatief: Beloning per werknemer (euro KKP) (Jaar 2015)</i>	49.831	50.760	36.043	-	-
<p>Bij de dimensie dynamische arbeidsmarkten en billijke arbeidsomstandigheden, doet Vlaanderen het ook goed. De werkzaamheidsgraad blijft boven het EU-gemiddelde en ruim boven het Belgisch gemiddelde. Maar Duitsland, Nederland en het VK scoren hoger. Er zij opgemerkt dat de beoordeling van de evolutie slechts op het laatste jaar slaat. Dat maakt dat het Vlaamse Gewest voor 'werkzaamheid' slechts het label 'aandachtspunt' krijgt; het niveau van de Vlaamse werkzaamheidsgraad is relatief hoog, maar er was amper verbetering tussen 2015 (71,9%) en 2016 (72,0%), in tegenstelling tot vele EU-lidstaten die meer vooruitgang boekten, weliswaar dikwijls vertrekkende van een lager niveau. Inzake werkloosheidsgraad zit Vlaanderen in het koppeloton. In Vlaanderen namen 30,8% van de mensen die wilden werken deel aan activatiemaatregelen op de arbeidsmarkt. Dit is lager dan het Belgische cijfer van 49,1%, maar de verklaring hiervoor zit in het gegeven dat het Vlaams cijfer enkel rekening houdt met de Vlaamse activeringsmaatregelen en het Belgische cijfer met zowel de Vlaamse als federale activeringsmaatregelen. Er is geen EU-28-gemiddelde beschikbaar, maar België. scoort hier zeer goed en ook Vlaanderen situeert zich in het betere deel van de EU-lidstaten.</p>					
Dimensie : Sociale bescherming en integratie					
Impact van sociale transfers op de armoedebestrijding (Jaar 2016)	9,8	10,8	8,6	Beter dan gemiddeld	-
Aandeel van de kinderen jonger dan 3 jaar in de formele kinderopvang (Jaar 2015)	50,1	50,1	30,3	Beste presteerders	Beste presteerders
Zelfgerapporteerde, onvervulde nood aan medische zorg (Jaar 2015)	1,4	2,4	3,2	Gemiddeld	Beter dan gemiddeld
Aandeel personen met minstens een basisniveau aan digitale vaardigheden (Jaar 2016)	64	61	56	Gemiddeld	Beter dan gemiddeld
<p>Bij de dimensie overheidssteun/ sociale bescherming en integratie, doet Vlaanderen het ook goed. De impact van sociale transfers leidt tot een vermindering van risico op armoede met 9,8%. Dit is wat onder het Belgisch cijfer, maar hier moet wel opgemerkt worden dat het armoederisico hoger is in België dan in Vlaanderen. Voor kinderen in formele kinderopvang halen enkel Denemarken en Zweden een beduidend hoger cijfer. De zelfgerapporteerde onvervulde medische zorg stelt geen grote problemen in het Vlaamse Gewest. Het cijfer is veel hoger in Estland (12,7%) of Griekenland (12,3%). Voor wat betreft de digitale vaardigheden ten slotte doet Vlaanderen het ook beter dan gemiddeld in de EU-28. Maar Nederland, Duitsland en het VK bereiken een hoger cijfer.</p>					

³² Bron: COM, Landverslag BE 2018, pag. 30

³³ Bron: Berekeningen Statistiek Vlaanderen

³⁴ <https://www.werk.be/vlaanderen-binnen-europa>

4 Gebruik van de structuurfondsen

De uitvoering van het **EFRO-programma 2014-2020** verloopt vlot en intussen is 72,73% (127,7 miljoen euro) van het beschikbare Vlaamse EFRO budget vastgelegd over 146 projecten. Enkele voorbeelden van in 2017 goedgekeurde EFRO-projecten (Vlaamse medefinanciering tussen 500.000 en 750.000 euro):

- *InQbet Accelerator* : in Grimbergen: doel is het succes van startups en groeibedrijven bij de vermarkting van innovatieve producten en businessmodellen te vergroten;
- *BioBaseFlow*: in Gent: (Bio Base Europe Pilot Plant). Dit project in de bio-gebaseerde economie beoogt o.a. de versnelling van de technologietransfer;
- *LOG!VILLE* in Antwerpen: bouw, inrichting en uitbating van een landmark demonstratiecentrum met focus op de logistiek en innovatie,;
- *VEG-i-TEC* in Kortrijk: een onderzoeksgebouw van de UGent, voor industrieel toegepast O&O voor verwerkingsprocessen van groenten en aardappelen en energie- en waterbeheer in de agro-voedingsindustrie.

De nog **beschikbare EFRO-middelen** (47,8 miljoen euro) zullen via oproepen zo goed mogelijk worden ingezet. Dat zal o.m. gebeuren via oproepen voor zorginnovatie projecten in Limburg en projecten ter ondersteuning van de Vlaamse internationalisering en verankering. Oproepen ter ondersteuning van de maakindustrie in Limburg en de creatie van ecosystemen voor jong ondernemerschap in studentensteden zullen volgen. In 2018 is ook een externe tussentijdse evaluatie van het programma gepland. Eind 2014 keurde Vlaanderen zijn **Slimme Specialisatiestrategie (S3)** goed. Momenteel ondersteunen de 4 strategische onderzoekscentra en de 5 speerpuntclusters de Vlaamse sterktes in de 7 geselecteerde domeinen en actualiseert de Vlaamse overheid zijn S3. Vlaanderen is sterk betrokken bij verschillende **interregionale S3 partnerschappen** bij de EU themaplatformen voor industriële modernisering, energie en agro-voeding (en medeleider van de 3 partnerschappen voor 3D-Printing, fotonica, en slimme sensorensystemen in de agro-voedingssector), en neemt verder deel aan verscheidene andere partnerschappen. Vlaanderen is medeoprichter van, en neemt actief deel aan, het **Vanguard Initiative (VI)** van Europese regio's. Het was in 2017 actief in 5 pilootprojecten, en leidt zelf het project over 3D-printing. Na een oproep besloot de COM in het najaar van 2017 om nieuwe **EU interregionale partnerschappen** te ondersteunen. Vlaamse deelnemers zullen de consortia voor 3D-printing en bio-economie leiden, en verder aan 2 andere netwerken deelnemen.

Het operationeel **ESF-programma 2014-2020** versterkt en vernieuwt het Vlaamse arbeidsbeleid (budget van ca. 1 miljard euro, waarvan 398 miljoen euro EU-bijdrage). Het ESF-programma wil ca. 250.000 mensen helpen om een job te vinden of nieuwe competenties te verwerven. In **2017** financierde ESF projecten voor begeleiding en opleiding van werkzoekenden i.s.m. de VDAB. Streefdoel van het programma is dat een kwart van de deelnemers personen zijn met een **migratieachtergrond**. ESF zette ook in op de bestrijding van voortijdig schoolverlaten i.s.m. het departement Onderwijs. ESF ondersteunde eveneens de invoering van het nieuwe stelsel duaal leren en financierde oproepen om maatschappelijk kwetsbare groepen te begeleiden om hun afstand tot de arbeidsmarkt kleiner te maken. Er waren ook meerdere oproepen gericht op het verbeteren van de werkbaarheid van jobs en van de competenties van werkenden in bedrijven. In **2018** worden verschillende oproepen herhaald: de acties met VDAB en departement Onderwijs, de oproepen voor begeleiding van kwetsbare groepen, de werkinlevingstrajecten voor jongeren, de oproepen naar bedrijven voor acties rond werkbare jobs en opleidingen. ESF gaat in 2018 ook nieuwe oproepen lanceren om vluchtelingen te begeleiden naar werk of ondernemerschap. In het najaar zal ESF een oproep lanceren voor tewerkstellingsprojecten voor personen met een migratieachtergrond, waarmee concreet wordt ingespeeld op LSA 2.

Vlaanderen blijft naast zijn betrokkenheid in EFRO-Vlaanderen en ESF ook sterk inzetten op **interregionale samenwerking**. Het is zeer actief in projecten van de verschillende programma's waaraan het deelneemt in het grensoverschrijdend EU Regionaal Beleid, nl **EFRO-Interreg V 2014-2020**. Daarbij zijn de Vlaamse provincies en POM's betrokken, naast uiteenlopende publieke en private/kennispartners. Enkele voorbeelden van EFRO-Interreg projecten zijn:

- **Factory 4.0** (*Interreg France-Wallonie-Vlaanderen*): wil bijdragen aan de transformatie van bedrijven naar een Industrie 4.0 fabriek van de toekomst;
- **ISE (Innovatieve Sector uitwisseling)** (*Interreg 2 Zeeën*): steunt kmo's uit West- en Oost-Vlaanderen, Kent (VK), Hauts-de-France (Frankrijk), en Zuid-West Nederland (West-Brabant en Zeeland), actief in alle sectoren met focus op agro-voeding, creatieve en digitale industrie, nieuwe materialen en mechatronica en willen innoveren en internationaliseren;
- **GoToS3** (*Interreg France-Wallonie-Vlaanderen*): wil interacties en synergieën in de verschillende slimme specialisaties ontwikkelen en meer bepaald in de prioriteiten 'onderzoek en innovatie' en 'concurrentievermogen van kmo's';
- **UV - ROBOT Innovative UV-robotics** (*Interreg Noordwest-Europa*): wil een kosteneffectieve UV-C-robot ontwikkelen, testen en demonstreren om meeldauw onder controle te houden in drie soorten gewassen: bolvormig (aardbei), verticaal (tomaat en komkommer), en horizontaal (sla en basilicum).
- **BISEPS** (= *Business Clusters Integrated Sustainable Energy PackageS*) (*Interreg 2 Zeeën*): heeft als doel de productie van hernieuwbare energie op bedrijventerreinen te vergroten;
- **Imm2POWER** (*Interreg Noordzee Regio*): wil kmo's in de Offshore Wind Industry (OWI) uit de Noordzeeregio te steunen bij het opzetten van innovatieve samenwerkingsverbanden.

Verder (zie ook 5.4.) worden nog andere voorbeelden opgesomd van EFRO-Interreg projecten waaraan Vlaamse partners deelnemen in uiteenlopende thema's en onder verschillende Interreg-programma's.

Over het **toekomstige EU-cohesiebeleid na 2020**, werd bij de Vlaamse overheid een standpunt uitgewerkt en aan de COM bezorgd.

5 Institutionele vraagstukken en participatie van belanghebbenden

5.1 Versterken van het draagvlak

De Vlaamse Regering hecht veel belang aan het vergroten van het draagvlak voor het Europees Semester. Binnen de Vlaamse administratie fungeert de ambtelijke werkgroep Europees Semester als spil voor de opvolgen van de werkzaamheden op Vlaams, federaal en Europees niveau en neemt ook het **Voorzitterscollege** een belangrijke rol op. Er zal dit jaar opnieuw een gedachtewisseling tussen het Voorzitterscollege en de European Semester Officer plaatsvinden.

5.2 Betrokkenheid Vlaams Parlement

Om de structurele betrokkenheid van het **Vlaams Parlement** bij het Europees Semester te verzekeren, werd op 20 maart 2018 het ontwerp van VHP 2018 in de Commissie Algemeen Beleid, Financiën en Begroting van het Vlaamse Parlement³⁵ besproken. Een aantal aandachtspunten (vermindere administratieve lasten, zie ook 2.4.1.) werden in het definitief VHP meegenomen. De grote interesse van het Vlaams Parlement m.b.t. de opvolging van het Europees Semester, leidde ook tot een op 3 mei 2017 aangenomen resolutie³⁶.

5.3 Betrokkenheid sociale partners

De **sociale partners** werden (i.h.k.v. VESOC) via een gedachtewisseling op 14 maart 2018 bij de opmaak van het VHP 2018 betrokken, zodat verschillende aandachtspunten (bv. werkbaarheid) in het definitief VHP konden worden meegenomen. De sociale partners, verenigd in de SERV, hebben in 2017 verschillende **projecten** ondernomen en **adviestrajecten** geïnitieerd om de drie LSA's te helpen realiseren en de investeringsuitdagingen aan te pakken. Een aantal voorbeelden:

LSA1

- De SERV heeft de voorbije jaren in zijn adviezen en rapporten over het **Vlaamse begrotingsbeleid** steeds een pleidooi gehouden om de overheidsinvesteringen te versterken, zonder daarmee de doelstellingen van het structureel begrotingsbeleid in gevaar te brengen. In de SERV-visie wordt via de combinatie van vier doelstellingen gegarandeerd dat in Vlaanderen bijkomende investeringen en een gezond structureel begrotingsbeleid samen kunnen worden gerealiseerd. De SERV benadrukt in zijn recente adviezen en rapporten over het Vlaamse begrotingsbeleid tevens dat de definitie van investeringen voldoende ruim moet worden opgevat.

LSA 2

- De Vlaamse sociale partners beslisten om samen hun schouders te zetten onder een **actieplan werkbaar werk** (zie ook 3.3.1.):
- Op 11 juli 2017 bereikten de Vlaamse Regering en de Vlaamse sociale partners een akkoord over de **hervorming van de opleidingsinstrumenten voor werknemers** (zie ook 2.2.8). Met deze hervorming moeten werknemers zich meer en beter kunnen ontwikkelen en voorbereiden op de

---

³⁵ https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1240375?utm_medium=email&utm_source=transactional&utm_campaign=bodh#volledige-agenda

³⁶ <https://www.vlaamsparlement.be/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1101845>

toekomst. Het akkoord vormt tevens de basis voor het nieuw regelgevend kader dat in 2018 zal worden uitgewerkt. Samen met de Vlaamse Regering zetten de Vlaamse sociale partners hun schouders achter de verdere uitrol van dit akkoord;

- De SERV bracht **adviezen**³⁷ uit over verschillende maatregelen die met LSA 2 samenhangen.

LSA 3

- In het SERV-werkprogramma 2017 werd (i) **digitalisering en robotisering** en (ii) **circulaire economie en nieuwe businessmodellen** als ruim en uit te diepen maatschappelijk thema gekozen. De SERV publiceerde in mei 2017 twee startnota's en organiseerde op 28 en 29 juni 2017 rondetafels met de sectoren over de impact van de digitalisering en robotisering. De SERV publiceerde de visienota '*De transitie naar een digitale samenleving: aanzet voor een integrale beleidsagenda*'. De verdere concretisering gebeurt tegen het einde van maart 2018 in de vorm van beleidsrichtingen en acties voor een selectie van prioritaire werkerterreinen;
- Op 1 december 2017 startte het **ESF-project 'Sociale partners in digitale versnelling'**. Dit project sluit aan bij het SERV-traject om te komen tot een visie en beleidsaanbevelingen over de gevolgen van de digitalisering en robotisering op de Vlaamse economie en arbeidsmarkt en focust daarbij specifiek op de ervaringen in het buitenland;
- De SERV maakt deel uit van de stuurgroep en het projectteam inzake de **Vlaamse OESO skills strategy** (zie ook 2.3.1.). In 2018 zijn er twee workshops, waaraan de sociale partners actief deelnemen, gepland en deze zullen input voor het OESO-rapport moeten leveren;
- In 2016 voerde de SERV diepgaand onderzoek naar **e-commerce** als één van de sterk opkomende digitaliseringsfenomenen in de maatschappij en dit leidde tot een SERV-rapport. Op basis van dit rapport brachten de sociale partners in 2017 een advies uit met verschillende aandachtspunten voor de Vlaamse overheid;
- De SERV bracht **adviezen**³⁸ uit over verschillende maatregelen die met LSA 3 samenhangen.

Inspelen op investeringsuitdagingen

- De sociale partners werken dagelijks mee aan het bereiken van de **klimaat- en energiedoelstellingen**. Ze formuleerden in 2017 acht gemeenschappelijke adviezen over digitale meters, klimaatbeleid, visievorming en (de financiering van) hernieuwbare energie. In hun adviezen benadrukken de sociale partners steeds het belang van een goede governance en synergiën met sociaaleconomische opportuniteiten. Ook waken zij er over dat de factuur om de 2020-doelstellingen te behalen, klopt, niet ontspoot of wordt doorgeschoven. In 2018 werken ze o.a. verder mee aan de concretisering van de Vlaamse energievisie via het traject van de 'Stroomversnelling' (zie ook 2.4.2.).

---

³⁷ Adviezen betreffende het besluit inzake wijk-werken (zie ook 2.2.2), het besluit inzake de werk- en zorgtrajecten (zie ook 2.2.2.), duaal leren (zie ook 2.2.7.), kwaliteitsvol onderwijs met aandacht voor gelijke kansen (zie ook 2.2.9.) en o.a. de modernisering secundair onderwijs (zie ook 3.2.2.), gezinsbeleid - groeipakket (zie ook 3.5.2.), lokaal sociaal beleid (zie ook 3.5.2.), de uitdoving van de maatregel 'jongerenbonus non-profit', het Gelijkekansen- en diversiteitsplan inzake personeel van de Vlaamse overheid, een tienpuntenplan voor economische migratie enzovoort.

³⁸ Adviezen betreffende de 4 besluiten over O&O-steun aan bedrijven, het besluit over projecten van collectief O&O en collectieve kennisverspreiding, het besluit subsidiëring van incubatoren (zie ook 2.3.1.) en het decreet afschaffing basiskennis bedrijfsbeheer (zie ook 2.3.2.).

- De sociale partners verkennen hoe zij de transitie naar **circulaire economie** (zie ook 2.4.3.) kunnen helpen versnellen. Barrières voor circulaire economie worden in kaart gebracht en in 2018 zullen de Vlaamse werkgevers en werknemers hierop verder inzetten en concrete voorstellen en engagementen formuleren, met aandacht voor sociaaleconomische opportuniteiten.

5.4 Betrokkenheid (boven)lokale besturen en stakeholders

In juni 2017 vond opnieuw een workshop bij VleVA plaats waarbij de diensten COM, afgevaardigden van de Vlaamse overheid en de VLEVA-leden in debat gingen omtrent de ontwerpen van LSA's 2017. De **VLEVA-leden** hebben ook dit jaar een aantal goede praktijken, die inspelen op de LSA's en Europa 2020-doelstellingen, voor opname in het VHP 2018 aangereikt.

Het project "Rationeel Waterbeheer bij steden en gemeenten" dat door het **Vlaams Kenniscentrum Water** (Vlakwa) wordt gecoördineerd, zet in op verschillende pijlers om te komen tot significante waterbesparingen in het gebouwenpatrimonium. Er wordt daarbij o.a. ingezet op structurele maatregelen, zoals de aanpassing van de competentieprofielen ('Monteur installatietechnieken', 'Technicus installatietechnieken' en 'Coördinator installatietechnieken'). Deze profielen moeten nog worden erkend door de Vlaamse Regering waarna ze zullen worden opgenomen in de kwalificatiedatabank. De Vlakwa-aanpak kon op OESO-belangstelling rekenen, die het verhaal "Rational water use as stepping stone towards water wise cities" zal opnemen in het overzicht van Water Governance Stories (World Water Forum Brazilië, 03/2018).

Een aantal lopende acties en initiatieven vanuit **Flanders Make** in het kader van de structuurfondsen zijn INNO_INFRA_SHARE (Interreg Europa), Lightcar 2025 (Interreg Euregio Maas Rijn), FOKUS (Interreg Vlaanderen – Nederland), GROWIN4.0 (Interreg Noord Zee Regio), COTEMACO (Interreg Noord West Europa). Bij Flanders Make in Lommel wordt momenteel met behulp van financiering uit het SALK-programma geïnvesteerd in aanvullende laboratoria waarin – samen met de industrie in Vlaanderen – onderzoek gedaan wordt naar flexibele automatisering in productie omgevingen, multi-materialen en verbindingstechnologieën, en autonome elektrische voertuigen. Op deze nieuwe infrastructuur worden onderzoek- en innovatieprojecten uitgevoerd die ondersteund worden met EFRO middelen.

De **VVP** reikte verschillende projecten voor het voorliggend VHP aan waarmee duidelijk wordt dat zowel de provincies als de lokale overheden de LSA's 2 en 3 helpen realiseren.

LSA 2

- **AB Réfugiés** (Interreg France-Wallonie-Vlaanderen): is een grensoverschrijdend project waarbij arbeidsmarktactoren uit de drie deelgebieden acties ondernemen voor de doelgroep van erkende vluchtelingen. Het wil deze vluchtelingen ondersteunen bij een snelle(re) doorstroom naar tewerkstelling (d.m.v. intensieve trajectbegeleiding, werkpleklers, ...);
- **SIREE** (Interreg 2-zeeën): meer dan 1,2 miljoen vluchtelingen kwamen in Europa binnen in de 2 Zeeënstreek. Het project zet in op nieuwe methodieken om de integratie in het onderwijs van gevluchte kinderen en ouders te bevorderen en anderzijds vluchtelingen te stimuleren en te engageren om een eigen onderneming te starten. Vives engageert zich om in 3 kleuterscholen, 3 basisscholen en 3 secundaire scholen een leergemeenschap op te richten;
- **T2-Campus** (EFRO, ESF): door samenwerking van VDAB, Syntra en het Limburgs onderwijs (via de stad Genk) en met EU regionale steun van EFRO en ESF, wordt er met technologiepolen en industrie aangepaste vorming aangeboden die inspeelt op de noden van het bedrijfsleven: kwaliteitsvol onderwijsaanbod, met specifieke aandacht voor kansengroepen en diversiteit. Zo

wordt invulling gegeven aan de actuele behoefte aan technische profielen van de arbeidsmarkt én kan op de toekomstige uitdagingen van de markt worden geanticipeerd. De T2-campus zal de volledige opleidingsladder bestrijken.;

- *“Digitale versnelling en ontginning van Limburgse startup communities” (EFRO):* nieuw innovatief ondernemerschap wordt bevorderd op het kruispunt van sectoren, waarbij de thematische expertises die aanwezig zijn binnen de provincie kunnen worden gecombineerd. Innovatieve en schaalbare bedrijfsmodellen worden ontwikkeld waarvoor een markt moet worden gecreëerd. De doelgroep zijn starters, die werken met bewezen bedrijfsmodellen en zo bestaande producten of diensten aan de man brengen. Samen met LRM, IMEC en de UHasselt zal Limburg Startup de komende 3 jaar intensief samenwerken, met steun vanuit EFRO en de provincie Limburg in het kader van het SALK.

LSA 3

- *Krak West (EFRO Vlaanderen):* zonder gewijzigd beleid wordt verwacht dat baanwinkels en grote winkelgebieden nog meer aan belang zullen winnen, met een verdere toename van commerciële leegstand in de kernen. Dit vraaggedreven project wil een aantal tools en acties (stimuleren van dialoog,; het definiëren van een USP per gemeente; het introduceren van nieuwe technologieën en apps om de shopping experience te vergroten,...). creëren voor en door het lokaal beleid zodat tot een gunstig klimaat voor ondernemerschap in de kleinhandel kan worden bijgedragen;
- *Biomat on microfluidic chip (Interreg Vlaanderen-Nederland):* De behandeling van patiënten zal zich in de toekomst steeds meer richten op 'persoonlijke regeneratieve geneeskunde'. 'Biomat' creëert een gloednieuwe microfluidische chip: de 'orgaan-op-chip 2.0'. Het vernieuwende aspect van deze chip is de driedimensionale (3D) omgeving die wordt gevormd, in tegenstelling tot klassieke celkweekplaten waarin cellen of weefsels op een vlak oppervlak groeien;
- *Intelligenter Fruit Telen : (Interreg Vlaanderen-Nederland):* wil precisiefruitteelt verder op punt stellen, demonstreren aan de fruitteler en stimuleren. Drie zaken worden onderzocht: bodem, gewasontwikkeling en oogst. Daarnaast wil het project op basis van de gegenereerde gegevens de voordelen toepassen op proefpercelen en pilootbedrijven in Vlaanderen en Nederland, in combinatie met een analyse van de meerwaarde en/of terugverdientijd voor de fruitteler;
- *PV OpMaat (Interreg Vlaanderen-Nederland):* streeft ernaar om zonnepanelen efficiënter en meer op maat te integreren in woningen en gebouwen en onderzoekt en demonstreert 'perspectiefvolle toepassingen van dunne film PV in bouwelementen. Inmiddels zijn er vanuit 'PV OpMaat' twee demonstratiesites (één bij de KU Leuven, één op het dak van de TU Eindhoven) actief;
- *Waterstofregio 2.0 (Interreg Vlaanderen-Nederland):* 'Waterstofregio 2.0' richt zich op het verbeteren en tonen van de verschillende toepassingen en de ontwikkeling van enkele tankstations met innovatieve concepten. Met 'Waterstofregio 2.0', gecoördineerd door WaterstofNet, wordt de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland verder versterkt;
- *Project 'e-commerce in de sierteelt':* Op een online aanbodplatform kunnen siertelers hun aanbod inbrengen, verschillende kopers kunnen het daar consulteren. Bij de vijf Oost-Vlaamse pilootprojecten die de POM Oost-Vlaanderen onderzocht, lag de focus op B2B-relaties (Business-to-Business). De belangrijkste conclusie was dat de sector nood heeft aan een (verdere) digitalisering, waarbij de focus niet enkel gelegd wordt op het gebruik van online platformen, maar ook op de optimalisatie van de hele administratie;

- *Skills navigator (Interreg Vlaanderen-Nederland)* : Door de digitalisering, automatisering en robotisering van de havensector is er een sterk toenemende vraag naar hogere technische profielen. Met de input van 14 partners zorgt 'Skills Navigator' voor een optimale match tussen arbeidsvraag en -aanbod. Focus ligt op het opbouwen van de nodige digitale skills van zowel schoolgaande jongeren als (her)intreders op de arbeidsmarkt tussen 16 en 26 jaar.

5.5 VHP in Federaal en EUROPEES PERSPECTIEF

Vlaanderen leverde i.h.k.v. het Europees Semester 2018 opnieuw een belangrijke inbreng voor de '**Fact Finding Mission**' (10 november 2017) tussen de diensten COM en België m.b.t. de opmaak van het ontwerp Landverslag België 2018. Daarnaast nam Vlaanderen in het Europees Semester 2018 actief deel aan de **bilaterale ontmoetingen met de diensten COM** (11 december 2018 en 19 maart 2018) op politiek niveau die o.a. in het teken staan van de uitvoering van de LSA's. Bovendien zijn er tal van bilaterale contacten tussen de diensten COM en de beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid gedurende het Europees Semester.

Met een eigen VHP neemt Vlaanderen eigenaarschap op binnen het Europees Semester. Het VHP 2018 wordt opnieuw als bijlage bij het **NHP** opgenomen en ook de link met de **Europese instellingen** wordt gegarandeerd: de Vlaamse Regering bezorgt het VHP immers rechtstreeks aan de voorzitters van de COM, de Europese Raad, het Europees Parlement, het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) en het Comité van de Regio's (CoR).

Het VHP wordt ook op de semesterwebpagina³⁹ van de Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering bij de EU (AAVR EU) gepubliceerd. D.m.v. haar initiatieven i.h.k.v. het Europees Semester, levert Vlaanderen ook een belangrijk bijdrage aan de werking van het **Europa 2020-monitoring platform van het Comité van de Regio's**. Zo illustreerde het Departement Kanselarij en Bestuur de semester governance van Vlaanderen op een event⁴⁰ (11 oktober 2017) dat plaatsvond tijdens de Europese Week van Regio's en Steden. Op 11 mei 2017 vond er in Barcelona een gezamenlijk Vlaams-Catalaans seminarie omtrent het Europees Semester plaats.

---

³⁹ <http://www.vlaanderen.be/int/europese-unie/vlaanderen-en-het-europees-semester>

⁴⁰ <https://portal.cor.europa.eu/europe2020/news/Pages/Event-Administrative-Capacity.aspx>

6 Glossarium

3D	3 dimensionaal	FWO	Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen. Stichting van Openbaar nut die rechtspersoonlijkheid verkreeg bij KB van 20/01/2006. Het decreet van 30/04/3009 betreffende de organisatie en financiering van het wetenschapsbeleid (BS 6/07/2009) erkent het FWO als privaatrechterlijk vormgegeven Extern Verzelfstandigd Agentschap.
AAVR EU	Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering bij de EU	GWh	Gigawattuur (eenheid van energie)
Actiris	Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling	HERMREG	Belgisch econometrisch model voor het opstellen van regionale middellangetermijn-vooruitzichten
AMECO	Jaarlijkse macro-economische database van het Directoraat-Generaal voor Economie en Financiële Zaken van de Europese Commissie	Ha	Hectare
AIO	Agentschap Innoveren en Ondernemen	HPAO	Horizontaal Permanent Armoedeoverleg
BENO-pass	Een elektronisch dossier waarin automatisch wordt bijgehouden welke energiebesparende investeringen - waar je al een premie voor hebt ontvangen - zijn uitgevoerd in een woning of wooneenheid	HBO5	Hoger Beroepsonderwijs
BISEPS	Business Clusters Integrated Sustainable Energy PackageS	HE	Hernieuwbare Energie
BBP	Bruto Binnenlands Product	HO	Hoger Onderwijs
BE-REEL	BElgium RENovates for Energy-Efficient Living	HPC	High Performance Computing (zware rekentaken)
BRIC	Brazilië, Rusland, India en China,	IBN	Innovatieve Bedrijfsnetwerken
BSO	Beroepssecundair onderwijs	ICON	Interdisciplinair Coöperatief Onderzoek.
B2B	Business-to-Business	ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
Catalisti	Speerpuntcluster duurzame chemie	ILVO	Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek
CLB	Centrum voor leerlingenbegeleiding	Imec	Interuniversitair Micro-Electronica Centrum
CO2	Koolstofdioxide	iMinds	The Interdisciplinary Institute for Broadband Technology
CO2-eq	CO2 equivalent	INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen
COM	Europese Commissie	Interreg	Interreg Community Initiative
CoR	Comité van de Regio's	ITG	Instituut voor Tropische Geneeskunde
DBFM	Design, Build, Finance, Maintain	KKP	Koopkrachtpariteiten
EAK	Enquête naar de arbeidskrachten	KMO	Kleine en Middelgrote Onderneming
EBO	Energiebeleidsovereenkomsten	K-peil	Kengetal om de graad van thermische verliezen door de gebouwschil aan te geven
EESC	Europees Economisch en Sociaal Comité	Kton	Kiloton
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling	KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
EPC	Energieprestatiecertificaat	Le Forem	Le service public de l'emploi et de la formation professionnelle en Wallonie (Waalse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling)
E-peil	Energieprestatie-peil	LRM	Limburgse Reconversie maatschappij
Eq.	Equivalent	LSA	Landenspecifieke aanbeveling
ERA	European Research Area	M-decreet	Decreet betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften
ESFRI	European Strategy Forum on Research Infrastructures	MTOE	Miljoen Ton Olie-equivalenten
ESF	Europees Sociaal Fonds	Mton	Megaton
ESR	Europees stelsel van nationale en regionale rekeningen	NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
ETS	European Emissions Trading System	NBB	Nationale Bank van België
EU	Europese Unie	NEET	Not in Education, Employment or Training
EU-15	de 15 EU-lidstaten op 1 januari 1995	NHP	Nationaal Hervormingsprogramma
EU-28	de 28 EU-lidstaten sedert 2014	NL	Nederland
EUR-Lex	EU-recht	N11	Next Eleven: Bangladesh, Egypte, Filipijnen, Indonesië, Iran, Mexico, Nigeria, Pakistan, Turkije, Vietnam en Zuid-Korea
Eurostat	Directoraat-generaal van de Europese Unie, belast met het opmaken van statistieken	OASC	Open and Agile Smart Cities
EWI	Economie, Wetenschap en Innovatie	OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
FFM	Fact Finding Mission	OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
FIT	Flanders Investment and Trade		
Flux50	Vlaamse slimme energienetwerken		
FNRS	Fonds Nationale de la Recherche Scientifique		
FPB	Federaal Planbureau		

OKAN	Onthaalonderwijs van Anderstalige Nieuwkomers	TIER 1	Een high performance computing (HPC)-systeem dat op een gegeven moment als exceptioneel krachtig wordt beschouwd
OKOT	Onderwijskwalificerende Opleidings-trajecten	TOP	Territoriaal OntwikkelingsProgramma
O&O	Onderzoek en Ontwikkeling	TU	Technische Universiteit
O&O&I	Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie	UGent	Universiteit Gent
OWI	Offshore Wind Industry	UHasselt	Universiteit Hasselt
PIO	Programma Innovatieve Overheids-opdrachten	UNIA	Interfederale onafhankelijke openbare instelling die discriminatie bestrijdt en gelijke kansen bevordert
POD	Programmatorische Overheidsdienst		
POM	Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij	UV-C	Ultraviolet licht in het C spectrum
PMV	ParticipatieMaatschappij Vlaanderen	VAPA	Vlaams Actieplan Armoedebestrijding
PMV/Z	ParticipatieMaatschappij Vlaanderen voor zelfstandige ondernemers	VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
Ppt	Procentpunt	VESOC	Vlaams Economisch en Sociaal Overlegcomité
P&R	Park and ride	VGC	Vlaamse Gemeenschapscommissie
PWA	Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap	VHP	Vlaams Hervormingsprogramma
R0	De Grote Ring rond Brussel	VI	Vanguard Initiative
RVO	Roger Van Overstraeten	VIB	Vlaamse Instelling voor Biotechnologie
S3	Slimme SpecialisatieStrategie	VIL	Vlaams Instituut voor de Logistiek
SES	Sociaaleconomische Status	VK	Verenigd Koninkrijk
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen	VIS	Vlaamse innovatiesamenwerkingsverbanden
SHM	Sociale Huisvestingsmaatschappij	VITO	Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
SILC	Enquête naar de inkomens en levensomstandigheden	VL	Vlaanderen
SIM	Strategic Initiative Materials in Flanders	VLG	Vlaams Gewest
SONO	Steunpunt voor Onderwijsonderzoek	Vlakwa	Vlaams Kenniscentrum Water
S-peil	Indicator die alle energetische kwaliteiten van de gebouwschil gelijkwaardig evalueert t.o.v. de vormefficiëntie	VEA	Vlaams Energieagentschap
SPRINT	Een Sprint-project is gericht op grote bedrijven (geen kmo's) die innovatiepotentieel hebben, maar niet de mogelijkheden hebben om grootschalige projecten van onderzoek en ontwikkeling (O&O) uit te voeren	VLEVA	Vlaams-Europees Verbindingsagentschap
STATBEL	Het Belgisch statistiekbureau	VLIZ	Vlaamse Instelling voor de Zee
STEM	Science, Technology, Engineering, Mathematics	PAO	Verticaal Permanent Armoedeoverleg
TEN-T	Het transeuropese transportwerk	VRT	Vlaamse Radio en Televisie
		VSC	Vlaams Supercomputer Centrum
		VVP	Vereniging Vlaamse Provincies
		WIJ	WerkInleving voor Jongeren
		WTBC	Wetenschappelijk en Technisch Centrum voor het Bouwbedrijf

Bijlage 2: Hervormingsprogramma van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

1 Inleiding

Deze bijdrage van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan het Belgisch Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) 2018 wil een overzicht geven van de belangrijkste gewestelijke maatregelen en strategieën die een antwoord bieden op de specifieke aanbevelingen die de Raad van de Europese Unie aan België heeft gedaan in het kader van het Europees Semester, alsook op de doelstellingen van de Europa 2020-strategie. Ze werd ter advies voorgelegd aan de sociale partners van Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en ter goedkeuring aan de Brusselse Hoofdstedelijke Regering.

De beginselen die ten grondslag liggen aan de tenuitvoerlegging van de Strategie 2025, op haar beurt geïntegreerd in het GPDO (Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling), vormen de basis van de antwoorden die worden aangereikt om de uitdagingen aan te gaan op het vlak van de bevolkingsgroei, de vergrijzing van de bevolking, migratie, de overgang naar een duurzame en inclusieve economie en de armoedehaarden die, zoals overal in Europa, in de stedelijke gebieden worden aangetroffen.

De ontsluiting van de competenties heeft in de eerste plaats tot doel om de complementariteit tussen de gewestelijke en gemeenschapshefbomen te verbeteren, om op het Brusselse grondgebied een economisch, werkgelegenheids-, opleidings-, vormings- en onderwijsbeleid uit te werken dat is aangepast aan de realiteit en de diversiteit van zijn bewoners. Bovendien wordt deze dynamiek ondersteund door uitgebreide sociale overlegmechanismen, zowel op interprofessioneel als sectoraal vlak.

Vervolgens, de ontsluiting van de overheidsinstellingen en -administraties. Dat blijkt uit de oprichting van het nieuwe Brussels Agentschap voor de Ondersteuning van het Bedrijfsleven (BAOB) – hub.brussels – dat sinds 1 januari 2018 de expertise van drie instellingen bundelt om de bedrijfsondersteunende structuren te rationaliseren en de economische activiteit aan te wakkeren. De uitbreiding van het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, in het kader van het Opleidingsplan 2020, met opdrachten met betrekking tot de doorstroming van opleiding naar werk die het mogelijk maakt om de regulering van het opleidingsaanbod te versterken, is er een ander voorbeeld van.

Via deze transversale samenwerkingsbenadering wil de Brussels Hoofdstedelijk Regering het bemoedigende herstel van de economische activiteit en de gestage daling van de werkloosheid ondersteunen en consolideren. Terwijl het beleid dat sinds het begin van de legislatuur gewoon wordt voortgezet, heeft de Regering in dat verband eveneens beslist om in het kader van een begrotingsevenwicht buitengewone investeringen te doen op het vlak van veiligheid en mobiliteit om een harmonieuze territoriale ontwikkeling te verzekeren ten voordele van alle Brusselaars en gebruikers van de stad.

Om structurele hervormingen te kunnen uitwerken, zijn er immers aanzienlijke openbare investeringen nodig. Die investeringen, waarvan de economische en strategische meerwaarde is bewezen, worden in het rapport van de Europese Commissie van 2018 over België als onvoldoende bestempeld. De budgettaire bewegingsruimte wordt echter beperkt door een strak Europees kader, waardoor het moeilijk wordt een dynamiek van heropleving op gang te brengen die sterk genoeg is om een antwoord te bieden op de vele demografische, economische, sociale en ecologische uitdagingen. Daarom herinnert de Brusselse Hoofdstedelijke Regering eraan dat ze van plan is om haar vraag te hernieuwen om openbare investeringen niet langer dezelfde budgettaire benadering te geven als de lopende uitgaven.

2 Context en macro-economische vooruitzichten

2.1 Economische activiteit⁴¹

Net als in de rest van het land, werd in 2017 het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gekenmerkt door een versnelling van de evolutie van de economische activiteit. In 2017 zou het Brusselse bruto binnenlands product (bbp) in volume met 1,4% stijgen, een percentage dat bijna identiek zal zijn in 2018. Deze groei zou onder meer kunnen worden verklaard door de relatieve specialisatie van de gewestelijke economie in financiële diensten, meer in het bijzonder in de sector "krediet en verzekeringen", waarop de dynamiek van de groei op middellange termijn zou zijn gebaseerd, evenals in de sector "overige marktdiensten". De sterke dominantie van de tertiaire activiteiten in het gewestelijke productieproces valt voornamelijk te verklaren door het stedelijke karakter van de economie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Over de hele periode 2017-2022 wordt verwacht dat de groei van het Brusselse bbp zal oplopen tot 1,3% gemiddeld per jaar (1,5% voor België). De groei van de economische activiteit van het Brussels Gewest zal grotendeels te danken zijn aan de bijdrage van drie belangrijke bedrijfstakken, namelijk "krediet en verzekeringen" en "overige marktdiensten", en in mindere mate "openbare diensten en onderwijs".

Tussen 2017 en 2022 zouden de investeringen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld per jaar met 2,7% moeten stijgen, tegenover 2,9% op Belgisch niveau. Deze verwachte heropleving van de groei van de Brusselse investeringen zal zorgen voor een inhaalbeweging na een aanhoudende periode van verminderde bruto-investeringen in vaste activa tussen 2009 en 2012. Volgens de vooruitzichten zou het volume van de investeringen pas in 2016 hoger zijn dan het niveau dat in 2008 werd bereikt, voordat de financiële crisis uitbrak.

Uit de meest recente beschikbare gegevens blijkt dat er op 31 december 2016 in totaal 101.139 bedrijven actief waren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, wat 11% van de bedrijven in België vertegenwoordigt. In vergelijking met 2015 is dat een stijging van 3.966 bedrijven op het gewestelijk grondgebied, wat overeenkomt met een aangroei van 4,1%. De tertiaire sector is buitengewoon goed vertegenwoordigd in Brussel met 83% van het totale aantal bedrijven in 2016, terwijl dat op nationaal niveau slechts 75% bedraagt. Dit percentage komt overeen met 83.965 bedrijven. In het totaal van de Brusselse bedrijven kunnen er 32% worden ondergebracht in de sector van de diensten aan bedrijven, 18% in de groot- en kleinhandel, 7% in de horeca en 1% in financiële diensten en verzekeringen.

In 2016 bedroeg het aantal nieuwe opgerichte bedrijven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 12%, wat beduidend hoger is dan het nationale gemiddelde dat 10% bedraagt in 2016. Dit weerspiegelt een grotere ondernemingsdynamiek in het Gewest dan in de rest van het land.

In 2016 waren er in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 7.384 stopzettingen, wat een daling betekent ten opzichte van de drie vorige jaren.

Het verschil tussen het aantal starters en het aantal stopzettingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was in 2016 net als altijd positief. Dit betekent dat er in het Gewest jaar na jaar meer opstartende bedrijven worden geregistreerd dan dat er bedrijven verdwijnen. Netto betekent dit voor het hele jaar 2016 een aangroei met 4.583 nieuwe bedrijven.

---

⁴¹ Bron: BISA – Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, volgens de gegevens beschikbaar tot en met 2014 van de gewestelijke rekeningen zoals gepubliceerd door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) en volgens de resultaten van de laatste gewestelijke economische vooruitzichten van het Federaal Planbureau (FPB), in samenwerking met het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), het Institut Wallon de l'Evaluation, de la Prospective et de la Statistique (IWEPS) en de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR).

2.2 De werkgelegenheid in het Brussels Gewest

Volgens de gewestelijke rekeningen⁴² telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2015 bijna 695.000 loontrekkenden en zelfstandigen, wat 15% van de Belgische binnenlandse werkgelegenheid vertegenwoordigt.

Over de hele periode 2016-2022 zou de arbeidsmarkt moeten profiteren van de verbetering van de globale economische context. Het evolutieprofiel van de werkgelegenheid, zowel in Brussel als in de rest van het land, zou ook in grote mate worden beïnvloed door de evolutie van de reële loonkosten. Die laatste hangen op hun beurt af van de verschillende fiscale en parafiscale verlichtingsmaatregelen waartoe werd beslist in het kader van de federale taxshift. De taxshift reorganiseert meer bepaald de verlagingen van de algemene werkgeversbijdragen, evenals de loonsubsidies in de vorm van een vermindering van de bedrijfsvoorheffing. Deze maatregelen zullen geleidelijk en in meerdere fasen worden ingevoerd en er worden meer bepaald grote effecten verwacht in 2016-2017 (fase 1), 2018 (fase 2) en 2020 (fase 3).

Terwijl de groei van het bbp in 2016 nog veeleer bescheiden zou blijven, zou de werkgelegenheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een groei van 1,0% laten optekenen. Netto komt dit overeen met een creatie van bijna 7.000 extra banen. Dit groeitempo van de werkgelegenheid zou moeten aanhouden in 2017 en 2018, met een jaarlijkse nettocreatie van ca. 6.600 nieuwe banen. Tussen 2019 en 2022 wordt in de vooruitzichten uitgegaan van een afname van de groei van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid, tot gemiddeld 0,5% per jaar. Het jaar 2020 zou zich moeten onderscheiden (+0,7%) door de invoering van een bijkomende schijf van verlagingen van de werkgeversbijdragen die grotendeels bestemd zijn voor de bouwsector, die aldus de creatie van banen zou ondersteunen.

2.3 Arbeidsmarkt

De werkgelegenheidsgraad is de verhouding tussen de werkende beroepsbevolking en de bevolking op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar). Tussen 2008 en 2014 is de werkgelegenheidsgraad in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sterk gedaald van 59,2% naar 56,4%, terwijl die in de twee andere gewesten nagenoeg constant is gebleven. Ook al nam de werkende beroepsbevolking in deze periode twee keer zo snel toe in Brussel als in Vlaanderen en Wallonië, toch was dit niet voldoende om de sterke verhoging van het aantal Brusselaars in de beroepsactieve leeftijd op te vangen.

De toename van de werkgelegenheidsgraad zou sterker zijn tussen 2016 en 2018. Tijdens die periode zou de sterke groei van de bevolking op beroepsactieve leeftijd worden gecompenseerd door de nog snellere toename van de werkende beroepsbevolking. Deze laatste wordt ondersteund door zowel de gunstige evolutie van het pendelsaldo als het duidelijke herstel van de binnenlandse werkgelegenheid. Van 2019 tot 2022 zou de groei van de Brusselse bevolking op arbeidsleeftijd aanzienlijk moeten vertragen, maar ook het aantal werkende Brusselaars zou moeten afnemen. Bijgevolg zou de werkgelegenheidsgraad blijven stijgen, maar wel trager dan voorheen. In 2022 zou de Brusselse werkgelegenheidsgraad moeten opklimmen tot 59,3 (of een toename met 2,1 pp ten opzichte van 2016) en aldus bijna het niveau van 2008 opnieuw moeten bereiken.

---

⁴² Er bestaan meerdere bronnen van statistische gegevens over de binnenlandse werkgelegenheid. In dit hoofdstuk worden de door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) verschaft gegevens van de gewestelijke boekhouding gebruikt. Ze zijn voornamelijk gebaseerd op de (licht herwerkte) gegevens van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) voor wat de loontrekkenden betreft en op die van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) voor wat de zelfstandigen betreft. Het grote voordeel van de door het INR gepubliceerde werkgelegenheidscijfers is dat ze in overeenstemming zijn met de andere variabelen van de gewestelijke boekhouding, waaronder de toegevoegde waarde. Er dient echter te worden opgemerkt dat in deze bron de banen met betrekking tot de nationale organisaties NIET worden meegerekend, een element dat erg belangrijk is op het niveau van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Volgens de gegevens van Actiris - de Brusselse openbare tewerkstellingsdienst - telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2017 gemiddeld 93.392 niet-werkende werkzoekenden, zijnde een daling van bijna 4.500 in vergelijking met 2016.

In december 2017 bereikte de Brusselse werkloosheidsgraad, met een percentage van 16,4%, haar laagste niveau sinds december 2000, waar het percentage 16,1% bedroeg. Deze nieuwe daling van de werkloosheid is de 38e op rij. Ook de jeugdwerkloosheid daalde continu gedurende 55 maanden. De jeugdwerkloosheidsgraad bedroeg 24,3%, wat overeenstemt met 9.612 jonge werkzoekenden, zijnde 1.076 minder dan in december 2016 (-10,1%).

Deze duidelijke vermindering van de werkloosheid is deels te danken aan de opleving van de conjunctuur, waardoor de werkgelegenheid kon toenemen, aan de herziening van de opvolgingsprocedure van (jonge) werkzoekenden door Actiris en aan de hervorming van de voorwaarden van het recht op een werkloosheids- en inschakelingsuitkering.

2.4 Intergewestelijke mobiliteit

In vergelijking met de twee andere gewesten vertoont de Brusselse arbeidsmarkt een duidelijk negatief pendelsaldo. Dit betekent dat een aanzienlijk aantal van de werknemers pendelaars zijn die uit Vlaanderen en Wallonië in Brussel komen werken. Volgens de vooruitzichten zou het in 2017 om respectievelijk 209.000 en 120.000 personen gaan. Aan de andere kant tellen we voor hetzelfde jaar meer dan 61.000 Brusselaars die naar het noorden of het zuiden van het land pendelen. Globaal gezien wordt iets minder dan de helft van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid ingenomen door werknemers uit een ander gewest.

Sinds 2000 is het pendelsaldo van het Gewest gevoelig minder negatief geworden. De groei van de Brusselse werkende beroepsbevolking verliep ook veel sneller dan de groei van de gewestelijke binnenlandse werkgelegenheid (respectievelijk gemiddeld 1,5% en 0,6% per jaar tussen 2000 en 2015). Deze tendensen zouden de volgende jaren een vervolg krijgen maar op steeds minder uitgesproken wijze.

Tijdens de periode 2017-2022 zou het Brusselse pendelsaldo nog verder moeten afnemen. Meer algemeen vindt de verbetering van het pendelsaldo in het Brussels Gewest plaats in een context van een herstel van de arbeidsmarkt en een efficiëntere coördinatie tussen de gewestelijke tewerkstellingsdiensten.

In deze omstandigheden zou het deel van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid dat wordt ingenomen door bewoners van het Gewest blijven stijgen, van 53,4% in 2017 tot 54,4% in 2022. Het gewicht van de Brusselaars in de werkgelegenheid van de andere twee gewesten zou tijdens de komende jaren ook toenemen. De Brusselse werkende beroepsbevolking van haar kant zou sneller blijven groeien dan de binnenlandse werkgelegenheid (respectievelijk + 1,3% en + 0,7% per jaar tussen 2017 en 2022), ook al is het verschil kleiner dan in het verleden en vertoont het de neiging verder te krimpen.

2.5 Demografie

Op 1 januari 2017 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bijna 1,2 miljoen inwoners. In de loop van 2016 kreeg het Brussels Hoofdstedelijk Gewest er 3.714 inwoners bij, wat neerkomt op een groei van 0,3%. Het gaat bovendien om het laagste groeicijfer in Brussel sinds de jaren 2000, dat ver verwijderd is van de recordtoenames die werden opgetekend tussen 2007 en 2012, tijdens de jaren van de bevolkingsexplosie.

Zoals sinds een tiental jaar het geval is, valt deze jaarlijkse toename ook in 2016 te verklaren door een hoog natuurlijk saldo (+ 8.857) en een hoog internationaal migratiesaldo (+ 9.917), die het zeer negatieve interne migratiesaldo (- 14.743) samen meer dan compenseren.

In de toekomst zal de groei het sterkst zijn in het Brussels Gewest. De demografische vooruitzichten voorspellen een minder sterke groei voor de komende 10 jaar (2017-2026) dan tijdens de voorbije 10 jaar. De belangrijkste relatieve groei van de drie gewesten zou echter in de komende 10 jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden waargenomen.

Op middellange termijn gaan deze nieuwe vooruitzichten uit van 1.288.570 inwoners in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op 1 januari 2027, wat voor het Brussels Gewest neerkomt op een groei van + 8,1 % ten opzichte van het bevolkingsaantal op 1 januari 2017. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft gemiddeld een erg jonge bevolking in vergelijking met de twee andere gewesten, met een gemiddelde leeftijd van 37,4 jaar ten opzichte van 41,1 jaar in het Waals Gewest en 42,5 jaar in het Vlaams Gewest. Het Brusselse Gewest kende de voorbije decennia een continue verjonging van de bevolking. In 2016 werd echter voor het eerst een veroudering waargenomen, samen met belangrijke verschillen tussen de gemeenten. Vooral de gemeenten van de eerste kroon hebben een jonge bevolking. De bevolking in de gemeenten in het noorden en het westen van het Gewest is echter het meest verjongd. In deze wijziging van de structuur op basis van de leeftijd, die wijst op een algemene verjonging, spelen verschillende factoren een rol die onderling met elkaar verbonden zijn. Twee fenomenen springen hierbij in het oog: de peri-urbanisatie, waarbij op lange termijn de oudere bevolking niet meer vervangen wordt door de "verloren" generaties, en de internationale immigratie, gerangschikt volgens leeftijd en geslacht. Beide fenomenen dragen bij aan de verjonging: het eerste door de top van de leeftijds piramide te verkleinen, de tweede door de basis aan te vullen.

3 Antwoorden van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op de specifieke aanbevelingen voor België

3.1 Budgettaire en fiscale doelstellingen

CSR 1: zijn begrotingsbeleid voortzetten in overeenstemming met de vereisten van het preventieve deel van het stabiliteits- en groeipact, wat neerkomt op een aanzienlijke begrotingsinspanning voor 2018; wanneer beleidsmaatregelen worden genomen, moet aandacht worden besteed aan het bereiken van een begrotingskoers die zowel bijdraagt aan het versterken van het huidige herstel als aan het waarborgen van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën van België; overeenstemming bereiken over een afdwingbare verdeling van de begrotingsdoelstellingen over alle overheidsniveaus en voor onafhankelijk begrotingstoezicht zorgen; verstorende belastinguitgaven afschaffen; de samenstelling van de overheidsuitgaven verbeteren om ruimte te creëren voor investeringen in infrastructuur, met inbegrip van vervoersinfrastructuur.

3.1.1 Begrotingsdoelstelling en investeringen in infrastructuur, met inbegrip van de vervoersinfrastructuur

De meerjarenraming van de begroting van de ontvangsten en uitgaven voor begrotingsjaar 2018 beperkt zich, net als de vorige jaren, tot de omschrijving van een meerjarig traject met een begroting in evenwicht voor het geheel van de periode 2017-2022, in overeenstemming met het Regeerakkoord 2014-2019 en aansluitend bij de doelstelling van een structureel begrotingsevenwicht van het Belgisch stabiliteitsprogramma 2017-2020. De Brusselse Regering heeft wel verduidelijkt dat ze zich het recht voorbehoudt om net als de andere Belgische overheden de flexibiliteitsclausule in te roepen voor bepaalde categorieën van uitgaven. Zo zijn sommige eenmalige of uitzonderlijke investeringen en uitgaven met een aanzienlijke economische impact of uitgaven inzake veiligheid niet in het traject opgenomen, evenmin de belangrijkste investeringen van het Gewest die een impact hebben op de mobiliteit (tunnels, bruggen, viaducten, evenals de verbouwing en de uitbreiding van de metro).

Voor de begroting 2018 neemt de Brusselse Regering de volgende uitgaven dus niet op in het begrotingssaldo:

- de noodzakelijke en grote investeringen voor de renovatie van tunnels, bruggen en viaducten, zoals de Leopold II-tunnel waarvoor de werken in de loop van 2018 zullen worden aangevat, en de Hallepoorttunnel, voor een bedrag van 72.000.000 euro;
- de uitgaven voor de verbouwing en de uitbreiding van het metronet, zijnde de belangrijkste investeringen van het Gewest met de grootste impact op de mobiliteit, voor een bedrag van 150.000.000 euro;
- de uitgaven voor investeringen inzake veiligheid die het Gewest zal doen, onder meer voor de bouw van het gewestelijk crisiscentrum, voor een bedrag van 53.500.000 euro.

Ter herinnering, in 2016 heeft de Brusselse Hoofdstedelijke Regering een meerjareninvesteringsplan voor de tunnels van 750 miljoen euro goedgekeurd voor een duur van 10 jaar. Het Gewest heeft zich gebaseerd op hetzelfde model om een **meerjareninvesteringsplan voor de bruggen en viaducten** uit te werken, dat wordt gespijsd met een budget van 24 miljoen euro voor de inspecties en de tussen 2018 en 2021 ingeplande veiligheids-, onderhouds- en herstellingswerken.

Bovendien dient er op te worden gewezen dat er tijdens de Sociale Top van 26 september 2017 een nieuwe doelstelling van de Strategie 2025 inzake mobiliteit werd goedgekeurd. Alle regelgevende teksten betreffende het mobiliteitsbeleid dienen in de toekomst voor advies te worden voorgelegd aan

de Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de overlegmodaliteiten met betrekking tot de grote dossiers moeten voortaan worden georganiseerd met de sociale partners.

3.2 Arbeidsmarkt en opleiding

CSR 2: ervoor zorgen dat de meest achtergestelde groepen, met inbegrip van mensen met een migratieachtergrond, gelijke toegang hebben tot kwaliteitsonderwijs, beroepsopleidingen en de arbeidsmarkt

Ter herinnering, in juni 2015 heeft de Brusselse Hoofdstedelijke Regering de Strategie 2025 goedgekeurd. Om een gekruist beleid tot stand te brengen rond werkgelegenheid, economie, opleiding en onderwijs, zijn de doelstellingen van de Strategie 2025 omgezet in 2 werkpijlers die bestaan uit 18 doelstellingen: de eerste pijler "Economie-Werkgelegenheid" is gericht op de bevordering van ondernemingszin en innovatie en de tweede pijler "Werkgelegenheid-Opleiding-Onderwijs" wil de paradox van de Brusselse economie omkeren, namelijk het gegeven dat Brussel de eerste werkgelegenheidspool van het land is, maar tegelijk de hoogste werkloosheidsgraad heeft onder zijn inwoners.

In samenspraak met de sociale partners van de Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft de operationalisering van de grote beleidswerven van de Strategie 2025 het voorwerp uitgemaakt van zowel een permanente monitoring (stuurcomités, verwezenlijkings- en resultaatsindicatoren, ...) als een jaarlijkse rapportage binnen een sociale top waarin de sociale partners en de Regering zijn verenigd. Tijdens deze ontmoeting konden de verwezenlijkingen worden toegelicht en konden de jaarlijks uit te voeren prioriteiten worden bepaald. Tijdens de **laatste Sociale Top van 26 september 2017** werd onder meer specifiek de aandacht gevestigd op de uitdagingen in verband met mobiliteit (zie hierboven), evenals op de voortzetting van de werkzaamheden op het vlak van de werking van de arbeidsmarkt.

In een zo kosmopolitisch stadsgewest als Brussel waar 72,7%⁴³ van de inwoners van buitenlandse herkomst zijn, spreekt het de facto voor zich dat de Brusselse doelgroep waartoe alle gekozen maatregelen zich richten deze grote vertegenwoordiging weerspiegelt.

Naast de maatregelen in verband met de toegang tot de beroepsopleiding en de arbeidsmarkt voor de meest kwetsbare doelgroepen, met inbegrip van de werkzoekenden met een migratieachtergrond – de maatregelen van de Jongerengarantie (waaronder het inschakelingscontract, atelier gepersonaliseerd leren, ...) en de hervorming van de tewerkstellingssteun – werden specifieke initiatieven genomen om discriminatie te bestrijden. 2018 is het eerste jaar dat deze maatregelen volledig ten uitvoer worden gebracht.

3.2.1 Zorgen voor de inschakeling op de arbeidsmarkt van personen met een migratieachtergrond

Sinds 2013 bestaat er een analysehulpmiddel waarmee een beter inzicht kan worden verworven in de diversiteit op de arbeidsmarkt vanuit de invalshoek van de origine: de **Socio-economische Monitoring**, die het resultaat is van een samenwerking tussen het Interfederaal Gelijkekansencentrum, de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ), het Rijksregister en universiteitsdeskundigen. Deze publicatie wil de kennis over de arbeidsmarkt verbeteren volgens de positie die de personen van Belgisch of buitenlandse origine er in innemen.

---

⁴³ Gegevens van de Socio-economische Monitoring 2017

De resultaten van deze Monitoring stippen opmerkelijke verschillen aan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest m.b.t. de toegang tot werk, de arbeidsmarktpositie en de werkloosheid al naargelang van de herkomst van de personen. Uit de Socio-economische Monitoring is namelijk gebleken dat de werkloosheidsgraad bij personen van Belgische origine 10% bedraagt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, terwijl dit percentage bij mensen van Maghrebijnse herkomst drie keer hoger ligt. De inschakeling van nieuwkomers op de arbeidsmarkt voor de immigranten die minder dan 5 jaar geleden toekwamen, verschilt sterk afhankelijk van hun migratietraject. In 2014 bedroeg de werkgelegenheidsgraad van de Europese buitenlanders 63,5%, terwijl deze bij de niet-Europese buitenlanders 38,0%⁴⁴ bedroeg.

Als Belgische en internationale hoofdstad, maar ook door het belang van zijn tewerkstellingsgebied is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bijzonder aantrekkelijk voor migratie uit zowel de Europese Unie als er buiten. Het aantal personen van buitenlandse herkomst onder de niet-werkende werkzoekenden bedraagt naar schatting meer dan 80%⁴⁵.

Zoals werd vermeld in de bijdrage van 2017, dragen verschillende factoren bij tot de negatieve impact op de socio-professionele inschakeling van migranten en mensen van buitenlandse herkomst:

- De beroepsbevolking is de afgelopen dertig jaar zodanig gegroeid dat meer mensen toetreden tot de arbeidsmarkt dan er de arbeidsmarkt verlaten.
- Bovendien is de arbeidsmarkt erg competitief en trekt een groot deel pendelaars uit de rand van de stad aan.
- De Brusselse economie is in grote mate op de tertiaire sector gericht en wordt gekenmerkt door een groot aandeel aan hooggekwalificeerde jobs (meer dan 50%), wat een obstakel vormt voor de ondergekwalificeerde personen of mensen van wie het diploma in België niet wordt erkend.
- Discriminatie bij de aanwerving zetten bovendien een bijkomende rem op de beroepsinschakeling van migranten en mensen van buitenlandse herkomst.
- Een andere factor die dit zou kunnen verklaren, houdt verband met de talenkennis. Het is namelijk gebleken dat de werkzoekenden die in het buitenland hebben gestudeerd, een erg zwakke kennis hebben van een of zelfs twee van de landstalen. Ongeacht het studieniveau of de inactiviteitsduur stellen wij echter een positief verband vast tussen een matige kennis van de tweede landstaal en de inschakeling op de arbeidsmarkt.

De onderstaande cijfers tonen het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) dat is ingeschreven in 2017 (jaargemiddelde), op basis van de nationaliteit, de leeftijd en het studieniveau. Ze geven ons meer informatie over de migratiedynamiek van de werkzoekenden, maar niet over hun etnische diversiteit.

---

⁴⁴ Gegevens van het Steunpunt Werk en Sociale Economie (WSE)

⁴⁵ Gegevens 2014 van het Steunpunt Werk en Sociale Economie (WSE)

Tabel 1: Niet-werkende werkzoekende (NWWZ) ingeschreven bij Actiris, op basis van de leeftijd en de nationaliteit – Jaargemiddelde 2017

Nationaliteit	Belgisch	EU (buiten België)	Buiten de EU en vluchtelingen	Totaal	% buiten de EU	% niet-Belgisch
- 25 jaar	7.019	1.224	1.428	9.671	14,8	27,4
25 - 29 jaar	8.421	1.860	2.349	12.630	18,6	33,3
30 - 49 jaar	28.432	7.664	12.000	48.096	24,9	40,9
50 - 54 jaar	6.256	1.488	1.524	9.267	16,4	32,5
55 jaar en +	10.025	2.225	1.478	13.729	10,8	27,0
Totaal	60.153	14.461	18.779	93.393	20,1	35,6

Bron: Actiris, berekeningen Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid

De gegevens betreffende de nationaliteit onderschatten het reële aantal personen van buitenlandse herkomst onder de Brusselse NWWZ: heel veel van deze mensen hebben namelijk de Belgische nationaliteit verworven of zijn in België geboren. Zowel buitenlandse rechtspersonen als genaturaliseerde personen kunnen worden geconfronteerd met discriminatie op grond van de etnische afkomst.

Wettelijk kader

Sinds enkele jaren beschikt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest over een wetgevend arsenaal om diversiteit te bevorderen op het vlak van tewerkstelling. In 2017 werd een ordonnantie inzake het doelgerichter en doortastender bestrijden van discriminatie op het vlak van tewerkstelling goedgekeurd en uitgevaardigd door het Parlement. Deze ordonnantie is op 1 januari 2018 in werking getreden.

Dit nieuw verordenend kader maakt het mogelijk om twee verschillende, maar complementaire richtsnoeren te combineren in de strijd tegen alle vormen van discriminatie. Het Gewest beschikt vandaag over een bindend en repressieve juridisch instrument, onder meer via de aan de Gewestelijke Werkgelegenheidsinspectie toegekende bevoegdheden. Concreet stelt de ordonnantie de gewestelijke werkgelegenheidsinspecteurs in staat om discriminatietests op het vlak van tewerkstelling uit te voeren om na te gaan of de Brusselse openbare en privéwerkgevers de anti-discriminatie wetgeving naleven. Die tests zullen enkel worden gebruikt als er sterke vermoedens van discriminatie bestaan ten opzichte van Brusselse werkgevers, en dit naar aanleiding van verschillende elementen, zoals meldingen bij UNIA, het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen of het anti-discriminatie loket van Actiris.

Dit maakt deel uit van een breder spectrum en wordt gecombineerd met een preventieve aanpak die is gebaseerd op informatie, sensibilisering, communicatie en ondersteuning aan innovatieve projecten inzake gelijke kansen bij de toegang tot de arbeidsmarkt en het behoud van werknemers op de arbeidsmarkt.

Het Brussels Gewest heeft dus op dat vlak een vernieuwende aanpak gelanceerd om de meest kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt te integreren en te beschermen. Deze aanpak kadert binnen een overleg met de op gewestelijk niveau aangestelde gelijkheidsbevorderende organisaties en een raadpleging van de middenveldactoren.

Daarnaast wordt de ordonnantie ertoe strekkende een diversiteitsbeleid te bewerkstelligen in het Brussels ambtenarenapparaat momenteel herzien om enerzijds, het toepassingsgebied ervan uit te breiden tot de OCMW 's en, anderzijds, om de diversiteit te bevorderen door gebruik te maken van hulpmiddelen die worden toegepast in de privésector.

Versterking van het Anti-discriminatie loket van Actiris

Het Anti-discriminatie loket is belast met het informeren, onthalen, ondersteunen en begeleiden van personen die worden gediscrimineerd of die zich gediscrimineerd voelen bij de aanwerving. Voor de dossiers die zouden kunnen worden gevolgd door rechtsvorderingen, verwijst Actiris de betrokken werkzoekenden door naar UNIA (het Interfederaal Gelijkekansencentrum) of het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, met wie het een samenwerkingsovereenkomst heeft gesloten.

Diversiteitsplannen

Actiris verstrekt gratis begeleiding aan Brusselse overheids- en privéondernemingen die een diversiteitsplan willen opstellen. Het diversiteitsplan wordt zelf door de onderneming uitgewerkt, in samenwerking met een diversiteitsconsulent(e). Het geeft enerzijds een stand van zaken van de reeds aanwezige diversiteit in de organisatie en bevat anderzijds actieplannen om de diversiteit in de organisatie te verbeteren. Het plan dat is voorzien voor een periode van 2 jaar, wordt vervolgens ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad voor non-discriminatie en diversiteit (RNDD), waarin de vertegenwoordigers van de sociale partners van Actiris, de Brusselse minister van Tewerkstelling en het bestuur Werkgelegenheid zijn verenigd. Voor 2017 werden er door het Gewest voor 750.000 euro aan subsidies toegekend aan de RNDD.

Aan bedrijven die een diversiteitsplan sluiten met Actiris wordt een subsidie van maximaal 10.000 euro toegekend om de uitvoering van dit plan mee te helpen financieren. Er kan ook een diversiteitslabel worden toegekend aan de ondernemingen, organisaties en instellingen die een diversiteitsbeleid voeren. Dit label wordt uitgereikt aan ondernemingen die een diversiteitsplan hebben uitgewerkt en uitgevoerd dat een gunstige eindbeoordeling van Actiris heeft ontvangen. 108 ondernemingen hebben al een diversiteitsplan opgesteld, waaronder 26 in 2017.

Voor 2018 bestaat de doelstelling erin de diversiteitsinstrumenten te hervormen, opdat ze beter zouden aansluiten bij de noden en de realiteit van de ondernemingen.

In het kader van de hervorming van de economische expansie heeft de Regering overigens de steun verhoogd voor ondernemingen met meer dan 100 werknemers die een diversiteitsplan sluiten. Deze maatregelen zouden tegen het einde van het eerste trimester 2018 goedgekeurd moeten zijn door het Parlement.

Deze verschillende hervormingen hebben als doel ervoor te zorgen dat meer Brusselse ondernemingen een diversiteitsplan gaan afsluiten en dat hun impact inzake een gelijke toegang tot werk vergroot.

De integratie van migranten

Actiris werkt nauw samen met de betrokken eerstelijnspartners die met migranten werken, zoals het BAPA (Bureau d'Accueil pour les Primo-Arrivants), de instellingen voor inburgering, zoals het BON (Agentschap Integratie en inburgering) en het CIRÉ (Coordination et Initiatives pour Réfugiés et Etrangers), het Huis van het Nederlands in Brussel, enz. Actiris heeft eveneens een partnership opgezet met die organisaties die op het terrein werken (CIRÉ en BON) om de migranten en nieuwkomers te motiveren om hun in het buitenland behaalde diploma's te laten erkennen bij een van de twee Gemeenschappen (Franse en Vlaamse).

Om hun kennis te verbeteren en hun toegang tot de diensten van Actiris te vergemakkelijken, organiseert Actiris om de twee maanden bovendien informatie- en oriëntatiesessies in haar kantoren, in het Nederlands of Frans en onder begeleiding van tolken naar het Arabisch, Dari/Perzisch en Afghaans. Die sessies bieden ook de mogelijkheid voor een meer algemene voorstelling, en eventueel

de individuele inschrijving met behulp van een begeleidende consultant of nog tot een doorverwijzing naar bepaalde diensten van Actiris en/of haar partners.

Net als alle NWWZ hebben ook de asielaanvragers toegang tot alle hulp die door de openbare tewerkstellings- en opleidingsdiensten wordt aangeboden.

Acties in de Brusselse overheidssector

In het kader van de beleidswerven van de Strategie 2025, heeft de Gewestelijke Overheidsdienst Brussel (Brussel Plaatselijke Besturen) eind 2017 een praktische handleiding voor de toepassing van diversiteitsplannen bij de Brusselse plaatselijke besturen opgesteld en verspreid onder alle belanghebbenden. In 2018 zal er een "dag van de diversiteit" worden georganiseerd voor alle Brusselse overheidsdiensten, zowel de gewestelijke als de plaatselijke, om de uitwisseling van goede praktijken aan te moedigen, de inhoud van de herwerkte ordonnantie voor te stellen en via deze uitwisselingen de tewerkstelling van alle Brusselaars in het openbaar ambt te bevorderen.

3.2.2 Een gezamenlijk sectoraal beleid uitwerken

Om de doelstellingen van de Strategie 2025 goed te kunnen uitvoeren, is er - zoals in 2016 en 2017 al werd toegelicht - een ontsluiting van de competenties nodig, vooral inzake economie, tewerkstelling, opleiding/onderwijs ten dienste van de Brusselaars, evenals uitgebreide sociale overlegmechanismen, zowel op interprofessioneel als sectoraal vlak.

De concrete betrokkenheid van de sociale partners in Brussel loopt immers niet gelijk volgens de verschillende sectoren, onder meer omdat er sprake is van een ongelijkheid tussen de territoriale bevoegdheid van de vertegenwoordigde federaties en het administratieve territorium van het Gewest. Daarnaast was de invoering van een functie van "**sectorale bemiddelaar**" bij de Economische en Sociale Raad bedoeld om de verschillende sectorale instanties op het Brusselse grondgebied te mobiliseren rond de uitwerking van **raamovereenkomsten tussen de professionele sectoren en de Gewestregering**, en dit in samenwerking met de Colleges van de Vlaamse en Franse Gemeenschapscommissie en de Regering van de Fédération Wallonie-Bruxelles. Sinds 2016 heeft de bemiddelaar onderhandelingen kunnen aanvatten met enkele grote sectoren in Brussel: de bouw, de horeca, het wegvervoer en de logistiek, de automobielsector en de aanverwante sectoren, de elektrotechniek. Dankzij deze sociale overlegdynamiek kon voor het eerst op 28 februari 2018 in Brussel een **raamovereenkomst tussen de Brusselse Regering, het College van de Franse Gemeenschapscommissie en de transport- en logistieke sector** worden ondertekend. Dit akkoord werd gesloten voor 4 jaar en streeft vooral naar een anticipatie op de behoeften inzake goederenvervoer en logistiek in Brussel, de creatie van nieuwe kwaliteitsjobs in Brussel, betere kwalificaties voor de Brusselaars en naar de ontwikkeling van de activiteit van de bedrijven uit de sector.

In 2018 zal de metaalsector de 6^e sector zijn om een dialoog aan te vatten met het oog op het sluiten van een akkoord.

3.2.3 De opleidings- en tewerkstellingspolen en de hoogtechnologische opleidingsuitrusting

De omzetting van de bestaande beroepsreferentiecentra (BRC) in opleidings-/tewerkstellingspolen (OTP) die wordt gevoerd in het kader van een sectoraal overleg, is bedoeld om de organisatie, de ontwikkeling en de promotie van tewerkstelling in de beoogde sector te bevorderen en zo de economische en sociale ontwikkeling van het Brussels grondgebied te ondersteunen. De meerwaarde van de toekomstige polen ligt in het bundelen en het delen van de middelen: infrastructuur, uitrusting, personeel, budgetten, enz. De eerste OTP zullen in september 2018 de deuren openen voor de ICT en

de logistiek, en in oktober 2018 voor de technologische industrie. Dit heeft mogelijk ook betrekking op beroepsreferentiecentra van de bouw- en de horecasector.

In overleg met de Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zet de Regering daarnaast haar samenwerking met de Fédération Wallonie-Bruxelles en de Vlaamse Gemeenschapscommissie verder om de technologische en industriële uitrusting in de technische en beroepsscholen te versterken (of aan te passen). Daarvoor steunt het Gewest op de door de gemeenschappen gelanceerde projectoproepen, in een logica van additionaliteit van de beschikbare middelen en samenwerking tussen entiteiten. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest helpt mee bij de aankoop van hoogtechnologisch materiaal. Dat wordt ter beschikking gesteld van een zo groot mogelijk aantal gebruikers in de centra voor spits technologie van de onderwijsinstellingen die op het grondgebied van het Gewest gevestigd zijn.

3.2.4 Doelgroepmaatregelen

In het kader van de zesde staatshervorming werd het doelgroepenbeleid, een van de voornaamste doelstellingen van de Strategie 2025, geregionaliseerd en vervolgens hervormd om een administratieve vereenvoudiging te garanderen en het beter te laten afstemmen op de Brusselse arbeidsmarkt. Ze streeft de volgende doelstellingen na:

- vermindering en vereenvoudiging van het aantal maatregelen (28 maatregelen werden overgenomen), teneinde de maatregelen die behouden blijven te versterken en beter uit te bouwen;
- de beschikbare middelen aanwenden voor die Brusselaars die nood hebben aan ondersteuning om toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt en zich er te handhaven;
- het budget in evenwicht houden;
- zorgen voor een vlotte overgang tussen de kwalificerende en de tewerkstellingsmaatregelen;
- de overzichtelijkheid van de maatregelen versterken en ze toegankelijker maken.

In haar oorspronkelijke vorm had de vermindering van de werkgeversbijdragen bij tewerkstelling van "**oudere werknemers**" betrekking op alle werknemers van minstens 54 jaar die in een bedrijf in het Brussels Gewest werken. Die beslissing vormde het startpunt om de bestemming van de middelen die nodig zijn om het toekomstige beleid voor Brussel uit te voeren, bij te sturen. Naar aanleiding van dit eerste initiatief diende een tweede wijzigingsfase doorlopen te worden om de volledige hervorming van het systeem voor oudere werknemers af te ronden. De sociale partners vroegen in het kader van de Strategie 2025 om de uitvoering daarvan te faseren. Na overleg stelde de Minister van Werk voor om de hervorming van het systeem voor oudere werknemers in twee fases te laten verlopen:

- per 1 juli 2017, het trimestrieel loonrefertep plafond wijzigen van 12.000 € naar 10.500 €;
- per 1 juli 2018, het voordeel beperken tot de werknemers van 57 tot 64 jaar en het forfaitair bedrag uniformeren op 1.000 € / kwartaal.

De maatregel heeft betrekking op ongeveer 16.000 werknemers (voltijdse equivalenten) per jaar.

Zoals in de bijdrage 2017 werd toegelicht, bestaat de nieuwe maatregel, **Activa.brussels**, die op 1 oktober 2017 in werking is getreden, uit een activeringsuitkering die gedurende 30 maanden wordt toegekend aan niet-werkende werkzoekenden die al 12 maanden bij Actiris zijn ingeschreven en hun woonplaats in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben. Sommige werkzoekenden worden gelijkgesteld met een werkzoekende die reeds 12 maanden werkloos is en kunnen van de maatregel

genieten vanaf hun eerste dag van inschrijving bij Actiris. Dat is onder meer het geval voor **jongeren van minder dan 30 jaar die geen getuigschrift van het hoger secundair onderwijs hebben behaald** en voor **werkzoekenden van 57 jaar of ouder**. Sommige werkzoekenden waarvoor specifieke maatregelen gelden, worden vrijgesteld van de inactiviteitsperiode van 12 maanden, zoals diegenen die net een kwalificerende opleiding gevolgd hebben. Vanuit de wil van het Gewest om een duurzame en kwalitatieve tewerkstelling te ondersteunen, moeten de werkgevers de werkzoekenden minstens een halftijds arbeidscontract van minimaal 6 maanden aanbieden om van de maatregel te kunnen genieten. De activeringsuitkering bedraagt 350 euro per maand gedurende 6 maanden. Dit bedrag wordt de volgende 12 maanden verhoogd tot 800 euro en daarna de 12 laatste maanden opnieuw verlaagd tot 350 euro (proportioneel forfait naargelang van het arbeidsregime). De (generieke) Activamaatregel vertegenwoordigt een jaarlijks budget van 63,7 miljoen euro. Sinds de lancering van deze maatregel in oktober heeft Actiris maandelijks gemiddeld 3.000 kaarten uitgereikt. 263 kaarten worden elke maand effectief geactiveerd.

De nieuwe maatregel **Activa** die voor de werkzoekenden is uitgebreid met een **verminderde arbeidsgeschiktheid**, werd sinds 1 oktober 2017 ook versterkt. De werkuitkering wordt toegekend gedurende 36 maanden: 750 euro per maand gedurende het eerste jaar, dat wordt verlaagd tot 600 euro per maand de twee volgende jaren. Jaarlijks wordt een budget van 0,58 miljoen euro uitgetrokken voor deze maatregel.

Tegelijk met de invoering van Activa.brussels is er een nieuwe **opleidingspremie** in werking getreden op 1 oktober 2017. Deze premie moet de werkgever ertoe aanzetten om zijn ondergekwalficeerde, pas aangeworven werknemers op te leiden gedurende de periode van toekenning van de activeringstoelage (Activa.brussels en verminderde arbeidsgeschiktheid). De premie, met een maximale waarde van 5.000 euro, zal worden toegekend bij een aanwerving met contract van onbepaalde duur. Ze moet het voor de werknemers mogelijk maken om hun competenties verder te ontwikkelen in rechtstreeks verband met de beroepservaring die ze opdoen. De maatregel is gericht op laaggeschoolde werkzoekenden jonger dan 30 jaar. Het jaarlijkse budget voor deze maatregel bedraagt 3,6 miljoen euro.

Op 1 januari 2018 is er **premie voor de zelfstandigen** in werking getreden. Het gaat om een degressieve financiële stimulans van 4.000 euro die door Actiris gedurende een periode van maximaal 6 maanden aan niet-werkende werkzoekenden wordt toegekend die zich als zelfstandigen in hoofdberoep vestigen om hun eigen onderneming te ontwikkelen. De premie bedraagt 1.250 euro de eerste maand, 1.000 euro de tweede maand, 750 euro de derde maand, 500 euro de vierde maand en 250 euro de vijfde en de zesde maand. Als voorwaarde voor de premie wordt gesteld dat de zelfstandige opgevolgd wordt door een structuur die bevoegd is inzake begeleiding van ondernemingen en zelfstandigen.

Ten vroegste op 1 juli 2018 zal er een **alternerende premie** worden ingevoerd ten gunste van erkende Brusselse ondernemingen die zich inzetten op het vlak van de opleiding van een jongere van 15 tot 25 jaar in het kader van een alternerend systeem. Deze premie zal worden toegekend indien de opleiding van de jongere minstens 6 maanden duurt in de onderneming en er een mentor (die maximaal 4 leerlingen tegelijk mag omkaderen) wordt aangesteld om zijn kennis en vaardigheden over te dragen. Deze premie zal 1.000 euro per mentor bedragen. Om het aantal plaatsen in het altererend onderwijssysteem te verhogen en de bedrijven te ondersteunen die de Brusselse jongeren opleiden, zal de premie worden verhoogd met 1.000 euro indien de leerling een Brusselaar is.

Sociale ondernemingen: Op 15 februari 2018 keurde de Brusselse Hoofdstedelijke Regering in derde lezing een ontwerp van ordonnantie goed met betrekking tot de erkenning en de ondersteuning van het sociale ondernemerschap. Deze wetgevende tekst verschaft een kader aan de ondernemingen uit de sociale economie dat in overeenstemming is met de Europese richtsnoeren van het Europese EMES-netwerk (de opkomst van sociale ondernemingen in Europa).

Een specifiek deel voorziet in een machtiging voor de sociale ondernemingen die zich bezighouden met beroepsinschakeling, de zogenaamde "sociale inschakelingsbedrijven". De machtiging zal betrekking hebben op de ontwikkeling van "inschakelingsprogramma's" die zich specifiek toespitsen op de hulp en de ondersteuning van werknemers uit de doelgroep. Zoals vermeld in de ordonnantie van 23 juni 2017 betreffende de tewerkstellingssteun in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, beoogt deze maatregel *“de vergemakkelijking van de inschakeling van bepaalde categorieën van niet-werkende werkzoekenden die, rekening houdend met hun psychosociale toestand of hun kort- of laaggeschooldheid, ver verwijderd staan van de arbeidsmarkt”*.

Deze koppeling maakt het voor het Gewest mogelijk om over specifieke operationele middelen te beschikken voor het tewerkstellen van werkzoekenden die het verst van de arbeidsmarkt zijn verwijderd.

In 2018 zal de laatste hand worden gelegd aan de toepassingsbesluiten van de toekomstige ordonnantie met het oog op een operationalisering van de erkenningen onder het nieuwe wetgevend kader in 2020.

3.2.5 Maatregelen in het kader van de Jongerengarantie

Inschakelingscontract

Deze maatregel die van kracht is sinds juli 2016, is bedoeld om, met de financiële steun van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, een arbeidsovereenkomst van 12 maanden aan te bieden aan iedere jongere onder de 25 jaar, werkzoekende werkloze sedert minstens 18 maanden na het beëindigen van zijn studies en die ondanks zijn inspanningen er niet in is geslaagd om toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt.

289 jongeren kregen een arbeidsovereenkomst met een begindatum in 2017 aangeboden: 44,6% van de doelstelling is bereikt. Sinds de invoering van de maatregel op 1 juli 2016 hebben 339 personen een arbeidsovereenkomst gesloten.

Op 28 februari 2018 waren sinds de maatregel in het leven werd geroepen 405 Brusselse jongeren aan het werk gegaan via een inschakelingscontract.

De doelstelling die voor 2018 wordt vooropgesteld, is 450 contracten.

Stage eerste werkervaring (“First stage”)

Het gaat om een nieuwe stageformule die sinds januari 2017 aan jonge werkzoekende werklozen van minder dan 30 jaar, die minstens 3 maand na het einde van hun studies (hoogstens met een diploma van hoger secundair onderwijs) zijn ingeschreven, de kans wil bieden om een eerste beroepservaring op te doen. Na de stage kan de jongere dan onmiddellijk en op een duurzame wijze op de arbeidsmarkt worden ingeschakeld, zonder de beperkingen die hem voorheen afremden.

De doelstelling voor 2017 was een aanbod van 1.300 stageplaatsen. In totaal werden er 1.227 aangeboden. Voor 2018 wordt een aantal van 1.400 stageplaatsen beoogd.

De ateliers voor gepersonaliseerd leren

Zoals aangegeven in 2017, willen deze ateliers die in het kader van de Jongerengarantie worden georganiseerd jonge OCMW-steuntrekkenden helpen om een beroepsopleiding te volgen of eventueel zelfs hun studies te hervatten met het oog op het bekomen van een getuigschrift van het beroepsonderwijs of zelfs van het algemeen vormend onderwijs. Het experiment met de ateliers voor

gepersonaliseerd leren loopt reeds 2 jaar onder de hoede van de inschakelingscellen (of de jeugddiensten) van de Brusselse OCMW 's, in samenwerking met de afdeling Volwassenenonderwijs van de Franse Gemeenschap. De ateliers die eind 2016 in 5 OCMW 's (Anderlecht, Brussel, Molenbeek, Sint-Gilles, Schaarbeek) werden opgestart, hebben in de loop van 2017 een honderdtal jongeren verwelkomd. Er werden 7 leerkrachten aangeworven om dit proefproject tot een goed einde te brengen (5 leerkrachten die vast verbonden zijn aan een workshop en 2 "vliegende" medewerkers). De vakken die aan de leerlingen worden gegeven, zijn: Frans, wiskunde, Nederlands/Engels en informatica. Het experiment zal tussen 2018 en 2020 worden voortgezet en worden uitgebreid naar andere OCMW 's.

De evaluatie van de mechanismen om de maatregelen te coördineren

Eind 2017 bestelde het kabinet van de Minister-President een externe evaluatie. Die is bedoeld om de doeltreffendheid en de meerwaarde van de sturing en coördinatie te onderzoeken. Zij moet het tevens mogelijk maken de sterktes en zwaktes van de maatregelen te analyseren om daaruit lessen te trekken en na te gaan wat vatbaar is voor verbetering. Het rapport wordt tegen eind juni 2018 verwacht.

3.2.6 Het opleidingsaanbod voor de meest kwetsbare doelgroepen: Het Opleidingsplan 2020

Zoals uitgelegd in de bijdrage van 2017, heeft de Brusselse Hoofdstedelijke Regering in 2016 het "Opleidingsplan 2020 - De Brusselaars kwalificeren voor de tewerkstelling", met daarin de belangrijkste beleidswerven van de doelstellingen 4 en 5 van de tweede pijler van de Strategie 2025, goedgekeurd om de kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkeling van de opleidingsactiviteiten die door de opleidingsoperatoren georganiseerd worden te structureren rond 44 prioritaire maatregelen.

De prioritaire doelgroepen van het plan zijn de laaggeschoolde werkzoekenden, evenals de jongeren die in de overgang zitten tussen het einde van hun opleiding en hun toetreding tot de arbeidsmarkt. Door de kenmerken van de Brusselse actieve bevolking (zie hierboven) maken de werkzoekenden van buitenlandse herkomst integraal deel uit van de prioritaire doelgroepen. Het Opleidingsplan 2020 streeft de volgende doelstellingen na:

- door hun bekwaamheden en certificeringsniveaus te verbeteren;
- en door concreet gestalte te geven aan het recht op levenslange kwalificatie.

De Regering en de partners willen ervoor zorgen dat het werkgelegenheidsbeleid en het opleidingsbeleid beter op elkaar worden afgestemd via een beter gewaarborgd traject "economiewerkgelegenheid-vorming", waarbij kwalificering en rekrutering moeten leiden tot duurzame en kwaliteitsvolle jobs.

Wat de resultaten betreft, streeft het Opleidingsplan ernaar om tegen 2020:

- jaarlijks 20.000 werkzoekenden te plaatsen in een opleiding of stage, wat neerkomt op 2.300 werkzoekenden die een opleiding volgen meer dan in 2014 (bijna 17.000);
- een toename van 800 leerlingen in het alternerend onderwijs;
- jaarlijks 2.000 getuigschriften uit te reiken ter validering van de competenties.

De voornaamste verwezenlijkingen van het Opleidingsplan ten aanzien van deze kwantitatieve doelstellingen hebben in 2016-2017 betrekking op:

De opleiding van de werkzoekenden

In 2016 steeg het aantal werkzoekenden dat een opleiding volgt met 2.400 in vergelijking met 2014, daarbij inbegrepen een stijging van het aantal bedrijfsstages met bijna 1.400. Deze toename brengt het aantal werkzoekenden in opleiding bij Bruxelles Formation en VDAB Brussel, alsook bij de partners van de twee openbare diensten, op 19.000 per jaar.

Alternerend leren

Wat het alternerend leren betreft, zijn er 10 nieuwe KMO-opleidingen geprogrammeerd en opgestart bij EFP op grond van de prioriteiten die de instantie Bassin Enseignement Formation Emploi aangeduid heeft. Sinds september 2017 neemt het aantal leerjongeren opnieuw toe. Er is sprake van een stijging met 21%, de eerste positieve kentering in bijna 20 jaar.

Eenzelfde dynamiek dient op gang te worden gebracht voor de alternerende opleidingen voor toekomstige bedrijfsleiders: naast de premie bestemd voor de werkgevers, zijn de vrijstellingen (met behoud van rechten) waar werkzoekenden gebruik van kunnen maken om een dergelijke opleiding aan te vatten, vereenvoudigd en gemakkelijker aan te vragen dankzij een nieuw besluit van de wetgeving die van de Federale Staat overgeërfd is.

Validering van competenties

Zoals werd vermeld in 2017, heeft de Brusselse Hoofdstedelijke Regering op 14 juli 2016 een programma voor de validering van competenties goedgekeurd. Er wordt tegen 2020 een doelstelling van 2.000 uitgereikte bekwaamheidsbewijzen per jaar beoogd. In 2017 werd onder meer het volgende verwezenlijkt:

- In 2016 is het aantal bekwaamheidsbewijzen ten aanzien van 2014 verdubbeld: het is gestegen van 712 naar 1.442:
  - 279 bekwaamheidsbewijzen werden afgeleverd na een enkele proef
  - en 1.163 getuigschriften via RAF ('Reconnaissance des Acquis de Formation', erkenning van tijdens opleidingen verworven competenties, waarbij per geslaagde opleidingsmodule bekwaamheidsbewijzen worden afgeleverd);
- het valideringsaanbod werd uitgebreid met 4 nieuwe beroepen (barman, opdiener, eerste rangkelner en bedrijfsmentor) en 5 competentie-eenheden in bestaande beroepen (hulpboekhouder, metselaar, bestuurder van een vorkheftruck, zelfstandig kapper);
- houders van bekwaamheidsbewijzen krijgen de mogelijkheid aangeworven te worden in het lokaal openbaar ambt;
- de Service Formation PME (SFPME) heeft een nieuw valideringscentrum opgericht om de valideringsproeven voor het beroep van bedrijfsmentor uit te voeren;
- het proefproject inzake begeleiding van de kandidaten, dat zich in het bijzonder richt op werkzoekende nieuwkomers, in de vorm van korte leermodules 'Frans als vreemde taal', heeft als doel om de kandidaten snel de taalmiddelen aan te reiken om de in de valideringscentra georganiseerde proeven af te leggen.

Het Brussels Observatorium voor Werkgelegenheid en Opleiding

Een van de basisdoelstellingen van het Opleidingsplan 2020 bestaat erin de statistische monitoring van de beroepsopleiding in relatie tot tewerkstelling te verbeteren. De omvorming van het Brussels Observatorium voor Werkgelegenheid tot Brussels Observatorium voor Werkgelegenheid en Opleiding is sinds december 2017 een feit. Dit observatorium, dat door Actiris beheerd wordt in partnerschap met Bruxelles Formation, heeft onder meer als taak structurelere en doeltreffendere indicatoren te ontwikkelen voor de opvolging van de doorstroming van opleiding naar werk om op die manier de opdracht inzake het organiseren van de beroepsopleiding in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest die aan Bruxelles Formation als overheidsdienst-regisseur is toevertrouwd mee te helpen vervullen.

Het Beroepenpunt

Het Beroepenpunt, een van de maatregelen van het Opleidingsplan 2020, opent in maart 2018 de deuren. Het project beschikt over een ontwikkelingsplan dat in april 2017 werd goedgekeurd door de partners (Actiris, Bruxelles Formation, VDAB Brussel, ...).

Het is een tweetalige ruimte (Nederlands/Frans) waar de personen van de begeleiding, de opleiding, de werkgelegenheid en het onderwijs zijn verenigd. Het Beroepenpunt wil gepersonaliseerd loopbaanadvies geven aan werkzoekenden en meer in het algemeen aan alle Brusselse burgers.

Dit loket zal zorgen voor een betere zichtbaarheid van het aanbod en de mogelijkheden en tegelijk de toegang tot een reeks middelen in verband met opleiding en werkgelegenheid aanzienlijk vergemakkelijken. Hiermee zal ook de strijd tegen werkloosheid kunnen worden aangeboden en zullen er zo snel mogelijk maatregelen kunnen worden getroffen.

Ondersteuning om de talenkennis te verbeteren

De Brusselse context toont aan dat bij ongeveer 50% van de vacatures een kennis van het Nederlands wordt vereist. De vereisten op het vlak van talenkennis vormen meer in het algemeen vaak een groot obstakel bij de inschakeling op de arbeidsmarkt, vooral voor laaggeschoolden en werkzoekenden die in het buitenland hebben gestudeerd. De ontwikkeling van taalopleidingen behoort eveneens tot de prioriteiten van het Opleidingsplan 2020.

a) Hervorming van de taalcheques –Taalcheques "Doorstroming naar werk" en "Matching"

De maatregel Taalcheques die door Actiris werd ingevoerd, werd hervormd naar aanleiding van een beoordeling waaruit is gebleken dat het aanbod aan individuele opleidingen in het kader van de taalcheques "Beroepsproject" zich richtte tot werkzoekenden die al over voldoende talenkennis beschikten om een baan te vinden, ten koste van zij die dit het meest nodig hadden. Wanneer het profiel van de begunstigden van 2017 van de taalcheques "Doorstroming naar werk" met dat van de begunstigden van de taalcheques "Beroepsproject – individuele les (vroegere formule) wordt vergeleken, stellen wij vast dat het profiel van de begunstigden van de taalcheques "Doorstroming naar werk" meer overeenstemt met dat van de bij Actiris ingeschreven NWWZ. Dit resulteert in een toename van het aantal laaggeschoolden dat van de maatregel gebruikmaakt:

- laag studieniveau: 11,1% (tegenover 2% vóór de hervorming)
- middelmatig studieniveau: 26,9% (tegenover 15% vóór de hervorming)
- hoog studieniveau: 38% (tegenover 63% vóór de hervorming)

- "buitenlands diploma zonder gelijkwaardigheid": 23,9% (tegenover 20% vóór de hervorming)

Actiris verstrekt taalcheques "Doorstroming naar werk" aan werkzoekende werklozen bij wie een behoefte aan taalopleiding werd vastgesteld op basis van hun professionele parcours en doelstellingen. De begunstigden kunnen in kleine groepjes (3 tot 6 personen) een opleiding Frans, Nederlands of Engels volgen.

Enkele cijfers voor 2017:

- er werden 2.371 cheques uitgereikt;
- 2.068 werkzoekenden hebben gebruikgemaakt van de taalcheques "Doorstroming naar werk";
- er werden 409 opleidingsmodules van 60 uur georganiseerd;

Andere maatregel die het voorwerp heeft uitgemaakt van een hervorming: de taalcheques "Matching" zijn in de plaats gekomen van de taalcheques "JOB". Met deze taalcheques kan een werkzoekende die beantwoordt aan het door de werkgever gezochte profiel in het kader van een Select Actiris werkaanbieding (preselectiediensten van Actiris), maar van wie het niveau van zijn talenkennis niet beantwoordt aan de vereisten van de werkgever, een taalopleiding volgen die voldoet aan de verwachtingen en vereisten van de werkgever, na het ondertekenen van zijn contract (minstens 3 maanden halftijds).

In 2017 werden 334 cheques "Matching" uitgereikt (Nederlands: 275, Engels: 44 en Frans: 15).

b) Campagne "J'apprendsleflamandavecvincent"

Een studie die door de Universiteit van Gent bij het jonge publiek van Actiris werd uitgevoerd, heeft aangetoond dat het inzetten van een ambassadeur de beste manier is om de doelgroep te bereiken. De voetballer Vincent Kompany prijkte in de top 3 van de door de ondervraagde personen genoemde ambassadeurs en heeft ermee ingestemd om mee zijn schouders te zetten onder een campagne. De belangrijkste boodschap die door de campagne wordt uitgedragen is dat Nederlands leren de kansen op een job verdubbelt. Het doel is namelijk om ervoor te zorgen dat er meer Brusselse werkzoekenden zich inschrijven voor een traject bij VDAB Brussel of Nederlandse lessen volgen.

De resultaten zijn erg positief aangezien over het hele jaar 2017 in totaal 1.856 Brusselse werkzoekenden op vrijwillige basis hebben deelgenomen aan de informatiesessie over een Nederlandstalig beroepsproject die samen door Actiris en VDAB Brussel werd georganiseerd (waaronder 1.500 tijdens de campagne met Vincent Kompany tussen oktober en december 2017). Van deze geïnteresseerde Brusselse werkzoekenden werden er 1.210 door Actiris doorverwezen naar de VDAB om met een beroepsproject in het Nederlands te beginnen. Hierdoor konden 412 werkzoekenden, met de steun van Actiris en VDAB Brussel, starten met een nieuw beroepsproject in het Nederlands, wat een verviervoudiging is ten opzichte van 2016.

Daarnaast werd het leren van het Frans als vreemde taal in 2017 erg ondersteund en versterkt.

Met de financiële steun van Europese fondsen (Fonds voor Asiel, Migratie en Integratie, AMIF) wordt er een nieuw project ontwikkeld om de talenkennis van pas gearriveerde migranten te testen.

Bruxelles Formation is ook bezig met het opzetten van samenwerkingsverbanden met de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, om specifiek aan jongeren tussen 18 en 24 jaar van vreemde origine intensieve taaltrainingen Frans vreemde taal aan te bieden.

c) Zelfleerplatform Brulingua

Het platform Brulingua, dat eind november 2013 (voor een duur van 4 jaar) door Actiris werd gelanceerd, is toegankelijk voor alle Brusselse werkzoekenden die bij Actiris zijn ingeschreven. Ze krijgen de kans om via zelfstudie de volgende talen te leren: Frans, Nederlands, Engels en/of Duits.

Sinds de lancering waren er 29.574 ingeschreven werkzoekenden voor een totaal van 146.078 verbindingsuren (gemiddeld 5 uur/ingeschreven werkzoekende). Het doel van 5.000 nieuwe ingeschreven werkzoekenden per jaar werd in 2016 overschreden, aangezien er dat jaar 6.578 personen zich hebben geregistreerd. In 96% van de gevallen is de interfacetaal het Frans en de gekozen opleidingstaal het Nederlands voor meer dan 50%, het Engels voor 28% en het Frans voor 20%. Er wordt ook vastgesteld dat het een populaire tool is bij jongeren: 15% van de gebruikers is jonger dan 25 jaar en 41% jonger dan 30 jaar. Voor talrijke werkzoekenden volstaat Brulingua tot slot niet om aanzienlijke vooruitgang te boeken op het vlak van het leren van een andere taal. Het is dus een aanvullend hulpmiddel.

Gelet op deze eerste beoordeling zal het platform worden uitgebreid tot alle Brusselaars van 18 jaar en ouder in de loop van het eerste trimester van 2018.

3.3 Innovatie en competitiviteit

CSR 3: investeringen in op kennis gebaseerd kapitaal bevorderen, met name door maatregelen te nemen om de toepassing van digitale technologieën en de verspreiding van innovatie te verhogen; de concurrentie verhogen op de markten voor professionele diensten en in de detailhandel, en de marktmechanismen in de netwerkindustrieën verbeteren

3.3.1 De capaciteit om te innoveren bevorderen

Het nieuwe Gewestelijk Innovatieplan (GIP) werd in juli 2016 door de Brussels Hoofdstedelijke Regering goedgekeurd. Het plan voorziet in 45 nieuwe initiatieven om de innoverende mogelijkheden van de Gewest te versterken. Het GIP neemt de gewestelijke intelligente specialisatiestrategie over, die is onderverdeeld in drie strategische werkdomeinen: gezondheid, groene economie en de digitale economie. Daarnaast werden de nieuwe onderzoeksordonnanties in juli 2017 goedgekeurd door het Parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Zij moeten het kader van het beleid voor onderzoek en innovatie uitbreiden en de noodzakelijke steun uitbouwen die werd opgenomen in de Europese wetgeving rond de staatssteun en de talrijke maatregelen van het GIP. Deze uitbreiding heeft zowel betrekking op het type van de steun als op het type van actoren die er kunnen van genieten.

Om de steun aan Brusselse innoverende bedrijven te verbeteren en de kloof te overbruggen tussen de markt en de verschillende ondersteuningsinitiatieven voor onderzoek en innovatie, heeft het Gewest het initiatief genomen om een financieel instrument (startkapitaalfonds) te creëren via twee kanalen: een verhoging ten belope van 4 miljoen euro van het kapitaal van Brustart, dochter van de Gewestelijke Investeringsmaatschappij – finance.brussels, gericht op jonge Brusselse ondernemingen, en een financieel instrument dankzij de middelen die het EFRO toekent.

Op basis van de ervaring van vorig jaar heeft Innoviris ook de actie 'Co-Create' opnieuw gelanceerd, die gericht is op de stedelijke veerkracht en een toenadering tussen de Brusselse bevolking, de onderzoeks- en innovatiewereld en de bedrijfswereld beoogt, waarbij de aandacht uitgaat naar projecten rond toegepast onderzoek en innovatie die passen binnen een dynamiek van co-creatie. In 2017 werden 7 projecten geselecteerd (de selectie voor 2018 loopt op dit ogenblik).

Daarnaast heeft Innoviris de selectiefase van het project 'Test It Retrofit' opgestart, dat tot doel heeft om renovaties in de vastgoedsector te stimuleren (5 projecten geselecteerd), en de oproep tot kandidaatstelling gelanceerd voor het project 'Test It Smart Mobility Challenge', dat betrekking heeft op intelligente mobiliteit (de oproep loopt tot 18 mei 2018).

Naast het project 'Bridge' dat al aan de gang is, heeft Innoviris 19 projecten voor een budget van meer dan 11 miljoen euro geselecteerd in het kader van haar nieuwe project 'Team Up', dat tot doel heeft om de samenwerking tussen de academische wereld en de industrie in Brussel te verbeteren. Dit jaarlijkse programma impliceert een actieve deelname van zowel academische groepen als industriële teams (bedrijven) om de kennis te versterken, de overdracht van intellectuele eigendom vanuit academisch onderzoek naar de bedrijfs wereld te verzekeren en prototypes te ontwikkelen die nieuwe economische opportuniteiten creëren. De eerste editie staat in het teken van artificiële intelligentie en maakt het zodoende mogelijk om de wil te versterken om de digitale technologie in het Gewest verder te ontwikkelen.

Naar het voorbeeld van de haalbaarheidsstudies voor bedrijven en in het kader van het nieuwe GIP heeft Innoviris een financieringsmechanisme ontwikkeld, Evaluate genaamd, om de concept- en businessproef te financieren teneinde de innoverende projecten bij de onderzoeksinstellingen op te waarderen. Het gaat erom op een objectieve manier aan te tonen of een technologie, methode of idee haalbaar en levensvatbaar is door de realisatie van de technologie, de methode of het idee in kwestie in verkorte, incomplete of verkleinde vorm. In het kader van het GIP zal eveneens een financieringsmechanisme rond de detachering van onderzoekers worden opgezet. Dit moet het voor kmo's en zko's mogelijk maken om gemakkelijker toegang te krijgen tot kenniswerkers van hoge kwaliteit uit onderzoeksinstellingen of grote bedrijven in het kader van nieuw gecreëerde functies. De kmo's en zko's kunnen trouwens nog steeds gebruikmaken van de actie 'Boost', die bestaat uit de toekenning van innovatiecheques aan kleine ondernemingen die een beroep willen doen op de competenties en diensten van een onderzoekscentrum. Dit programma was een erg groot succes in 2017: 50% meer deelnemers vergeleken met 2016 (18) voor een bedrag van om en bij de 120.000 euro.

Innoviris heeft ook haar sensibiliseringsacties rond wetenschap voortgezet, waaronder CanSat, Science Mundi en Women at Science, en heeft ze versterkt dankzij de lancering van Fablab Mobile, een project dat is bedoeld om financiële steun te verlenen aan een of meer projecten die Brusselaars willen sensibiliseren voor wetenschappen en technologie, voor de studies die daartoe leiden en de mogelijkheden die ze bieden.

Vanuit een streven om een globale en geïntegreerde visie op het vlak van digitale strategie te ontwikkelen, heeft het Brussels Gewest bovendien het plan NextTech gelanceerd, dat 20 concrete maatregelen bevat om het ICT-ondernemerschap in Brussel te stimuleren. Dit maakt deel uit van de strategie Be.digital.brussels en heeft tot doel om de positie van Brussel als digitale hoofdstad wereldwijd te verbeteren.

Na het verstrijken van de geldigheidsduur van de overeenkomst die de oprichting en het beheer van het Nationaal Contactpunt (NCP) voor Brussel van het Europees programma Horizon 2020 aan Impulse toevertrouwt, heeft Innoviris deze overeenkomst tot slot met 2 jaar verlengd voor de periode 2017-2018. Deze continuïteit zal het zodoende mogelijk maken om de al hechte samenwerking tussen Innoviris en hub.brussels (voordien impulse.brussels) nog verder te versterken in het kader van de bijdrage van de Brusselse actoren aan de Europese onderzoeksprogramma's en op het vlak van de bevordering van de meerwaarde daarvan in de wetenschappelijke productie bij de actoren die actief zijn in onderzoek en innovatie. In diezelfde optiek sluit Innoviris zich aan bij de projectoproep 'ERA-NET Cofund Sustainable Urbanisation Global Initiative en Smart Cities and Communities' in het kader van het gezamenlijke programma JPI URBAN EUROPE. Innoviris biedt ook financiële steun in het kader van de voorbereiding van Europese onderzoeks- en innovatieprojecten via het programma

Connect, waarvoor de financieringsaanvragen in de loop van 2017 aanzienlijk zijn gestegen: 18 projecten voor een bedrag van 261.000 euro.

3.3.2 Concurrentie in de sector van de kleinhandel

In het kader van de hervorming van het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO) die op 13 oktober 2017 werd goedgekeurd, **werden de specifieke bepalingen met betrekking tot de handelsvestigingen grondig herzien met het oog op een vereenvoudiging, door onder meer de verplichting van een voorafgaande stedenbouwkundige vergunning op te heffen** voor de wijziging van de handelsactiviteit in een gebouw dat reeds voor commerciële doeleinden is bestemd.

Naar aanleiding van de zesde staatshervorming had het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het BWRO immers specifieke bepalingen in verband met de handelsvestigingen opgenomen. Op termijn zal een schema voor handelsontwikkeling uitgewerkt worden.

Voortaan en voor zover het project onderworpen is aan een stedenbouwkundige vergunning, dient een **effectenrapport** te worden opgesteld wanneer een project de oprichting van een nieuwe handelszaak beoogt - en in sommige gevallen de wijziging van een bestaande vestiging - waarvan de vloeroppervlakte tussen **1.250 m² en 5.000 m²** bedraagt. Het zal in het kader van een project echter verplicht zijn om een **effectenstudie** uit te voeren wanneer de vloeroppervlakte **meer dan 5.000 m²** bedraagt, ongeacht of het gaat om de oprichting van een nieuwe handelszaak of de wijziging van een bestaande vestiging.

De verplichting om een stedenbouwkundige aangifte in te dienen wordt bovendien opgeheven voor elk nieuwbouwproject dat de vestiging van een handelszaak voorziet alsook elk project van wijziging of uitbreiding van de handelsactiviteit binnen een gebouw dat reeds voor handel bestemd is of van oprichting van een nieuwe handelszaak binnen een gebouw bestemd voor een andere functie dan handel.

Het doel van deze verklaring was om het voor de gemeenten mogelijk te maken in realtime een beeld te krijgen van het gemengde karakter van de handel in hun wijken en te beschikken over een databank van de precieze toestand, eerder dan gebruik te maken van studies. De opdrachten die aan Atrium Brussels - gewestelijk agentschap dat de stadsinvesteringen en de ontwikkeling van de handelswijken coördineert - zijn toegewezen, omvatten onder andere de uitbouw van een "barometer" voor de handel, waarbij de doelstellingen opvallend gelijklopend zijn met die van de voorafgaande stedenbouwkundige aangifte, maar zonder de administratieve rompslomp voor de handelaars.

4 Maatregelen ten voordele van de doelstellingen van de Europa 2020-strategie

4.1 Werk

Zoals hiervoor werd toegelicht, heeft de Brusselse Hoofdstedelijke Regering zich als prioriteit gesteld om tegen 2025 de Brusselse economie aan te zwengelen. In dat verband staan de stijging van de werkgelegenheid voor de Brusselaars en de vermindering van de werkloosheid centraal binnen de doelstellingen van de Strategie 2025. Deze maatregelen passen volledig in de beoogde verhoging van de tewerkstellingsgraad van de Europa 2020-strategie.

We herinneren eraan dat verschillende activeringsmaatregelen waartoe de Regering heeft beslist, in praktijk zijn gebracht, zoals het inschakelingscontract en de stage eerste werkervaring, de reeds genoemde hervorming van de doelgroepen, ... (zie punt 3.2). Die verschillende activeringsmaatregelen dragen bij tot het stimuleren van de aanwerving en/of het behoud van de werkgelegenheid in Brussel. Zoals eerder werd aangegeven, wordt een duidelijke algemene daling van de werkloosheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vastgesteld, ook al kan geen rechtstreeks oorzakelijk verband worden aangetoond (zie punt 2).

Opgemerkt kan worden dat de toename van de tewerkstellingsgraad wordt beïnvloed door de specifieke demografische dynamiek die de voorbije jaren in Brussel werd waargenomen. De werkende bevolking steeg weliswaar sterker dan in de twee andere Gewesten, maar tegelijk was er een nog sterkere aangroei van de beroepsbevolking, waardoor de tewerkstellingsgraad niet steeg. De tewerkstellingsgraad is op zich geen afdoende indicator om de prestaties af te meten van een open en concurrentiële regio als het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (de helft van de betrekkingen wordt ingenomen door pendelaars), waarvan de demografische groei niet overeenstemt met die in de rest van het land.

4.2 Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (OOI)

Zoals toegelicht in de bijdrage van 2017, heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het doel om 3% van het bbp te besteden aan Onderzoek en Ontwikkeling (O&O) opgenomen als één van de 19 doelstellingen van de Strategie 2025. Ook al zijn de inspanningen rond O&O in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest eerder zwak in vergelijking met de rest van het land en de Europese doelstelling van 3% tegen 2020, toch is dit niveau de voorbije jaren sterk gestegen.

Het steeg van 1,35% in 2011 naar 1,79% in 2015 dankzij de gezamenlijke inspanningen van de private en publieke actoren. Het relatieve verschil in het gewicht van de O&O-uitgaven van bedrijven tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de twee andere Belgische gewesten valt voornamelijk te verklaren door de eerder zwakke aanwezigheid van hoog- en middelhoogtechnologische industrie, sectoren waar de intensiteit van O&O het hoogst ligt, zoals de farmaceutische of elektronische industrie. Uit de analyse van O&O-investeringen per financieringsbron blijkt dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zich van de rest van België en de Europese Unie onderscheidt doordat de overheid in dit Gewest als eerste financieringsbron optreedt. In 2015 werden 37% van de totale O&O-uitgaven in het Brussels Gewest gefinancierd door de openbare sector (overheidsinstellingen en hoger onderwijs), 48% door de bedrijven en 14% door buitenlandse fondsen. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest financiert voornamelijk onderzoeks- en innovatieprojecten die worden uitgevoerd door op het Brusselse grondgebied gevestigde bedrijven, onderzoeksinstellingen of spelers uit de non-profitsector die. Een van de ambities van de Strategie 2025 is om de investeringen ten gunste van OOI te verhogen.

In 2017 kenden de begrotingsuitgaven, die reeds een belangrijke stijging de voorgaande jaren een nieuwe toename van 43% ten opzichte van 2015 (op basis van de oorspronkelijke kredieten). De kredieten voor de begeleiding van bedrijven werden met 75% verhoogd. Naast deze ondersteuning werd een nieuw wetgevend kader voor de steun aan OOI, de nieuwe onderzoeksordonnanties, goedgekeurd die het mogelijk zullen maken om zich aan te passen aan nieuwe innovatievormen.

In het licht van Open Innovation en met het oog op de uitwerking van de intelligente specialisatiestrategie werden afgezien van de in punt 3.3.1. reeds aangehaalde maatregelen ook de volgende acties in 2017 op gang gebracht of verlengd,:

- de versterking van verschillende incubatoren, bedrijvencentra, of begeleidingsprogramma's voor start-ups in prioritaire domeinen zoals gezondheid, ecoconstructie, hernieuwbare energie, ecoproducten of sociale innovatie;
- de opstelling door Innoviris van een inventaris van de in niet-universitaire instellingen voor hoger onderwijs (university colleges) uitgevoerde studies op het vlak van toegepast onderzoek om de deelname van de sleutelactoren in de innovatieketen te stimuleren;
- de voortzetting van het project BEL-SME en de lancering van de projectoproep voor 2018;
- de voortzetting van het programma 'Co-Create' rond het thema stedelijke veerkracht;
- de lancering van het project 'Team Up' rond het thema artificiële intelligentie;
- de uitwerking van een strategisch kader voor de actie 'Start', die zich richt tot beginnende bedrijven in de opstartfase;
- de lancering van een nieuw strategisch platform rond gepersonaliseerde geneeskunde;
- de voortzetting van de sensibiliseringsprojecten rond wetenschap, zoals Science Mundi en Fablab Mobile;
- de lancering van begeleidingsactiviteiten voor scale-ups, de actoren van de samenwerkingseconomie en vrouwelijke ondernemers voor de indiening van voorstellen van projecten O&O EU onder het KMO-financieringsinstrument.

Het operationeel gewestelijk programma van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) kent voor de programmatieperiode 2014-2020 een bijzondere plaats toe aan de thema's onderzoek en innovatie en het concurrentievermogen van kmo's. In totaal zou meer dan 34 miljoen euro over 7 jaar moeten worden besteed aan de uitbreiding van de capaciteiten van het toegepast onderzoek en de verhoging van de innovatie in kmo's (18,8% van het totale bedrag van het programma). Daarnaast werd in Brussel sinds de lancering van Horizon 2020, het kaderprogramma voor onderzoek en innovatie van de Europese Unie al 444 miljoen euro geïnvesteerd in projecten.

4.3 Onderwijs en opvoeding

Het is één van de prioriteiten van de Brusselse Regering om de gewestelijke- en gemeenschapshelptbomen te bundelen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren en in te spelen op de sterke demografische groei in Brussel. Hieraan wordt concreet gestalte gegeven via het Brusselse programma voor het onderwijs, een van de 19 doelstellingen van de Strategie 2025.

Dat kan worden bereikt via de verbetering van de monitoring van het aanbod en de vraag, het leren van talen, de bestrijding van schooluitval, de kwaliteit van de infrastructuur en de uitrusting, dat laatste

in het bijzonder door een versterking van de technologische en industriële uitrusting in de instellingen, waarbij voorrang wordt gegeven aan een coherente bundeling van de uitrusting in de toekomstige opleidings- en tewerkstellingspolen en de centra voor geavanceerde technologie. Op termijn is de doelstelling het afsluiten vaneen samenwerkingsakkoord met de twee Gemeenschappen, om het onderwijsbeleid af te stemmen op het gewestelijk beleid, zodat jonge Brusselaars meer kansen krijgen om op te klimmen op de sociale ladder.

Het programma is opgebouwd rond twee strategische luiken voor begeleiding bij beslissingen op het vlak van schoolinfrastructuur en operationele maatregelen om het creatieve proces te vergemakkelijken en de kwaliteit en de stedelijke integratie van scholen te verbeteren. Bovendien is het ook een hulpmiddel in de strijd tegen de ongelijkheid in het onderwijs, door via zijn territoriale dimensie onder meer een gelijkmatige verdeling van een kwaliteitsvolle schoolinfrastructuur in het hele Gewest te beogen, evenals meer openheid naar de wijken toe, via de schoolcontracten (zie supra).

4.3.1 De dienst Scholen

Het Brusselse programma voor het onderwijs van de Strategie 2025 bepaalt de actieprioriteiten van de dienst Scholen, namelijk:

1. projecten ondersteunen die het aanbod aan schoolplaatsen uitbreiden;
2. de schoolvraag en het schoolaanbod opvolgen;
3. de kwaliteit van de schoolinfrastructuur en -voorzieningen verbeteren;
4. 'schoolcontracten' sluiten;
5. schooluitval tegengaan.

In 2017 heeft de dienst Scholen zijn opdracht voortgezet voor het creëren van plaatsen in het onderwijs en de verbetering van de kwaliteit van de schoolinfrastructuur en -voorzieningen.

Bij de monitoring van de schoolvraag en het schoolaanbod volgt het Gewest sinds 2010 ook de planning van nieuwe plaatsen in het onderwijs in Brussel op.

De onderstaande tabel geeft een beeld van het aantal gecreëerde plaatsen en de plaatsen waarvan de creatie momenteel aan de gang is, door de respectievelijke gemeenschappen.

Onder « gecreëerde plaatsen » wordt het aantal plaatsen vermeld dat daadwerkelijk verwezenlijkt werd tussen 2010 en 2017.

Onder « geprogrammeerde plaatsen » wordt het aantal plaatsen vermeld waarvan de verwezenlijking gepland is voor tussen 2017 en 2025.

Basis- en middelbaar onderwijs

Monitoring van het schoolaanbod – september 2017 – dienst Scholen, op basis van de gegevens verkregen door de gemeenschappen.

	Gecreëerde plaatsen sinds 2010	Geprogrammeerde plaatsen sinds 2010	Totaal
Franse luik	17.974	14.482	32.456
Vlaamse luik	6.145	5.559	11.704
Totaal	24.119	25.823	44.160

4.3.2 Strijd tegen schooluitval

Er bestaan talrijke factoren die het risico op schooluitval kunnen beïnvloeden: de wijk waarin de jongere opgroeit, de socio-economische status van het gezin, de jongeren en de mensen waarmee hij optrekt, de school waar hij naartoe gaat, zijn eigen karaktereigenschappen, enz. Een efficiënt beleid tegen schooluitval moet dus maatregelen omvatten die al deze risicofactoren dekken.

Het te ontwikkelen beleid valt dus zowel onder de gemeenschaps als de gewestelijke bevoegdheid.

Schoolverzuim en vroegtijdig schoolverlaten zijn een bijzonder prangend probleem in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Daarom heeft het Gewest beslist om een gezamenlijke strategie tegen schooluitval uit te werken. Het door de strategie nagestreefde doel is onder meer om te beschikken over gemeenschappelijke definities en indicatoren in verband met schooluitval tussen de Federation Wallonie-Brussel en de Vlaamse Gemeenschap op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (naast de gemeenschappelijke indicator met betrekking tot het percentage van jongeren tussen 18 en 24 jaar die nog geen diploma hoger secundair onderwijs hebben en die geen enkele vorm van onderwijs of opleiding meer volgen). Daarnaast is het ook de bedoeling om een coördinatie voor de verschillende op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gevoerde beleidslijnen voor te stellen.

Deze strategie zal in het voorjaar van 2018 met de Gemeenschappen worden besproken.

In 2018 zal het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot slot overgaan tot het opstellen van een nieuw kader voor het beleid dat het voert op het vlak van de strijd tegen schooluitval, zijnde het Programma Preventie Schoolverzuim (PPS). Het omvat de ondersteuning van activiteiten die erop gericht zijn kinderen en jongeren te begeleiden bij hun scholing en hen burgerzin bij te brengen, en de opdrachten van de gemeentelijke schooldiensten die afhangen van de preventiediensten.

Een van de grote hervormingen is om van een jaarlijkse financiering van de projecten over te schakelen op een financiering op driejaarlijkse basis. In 2018 heeft het Gewest de nodige budgettaire middelen vrijgemaakt om dit te realiseren.

In 2017 werd in het kader van het PPS een gewestelijk budget van 1.873.883 euro uitgetrokken, dat werd verdeeld over 405 projecten ter bestrijding van schooluitval die in Brusselse scholen tot stand zijn gebracht buiten de schooltijd. Daarnaast heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor het eerst financiële steun verleend aan de verenigingssector om activiteiten te ondersteunen die erop gericht zijn kinderen en jongeren te begeleiden bij hun scholing en hen burgerzin bij te brengen. Daarvoor werd een budget van 500.000 euro uitgetrokken. Dit budget is blijvend.

Voorts ondersteunt de Jongerengarantie een vijftiental projecten rond schoolpreventie/-remediëring en burgerzineducatie voor jongeren van 15 tot 25 jaar.

Voor de Nederlandstalige scholen is dit aanvullend op wat de Vlaamse Gemeenschap en de VGC reeds doen.

In 2014 besloot de Vlaamse Gemeenschapscommissie om de strijd tegen vroegtijdige schooluitval verder uit te breiden door een breder en sterker draagvlak te creëren en een netoverschrijdende, pluralistische structuur uit te bouwen. De opdracht werd toevertrouwd aan vzw Time-Out Brussel, waarvan de naam in december 2017 veranderd werd in Abrusco. Ook de werking van Netwerk Leerrecht Brussel, een complementair aanbod voor jongeren die (tijdelijk) geen aansluiting meer vinden bij het reguliere onderwijs, werd in de vzw ingebed.

Vzw Abrusco voorziet een preventief en remediërend aanbod om jongeren die op school dreigen uit te vallen, terug aansluiting te doen vinden bij hun reguliere schoolloopbaan en/of doorstroom naar opleiding en arbeidsmarkt te faciliteren. De werking richt zich tot jongeren die ingeschreven zijn (of waren) in het gewoon of buitengewoon Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel, zowel voltijds als deeltijds.

Ook jongeren die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen maar er geen schoollopen en waarvoor het opportuun is hen te verbinden met het Nederlandstalig onderwijs- en welzijnsaanbod in Brussel, behoren tot de doelgroep.

De doelstelling is om jongeren zo vlug mogelijk terug op de schoolbanken te krijgen. Naast het vrijwaren van 'leerplicht-leerrecht' wordt voldoende ruimte gecreëerd voor opvoedings- en hulpverleningsvragen. Op die manier wil men de noodzakelijke vaardigheden en veerkracht ontwikkelen die jongeren nodig hebben om te functioneren in de maatschappij.

Er wordt ondersteuning geboden aan de jongeren en de school, maar ook het netwerk rond de jongeren wordt aangesproken of geactiveerd.

Met de opstart en inrichting van KANS Centraal Meldpunt Brussel (Kans CMB) door vzw Triptiek, werd in 2017 een aantal opdrachten verschoven van vzw Abrusco naar KANS CMB. De aanmeldingen voor trajecten verlopen nu steeds via KANS CMB.

De VGC streeft hiernaar:

- Inzetten op welbevinden op school en detectie en remediëring van schoolverzuim om laaggeschoolde uitstroom tegen te gaan.
- Daarom blijft de focus gericht op de partners van 'onderwijs', en niet die van 'vrije tijd', 'jeugd' of 'welzijn'.
- Verneveling van de middelen tegengaan door ze in te zetten in een netoverschrijdende partner

4.3.3 Het Schoolcontract

Het Schoolcontract is een nieuw gewestelijk stadsvernieuwingsprogramma dat op 23 november 2017 door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering werd goedgekeurd.

De school is een belangrijke plaats voor multiculturele en generatieoverschrijdende uitwisseling. Net als elders kennen de scholen in Brussel een essentiële dynamiek maar zijn ze al te vaak enkel op zichzelf gericht. De school openstellen voor de buurt en integreren in de omgeving vormt dus een prioriteit van het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (GPDO) en de Strategie 2025 van het Gewest.

Een schoolcontract is bedoeld om scholen zo goed mogelijk te laten integreren in hun omgeving en hun wijk, door de gepaste inrichting van de schoolsite en de onmiddellijke omgeving ervan. Het is een samenwerkingsverband dat wordt gesloten tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de betrokken school, de organiserende macht van de school en de gemeente waar de school is gevestigd. Het betreft ook de wijkverenigingen, de bewoners, de gebruikers van de school en de beheerders van de gemeenschappelijke voorzieningen.

Elk schoolcontract bestaat uit een investeringsprogramma (met een maximaal budget van 2,5 miljoen euro per contract) en een reeks inrichtingsprojecten die in en rond de school moeten worden verwezenlijkt binnen een periode van 6 jaar. De voorziene acties zijn bijvoorbeeld de herinrichting van

de speelplaats, het openstellen van de sportzaal voor de wijk, het ter beschikking stellen van de toneelzaal, enz.

Dit nieuwe stadsvernieuwingsprogramma wordt gelanceerd na een pilootervaring die in 2017 plaatsvond in 4 Brusselse scholen: het Athénée royal Léonardo da Vinci (Anderlecht), de Basisschool Klavertje Vier (Brussel), het Centre Scolaire des Dames de Marie-Haecht-Philomène-Limite (Sint-Joosten-Node) en de Ecole fondamentale communale Arc-en-ciel (Sint-Joosten-Node).

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering heeft de toekenning van een budget van 6.120.000 euro goedgekeurd voor de verwezenlijking van de actieplannen van deze schoolcontracten 2017. Vanaf 2018 zal de dienst Scholen van perspective.brussels zich toeleveren op het verwezenlijken van deze investeringen, in overleg met de verschillende betrokkenen.

In 2018 zullen nieuwe schoolcontracten worden gesloten.

4.3.4 Het ICT-plan "Scholen 4.0"

Begin 2018 heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beslist om een strategie te ontwikkelen om het gebruik van nieuwe informatie- en communicatietechnologieën (ICT) op school te versterken: het ICT-plan "Scholen 4.0".

Op school moet digitale kennis een plek krijgen: het is niet alleen een leeronderwerp, maar ook een tool om educatieve praktijken te diversifiëren. Leerlingen de nodige vaardigheden bijbrengen voor hun toekomstige integratie op de arbeidsmarkt is een belangrijke uitdaging voor Brussel.

Het ICT-plan "Scholen 4.0" ligt in de lijn van de ICT-acties van het Brussel Gewest, waaronder het project 'Fiber to the School', dat tot doel heeft om alle middelbare scholen in Brussel tegen 2019 uit te rusten met een breedbandinternetverbinding.

Dit plan bestaat uit 2 fasen:

- een analyse opmaken van de huidige situatie op het gebied van infrastructuur en uitrusting van de Brusselse scholen. Het doel is om na te gaan welke behoeften nog niet vervuld zijn, met name met betrekking tot de programma's en de referentiekaders van de gemeenschappen.
- acties voorstellen voor de komende jaren om een antwoord te bieden op de huidige uitdagingen in het digitale onderwijs

Het plan zal in de tweede helft van 2018 aan de Brusselse Hoofdstedelijke Regering worden voorgelegd.

4.3.5 Uitwerking van een opleiding voor toekomstige tweetalige leerkrachten in het Brusselse Gewest

Uitwerking van een opleiding voor toekomstige tweetalige leerkrachten in het Brusselse Gewest.

Twee hogescholen op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest startten 2017-2018 met de ontwikkeling van de tweetalige lerarenopleiding. Het project wordt momenteel gefinancierd door de Vlaamse Gemeenschapscommissie, die een flankerende bevoegdheid heeft voor het Nederlandstalig Onderwijs in Brussel. Het project loopt de autonome Erasmushogeschool Brussel en de hogeschool Francisco Ferrer (betrokken inrichtende macht: Stad Brussel, onder auspiciën van de diensten van de Schepenen van Openbaar Onderwijs). Doel is om onderwijzers af te leveren die in staat zijn om les te geven zowel in het Franstalige als in het Nederlandstalige Basisonderwijs.

Dankzij de aandacht voor de taal, voor diversiteit en de specifieke context van de grootstad moeten deze leerkrachten des te meer in contact staan met de behoeften van hun toekomstige leerlingen en zullen zij Brussel als hun natuurlijke habitat beschouwen. Zowel de Franstalige als de Nederlandstalige leerlingen zullen het voordeel kunnen genieten van onderwijs door deze gespecialiseerde leerkrachten, speciaal opgeleid voor de Brusselse situatie.

De verantwoordelijken van de twee partnerinstellingen stelden een overzicht op met zeven deelprojecten die de uitwerking van het project moeten begeleiden, dit alles gespreid over drie jaar. Het vorige schooljaar (2016-2017) werd het project voorbereid, de eerste kandidaten hebben de opleiding aangevat in september 2017. 2018-2019 moet dan het jaar worden van de "versteving en stabilisatie" van het project. In samenwerking met de ULB en de VUB wordt een onderzoek gevoerd naar de toepasselijkheid van het project.

4.4 Klimaat – Energie

De klimaat- en energiedoelstellingen 2020 zijn vastgelegd in het samenwerkingsakkoord over de verdeling van de Belgische klimaat- en energiedoelstellingen voor 2020 tussen de federale overheid en de drie Gewesten. Dit samenwerkingsakkoord maakt het voorwerp uit van een instemmingsordonnantie die in de eerste helft van 2018 definitief zal worden goedgekeurd.

4.4.1 Uitvoering van het gewestelijk Lucht-Klimaat-Energieplan

De acties die door het Gewest werden gepland om zijn doelstellingen na te komen, zijn opgenomen in het gewestelijk Lucht-Klimaat-Energieplan (LKEP) dat in juni 2016 werd goedgekeurd. De uitvoering van het plan is nog steeds aan gang.

Van de laatste maatregelen die sinds april 2017 werden ingevoerd om bij te dragen tot de doelstellingen en de acties van het LKEP, dient de aandacht te worden gevestigd op de volgende vorderingen:

- Het (verplicht) project Plan voor Lokale Actie voor het Gebruik van Energie (PLAGE) dat is gericht op grote gebouwen en gebouwenparken van de tertiaire sector, wordt momenteel uitgevoerd: het PLAGE-besluit werd in november 2017 in eerste lezing goedgekeurd en vervolgens eind 2017 ter goedkeuring voorgelegd aan de gewestelijke adviesraden. Dit project volgt op het succes van vorige PLAGE-projecten die sinds 2006 vrijwillig in talrijke gebouwenparken worden uitgevoerd en die een leidraad vormden voor het verplichte PLAGE dat werd opgenomen in het Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (BWLKE), en voor uitvoering in het ministerieel besluit van 2017. Dit besluit zou in de tweede helft van 2018 in werking moeten treden.
- EPB-eisen (Energieprestatie en Binnenklimaat): de nieuwe EPB-eisen voor werken zijn sinds 1 juli 2017 uitgebreid tot de tertiaire nieuwbouw (en alle nieuwe en met nieuw gelijkgestelde niet-residentiële eenheden), naar aanleiding van de goedkeuring van het besluit van 26 januari 2017 tot vaststelling van alle richtlijnen en criteria die nodig zijn voor het berekenen van de energieprestatie van de EPB-eenheden. Er zijn ook andere wijzigingen vastgelegd.
- Het coachingproject voor mede-eigendommen, INNOVATE (Integrated solutionS for ambitioUs energy refurbishment of priVATE housing) is in 2018 gelanceerd.
- Om de hernieuwbare energiebronnen verder te ontwikkelen, en in het bijzonder de fotovoltaïsche energie, wordt het zonnepotentieel van de daken momenteel in kaart gebracht. Het project zou in 2018 moeten worden afgerond.

- Climate.brussels: deze sensibiliseringscampagne werd in oktober 2017 door Leefmilieu Brussel gelanceerd om mensen bewust te maken van acties in verband met energie en klimaat, waaronder fotovoltaïsche installaties. De campagne wordt gevoerd via radiospots, de televisie en op de sociale netwerken.
- De aanpassing van het energiepremiestelsel voor 2018: de Brusselse Hoofdstedelijke Regering heeft op 19 oktober 2017 het energiepremiestelsel voor 2018 goedgekeurd. Het totale budget van 22 miljoen euro blijft behouden. De nadruk wordt gelegd op audit, isolatie en verwarming, met dit jaar bijzondere aandacht voor daken dankzij de verhoging van de bedragen van premie B1, de uitbreiding van de categorie van lage inkomens, evenals de verbetering van de toegankelijkheid van de premies via de verlenging van de termijn om een premie-aanvraag in te dienen.
- De lancering van de projecten 'Solarclick' (programma voor de installatie van fotovoltaïsche zonnepanelen) en 'NRClick' (programma voor energieboekhouding en energiebeheer), bestemd voor de gebouwen van de gewestelijke en plaatselijke overheden, waarvan de eerste concrete verwezenlijkingen sinds eind 2017 tot stand zijn gebracht. Deze projecten beschikken over een budget van 27 miljoen euro dat afkomstig is uit het gewestelijk klimaatfonds.
- In augustus 2017 werd een projectoproep ENERGIE PACK gelanceerd voor kleine en middelgrote ondernemingen of federaties van non-profitorganisaties om bedrijven en instellingen uit de sector een begeleiding en een ondersteuning aan te bieden om hun energieverbruik drastisch te verlagen, onder meer via investeringen die gefinancierd worden door het gewestelijk klimaatfonds.
- Er werd een externe opdracht gesloten om over te gaan tot de invoering van een mechanisme voor de financiering van projecten voor hernieuwbare energiebronnen en projecten voor de productie van hernieuwbare energie door het Gewest op het gewestelijk grondgebied via het klimaatfonds. Het doel van deze opdracht is om de huidige financieringsmiddelen te analyseren, nieuwe verbeteringspistes voor te stellen of nieuwe hulpmiddelen tot stand te brengen die al elders hun nut hebben bewezen.
- Leefmilieu Brussel heeft de methode voor de uitwerking van de Brusselse energiebalans herzien via een computerprogramma, onder meer als gevolg van de toename van het aantal Europese en internationale vereisten op het vlak van de kwaliteit en de traceerbaarheid van gegevens.
- Wat de internationale klimaatfinanciering betreft, hebben Leefmilieu Brussel en Brussels International begin 2018 voor de derde keer op rij een projectoproep gelanceerd voor het ondersteunen van ontwikkelingssamenwerking en de strijd tegen de klimaatveranderingen en de.

Als aanvulling op de acties die worden overwogen in het kader van het LKEP, dient eveneens te worden gewezen op de goedkeuring van het interfederaal energiepact door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering: de vier Belgische ministers van Energie hebben op 26 april 2017 beslist om in nauw overleg met alle betrokkenen een interfederaal energiepact op te stellen voor 2030 en 2050, om een veilige, betaalbare en duurzame energiebevoorrading te garanderen.

Wat de vorm betreft, werd een grootschalig overleg gevoerd in twee fasen.

- De eerste fase bestond uit een raadpleging van een honderdtal betrokkenen uit de energiewereld tussen 3 mei en 30 juni 2017. De verzamelde adviezen werden geanalyseerd door de verschillende overheidsdiensten van Energie en de bijdragen en lessen die uit deze oefening werden getrokken dienden als basis voor de opstelling van een ontwerp van energiepact.

- In een tweede fase vond er tussen 17 oktober en 5 november 2017 een burgerraadpleging plaats. De resultaten daarvan vormden de voedingsbodem voor de onderhandelingen over het energiepact, dat in december 2017 door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering werd goedgekeurd.

Wat de inhoud betreft, stelt het energiepact een reeks mijlpalen en vereisten voorop om het voor de entiteiten mogelijk te maken hun nagestreefde doelstellingen te verwezenlijken:

- 2030: einde van verwarmingsketels op stookolie
- 2040: EPC-factor van max. 100 kwh/m² voor gemeenschappelijke en sociale woningen en energieneutrale openbare gebouwen
- 2050: 100% hernieuwbare elektriciteit, 80% hernieuwbaar gas in de gebouwen, woningenbestand: max. 100 kwh/m², tertiair park: streven naar een energieneutraliteit voor de verwarming, de productie van sanitair warm water, de airconditioning en de verlichting

In het verlengde van het LKEP is het Gewest tot slot aan de slag gegaan om op billijke wijze bij te dragen tot de Belgische klimaat- en energiedoelstellingen 2030 (die nog niet werden gedeeld tussen de overheden) sinds de publicatie van het pakket "Schone energie voor alle Europeanen"⁴⁶ in november 2016. Binnen dit nieuwe kader voor energie en klimaat legt Europa aan haar lidstaten immers de verplichting op om een nationaal klimaat- en energieplan in te dienen waarin de acties zijn vastgelegd die van 2020 tot 2030 zullen worden uitgevoerd om deze doelstellingen te bereiken of ertoe bij te dragen. Het Belgisch nationaal energie- en klimaatplan zal bestaan uit plannen van verschillende entiteiten. Het plan van het Brussels Gewest zou in juli 2018 door de Regering moeten worden goedgekeurd.

In dit plan zullen de nieuwe Brusselse prioriteiten worden vastgelegd om de gewestelijke uitstoot van broeikasgassen en het energieverbruik van het Gewest te verlagen. Het Brusselse energie- en klimaatplan 2030 zal dus bestaan uit een grondige herziening van het gewestelijk Lucht-Klimaat-Energieplan (LKEP). Er zal onder meer een strategie voor de renovatie van Brusselse gebouwen in worden opgenomen, die momenteel wordt opgesteld. Het zal zich ook richten op andere uitstotende sectoren, waaronder de vervoerssector, de consumptiesector en de economische sector. De maatregelen moeten gepaard gaan met besparingsramingen op het vlak van de uitstoot van broeikasgassen en energie, om aan te tonen dat de lidstaat aan zijn verplichtingen zal voldoen of zal bijdragen tot het verwezenlijken van de Europese indicatieve doelstellingen ter zake.

De voorlopige versie moet eind 2018 klaar zijn, en de definitieve versie eind 2019. Tussen de twee versies zal aan de Europese Commissie worden gevraagd om haar advies te geven over de inhoud van het plan.

4.4.2 Maatregelen inzake mobiliteit die bijdragen tot de klimaat-, milieu- en energiedoelstellingen

Sinds 1 januari 2018 is het volledige grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een **lage-emissiezone** (LEZ – Low Emission Zone). Dit houdt in dat de meest vervuilende voertuigen geleidelijk zullen worden geweerd om de luchtkwaliteit te verbeteren. Dankzij de invoering van de LEZ in Brussel zal de uitstoot van de vervuilende stoffen die het schadelijkst zijn voor de gezondheid, namelijk fijne deeltjes (black carbon) en stikstofoxiden, kunnen worden verlaagd. De CO₂-uitstoot en het

---

⁴⁶ Dit pakket werd goedgekeurd binnen het klimaat- en energie kader 2030 (dat in oktober 2014 werd aangenomen), dat drie grote doelstellingen vastlegt die tegen 2030 moeten zijn bereikt: de uitstoot van broeikasgassen met minstens 40% verlagen (ten opzichte van het niveau van 1990), het aandeel van de hernieuwbare energiebronnen verhogen tot minstens 27%, de energie-efficiëntie met minstens 27% verbeteren.

energieverbruik van de voertuigen worden hier niet in de eerste plaats geïmplementeerd. De communicatie rond de LEZ (1001 manieren om u in Brussel te verplaatsen) spoort mensen daarentegen aan om de alternatieven voor de wagen te gebruiken en kan dus een invloed hebben op de CO₂-uitstoot.

De reglementering is goedgekeurd en de infrastructuur die nodig is voor het beheer van de sancties wordt momenteel geïnstalleerd.

In samenwerking met Brussel Mobiliteit, Leefmilieu Brussel en Brussel Fiscaliteit installeert het CIBG (het Centrum voor Informatica voor het Brussels Gewest) het cameranetwerk dat nodig is voor de operationalisering van de LEZ. Met behulp van deze camera's kan de controle op basis van de nummerplaat van het voertuig worden uitgevoerd, zowel voor wagens met een Belgische nummerplaat als wagens met een buitenlandse nummerplaat.

Er werden al bijna 100 camera's geïnstalleerd. Het doel is om er tegen juni 2018 176 te hebben.

Het gebruik van intelligente camera's, die de vignetten vervangen die in andere Europese steden worden gebruikt, toont aan dat het Brussels Gewest steeds meer een "Smart City" is.

Op 1 juni 2017 werd een nieuw besluit **over bedrijfsvervoerplannen (BVP)** goedgekeurd. Over het algemeen versterkt dit nieuwe besluit het actieplan van het BVP en de maatregelen die dienen te worden uitgevoerd voor bedrijven die een BVP moeten opstellen (voornamelijk een maatregel "mobiliteitspakket" die de invoering van een mobiliteitsbudget in de ondernemingen aanmoedigt). Enkele uitvoeringsvoorwaarden voor de verplichte maatregelen werden verduidelijkt.

In november 2017 werd de officiële aftrap gegeven voor **BENEFIC ('Brussels Netherlands Flanders Implementation of Clean power for transport')**, een Europees project waarmee Vlaanderen, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Nederland, een bijkomende grensoverschrijdende infrastructuur voor milieuvriendelijke voertuigen willen realiseren. Het project BENEFIC, dat wordt gefinancierd door de Europese Commissie in het kader van het 'Connecting Europe Facility' (CEF) programma, maakt het mogelijk om te investeren in laadinfrastructuur, tankstations voor LNG-CNG en waterstof, en walstroominstallaties. Concreet hebben de partners van BENEFIC de ambitie om tegen 2020 te voorzien in talrijke bijkomende installaties.

Momenteel is het Gewest ook bezig met het opstellen van zijn nieuw gewestelijk mobiliteitsplan, via het proces Good Move, dat door Brussel Mobiliteit wordt beheerd. De milieudoelstellingen zullen deel uitmaken van de verschillende door het plan beoogde doelstellingen, om ervoor te zorgen dat ook de transportsector een billijke bijdrage levert aan de verlaging van de uitstoot en het verbruik van het Gewest.

4.4.3 Fiscale maatregelen op het vlak van mobiliteit

Overname verkeersbelastingen

Vanaf 1 januari 2019 zal het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de dienst van de verkeersbelasting en van de belasting op de in verkeersstelling van de FOD Financiën overnemen.

Deze overname vormt een opportuniteit om over te gaan tot een diepgaande hervorming van de verkeersbelastingen teneinde de luchtkwaliteit van het Gewest te verbeteren. In dit kader werd door de Brusselse regering beslist om een taskforce op te richten, samengesteld uit een zestal experts in de autofiscaliteit en de milieuwetenschappen.

Zij werden belast met het opstellen van een rapport over een grondige en doeltreffende vergroening van de verkeersbelastingen. Het eindrapport van de taskforce wordt tegen het voorjaar van 2018 verwacht.

Statuut van oldtimers

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal, gelijktijdig met de parlementaire werkzaamheden gelieerd aan de reeds besproken overname en hervorming van de verkeersbelastingen, voorzien in een aanpassing van het huidig fiscaal statuut voor 'oldtimers'.

De definitie van de oldtimer, die vervat ligt in artikel 10 van het Wetboek van de met inkomstenbelastingen gelijkgestelde belastingen, zal worden aangepast om zich in regel te stellen met de definitie van "voertuig van historisch belang" zoals bepaald in de Richtlijn 2014/45/EU.

Wijzigingen in de kilometerheffing

In het kader van de reeds gekende kilometerheffing voor vrachtwagens werd vanaf 1 januari 2018 een onderscheid ingevoerd in de administratieve beboeting van overtredingen. De voormalige toestand stond mogelijk immers op gespannen voet met artikel 9bis van Richtlijn 1999/62/EG dat bepaalt dat de sancties in het kader van tolsystemen voor vrachtwagens evenredig dienen te zijn.

Bij de ordonnantie van 15 december 2017 tot wijziging van het tarief van de boetes in het kader van de kilometerheffing werd een proportioneel sanctiesysteem ingevoerd. Het nieuw sanctiesysteem is thans aangepast aan de ernst en het type van de inbreuk, met aandacht voor een verdere overeenstemming van sanctiebepalingen met die van de andere gewesten in België.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tracht daarmee bijkomend een antwoord te bieden op de aanbevelingen van de Europese Commissie.

4.4.4 Ontwikkeling van de circulaire economie

Het Gewest ontwikkelt sinds 2015 en in het kader van de Strategie 2025 een strategische visie waarbij het leefmilieu als een bron van lokale jobcreatie wordt beschouwd, door onze lineaire economie in een kringlooeconomie te veranderen.

De doelstellingen van de circulaire economie zijn fundamenteel en gaan verder dan louter de verwerking van tonnen, hectaren en kubieke meters:

- Leefmilieu: komen tot een kringloop van de materiaalstromen om de ecologische voetafdruk te verkleinen;
- Economie: de milieudoelstellingen omzetten in economische kansen, onder meer via nieuwe zakenmodellen om zich te differentiëren en geen prijsstijging van de grondstoffen te moeten ondergaan;
- Maatschappelijk: verandering van lokalisatie om de creatie van lokale semi-gekwalficeerde banen te bevorderen.

4.5 Sociale verbondenheid en strijd tegen armoede

In het Brussels Gewest bedraagt de "risicograad van armoede of sociale uitsluiting" ongeveer 38%. Ongeveer een derde van de Brusselaars (30%) leeft van een inkomen dat onder de armoededrempel ligt. Het armoederisico is buitengewoon hoog bij personen die leven in een gezin zonder werk of met een lage werkfrequentie. In Brussel behoort één op de vijf mensen van de actieve bevolking (19%), en meer dan één op de vier actieve jongeren (29%) tot de werkzoekende werklozen. Een kwart van de Brusselse kinderen onder de 18 jaar (24%) groeit op in een gezin zonder inkomen uit werk. Bij de jongeren tussen 18 en 24 jaar heeft ongeveer één jongen op de zes en één meisje op de zeven voortijdig de school verlaten zonder een diploma van hoger secundair onderwijs te behalen. Ongeacht zijn of haar leeftijd heeft iedere persoon zonder diploma hoger secundair onderwijs de grootste moeilijkheden om zich op de arbeidsmarkt te integreren: 29% van de actieve Brusselaars die hoogstens een diploma lager middelbaar onderwijs bezitten, is werkloos.

Als gevolg van de zesde staatshervorming wordt de toekenning van de kinderbijslag binnenkort de verantwoordelijkheid van IrisCare, een door gemeenschappelijke gemeenschapscommissie (GGC) nieuw gecreëerde instelling van openbaar nut. De cijfers en de realiteit illustreren dat, naast deze nieuwe bevoegdheid, het beleid inzake onderwijs, opleiding en activering op de arbeidsmarkt dat elders in dit document uiteengezet werd, van het grootste belang is. In het licht hiervan is het van belang te noteren dat de toegang tot de verschillende werkgelegenheidsmaatregelen voortaan uitgebreid wordt tot alle werkzoekenden, met inbegrip van diegenen die geen recht hebben op een werkloosheids- of activeringstoelage.

Het Brusselse Actieplan voor de Strijd tegen de Armoede wordt openbaar gemaakt in 2018, met daarin vervat een aantal maatregelen zoals de uitbouw van 10 regionale polen, het onthaaltraject voor nieuw aangekomenen, de oprichting van twee onthaalcentra met diensten voor sociale en medische bijstand voor een gemarginaliseerd publiek (daklozen, migranten, Roma, ...) waar jaarlijks bijkomende middelen aan zullen worden toegekend. Een thematisch rapport zal het niet-beroep doen op hun rechten door de meest kwetsbaren belichten.

4.5.1 Ontwikkeling van sociale verbondenheid

De sociale verbondenheid in Brussel wordt in de praktijk omgezet via een gekruiste beleidsvoering op het vlak van ruimtelijke ordening, rechtstreekse bijstand aan personen, en steun aan de verenigingen. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ondersteunt Duurzame Wijkcontracten alsook Stadsvernieuwingscontracten waardoor bepaalde acties kunnen worden ondernomen om de sociale verbondenheid op wijkchaal te versterken. Dit beleid maakt het vooral mogelijk om te investeren in uitrusting en infrastructuur. Het Gewest steunt ook plannen voor sociale cohesie binnen sociale woonpanden. Ten slotte voert de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) een beleid voor de ondersteuning van verenigingen waarvan de doelstelling bestaat uit het versterken van de sociale verbondenheid via vier prioriteiten, namelijk scholing, geletterdheid en het aanleren van Frans, ontwikkeling van intercultureel burgerschap, en projecten gericht op het samen leven en werken. In het hele Gewest zijn er in totaal 300 verenigingen actief, hoofdzakelijk in de meest achtergestelde wijken. De gemeenten zijn belast met de coördinatie van dit beleid in samenwerking met een regionaal steuncentrum, het Centre Bruxellois d'Action Interculturelle (CBAI). De maatregelen van de COCOF worden binnenkort herzien met het oog op een stabiel kader voor de projectleiders vanaf 2021.

4.5.2 Toegang tot huisvesting en strijd tegen dakloosheid

Sinds het begin van de legislatuur stonden de beginselen van gelijke behandeling van de burgers en van toegang tot een fatsoenlijke woning steeds centraal in de bezorgdheid. In Brussel stoot de toepassing van deze beginselen echter op verschillende obstakels: de beschikbare oppervlakte wordt schaarser, de bevolking neemt voortdurend toe, er is een toegenomen verarming van de bevolking, ... Om aan deze factoren het hoofd te bieden, wordt er voortgewerkt volgens de actiepijlers die voorheen werden ontwikkeld en al resultaten hebben opgeleverd. Aan de 4 actieterreinen waarop in het verleden werd gewerkt, wordt echter een 5de toegevoegd. Het gaat om de pijler inzake de versterking van het goede bestuur in de openbare huisvesting.

Versterking van goed bestuur in de openbare huisvesting.

Gelet op de recente actualiteit kunnen we niet om de volgende vaststelling heen: er bestaat een noodzaak om de transparantie en het goed bestuur binnen de bestaande mechanismen nog meer te versterken.

Het proces van het verminderen van het aantal openbare vastgoedmaatschappijen (OVM) tot de helft, werd onlangs voltooid. Voortaan zijn er nog maar 16 OVM's in plaats van 32. Deze vermindering moet een betere werking en een beter bestuur mogelijk maken en de voorwaarden creëren voor een passend (ad hoc) financieel, sociaal, patrimoniaal, milieu- en organisatorisch beleid.

De regering keurde eind 2017 een ontwerp van ordonnantie goed om bijkomende bakens vast te stellen op het vlak van goed bestuur in de publieke huisvesting. Het komt er meer bepaald op aan de procedures voor toewijzing van de woningen van de publieke vastgoedpromotoren nog objectiever te maken. Men dient ook te verzekeren dat het beheer en de toewijzing van eender welke woning die toebehoort aan, wordt geproduceerd door of al dan niet rechtstreeks wordt beheerd door een publieke vastgoedoperator, worden geregeld door de Huisvestingscode.

Uitbreiding van het woningenpark in openbaar beheer en met sociaal doel, en voortzetting van de renovatie van bestaande woningen

Met de medewerking van alle openbare Brusselse huisvestingsoperatoren (BGHM, Woningfonds, Citydev, gemeenten en CLTB) wordt er verder werk gemaakt van projecten in verband met het Gewestelijk Huisvestingsplan en de Alliantie Wonen. In dit verband heeft de oplossing om leegstaande kantoorgebouwen en/of woongebouwen te kopen, haar nut bewezen en zal ze worden voortgezet. De samenwerkingsverbanden met de privésector voor de realisatie van openbare woningen worden opgedreven, naar het voorbeeld van de stad Lyon. Zo werkt de BGHM aan de lancering van een nieuwe Publiek-Private Samenwerking (PPS) voor de realisatie van middelgrote woningen, terwijl de belangstellingsoproep van het Woningfonds naar de privésector voor de aankoop van 300 woningen succesvol is gebleken en zal worden afgewerkt.

Het constructieve werk rond samenwerking en vereniging van alle betrokkenen dat de Raad voor de Coördinatie van de Huisvesting heeft gevoerd, meer bepaald voor de ontwikkeling van strategische zones, krijgt een vervolg. Dankzij het werk van de Brusselse huisvestingsreferent konden alle publieke huisvestingsprojecten in Brussel worden geïnventariseerd zodat we nu een overzicht hebben dat de nodige vooruitgang van die huisvestingsprojecten moet bevorderen.

In het kader van de productie van nieuwe woningen blijven we de klemtoon leggen op de strijd tegen de leegstand van vastgoed. In 2018 zal een nieuwe projectaanvraag worden gelanceerd met het oog op de creatie van gemeentelijke observatoria voor deze problematiek, met als doel het aantal nog te vergroten. Er wordt een balans opgemaakt van de projectaanvraag ten aanzien van de sociale

verhuurkantoren (SVK's) met het oog op de conversie van lege verdiepingen boven handelszaken. Ten slotte zal ook de projectaanvraag worden herhaald ten aanzien van de OVM's en de gemeenten met het oog op de voornoemde aankopen van leegstaande woningen. De samenwerkingsverbanden tussen gemeenten/Gewest in de strijd tegen leegstand worden bestendig en in de mate van het mogelijke uitgebreid.

Voorts blijven we het systeem van de SVK's, dat in volle ontwikkeling is en zijn doeltreffendheid al heeft aangetoond, ondersteunen. Het gaat om een bijkomend en noodzakelijk mechanisme in de Brusselse huisvestingssector.

Deze steun zal worden versterkt via een fiscale hefboom, aangezien er in het kader van de overname van de dienst van de onroerende voorheffing een nultarief werd ingevoerd voor privé-gebouwen die, al dan niet gedeeltelijk, verhuurd worden via sociale verhuurkantoren die gevestigd zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze maatregel moet een stimulans bieden om het aanbod aan sociale woningen te vergroten via de private huurmarkt.

Ten slotte zullen de inspanningen op het vlak van de renovatie van bestaande publieke woningen worden voortgezet, meer bepaald met de goedkeuring van het vierjarenplan 2018-2021 (€ 300 miljoen) en de uitvoering van het heel recente beheerscontract niveau 2. Tot slot zal de BGHM gebruikmaken van modulaire paviljoenen om herhuisvestingsoperaties inzake renovatie mogelijk te maken op belangrijke sites zoals de Modelwijk in Laken of het Peterbos in Anderlecht. Deze vernieuwende oplossing zal het mogelijk maken de renovatie van het patrimonium te versnellen, en de huurders in staat stellen in hun wijk te blijven wonen gedurende de tijd die nodig is om hun pand te renoveren.

Hervorming en ondersteuning van de huurmarkt

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was het eerste van de drie gewesten om de materie van de huurovereenkomst te regionaliseren en aldus de kansen als gevolg daarvan voor de Brusselaars concreet te maken. De ordonnantie in verband daarmee werd door het parlement aangenomen in juli 2017. Nieuwe vormen van wonen, zoals samenhuizen en studentenhuur, worden voortaan beter omkaderd.

Een andere prioriteit ligt op het vlak van de bestrijding van discriminatie bij de huisvesting, gelet op de onaanvaardbare cijfers die aan het licht zijn gekomen via de "testings" op grote schaal die begin 2017 in het Gewest zijn uitgevoerd. Er zal een actieplan met verschillende luiken (opleiding van vastgoedmakelaars, invoering van een glijdende huurovereenkomst, ...) worden ontwikkeld om een gedragswijziging te verwezenlijken. Ook het nieuwe systeem van huurwaarborgen (het fonds BRUGAL) moet ten uitvoer worden gelegd in samenwerking met het Woningfonds en de OCMW's, met als doel kwetsbare bewoners te helpen hun huurwaarborg te stellen. Daarnaast dient men een nieuwe globale, coherente en veralgemeende huurtoelage in te voeren om de kwetsbaarste mensen de kans te bieden om uitzicht te krijgen op een behoorlijke woning.

Ondersteuning van de koopmarkt

De inwerkingtreding op 1 januari 2017 van de vermindering van de registratierechten in het kader van de fiscale hervorming heeft het mogelijk gemaakt om de Brusselaars te ondersteunen bij de aankoop van een onroerend goed. Sedert 1 januari 2017 bedraagt het abbatement in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 175.000 EUR (tegen 60.000 EUR of 75.000 EUR voorheen). En dat hierdoor in 2017 maar liefst 7.455 gezinnen eigenaar zijn kunnen worden van hun eigen woning.

Ze werd overigens uitgebreid tot de aankoop van bouwgrond waarvoor de eerste 87.500 euro vrijgesteld worden van registratierechten, op voorwaarde dat het totale bedrag niet meer bedraagt dan 250.000 euro, wat neerkomt op een besparing van 10.937,50 euro voor de nieuwe eigenaars.

Dit nieuwe abattement is grotendeels onderhevig aan dezelfde voorwaarden die reeds van toepassing waren voor de aankoop van bestaande woningen. De eigenaars beschikken evenwel over een termijn van 3 jaar om hun hoofdverblijfplaats te vestigen, wat dezelfde termijn is als deze die nu reeds geldt voor woningen en appartementen op plan, tegen 2 jaar voor de andere gevallen.

Men dient ook de evolutie te volgen van de hervorming met betrekking tot de toegangsvoorwaarden tot leningen van het Woningfonds om de steun aan de Brusselaars (en aan jongeren in het bijzonder) nog verder te verbeteren en de communicatiecampagnes in verband hiermee voort te zetten.

Ondersteuning van specifieke doelgroepen

De verschillende bestaande initiatieven op het vlak van wonen voor bepaalde kwetsbaardere specifieke doelgroepen worden eveneens ondersteund. Er zal een evaluatie worden gemaakt van het mechanisme van de overeenkomsten "13bis" ten gunste van de huisvesting van personen die het slachtoffer zijn van huiselijk geweld. De initiatieven inzake creatie van woningen voor gehandicapten via acties die worden gevoerd met verschillende partners, worden voortgezet. In samenwerking met het Woningfonds zal worden nagedacht over hoe het behoud in de thuisomgeving kan worden ondersteund via de toekenning van leningen tegen voordelige tarieven met als doel de woningen van arme bejaarden aan te passen en ergonomischer te maken.

Het aantal "Sociale Cohesieprojecten" (SCP) is door de Regering verhoogd om een betere begeleiding van de sociale huurders mogelijk te maken. Ten slotte houden we ook een grondige denkoefening over de verbetering en de onderlinge samenhang van de bestaande mechanismen voor de begeleiding en de deelname van de sociale huurders (SASLS, SCP, ARHUU, ...) met als doel een reële cohesie in de hand te werken en het levenskader van de huurders eindelijk concreet te verbeteren.

Strijd tegen dakloosheid

In maart 2018 zal het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (COCOM) het ontwerp van ordonnantie betreffende de noodhulp en de inschakeling van daklozen ter goedkeuring voorleggen aan het Parlement. Via deze nieuwe ordonnantie zullen twee afzonderlijke publiekrechtelijke instellingen worden gecreëerd. De ene zal worden belast met het dringende onthaal en de dringende opvang van daklozen. De andere zal instaan voor het oriënteren van daklozen naar de voorzieningen voor sociale integratie en toegang tot huisvesting. Eveneens in dit wetgevende kader zullen alle veldmissies inzake hulp aan daklozen worden geherdefinieerd en versterkt, onder meer door middel van stabilisatie, via erkenning, van de vernieuwende steun- en integratieprogramma's die sinds 2014 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden getest (Housing First, straatwerk, enzovoort).

5 Sectoroverschrijdende onderwerpen die bijdragen tot het halen van de Europese 2020-doelstellingen

5.1 *Beleid rond bedrijven en ondernemerschap*

Zoals aangekondigd in de Strategie 2025, wenst het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een productieve stedelijke sector te behouden die nuttig is voor het functioneren van de stad. Daartoe werden er sinds 2017 door de Brusselse Economische en Sociale Raad, alsook door alle economische overheidsinstellingen reflectiewerkzaamheden aangevat om de beleidsmaatregelen te bepalen die moeten worden uitgevoerd om de bestaande industrie te behouden en de toekomst van de stedelijke industrie voor te bereiden. Op het einde van deze denkoefening zal er tegen eind 2018 een **Brussels Industrieplan** worden goedgekeurd, een weerspiegeling van de **Brusselse strategische visie met het oog op de overgang op een industrie 4.0**.

Om het **ondernemerschap** te stimuleren, organiseert het Brussels Gewest elk jaar projectoproepen die het mogelijk maken de via de Brusselse **Small Business Act** (SBA) geplande maatregelen tot uitvoer te brengen. De SBA is de vertaling van de politieke wil om het ondernemersklimaat in Brussel geleidelijk maar structureel te verbeteren voor kmo's.

Op 1 januari 2018 werd het Brussels Agentschap voor de Ondersteuning van het Bedrijfsleven - hub.brussels - opgericht, waarin Impulse, Atrium en Brussels Invest and Export zijn gegroepeerd. Deze fusie volgt uit de wil van de Brusselse Regering om haar institutionele landschap te rationaliseren en aldus de Brusselse economische activiteit te bevorderen en de toegang van bedrijven en ondernemers tot de informatie te vergemakkelijken via grotere doeltreffendheid en transparantie van de voorzieningen. Door de aanvullende expertise van deze drie instellingen te combineren, biedt het nieuwe agentschap begeleiding op maat, gratis tools en erkende deskundigheid ten dienste van de Brusselse ondernemingen.

Voor 2017 waren meerdere prioritaire thema's voor de ondersteuning van kmo's naar voren gebracht. Allereerst **de vermeerdering van de omzet** van de Brusselse kmo's, die zich concreet heeft vertaald in de realisatiehulpdesks, opleidingen en het verstrekken van informatie die het mogelijk maken kmo's te professionaliseren en hen aldus de capaciteiten te geven voor het deelnemen aan en binnenhalen van overheidsopdrachten.

Bovendien werden, **om de faillissementsgraad van de kmo's** te verlagen, tools ontwikkeld om ondernemingen in moeilijkheden te detecteren, proefprojecten op het vlak van microkredieten voor herlancering ondersteund, en de capaciteiten van de kmo's versterkt door middel van begeleiding van de houders van microkredieten en financieringsvoorzieningen via groeielingen. Ten slotte werden er geïntegreerde ketens ontwikkeld gericht op het zelf creëren en het delen van tools.

Ten slotte werd **de overgang van de Brusselse kmo's naar nieuwe economische modellen ondersteunt en** geconcretiseerd via meerdere maatregelen. Allereerst via steun aan ondernemerscoöperatieven en gedeelde ondernemingen om alternatieven te ontwikkelen voor de modellen van mini-jobs op verzoek, alsook via overname van ondernemingen in de vorm van coöperatieven (bevorderen van overnemen en overdragen). Vervolgens via stimulering en ondersteuning van sociaal ondernemerschap en innovatieve sociale economie, als strikte aanvulling op de in het Gewest bestaande maatregelen. Voorts via individuele en gemeenschappelijke begeleiding in de sectoren circulaire economie en e-gezondheid.

Een andere van deze maatregelen was de lancering van een nieuwe cluster, **hospitality.brussels**. Ondergebracht bij impulse.brussels, groepeerde deze nieuwe cluster de kmo's en andere economische

betrokkenen in de sectoren cultuur, toerisme en evenementen, die prioritair zijn voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

5.1.1 Sensibilisering van de doelgroepen voor ondernemingszin

In maart 2016 werd, gelinkt aan de maatregel Jeugdgarantie, de **strategie YET** (Young Entrepreneurs of Tomorrow) gelanceerd om de jonge Brusselaars, hoogstens 35 jaar oud, te sensibiliseren voor het ondernemerschap en in staat te stellen de toekomst positief tegemoet te zien, zich duurzaam te integreren op de arbeidsmarkt, of hun eigen baan te creëren.

Deze strategie steunt op drie actiepijlers: de cultuur van het ondernemen verspreiden en vulgariseren bij Brusselse jongeren, de verwerving van kennis en competenties op het vlak van ondernemerschap bevorderen en ondersteunen, en het overgaan tot effectief ondernemen bevorderen. Elke pijler is gericht op een specifiek doelpubliek en omvat verschillende deelacties.

In het kader van de YET-strategie werden tijdens het academiejaar 2016-2017 maar liefst 4.142 jongeren bereikt met acties die sensibiliseren voor ondernemerschap.

Tussen 25 en 29 september 2017 werd via YET met succes de eerste **ThemawEEK Jongeren & Ondernemerschap** gelanceerd, met als doelstelling het ondernemingspotentieel van de jongeren aan te wakkeren en hen bewust te maken van hun capaciteit tot het ontwikkelen van een project.

Een andere doelgroep, de vrouwen, staan centraal in de maatregelen ter bevordering van het ondernemerschap in het Brussels Gewest. Het platform **Women in Business (WIB)**, gelanceerd door 1819.brussels in 2014, groepeerde de Brusselse actoren die ijveren voor het bevorderen van het vrouwelijke ondernemerschap in het Brussels Gewest. Daartoe organiseert het sensibiliserings- en informeringsacties gestructureerd rond vier hoofdfasen.

De eerste as heeft betrekking op **rolmodellen** en identificatie van vrouwen met inspirerende trajecten - schragend en onmisbaar element voor een strategie gericht op de sensibilisering van vrouwen. **Toegang tot financiering** is een van de andere focussen van WIB, dat - in samenwerking met zijn partner Women BeAngels - investeringen in vrouwenprojecten wilde promoten. Op basis van het succes van de editie 2016 werd er in november 2017 een seminarie omtrent dit thema georganiseerd, waaraan meer dan 100 personen deelnamen, alsook vrouwennetwerken als Women On Board, het EU-vrouwennetwerk BeAngels en Guberna, en 100.000 ondernemers.

Zakenvrouwen en export is eveneens een belangrijke thematiek in de "scale up"-evolutie van de ondernemster in het bijzonder.

De laatste as heeft betrekking op de **sector van de nieuwe technologieën**, waarin er een tekort heerst aan vrouwen. Nochtans biedt hij uitgebreide economische kansen, alsook heel mooie kansen op het vlak van innovatie en jobcreatie. WIB wijdt er een **prioritaire focus aan** en heeft in dit verband het compleet nieuwe platform **Women in Tech** gecreëerd, dat meer dan 17 Brusselse partners (openbare instellingen, privéorganisaties en vzw's) bijeenbrengt, om vrouwen bewust te maken deze prioritaire sector in het Brussels Gewest. De ontwikkeling van dit ecosysteem kadert in het gewestelijke plan NextTech (zie hieronder) en is ontstaan uit een samenwerking tussen de dienst 1819 en de Cluster Software van impulse.brussels. Het platform werd gelanceerd in mei 2017, vergaderde reeds twee keer, en heeft een actieplan voor 2017 en 2018 gedefinieerd.

In oktober 2017 vond tijdens de Europese Codeweek het **Women Code Festival** plaats, met als doelstelling vrouwen te sensibiliseren voor coding, alsook debatten te voeren en na te denken over de plaats van de vrouw in de hoogpotentieelsector van de hightechinnovatie en -industrie.

5.1.2 Digitaal ondernemen

In lijn met het platform Women in Tech nam het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2017 verschillende maatregelen om het digitale ondernemen te stimuleren.

Met het initiatief **NextTech.brussels**, gelanceerd in 2017 onder de nieuwe koepel Digital.brussels, heeft het Brussels Gewest een algemene en geïntegreerde visie ontwikkeld op het vlak van digitale strategie. Het doel van dit NextTech-plan is om een omgeving te creëren die de oprichting en de groei van ondernemingen die actief zijn op het gebied van informatie- en communicatietechnologieën (ICT) in het Brussels Gewest, ondersteunt en bevordert door een reeks doelstellingen en concrete maatregelen te formuleren. De aan dit initiatief verbonden doelstellingen zijn een kwaliteitsvolle begeleiding, opleiding van werknemers in het domein van de informatietechnologie, en de versterking van de positie van Brussel als ICT-actor op internationale schaal.

De **European Data Innovation Hub** (Dihub), gevestigd in Brussel, is de eerste networkingruimte waarin ondernemingen, starters, academici en beleidsmakers elkaar kunnen ontmoeten, samen over beleidsmaatregelen kunnen spreken, en goede praktijken kunnen uitwisselen inzake onderwerpen als big data, open data en data innovation. Dihub is gericht op het slaan van een brug met andere technologieën en het ontwikkelen van een versnellingspool in dit domein via, onder meer, de terbeschikkingstelling van een plaats en een netwerk van experts. Het is de bedoeling dat Dihub op die manier een onmiskenbare ruimte wordt voor vulgarisering (opleiding, experimentering, ontmoeting/networking, ...) en samenwerking (begeleiding, incubatie, ...) in geavanceerde technologische domeinen, allereerst bij inter der dingen (IoT), virtuele en toegevoegde realiteit (VR/AR) en artificiële intelligentie (AI). In deze geest heeft Dihub, in samenwerking met groepen van specialisten, **TECH-HUB Acceleration** gecreëerd, dat als "Community technology center" de referentie vormt in Europa. De doelstellingen verbonden aan TECH-HUB Acceleration zijn meervoudig. Het gaat er eerst om maatregelen te ontwikkelen en te promoten die het vertrouwen in "data-innovatie" in Europa versterken, kennis aangaande data-innovatie te vergaren en te verspreiden, en ten slotte de actoren met belangstelling voor het thema data-innovatie bijeen te brengen. TECH-HUB Acceleration past in een logica van Brussels flagship, dat een uitstalraam biedt aan groepen actief op het vlak van nieuwe technologieën, onder andere VR, DATA & IoT.

Bij de **Haute Ecole Léonard de Vinci vzw** bestaat er ook een project gericht op het organiseren van een deeltijdse masteropleiding in het domein van de informatie- en communicatietechnologie. Het ontwikkelen van deze **deeltijdse masteropleiding tot business analyst** bestaat enerzijds in het voorbereiden van de opleiding (programma, promotie, enz.) en anderzijds in het ondersteunen van de lancering van de opleiding. Deze opleiding is vooral gericht op de functie van business analyst, maar ook op die van enterprise architect, business information manager en ICTconsultant.

Om aan burgers en toeristen in het *Brussels Gewest* gratis toegang tot internet te garanderen, werd het netwerk **WIFI.BRUSSELS** sterk uitgebreid. Dit gratis wifi-netwerk dekt momenteel 199 sites van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

5.1.3 Toegang tot financiering voor kmo's

De *Small Business Act* bevat een geheel van maatregelen inzake toegang tot financiering. Bijvoorbeeld:

- via de cluster screen.brussels werden middelen gemobiliseerd voor de audiovisuele sector. Deze strategie van steun aan de audiovisuele sector in het Brussels Gewest heeft vruchten afgeworpen. Immers, in 2017 heeft **screen.brussels** meer dan een honderdtal ondernemingen begeleid bij zijn ontwikkeling en internationalisering, geïnvesteerd in 31 projecten (films, series, documentaires, ...) voor een bedrag van 3 miljoen euro bij 26 miljoen euro aan gegenereerde uitgaven, assistentie

verleend bij de organisatie van 239 opnames, en drie ondernemingen gefinancierd voor 236.000 euro.

- Een verhoging van het kapitaal van dochteronderneming BRUSTART van finance.brussels met 4 miljoen euro om de precommercialisatiefase van de innovatieve projecten te ondersteunen
- In februari 2018 heeft het Brussels Gewest, om de ontwikkeling van **vernieuwende proefprojecten** kaderend in een logica van **circulaire economie** in Brussel, te ondersteunen, zijn derde "be circular"-projectoproep gelanceerd. Sinds 2016 zijn er 70 ondernemingen, startups en kmo's geselecteerd in uiteenlopende sectoren als voeding, bouw, logistiek, recycling en design.
- De beoordeling van de publieke financieringsvoorzieningen om te beantwoorden aan de kmo-behoefte, is gestart in het tweede semester van 2016. De aanbevelingen zullen het mogelijk maken te evolueren naar evenwicht en complementariteit tussen de verschillende soorten financiering, en zorgen voor een versterking van het publieke aanbod, alsook voor de ontwikkeling van de noodzakelijke gewestelijke hefboomen ter stimulering van de toegang van bedrijven tot privéfinanciering. Het doel is om beter tegemoet te komen aan de belangrijkste noden van de Brusselse kmo's.

5.1.4 Internationalisatie

Om de export van de Brusselse ondernemingen te versterken, biedt de Brusselse Hoofdstedelijke Regering hen haar ondersteuning aan, onder meer via de activiteiten van het nieuwe **Brussels Agentschap voor de Ondersteuning van het Bedrijfsleven (BAOB)** en van haar directie "begeleiding bij internationalisatie" (vroeger BIE), belast met het promoten van de buitenlandse handel en het aantrekken van buitenlandse investeringen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Een netwerk van 88 economische en commerciële attachés zorgt aldus voor de identificatie van zakelijke kansen en van potentiële klanten voor de Brusselse kmo's, voor de verspreiding van informatie over de buitenlandse markten, en voor de organisatie van B2B-ontmoetingen. In Brussel coördineert de directie de organisatie van een actieplan "export", dat een honderdtal gezamenlijke acties bevat die onder andere op 14 Afrikaanse markten zijn gericht in 2018.

Gezien de toename van de initiatieven met betrekking tot de opkomende en klassieke markten in Afrika, wordt er gepland om in **2018** een **nieuw commercieel bureau** te openen in **West-Afrika**. Aldus bevorderen deze nieuwe initiatieven de evolutie van de Brusselse export. Bovendien kan worden vastgesteld dat, hoewel de Brusselse export van goederen op meerdere opkomende markten en in de Afrikaanse landen tussen 2014 en 2017 daalde, de uitvoer van diensten, essentieel voor het BHG, zich voort blijft ontwikkelen.

Het internationale departement van het BAOB stelt daarnaast een coachingprogramma op maat - **Brussels Export Starters Program** genoemd, voor dat gericht is op kmo's die zich aan internationale activiteiten willen wagen. Ook wordt er voor werkzoekenden een opleidingsprogramma gecombineerd met een stage in een bedrijf en in een Brussels kantoor in het buitenland georganiseerd om hen te begeleiden naar het beroep van exportmanager. Op het einde van de cyclus wordt meer dan 70% van de stagiairs aangeworven. De directie staat overigens in voor de Brusselse tak "innovation" van het Enterprise Europe Network, dat ondernemingen helpt om vernieuwende ideeën, producten en diensten om te zetten in successen op de internationale markt.

Ten slotte heeft de Brusselse Hoofdstedelijke Regering haar **systeem van exportsubsidies voor kmo's gemoderniseerd**. Deze herziening is in werking getreden op 1 januari 2018. De vernieuwde financiële exportsteun houdt rekening met de evoluerende behoeften van de kmo's. Hij ondersteunt de ondernemingen die het best voorbereid zijn op internationale activiteiten, dit om de resultaten van deze

toelagen te optimaliseren en de ondernemers ertoe aan te zetten zich sterker te bekwamen. Zeer kleine ondernemingen ondersteunt hij nog intensiever, en aan de ondernemingen biedt hij grotere vrijheid om de aangeboden toelagen volgens hun behoeften aan te wenden. Bovendien moedigt hij ondernemingen op het Brusselse grondgebied aan om personeel aan te werven dat zich toelegt op de export, en om buitenlandse prospects uit te nodigen. Ten slotte werkt hij met een vereenvoudigde methode van onkostenvergoeding, gebaseerd op forfaits. Deze steun wordt beheerd bij de Gewestelijke Overheidsdienst Brussel, door Brussel Economie en Werkgelegenheid.

5.2 Structurele en investeringsfondsen

De **structurele en investeringsfondsen EFRO en ESF**, die actief zijn in het Brussels Gewest, vormen een belangrijke hefboom om daadwerkelijk de link te leggen tussen de Europese Strategie 2020, het Nationaal Hervormingsprogramma, en het beleid met betrekking tot de demografische, ecologische en sociaaleconomische uitdagingen waar het Gewest voor staat. De fondsen komen tussen in aanvulling op het overheidsbeleid van het Gewest om structureel en op duurzame, inclusieve en innovatieve wijze de Brusselse economie te versterken en de sociale integratie te ondersteunen via organisatie van opleidingen, professionele herinschakeling, actieve inclusie en bevordering van kansengelijkheid.

Op te merken valt dat de Europese Commissie in september 2017 opnieuw een bijkomend bedrag van 6.630.727 euro heeft toegekend aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het kader van de verlenging tot 2020 van zijn deelname aan het Initiatief voor de Tewerkstelling van Jongeren.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft ervoor gekozen om zijn **operationele programma EFRO**, dat een totaalbudget ontvangt van bijna 190 miljoen euro, waaronder een EFRO-financiering van bijna 95 miljoen euro, te structureren rond **vijf prioritaire assen**, waarin 46 dossiers vervat zitten ten gevolge van een oproep tot projecten. Naar aanleiding van een in 2017 goedgekeurde wijziging van het programma, werd as 3 in twee gesplitst (assen 3 en 3bis) en maakt hij aldus de financiering van bepaalde projecten op meerdere assen mogelijk.

De hoofdassen zijn de volgende:

1. Het onderzoek versterken en de overdracht en het ontstaan van innovatie verbeteren - 10 projecten
2. Het ondernemerschap versterken en de ontwikkeling van de kmo's in de groeisectoren verbeteren
- 12 projecten
3. De ontwikkeling van een circulaire economie en het rationele gebruik van de natuurlijke rijkdommen in de groeisectoren (laag koolstofgehalte) ondersteunen - 11 projecten
- 3bis.** De ontwikkeling van een circulaire economie en het rationele gebruik van de natuurlijke rijkdommen in de groeisectoren (milieu/rationeel gebruik van de natuurlijke rijkdommen) ondersteunen – 3 projecten (waarvan er twee ook zijn opgenomen bij as 4)
4. Het leefkader in de kwetsbare buurten en van de kwetsbare bevolkingsgroepen verbeteren - 12 projecten

Het Brussels Gewest wil de impact van die projecten combineren met een beleid voor heropleving van het grondgebied en bepaalde overigens dat de vastgoedinvesteringen die worden gedaan dankzij het EFRO-programma, moeten worden uitgevoerd binnen afgebakende gebieden voor renovatie of ontwikkeling. Het Gewest wenst de aanwending van de middelen van het programma ook te

concentreren in economische groeisectoren. Naar aanleiding van een oproep vanwege de Europese autoriteiten, heeft het programma het voorwerp gevormd van een aanpassing die de financiering mogelijk maakt van een project met betrekking tot de gezondheid van migranten, gecoördineerd door de ngo Dokters van de Wereld.

Het programma bevindt zich momenteel in zijn operationele fase, waarbij er reeds een beslissing werd genomen inzake 96% van zijn operationele middelen. Dit bedrag omvat de financiering van de 46 projecten (soms via meerdere assen), alsook die van drie financiële instrumenten die begin 2018 worden geïmplementeerd.

Het operationele programma voor de uitvoering van het Europees Sociaal Fonds, luik werkgelegenheid, in Brussel tijdens de periode 2014-2020 heeft dan weer als doel om de werkgelegenheidsgraad en de sociale inclusie op het grondgebied van Brussel te doen stijgen. Het totale budget bedraagt 98 miljoen euro. 52 miljoen euro daarvan komt uit het EU-budget, met inbegrip van 6 miljoen euro voor het Initiatief voor de Tewerkstelling van Jongeren. Dat programma zal onder meer proberen om de toegang tot werk voor iedereen te verbeteren, te strijden tegen discriminatie en te zorgen voor een betere integratie van de meest kwetsbare bevolkingsgroepen, waarbij in het bijzonder op de jongeren wordt gemikt. De strategie en de prioriteiten van de gekozen investering houden rechtstreeks verband met de grote sociaaleconomische uitdagingen van het Gewest. Deze investeringen zullen drie hoofddomeinen dekken: duurzame integratie van jongeren op de arbeidsmarkt, toegang tot tewerkstelling voor iedereen, en actieve inclusie van de meest kwetsbare groepen. Maar liefst 95,1% van de middelen heeft reeds het voorwerp gevormd van een beslissing, en 18,3% werd reeds effectief uitgegeven.

Het operationele programma ESF "Wallonië-Brussel 2020.eu", heeft binnen zijn Brussels deel (COCOF en FWB in Brussel) een ESF-budget van 152 miljoen euro voor de periode, waarvan 6,88 miljoen euro voor het Jongerenwerkgelegenheidsinitiatief (JWI). Het programma steunt op een strategie in vier assen, die is gebaseerd op de diagnose van de zwakke punten van de Waalse en de Brusselse economie (zwakke ondernemingscultuur, lage kwalificatie van de beroepsbevolking en sociale uitsluiting). De vier assen van het Operationeel programma (OP) ESF zijn gericht op coherente doelstellingen die een aanvulling vormen op de EFRO-steunverlening en de andere Brusselse beleidsstrategieën. Deze vier assen zijn (1) de ondersteuning van startende ondernemers, (2) de ontwikkeling van de levenslange opleiding, (3) de sociale inclusie en (4) de duurzame integratie van jongeren op de arbeidsmarkt. De strategie van het OP is gebaseerd op een dynamiek, namelijk die van de beroepsopleiding, en in de eerste plaats gericht op de werkzoekenden, vooral de laaggeschoolden en de jongeren.

Bijlage 3: Hervormingsprogramma van het Waals Gewest

1 Introduction

A new **Regional Policy Declaration** was adopted in July 2017, following the change of government in Wallonia. This declaration is based on four principles, namely transparency, participation, responsibility and performance. The underlying theme for the Government is improvement in both governance and the efficiency of public actions. The priorities established for the end of the legislature are job creation, innovation, the competitiveness of the Walloon economy, in particular SMEs, and high quality qualifications.

Furthermore, in January 2018, the Walloon Government adopted a **Walloon Investment Plan**, which provides for investments of more than five billion euros in different areas by 2024. This Plan is part of the National Strategic Investment Pact. In addition to the selection of projects, several texts and procedures will be improved to accelerate investments.

The following chapters set out the main measures adopted or being developed as part of the implementation of Government priorities, in line with the Country Specific Recommendations (CSR) and the objectives of the Europe 2020 Strategy.

2 Response to the Country Specific Recommendations

2.1 Recommendation no 1: Consolidation and sustainability of public finances, tax reform

Budgetary consolidation

For its first financial year, the new Government wanted to **review the budget path** and rebalance the budget sooner than originally forecast.

In ESA terms, the nominal balance - excluding the impact of the revision of the autonomy factor - is set at -€217 million in 2018 (initial budget, instead of -€317 million under the previous majority) at -€180 million in 2019 and at 0 in 2020. This path is purely indicative at this stage and based on the forecasts for the macro-economic parameters known during the budget conclave. The formal path will be put forward when the stability programme is updated, with reference to the Cooperation Agreement of 13 December 2013.

The 2018 budget will include a prudential buffer mechanism of €31 million. The Government has also reduced the gap between the growth of income and expenditure. This discrepancy was -€17 million in the initial 2018 budget, its lowest level since 2014.

A new tax reform came into force in 2018 (see below); its aim is to reduce the tax burden on households and increase home ownership. The Government is expecting positive feedback effects on growth following the increase in household purchasing power. To meet the commitments of the Regional Policy Declaration, this reform will not be funded by new taxes, but rather by a series of structural measures in terms of both income and expenditure.

The main measures with a positive impact on income can be found in the following table:

Table 1: Principal new income in the initial 2018 budget

Measures	Structural or one-shot	Budget impact (€ millions)
Dividends from public businesses	Structural	30
Fight against road rage	Structural	12
Adaptation of the tax on surface water intakes for industrial activity	Structural	8
Sales of public assets	One-shot	5
Fight against fraud and optimisation of tax collection	Structural	45

The main expenditure-saving measures can be found in the following table:

Table 2: Principal expenditure-savings measures in the initial 2018 budget

Measures	Structural or one-shot	Budget impact (EUR millions)
Savings in SPW and PAU operating costs	Structural	-24.7
Non-indexing of PAU provisions	Structural	-18.7
Savings in governance and office costs	Structural	-2.5
Abolition of optional subsidies	Structural	-5
Reduction in allocation of funds from provinces	Structural	-7.5
Rationalisation of employment subsidy system	Structural	-20
Adjustment of skilled positions	Structural	-2
Active debt management	Structural	-25

There have also been savings not listed in the table above, e.g. the non-indexing of primary balance expenditure. Structural measures such as operating savings will be strengthened for future financial years. Furthermore, the public transport sector has not been affected by these savings measures due to future challenges relating to mobility and its growing importance.

In general terms, expenditure has been refocused by making the priorities governance, public efficiency and the prime importance of the Region's needs. The Government has also guaranteed resources for structural economic recovery policies, such as the Marshall Plan 4.0, European co-financing and the Infrastructures Plan (public transport, waterways, etc.). A new Investment Plan has also been developed for the coming years.

With regard to **debt**, the Government is creating a Walloon Agency to make the management of Walloon debt more dynamic and optimise the debt burden. Using the excess cash of several Walloon bodies will also help to address the Region's financing needs. As in 2017, Wallonia has decided to continue with the write-off of its historic FADELS debt (€160 million) in order to enjoy the market's current low interest rates.

Furthermore, the Government wants to rationalise its financial and economic tools to make them simpler and more effective. It also wants to give a greater role to the Monitoring Committee by increasing its prospecting input.

The public service will be energised through greater personnel mobility between the local authorities, the Region and the different public administration units (PAU), the creation of an in-service training

unit and the revision and objectivisation of the civil servant assessment process. The number of public structures will be reduced and PAU mergers will be introduced to make economies of scale.

Table 3 lists the objectives set by Wallonia for 2017 and 2018, together with income, expenditure and ESA adjustments.

In view of the adjustment of the autonomy factor as set out by the Special Finances Act in 2018, a negative adjustment of -€458.6 million is planned as "other ESA adjustments". However, this one-off impact, which is purely the result of a transfer between Entity I and Entity II, is neutralised in the final ESA financing balance as presented here.

On the basis of an under-use of credits estimated at €265 million, the financing requirement, excluding PAU cash pooling, amounts to €834.5 million.

Table 3: Financing balance objectives for the Walloon Region in 2017 and 2018 (in € thousands)

	2017 initial	2017 adjusted	2018 initial
Revenues	12,272,191	12,570,701	12,556,879
<i>Net SLF revenues</i>	5,203,501	5,187,669	5,222,541
<i>of which tax expenditure deducted from the contribution</i>	-775,669	-782,881	-752,423
<i>'Sainte Emilie' revenues</i>	3,454,465	3,483,372	3,521,110
<i>Miscellaneous revenues</i>	247	280	319
TOTAL 6th reform	8,658,213	8,671,321	8,743,970
<i>Resources from the regional level</i>	3,254,650	3,376,902	3,293,471
<i>Transfer from the Wallonia-Brussels Federation (WBF)</i>	359,328	362,478	359,438
<i>Lending products (FADELS operation)</i>	0	160,000	160,000
Expenditure	13,354,688	13,610,851	13,656,411
Gross balance to be financed	-1,082,497	-1,040,150	-1,099,532
Debt write-offs	18,681	16,998	18,837
Net balance to be financed	-1,063,816	-1,023,152	-1,080,695
ESA adjustments	746,587	705,934	405,083
Balance of the scope of consolidation	109,239	249,133	187,540
Underutilisation of credits	234,000	252,500	265,000
Granting of credit and shareholdings net amounts	340,907	148,907	335,557
SWAP	71,099	62,400	62,400
Other adjustments	-8,658	-7,006	-413,970
Buffer			-31,444
ESA balance of financing	-317,229	-317,218	-675,612
Outsourcing of asylum/radicalism/safety	17,251	17,251	
Impact of autonomy factor			458,612
ESA balance of financing (including impact of autonomy factor)	-299,978	-299,967	-217,000
ESA balance of financing (including impact of autonomy factor and excluding buffer)	-299,978	-299,967	-185,556
Government objective	-300,000	-300,000	-217,000

Tax

The **tax reform** was adopted by the Government at its 3rd reading on 1 December 2017 and entered into force on 1 January 2018. This reform provides for a series of measures:

- the abolition of the TV licence fee in 2018;
- the total exemption of the family home for the surviving legal spouse or cohabitant during succession;
- the introduction of a €20,000 reduction scheme on the tax base of the registration fees for the first property that will become the main residence of the person liable;
- the reduction of registration fees for property donations;
- the abolition of the 12.5 to 15% increase in registration fees from the 3rd property owned. The aim of this measure is to boost property investment;
- the improvement of tax collection and recovery to make them more efficient and reduce tax arrears as much as possible;
- the modification of the annuity mechanism to make it more viable and attractive;
- the tax rates on paramotors and drones is also adjusted so that they are taxed at the same rate as traditional airliners;
- modifications are made so that the administration can manage tax in a simpler, more pragmatic way, resulting in more efficient and effective collection that will increase the feeling of tax fairness.

Two important points have been brought into compliance with European requirements:

- an extension of the exemption from inheritance tax as mentioned in Article 54 of the Inheritance tax code to include transfer duty on death. This avoids discriminatory treatment between heirs of deceased residents and non-residents of the Kingdom.
- the modification of the Decree of 16 July 2015 introducing a **per-kilometre toll** for the use of roads by heavy goods vehicles brings it into line with a requirement of the European Commission, which reproached Belgium for allowing abnormally high fines compared to neighbouring countries as a result of its three regions.

The per-kilometre charge for vehicles over 3.5 tonnes in Belgium brought in €832 million between 1 April 2016 and June 2017, including €295 million for Wallonia. More than half of this revenue came from lorries registered overseas. Polish (15%), Dutch (11%) and German (10%) HGVs were the most numerous. Belgian lorries represent 19% of the vehicles fitted with OBUs (126,000) and pay less than half of the revenue collected, or 46%. The next biggest contributors are the Netherlands (10.9%), Poland (9%) and Romania (5.8%).

Wallonia decided to add 33 kilometres of toll roads in 2017 following an assessment of the network subject to the per-kilometre toll. A socio-economic monitoring study of the per-kilometre toll for lorries was carried out in Wallonia and found that some sectors, including low-value merchandise (sand, aggregate, milk) were more affected than others. Monitoring the data from the per-kilometre toll also showed a rapid increase in the number of lorries moving towards Euro 6 standard (currently 45% of km travelled).

Sustainability of public finances

The Government continued with a series of reforms to ensure the transfer and financing of different skills.

The **reform of the financing mechanism for hospital infrastructures** was definitively concluded with the adoption of the executory decision at its last reading on 20 July 2017. The aim of this decision is to clarify the resources available for optimal hospital management, promote the improved use of public money and maintain an environment conducive to high quality healthcare. As the amounts paid via federal funding have decreased year on year, Wallonia will use the new mechanism to increase funding for hospital infrastructures by gradually providing the resources required for investments in quality healthcare. The investment capacity will ultimately be €430 million a year. In view of the gradual 25% reduction in bed numbers, this amount will increase to €322.5 million once it reaches stability. A call for projects will soon be launched to prepare a new construction plan.

In addition, the first **Agence pour une Vie de Qualité (AViQ - Agency for Quality of Life) management contract** was approved in June 2017 for a five-year term. This contract sets out the tasks assigned to the AViQ and its main objectives, obligations and commitments. To ensure budget control, the Agency is monitored by a financial and budgetary monitoring council, which is consulted before new contracts are agreed, is involved in preparing the budget and regularly assesses the Agency's resources; it is also monitored by an independent audit committee.

Lastly, the Walloon Government approved a memorandum outlining the forthcoming **Wallonia autonomy insurance**, which is due to enter into force on 1 January 2019. Autonomy insurance will have two components: the financing of home help at any age and, for people aged over 65 who have lost their autonomy, the right to a fixed allowance regardless of their place of residence. The total budget is set at €416 million.

2.2 Recommendation no 2: Ensure that the most disadvantages groups, including those with a migrant background, have access to high quality education, skills training and the employment market.

The **reform of employment aids** has been in force since 1 July 2017, following the approval of the executory decision in June 2017. The reform is aimed at young people aged under 25, long-term job-seekers and employed and unemployed workers aged over 55. A 'working allowance' (degressive and deductible) is paid to employers for job-seekers in the target groups, namely young people aged under 25, the job-seeker who has been unemployed for over 12 months and people aged over 55. The reform also targets job-seekers and workers aged over 55, for whom there is a reduction in contributions. A reform of the financial incentives for supporting employment in the commercial sector (SESAM system) and of APE employment aids is currently underway.

The Inter-Ministerial 'Employment' Conference on 28 February reached an agreement in principle on granting **temporary 'non-mobilisable' job-seeker status** so that people suffering medical, mental, psychic and psychiatric problems can be treated differently.

In December 2017, the Walloon Government decided to strengthen the systems that form the **integration pathway** in order to improve **the integration of people of foreign origin**. This decision is reflected in a draft decree approved on first reading on March 22, 2018. The objectives are to improve efficiency and increase the number of beneficiaries from 2,500 to 3,500 people a year. The supplementary annual budget granted to the integration pathway, in a full year, is estimated at €7,950 million, which brings

the overall annual budget of the integration route to more than € 21 million, including the socio-professional integration of migrants.

Various improvements will be made to the system:

- increase in the number of hours' training in French and citizenship;
- revision of the list of planned exemptions, to increase the number of people covered by the obligation;
- improvement in the level of experience of the various trainers;
- consideration of unaccompanied foreign minors, in collaboration with the French Community and the Federal Government;
- greater collaboration between the municipalities and the Regional Integration Centres (RIC) to accelerate contact between newcomers and their local Regional Integration Centre. The national register will be accessible to the administration and the Centres will be informed sooner of any sanctions.

Moreover, a **collaboration agreement was concluded between FOREM and FEDASIL** to improve and increase the speed at which migrants become active on the employment market. FOREM and FEDASIL will run an information campaign in reception centres to make asylum-seekers aware of their services. FOREM will also organise information sessions about its services and about the employment market. FEDASIL will include the structured distribution of information on FOREM services in the support it offers asylum-seekers; first when they arrive at the centre, then when they meet the conditions for obtaining an employment visa, and lastly when they obtain a residence permit.

We should also stress the fact that FOREM is a partner in an **INTERREG V France-Wallonia-Flanders (AB Refugees)** project to support an integration pathway for refugees; it includes skills training, job coaching and employment.

To promote **diversity in businesses' human resources policies** and combat recruitment discrimination, a wide-ranging information campaign (website, social networks, flyers, conferences, etc.) was launched in 2017 as part of the "**Diversity in Wallonia**" project (co-financed by the ESF). The project is being implemented in close collaboration with the Regional Integration Centres.

As far as training is concerned, the **reform of dual training** has allowed the introduction of a joint dual training contract for dual training organised by Education (CEFA) and that organised by vocational training (IFAPME) and the adoption of common Walloon financial incentives (the latest incentive, aimed at operators, was adopted in June 2017). The Walloon Government has set itself the objective of developing sectors of excellence in dual training to increase its appeal and relevance. The roles of the recently created Office Francophone de la Formation en Alternance (OFFA - Francophone Dual Training Office) are to provide better management of dual training, greater promotion of this form of learning, which is a very efficient vehicle for integration, and improved management of internship places. The work of the Skills Education/Training/Employment centres aims to make training provision more suited to the skills requirements in a given territory, whilst also improving the consistency of this training provision.

In addition, with regards to CVET, the dispensations for job-seekers wanting to undertake dual training were relaxed in the ministerial circular of 24 July 2017.

The **Walloon "Accessibility" Plan** will support the adaptation of the services provided by FOREM and IFAPME to meet the needs of people with disabilities.

A budget of €10 million has been assigned to the **renovation of IFAPME training centres** under the Walloon Investment Plan.

2.3 Recommendation no 3: Boost investment in knowledge capital and increase competition in the network industries and services sectors

Innovation

Updating the **regional innovation strategy** is a key part of Marshall Plan 4.0. In this context, the guidelines adopted by the Walloon Government in its smart specialisation strategy (S3) have been implemented and broken down into the different RDI support tools. They involve ensuring that regional efforts target the driving forces of its development, in line with the regional clustering policy. The focus is primarily on marketing, technology transfer, non-technological innovation, the creative economy, the use of ICT, etc. S3 was designed as an evolving process, and its implementation will therefore be continued and improved. In particular, as Wallonia was selected as a **pilot region for industrial transition** by the European Commission in December 2017, it will receive specific support in 2018 to boost its industrial transformation based on its smart specialisation strategy.

In the context of the S3, the Government has continued to implement the **Competitive Cluster Policy**. Twenty projects were funded during calls 19 to 21 for a public budget of €40 million and total investment of €65 million. The structuring of training provision in response to business needs is ongoing. The MECATECH and BLOWIN Clusters have joined with other regional stakeholders to launch the **MEDTECH Wallonia** initiative, which aims to support start-ups and businesses working in medical technologies. This initiative is part of more global cooperation with the other Belgian regions based around a Medtech Accelerator, whose activities will begin in early 2018. The four-month programme will involve the provision of experts to tackle the main challenges involved in developing entrepreneurship in the sector: development of a business model, IP, regulatory obligations, payments, etc.

Also within the context of the S3, a **new 'Win2Wal' programme** was launched in 2018. Its aim is to boost strategic research in universities, colleges and their associated research centres in one of the fields selected in the smart specialisation strategy, downstream of fundamental research and upstream of the projects identified by Walloon businesses. The 2018 call has a budget of €8 million.

The Government has also decided to introduce a **strengthened, integrated system for the commercialisation of university and high schools research in Wallonia**. An annual budget of approximately €5 million will be dedicated to this system. This concept will allow an exchange of information on research projects between the Universities, Colleges, Clusters and administrations. The objective is twofold: to increase the amount of knowledge and technology transferred and to decrease the time required for the transfer process. Within this system, an accompanying committee will aim to analyse the reasons for non-valorisation. A second body will serve both as an adviser to the Minister of Research on resolving intellectual property disputes and as a potential mediator in case of conflict over technology transfer issues.

In November 2017, the Government also decided to **extend the CXO measure**. This measure facilitates access to highly qualified personnel by supporting the appointment of a CXO (CEO, CFO, COO or other), business developer, entrepreneur in residence or other business management professional. The measure therefore helps spin-offs, spin-outs and innovative companies to obtain the resources they

need to boost their success. It can also be accessed by 'orphan' projects, i.e. research projects that have concluded or are currently concluding with usable results at industrial level, but for which no operating structure has been identified.

The Government has also continued to implement the **Wallonia Creative Programme**. The recent actions to develop new forms of innovation include the granting of a €4.4 million budget for a new call for 'creative hubs' projects (as part of the ERDF PO). These resources supplement the equipment required for Fab Labs (3D printer, laser cutting, etc.), generalise the design element in the development of future products and services and support the management of the hubs. These new projects will focus as far as possible on cultural and creative industries (CCI). Nine hubs are now operational in the territory and have been allocated a total budget of €50 million. Furthermore, the Government decided to continue the "Living Labs in Wallonia" process following the pilot phase launched in 2013 and the positive results obtained by the two pilot projects. The aim is to create a sustainable Business Plan to ensure the durability of the projects (two pilot projects and two up-and-coming projects).

With regard to the **digital transformation of Wallonia**, the implementation of the **Wallonia Digital Plan** has continued. As a reminder, this is an integrated strategy that covers the various relevant areas: connectivity of the region, digital economy and industry 4.0, administration 4.0 and digital skills. It has a total budget of €503 million, financed through ordinary regional budgets, the Marshall Plan 4.0 and ERDF.

Progress can be seen in several areas in 2017-2018, particularly **smart cities**. A 'Smart Region' Charter was adopted in September 2017. This is part of the general objective of the digital transformation of Walloon towns and municipalities, which will include open, multi-service mobile applications for citizens. It must also serve the interests of Walloon towns and municipalities by making it easier to identify market stakeholders that share its principles and values. The aim is to encourage market stakeholders to commit to voluntarily respecting a series of principles and values consistent with the development of the Smart Region for the benefit of Walloon citizens, as defined in the Digital Wallonia Strategy. In addition, in June 2017 the Walloon Government approved a portfolio of 30 Wal-e-cities for a total of €20 million (co-financed by the ERDF). Technological tools will be developed through the portfolio and are based on a data repatriation infrastructure, attested by urban furniture and public lighting. The infrastructure will use innovative (Light Sensory Networks, low-bandwidth networks) and existing (urban Wi-Fi, 4G, etc.) telecommunications networks to create a link between the internet of things and a community of users, whether they are citizens, businesses, public operators or solutions providers. The portfolio comprises a cross-cutting technological project and four thematic projects (Urban mobility, Energy and environment, Transparent data exchange market within urban governance and Urban environment and citizen well-being) that are directly linked to the needs of citizens. A final cross-cutting project, "Economic assessment and transfer to the Walloon industrial fabric" (ECO) completes the portfolio, ensuring that Walloon businesses benefit directly from this technological progress. This project consists of activities linked to needs analysis and technological development to adapt R&D and guarantee that technology is transferred to the economy.

New joint Walloon and French Community legislation on **Open Data** was adopted in July 2017. Its aim is to make public administrations' data available to everyone in digital format so it can be easily re-used by citizens, businesses or even administrations.

Connectivity has been identified as a major factor of attractiveness of the territory with two priority objectives: the development of very high bit rate (THD) and coverage of areas with little or no connection, the white areas. After the academic campuses and the hospitals, the deployment of the THD continues within the framework of the GigaRegion with a particular attention for the schools and, especially, for the zones of economic activities (ZAE). A project for the development of optic fiber in Walloon ZAEs is being studied within SOFICO (infrastructure manager) while one of the Walloon Investment

Plan (WIP) measures will support this plan, in facilitating the installation of fiber in ZAE exclusively located in white areas. Another action in favor of these, the continuation of the agreement Tax on Pylon (ToP) which consists in establishing a legal and fiscal framework stable and favorable to the deployment of mobile telephony networks. In return, the three mobile operators have committed to invest €60 million over three years, in addition to the investments originally planned for this period and with a particular focus on areas with little or no connection. The publication of the first concrete results and progress in this area should take place by mid 2018.

A number of initiatives are targeting the **development of start-ups**. The Walloon Government therefore wants, in the continuity of the Start-up Wallonia measure, to focus, specialize and align existing organizations and initiatives in charge of the digital ecosystem animation and the development of the digital sector. This is to improve the legibility of the digital landscape and Wallonia, but above all, to significantly increase the effectiveness of private and public actions and initiatives. Based on the good results obtained by the W.I.N.G. fund, €6.8 million of funding has been provided to guarantee more support. After two years of activity, 367 dossiers have been submitted and 67 favourable decisions have been made, 50 of which received funding, for a total of €6.92 million (€4.2 million of which has already been released for 41 start-ups). What's more, SOFINEX is launching a new €5 million fund exclusively reserved for helping ICT start-ups set up overseas; the first mission is targeting Silicon Valley. It should also be noted that an Interactive Digital Center (IDC) was created as part of a partnership between a private company and SRIW; it is dedicated to virtual and augmented reality and has capital of €9.7 million. It will be a training centre and a showroom and will develop industrial applications likely to lead to the creation of start-ups.

Work has also continued to ensure the **deployment of digital technologies within businesses**. This means that as part of the 'Made Different Wallonia' project launched in January 2017, +/- 350 businesses have been given information through activities organised by the partners; more than 120 businesses have been approached to carry out an in-depth analysis of their situation; more than 60 business have carried out or are carrying out a digital maturity assessment or an in-depth scan to identify the gap between their situation and their objectives. On March 20, 2018, an event for companies under the theme "Made different – Factories of the future" was organized and brought together more than 400 participants. It allowed to show new techniques of robotics, virtual reality, automation of chains to companies, but also to the universities that sent on the spot 150 students in professions related to Industry 4.0.

A NWOW-SME platform was launched in November 2017. It is aimed at SMEs wanting to embark on the NWOW adventure, enhance existing practices or develop new ones. The platform aims to support them in professionalising their management methods, give them advice and tools for reflection in implementing initiatives such as remote working, collaborative teams, shared workspaces and participative management. It should also be noted that following the call for projects in February 2017, the Government selected 13 rural co-working space projects in December 2017, for a total budget of €1.25 million. These projects will offer a perfectly equipped business space, a programme of training courses, conferences and workshops to develop users' skills and knowledge and assistance in creating links between a community of co-workers and with local partners. This initiative is in line with the positive results of the coworking action initiated since 2012 and aims to develop the networking of coworking spaces throughout the Walloon territory through the Coworking|Digital Wallonia network.

Lastly, with regard to the development of **skills**, the organisation of the DigitalWallonia #EdTechForum provided an update on current and future trends in the digital transformation of jobs; this will feed into deliberations on the changes that need to be made to the training provision. Vocational training operators in Wallonia have all developed a digital plan that includes the development of the new ICT training courses required by the employment market and the acquisition of educational materials.

Work targeting young people and education will also continue. As part of the investment plan for Digital Schools, 396 projects have been selected in schools with a total of 500 packs of material installed, for a budget of €5.7 million. The 2018 call for projects has just been closed and as of next year, 500 new packs will equip schools with computer and digital equipment. A call for projects is also planned for 2019, the aim being to equip new schools every year with modern, attractive equipment so that both teachers and their students are well equipped. New coding awareness initiatives have also been launched. On the one hand, operation #WallCode Digital Wallonia 2017 aims to inform teachers and students about IT sciences, algorithmic logic and programming languages by offering coding training to students and training in IT sciences for teachers. On the other hand, the Coder Dojo initiative launched in 2018 offers free programming workshops (practical courses), prepared and given free of charge by young boys and girls aged 7 to 18. The aim is to give children a fun taste for technologies, programming and algorithms at an early age.

Lastly, as part of the fight against the digital divide and the acquisition of basic digital skills by all citizens, Wallonia wanted to strengthen the network of Public Digital Spaces (EPN) by organizing, in particular, support for the digitalisation of banking services. In collaboration with the banking and financial sectors, the objective is to support the least connected and / or digital-using public in the transformation of banking services. It is also a response to the closure of bank branches that mainly affects rural areas and working-class neighborhoods.

Competition in the service sectors

With regard to **regulated professions**, the Decree that transposes Directive 2013/55/EU in Wallonia is the Decree of 12 July 2017 (published in the Belgian Official Journal in September 2017) modifying the law of 12 February 2008 introducing a new general framework for the recognition of professional qualifications for regulated professions. This Decree transposes the Directive and resolves dispute n° 2016/0164 regarding the competences of Wallonia.

Discussions have begun with the different professional sectors to see how they can best adapt to the European "professional qualifications" Directive and modernise access conditions whilst protecting consumers and promoting the profession and training. These deliberations are being carried out in two areas: a basic knowledge of management and specific professional qualifications.

Furthermore, the profession of travel agent has been completely unregulated in Wallonia since 1 January 2018 (the Decree repealing the Decree of 22 April 2010 defining the status of travel agencies was published in the Belgian Official Journal on 28 June 2017); there will be no further access to this profession.

With regard to the retail trade, the **assessment of the Decree on commercial establishments** has been completed. The assessment work was based primarily on the dossiers studied within the Administration, as well as on surveys of stakeholders (promoters, geomarketing businesses, legal advice, etc.). This assessment mainly concerns:

- the analysis of the practicability of the texts and the problems encountered by both the Administration and the parties involved in the reform;
- the impacts and challenges linked to the 2,500 m² threshold and a hypothesis of lowering it to 1,000 m² or raising it to 4,000 m².
- the human and material aspects of the decree.

Conclusions and recommendations were formulated on this basis, particularly regarding the modification of the texts. The final report is currently being analysed, with an in-depth study of the noted strengths and weaknesses, so that the decree can be improved.

Moreover, **the updating of the regional commercial development plan** (SRDC) is scheduled for late 2018. This will establish a global vision of what commerce should be like in Wallonia. General implementation measures and recommendations will be issued (general scale for all Wallonia's municipalities), based on the assessment and the conclusions of the development scenarios.

A detailed document will be created for all the municipalities in Wallonia and will include a map representation of the state of trade, a description of the main commercial elements present, a reminder of the assessment and concrete recommendations fully in line with the criteria for issuing commercial establishment licences and integrated permits. This direct representation in terms of issuing criteria, and thus in terms of the "Services" Directive, will provide direct justification of the acts and make it easier to understand for citizens, municipal and regional stakeholders and developers.

Network industries

The Walloon Government has launched an **in-depth reform of the governance of energy distribution network managers** (GRD). The draft decree was adopted in February 2018 at its 2nd reading. The reform has a number of objectives:

- to simplify the structure of GRDs to improve control;
- to ensure that control of network managers is taken over by public and local shareholders;
- to create greater independence for the GRDs in relation to market stakeholders working in the energy sector;
- to generalise good governance rules;
- to limit the salaries of the administrators and managers of GRD and their subsidiaries;
- to refocus the role and missions of the distribution network managers onto the core of the profession, whilst giving this profession a positive definition;
- to manage the GRD subsidiaries.

An initial **green certificate sunset** operation was carried out at the end of August 2017. In view of the timescale for avoiding an increase in the ELIA surcharge on 1 October 2017, there were few solutions available for avoiding this kind of sunset mechanism, which can probably not be repeated in future. Despite the measures taken, it cannot be denied that the park will continue to issue a total volume of green certificates that cannot be cancelled over the period 2018-2021. There will still be an excess of green certificates on the market in 2022. In October 2017, the Government decided to create a **green certificate taskforce** to prepare possible structural and sustainable solutions to this issue. Its role is to identify other possibilities than those presented by the regulator, by 30 April 2018, based around two main areas: getting out of the bubble that has been created in the market and revising the market structure for the future.

The European Commission recommends the use of smart meters to promote energy transition. As a result, in January 2018 the Government adopted a draft Decree to ensure the **roll-out of smart meters in Wallonia by the end of 2034**. Particular attention will be paid to several points, including controlled costs, accessible communication that can be understood by all users (focusing on the most vulnerable),

secure data and privacy protection, the quality of equipment and services and the provision of meter data without additional cost. This draft decree also sets out the minimum requirements for the creation of **charging points for electric vehicles**, as well as joint technical specifications for these charging points. A €400 million budget will be released for smart metering as part of the Walloon Investment Plan. The Plan also makes provision for a budget of €100 million for smart grids, and a budget of €100 million for the extension of gas transport and distribution networks to economic activity sites and industry.

In the area of **telecoms**, in October 2017 the Government adopted a Decree that partially transposes Directive 2014/61/EU on measures to reduce the cost of rolling out high-speed electronic communications networks. A budget of €50 million is planned under the Walloon Investment Plan to accelerate investments and thus eliminate telecommunications white areas.

In the **transport** sector, the Walloon Government recently approved the "FAST (Fluidity, Accessibility, Health/Safety and Modal Shift) Vision - Mobility 2030". The FAST Vision is based on the modal shift and aims to combine different methods of transport for each journey, depending on their degree of efficiency. This will involve promoting and facilitating the use of bicycles, buses and trains. The aim for cars is to increase occupancy rates. To achieve these objectives, the work will cover three areas, namely governance, investments and behavioural changes.

This vision will be part of a coherent global context so it can be implemented concretely and effectively; it is based around the Territorial Development Plan (SDT). A Walloon mobility code will gradually be developed to include the different aspects of the decree in the form of papers (general provisions, organisation of the TEC Group, taxi services, additional mobility solutions, municipal mobility plans, etc.). The vision will take the form of concrete actions described in the Regional Mobility Plan (SRM).

For the transport of goods, the aim is to increase the percentage of train transport from 4 to 7%. For the transport of people, the aim of increasing the figure from 9 to 15% runs alongside the mobility vision put forward by the Federal Government, which speculates an increase from 8 to 15%. This aim will be achieved by the gradual introduction of an integrated rail and bus public transport offer and the creation of regional express networks (RER). The aim for the bus and tram is an increase from 4 to 10%. This aim will be achieved primarily by matching the offer to the expectations of the citizens to a greater extent, particularly in terms of speed and reliability, and by greater Government support for operators in terms of infrastructures (including priority systems). The transformation of governance underway in this sector should also make it possible to gradually remove the internal obstacles limiting the ability to transform the offer. The directions for developing the offer will be listed in the SRM and entrusted to the operator via the public service contract. They will express the objective of doubling vehicle occupancy rates by 2030, resulting in a clear and simultaneous improvement in the environmental and economic performances of public transport.

3 Thematic objectives of the Europe 2020 Strategy

3.1 Employment

In addition to the reforms of the employment market described in chapter 2, several other employment measures should be mentioned, particularly those aiming to provide a greater match between supply and demand on the market.

On the one hand, FOREM has introduced a **one-stop shop for businesses** to refocus the Employment Public Service departments on meeting businesses' recruitment needs. The process for employers has been simplified and FOREM can now develop a personalised, sustainable relationship with each one. The first line is a gateway comprising 'business advisers', each of whom manages a sector-based portfolio of businesses. Each adviser knows the sector and occupation of their client businesses, so that they can closely analyse their needs and provide a full and appropriate response. This generalist adviser can call on second-line specialists for more specific services, such as the implementation of a training and integration plan and the search for an intern at the end of their training for jobs with a labour shortage. All the information on the client relationship is now held centrally in the unique employer dossier; this makes it possible to capitalise on all interactions between FOREM and the business. This momentum will be continued in future years through the development of pre-selection and proactive activities, a service offer with impact indicators and continued technological development to allow partners to automatically submit their employment offers for each flow, the introduction of an automatic online matching system, etc. This tool will soon become available to businesses, which will then have access to the profiles of the job-seekers they are looking for and be able to contact them directly to offer them a job.

An 'Inter-Das' (domains of strategic activity) committee has been set up as part of the **development of the Network of skills centres and training projects of the Competitive Clusters**. Its objectives are an optimal response to businesses' needs in terms of ongoing training for employees or unemployed workers, the pooling of expertise by the stakeholders involved in employment, training and businesses and the integration of the training projects of the Competitive Clusters into the professional training landscape in Wallonia.

The Walloon Government also wants to introduce a **training incentive for jobs with a labour shortage**.

In February 2018, Wallonia and Flanders concluded a collaboration agreement to support **inter-regional mobility for job-seekers**. This agreement covers several different aspects: a greater match between supply and demand, more language courses at FOREM and the organisation of awareness campaigns; a knowledge of Dutch will now also be considered a skill and not a requirement. The aim is the integration of 2,500 Walloon job-seekers into the Flemish job market every year.

Lastly, the implementation of the **Cigogne 3 Plan** to create new reception places for children continues, with the aim of facilitating work-life balance. Decisions on the creation of 102 places were taken in August 2017. The Walloon Investment Plan also has a budget of €48 million for phase 2bis - the construction of new creches.

3.2 Research, Development and Innovation

The main RDI reform projects were presented above as part of the response to recommendation n° 3. Certain more specific aspects are described earlier in this section.

On the one hand, the work to **increase R&D expenditure** is continuing. Walloon R&D budget credits increased from €324.5 million in 2015 to €340.3 million in 2016. It was also decided to increase the

budget for the collaborative BEL-SME programme by 66%, in order to develop joint R&D projects between SMEs from different Belgian regions. In addition, as part of the support provided for research in biotechnologies and life sciences, the Government approved a grant of €6 million to WELBIO for the financing of 14 projects in 2017.

The National Strategic Investment Plan will dedicate major investment to RDI, including the creation and improvement of technological platforms of excellence (€522 million), in line with the priorities of the smart specialisation strategy (materials and molecules of the future, ICT, space, life sciences, sustainable development and environment). These investments will be made jointly by the universities and research centres. There are also plans to create a centre of excellence for agronomic research (€40 million) and invest in digital infrastructures: digital simulation and intensive calculation (€20 million), collaborative infrastructure for the processing of data from the Copernicus network (€10 million) and e-health (€100 million). A budget of €35 million will also be dedicated to doubling the capacity of the Biopark in Gosselies.

On the other hand, two **new measures to encourage SMEs to participate in European research funding programmes** are currently being prepared. The first is support in the form of a premium for setting up European projects. In concrete terms, any SME that submits a project under the European Horizon 2020 programme may present a dossier to DG06 to receive a premium ranging from €3,500 for a partner SME to €10,000 for an SME coordinating a project; the premium will cover some of the costs involved (personnel, travel, legal advice, etc.).

The second measure involves creating a "*Seal of Excellence*" premium that will finance research projects that are submitted by SMEs under the SME Instrument of the Horizon 2020 programme and have received the European "*Seal of Excellence*" certificate, but are not financed by the European Commission.

3.3 Education

Four **joint further education structures** have been created in the field of further education. They will be aimed at the development of ongoing training and life-long learning for higher education and social promotion students, teachers and trainers, as well as employed workers, job-seekers and IFAPME learners.

3.4 Social cohesion and social action

In the area of social cohesion, the Government is continuing an integrated policy to combat vulnerable situations, facilitate access to housing, facilitate socio-professional integration and provide concrete solutions for people who have lost their autonomy.

Poverty reduction

In early March 2018, the Walloon Government approved the 3rd implementation report of the **Walloon poverty reduction plan** and announced new actions. An assessment will be carried out and the new focus will be on employment and training policies and the automation of access to rights. New measures were also announced in different areas (housing, food, health, water, energy, etc.) involved in combating the risk of poverty (whilst taking account of the risk indicator of material deprivation). In the areas of employment and training, the focus will be on the validation of skills, adult qualification schemes, the reform of Articles 60 and 61 of the organic public centre for social welfare law and the revision of the thresholds for access to FOREM training.

The reform of the **Social Cohesion Plan** (SCP) is also underway. The Walloon Government will revise the decrees on the 2017 SCP to refocus on the objective of "social cohesion", which was a key goal of the

2008 decrees; the aim is both to promote access to fundamental rights at individual level and to improve social links and solidarity at collective level. The participative assessment of the 2014-2019 SCP has been launched in the 181 municipalities in question and will be the subject of a global report to the Walloon Parliament by June 2019. €23 million will be dedicated to the SCP for the 2020-2025 programme; this amount will be supplemented by resources from the employment, social action and municipal co-financing budget.

The reform of the **family services** system continues. On 8 February 2018 the decree on the management and payment of family benefits was adopted. By this decree, Wallonia takes again the competence of the family benefits following the 6th State reform and the agreement known as "Sainte-Emilie". It comprises several components : the definition of the Walloon payment system for family benefits with the approval of private operators and the creation of the Walloon Family Allowance Fund (Famiwal) as well as the definition of the future Walloon model of family benefits.

On March 22, 2018, the Walloon Government decided to resume the jurisdiction of family benefits on January 1, 2019. This competence, for the regulatory part will be provided by the Walloon Agency for Quality Life (AViQ). This implies that, from this date, family benefits will no longer be linked to socio-professional status. The new families will be able to choose their own fund and, from 2021, this possibility will exist for all families. In order to avoid the non-use of rights linked to the need to join a fund, the public fund was tasked with detecting and paying family benefits for unaffiliated beneficiary children.

The future model of family allowances will enter into force on January 1, 2020. In concrete terms, for every child born after 1 January 2020, the family will receive a basic allowance of €155 until the child reaches 18 and €165 from 18 to 24. The new system will be simpler and clearer than the current system and provides for supplements to support more vulnerable families, children with an illness and orphans.

The new model provides for supplements for children from families in situations that place them at greater risk of poverty and material deprivation. From 1 January 2020, social supplements will be granted in accordance with household income and will vary depending on the family's situation. Two income ceilings have been defined to combat unemployment traps and avoid the threshold effects. These supplements will be modulated for single-parent families, large families and those with at least three children.

The changes will affect only children born after 1 January 2020, after Wallonia has taken back full control of the management. For children born before 1 January 2020, the current model will remain in force and be phased out gradually by 2044.

As part of the fight against vulnerable situations, the Walloon Government has approved the implementing decree to continue the work of **social groceries and social restaurants**. The first funding were allowed at the 1st quarter of 2018. As well as offering meals and food at a reduced price, social groceries and restaurants are currently also a gateway for providing support for vulnerable people. Their operators are given annual structural financing of €935,000.

Combating the loss of autonomy

In May 2017, the Walloon Government approved the "Papy Boom Plan", a reform of the **retirement home and retirement and care home sector**. This Plan will receive almost €200 million by 2020 to create 677 additional places and offer more accessible and better controlled prices. Regulatory modifications

(standards, innovative projects, partnerships, fair land distribution, etc.) and a new infrastructure funding system (from 1 January 2019) are also planned, to promote creative projects and give a boost to the sector.

We should also recall, as mentioned above, the creation of a **Walloon autonomy insurance**, which is due to enter into force on 1 January 2019.

Moreover, in early December 2017, the Government allocated a budget of €50 million to **improve the living conditions of people with disabilities**. This budget will help 40 reception and accommodation centres for people with disabilities to renovate and transform their infrastructures. Furthermore, a budget of €5 million has been released for a call for projects to create new places for people with multiple disabilities and those with brain damage. €3 million were also released to increase the capacity to take on priority cases (people with a complex disability in emergency situations). Lastly, 74 additional places will be created for a total budget of €5 million following a call for projects at the end of 2016 to improve the infrastructure for welcoming and housing people with a dual diagnosis or those on the autistic spectrum; 12 of these places will be in emergency accommodation and 39 in respite housing.

A **Walloon "Accessibility" Plan** has also been adopted. This Plan comprises 28 coordinated measures in addition to the existing actions and their aim is to improve and promote the accessibility of buildings, transport and services.

Facilitating access to housing

In December 2017, the Government approved the **reform of the residential lease contract** in its 4th reading. Its aim is to guarantee the stability, legal safety and clarity of the rights and obligations of tenants and landlords and thus create a climate of trust. Minimum rules are included in a basic standard contract, particularly rules regarding the rights and obligations of the landlord and lessee, hygiene, safety and habitability standards, the term and end of the lease and the inventory of fixtures on arrival. Common law is extended to movable property, such as containers, yurts, cabins and caravans. Improvements have been made to specific provisions regarding the main residence of tenants, particularly the harmonisation of notice periods, with the possibility of the early termination of short-term leases and conditions for the possibility of indexing the lease to its registration. Two specific systems have been created for house-sharing leases and student leases to make them clearer and better suited to the needs of both tenants and owners. Lastly, the Government is authorised to adopt an indicative rent table.

In addition, in June 2017, the Walloon Government adopted modifications to the **conditions for granting loans for the acquisition and renovation of housing, including energy renovations**. This will simplify the rules to take greater account of the nature of the projects and encourage more renovation work. In particular, the ban on accumulating 'packs' within five years has been abolished, allowing households to stagger their renovation project over time and be able to ask for new credit if they need to carry out unplanned work when they have recently received an Ecopack/Rénopack. Also, the scope of the eligible work has been extended to propane gas boilers, photovoltaic panels, non-airtight external woodwork on the house, external wood accessories and all work to remedy one or more causes of insalubrity.

In June 2017, the Walloon Government adopted in its 1st reading the draft Decree organising the **welcoming of Travellers** to Wallonia. The reform will ensure that Travellers receive a warm, concerted welcome organised by the Walloon provinces in collaboration with the municipalities. In total, in the future each province will have to provide at least one equipped area and three temporary areas, with the latter providing access to water, electricity and toilets as a minimum, and organise waste collection. This obligation will take effect at the end of 2020, with the equipped area available by the end of 2021

at the latest. Subsidies (90% cover rate) will be granted to the local public authorities for the acquisition, development, accessibility and extension of land.

Lastly, to ensure that all stakeholders are kept informed, the Traveller and Romany Mediation Centre in Wallonia will be responsible for continuing and extending its integration, mediation and communication work and making proposals to the political authorities. It will be granted an annual subsidy of €132,000 to carry out this work.

3.5 Energy-Climate

The Burden Sharing cooperation agreement was signed by the Belgian authorities on 22 November 2017. The agreement formalises the allocation of the Belgian 'Climate and Energy' objectives for the period 2013-2020. The signature of this agreement will allow the Regions to receive income from the sale of ETS quotas, which will make it possible to support the additional policies and measures for combating climate change.

Work to prepare the **Air, Climate and Energy 2030 Plan** will also continue. A 2nd consultation phase took place from 19 February to 19 March 2018, following an initial consultation phase in 2017. The main themes covered during these consultations are linked to the non-ETS objective and primarily concern renewable energy, energy efficiency, industry (non-ETS), including HFCs), transport, mobility and agriculture. The aim is to produce an initial version of the Air, Climate and Energy 2030 Plan in July 2018. This will then be submitted to a public enquiry and will subsequently feed into the national Plan, which is also being prepared.

In the area of **transport**, the Walloon Government recently approved the "**FAST** (Fluidity, Accessibility, Health/Safety and Modal Shift) Vision - **Mobility 2030**". Its aim is to find an integrated and consistent way of containing mobility-related problems, such as pollution, accessibility issues, traffic jams and accidents. This vision provides the resources for managing the major disruptions that will be caused by technological and regulatory developments in mobility, for both people and goods. It will also help to achieve the European objectives for reducing greenhouse gases and the objectives of the 2014 Climate Decree, which targets a global reduction of 30% by 2020 and 80 to 95% by 2050.

Subsequent investments are planned to support this vision as part of the Walloon Investment Plan: €600 million for mobility (car-sharing, cycle & pedestrian infrastructures, public transport and intelligent transport system) and €530 million for multi-modality. The Strategic ITS Plan was presented in early March 2018 and has a budget of €166 million.

In early December 2017, the Walloon Government also adopted the **draft Decree on combating atmospheric pollution caused by combustion vehicles**. The text anticipates the possibility for municipalities to introduce low-emission zones. The proposals made by the municipalities will be subject to the conditions set out by the Government, which will also approve their introduction. The Government may also designate the entire territory of Wallonia as a single low emission zone in the event of a pollution peak. The text sets the schedule and the list of vehicles covered by the right to access these zones. Visual checks will be carried out, through a sticker on the windscreen authorising the vehicle to travel inside these zones.

The draft Decree also stipulates **the conditions for the progressive ban on private diesel vehicles in their current technological design**. After 1 January 2030, in accordance with the proposed schedule, only diesel vehicles that meet at least the new approval procedure for pollutant emissions will be allowed on the roads. Furthermore, once the Decree comes into force, there will be a ban on keeping the engine idling when the vehicle has stopped, regardless of the type of vehicle.

With regard to **renewable energies**, the 2016 assessment indicates that the proportion of renewable energy in Wallonia out of total gross consumption was 11.9%. Following the SOFICO call for projects in July 2016 for the installation and operation of **large wind turbines** in parking areas in its road network, concessions were awarded to 16 new wind turbines in nine Walloon motorway service stations. In total, the average annual generation potential of these 16 wind turbines will be approximately 121,600 MWh/year, equivalent to the consumption of almost 35,000 households.

With regard to **biomass**, the Walloon Government has decided not to continue the May 2016 call for projects procedure for the installation of a centralised unit of over 20 MW fuelled by biomass. There are several factors behind this decision: the lack of guarantee of the long-term availability of biomass, the lack of cogeneration, a serious doubt regarding carbon neutrality and a tight budget situation. Instead, among other options, the Government will create smaller biomass structures that include a cogeneration aspect, with local supply and the creation of local jobs.

Furthermore, a flexibility mechanism for green certificate budgets was implemented in 2017 following the significant growth of the **photovoltaic sector** (installations of over 10kW). This mechanism made it possible to use the entire budget to develop projects, giving rapidly growing sectors the support originally set aside for other sectors that did not use it. In December 2017, the Walloon Government also decided to stop Quali watt premiums and instead provide support for photovoltaic energy from 30 June 2018, with guarantees that the measure will not be retroactive. This scheduled final abolition (which avoids complex transitional systems) also provides both the sector and individuals with a reasonable phasing-out period. This decision is based on the observation that the current rate of return is well over the initial target.

Finally, the Walloon Investment Plan provides for investment of €50 million for the development of a **Walloon sector for the chemical storage of renewable electricity** (Power-to-gas).

With regard to **energy efficiency**, Wallonia's long-term strategy for the **energy renovation of buildings** was prepared and adopted by the Walloon Government in April 2017. The strategy sets the long-term (2050) renovation goals and contains guidelines and tools for the development of profitable renovation processes.

As described in the previous section, **the conditions for granting loans for the acquisition and renovation, including energy renovation, of housing** have been modified and simplified to encourage more renovation work.

The Walloon Investment Plan provides for the implementation of a **public infrastructures Masterplan** whose aims are to reduce the energy consumption of public buildings, encourage soft mobility and create decentralised co-working spaces. €755 million will also be dedicated to the construction and **renovation of public housing** and mixed housing and to helping citizens with energy efficiency; €40 million will be dedicated to an exceptional UREBA programme to improve the energy performance of public and non-commercial services buildings (schools, hospitals, sports halls, etc.).

The Walloon Investment Plan also includes a budget of €135 million to **support the energy transition of businesses** (reducing their energy dependency and CO₂ emissions).

Lastly, in September 2017 the Government approved the draft decree allowing towns and municipalities to **renovate all municipal public lighting** and begin using LED technology, without increasing consumers' final bills. This mechanism has several aims: the reduction of municipal energy bills, the reduction of municipalities' carbon footprint by more than 50%, the anticipation of the gradual disappearance of bulbs such as low-pressure sodium bulbs and the response to European rules on energy

efficiency (the planned change to the Eco-Design Directive will impose an increase in light energy efficiency by 2025).

To ensure that this modification has no impact on consumer invoices, the distribution network manager will be responsible for the equivalent of 65% of the investment and pay themselves from the maintenance savings. The investment balance will be the responsibility of the municipalities, which will also make major energy savings of around 80% and therefore considerable financial savings of approximately 65 to 70% on their energy bills, directly after replacing the bulbs. For the municipalities, the return on investment as a result of energy savings will come in three to five years, depending on the composition of the public lighting (type and strength) in the municipality in question.

4 Additional reform measures

The Walloon Government plans to use the Marshall Plan 4.0 to roll out an integrated regional development strategy by activating different levers of competitiveness. This will involve in particular developing a favourable environment and measures to support investment and the development of economic activity. Some of the reforms and measures adopted in this regard have already been described in the preceding sections. Earlier in this section, we described the measures to create businesses and their growth, particularly those aimed at SMEs. These priorities also include the growth of the circular economy and industry's efficient use of resources, which are already part of the regional smart specialisation strategy.

4.1 Industrial policy and support for SMEs

The **Competitive Clusters** Policy remains at the heart of the Region's economic reconversion and is the backbone of the regional smart specialisation strategy. As already mentioned in previous sections, its implementation is ongoing, and it also provides new directions relating to internationalisation and participation in European training, innovation, digitisation and inter-centre collaboration programmes. The investments in RDI provided for in the Walloon Investment Plan will also help to intensify smart specialisation in the fields covered by the Clusters, in collaboration with the universities and research centres. At European level, Wallonia is involved in the pilot projects of the Vanguard Initiative as well as in several inter-regional collaboration partnerships selected by the European Commission. The MECATECH Cluster is a member of a consortium selected in the context of inter-cluster collaboration supported by Horizon 2020 (INNOSUP 1) and several Walloon Clusters are involved in internationalisation projects supported by the COSME programme. Wallobia, via the National Contact Point Wallonia, offers support to companies, universities, research centers, etc. in order to obtain European funding for research and innovation projects.

What's more, in October 2017 the Government approved a guidance note on the **reform of financial tools and support for businesses**. The aim is to simplify the landscape, create synergies between tools and make them more efficient. This will involve the coordinated management of Wallonia's work to promote investment, create businesses and finance initiatives by businesses, SMEs and the self-employed. There are proposals to group the activities into two areas. The first will be dedicated to investment and financing for businesses and to economic promotion; the second will be dedicated to turnaround businesses and those undergoing restructuring, including site clean-up and a 'health theme' will be integrated.

With regard to financial tools for SMEs, the Government has decided to extend the **'helping hand' loan** (Prêt 'Coup de pouce') by two years, until the end of December 2019 (it was launched as a pilot in October 2016). This system aims to boost individual loans to young businesses (maximum five years of activity). In addition to the interest on their loans, individuals will receive a tax credit of a maximum of 4% a year of the amount in question for the first four years and 2.5% for the next four years. The ceiling for the amounts paid is €50,000. Start-ups may borrow up to €100,000 from different lenders. 105 dossiers were submitted to Sowalfin between its launch in October 2016 and 30 June 2017. The amounts raised by businesses amounted to €2.148 million. In terms of the financial impact for the Region, these operations represented a tax credit of €452,000. It is estimated that 225 dossiers a year will be submitted in 2018 and 2019, for loans of an average of €20,000 and with a repayment term of six years. This should allow businesses to raise €9 million from individuals. The extension should represent a tax credit of €1.89 million over two years.

With regard to **industrial development**, the Government has continued its work to renovate the Charleroi basin following the closure of Caterpillar. In July 2017, it approved the creation of a Delivery Unit

to implement the CATCH Plan. This Unit will have a lifespan of three years and an annual budget of €1 million. Moreover, the European Commission has validated a rescue and restructuring aid system developed by SOGEPA. It has a budget of €20 million and will provide support to SMEs experiencing financial problems. It will remain in force until 2020. In the process following, the cooperation agreement with the Federal Government, concluded in line with the law of 15 May 2014, the Royal Decree introducing the free zone scheme in Wallonia (tax incentive to engage workers concomitant to an investment in an area affected by a collective dismissal) entered into force on the 1st of November 2017 and will be valid for six years.

The schemes available to SMEs experiencing difficulties have also been strengthened. On the one hand, the SOGEPA accelerated **Fast Track** procedure launched in 2016 that provides assistance to SMEs experiencing difficulties has been made more effective. The maximum intervention amount has increased from €350,000 to €500,000 and it is now possible for SMEs to receive several interventions, provided that they take place within three years at most from the date of the first intervention and total a maximum of €500,000. On the other hand, the AEI has provided SMEs with a new tool, the **Early warning scan**, to make them aware of the first warning signs of a difficult financial situation and help them to detect elements that could endanger the continuity of their economic activity.

The **sustainable industrial policy** contains several new initiatives. Firstly, the Walloon Investment Plan will provide €75 million for **the emergence of industrial circular economy projects**, such as the plastics sorting and recycling sector). Investment of €60 million has been granted to renovate and extend the network of recyparks. Secondly, new measures to support SMEs have been launched as part of the ERDF programme. The **EASYGREEN measure** launched in November 2017 aims to support Walloon VSBs and SMEs wanting to reduce their energy consumption or developing innovative projects with a direct impact on CO₂ emissions (eco-innovation). The financing consists of a loan that may take different forms depending on the requirements (subordinated, unsecured or guaranteed) or capital shareholding. This is supplemented by the provision of expertise or project support. A **circular economy cheque** system was adopted in July 2017 and has a budget of €3.260 million. This new cheque will allow businesses to use the services of specialised experts for assistance with eco-design and the development of sustainable products and services, as well as the optimisation and improvement of industrial procedures and organisational processes. The experts may also support entrepreneurs in considering the development of their business model with a view to functionality. The maximum amount of public intervention for the eco-circular cheque is €15,000 a year.

Finally, the Agency for Enterprise and Innovation (AEI) has been given the role of launching a call for projects to support the development of **short circuits and distribution chains**; the aim is to support concrete economic development actions that will allow the creation of short, complete and structured distribution chains to meet consumer demand. Seven projects have been selected for a budget of €1 million.

4.2 Investment

On 17 January 2018, the Walloon Government presented a **Walloon Investment Plan (WIP)** for the period 2019-2024 covering investment of around €5 billion. The priority sectors targeted are mobility, energy, research and digital technologies. It will also support investments in social action and housing, training and the environment. This Plan is part of the National Strategic Investment Pact. In addition to the selection of projects, several texts and procedures will be improved to accelerate investments. The local authorities have also signed up to this objective, with the reform of the decree on the 'Regional Fund for Municipal Investments', which will allow them to release the municipalities' investment markers and increase the fund's budget envelope. The Government has created two committees to provide technical and financial support and monitoring: a support committee to offer strategic analysis, assessment and consultation, support for the implementation of the projects in the WIP, and a technical and

financial committee whose role is to analyse the different possible financing methods (optimisation), measure the impact of the different investments and ensure compliance with the budgetary path (monitoring).

Various investment projects are continuing alongside this Plan, particularly in the areas of mobility and the environment. As a result, a plan to maintain the surfaces of the major **road network** in Wallonia in 2017 and 2018 was approved in May 2017. This plan represents a total envelope of €150 million that will allow the removal and replacing of the surface of more than 370 kilometres of road throughout Wallonia, designated according to objective damage criteria. The plan aims to supplement a previous 2016-2017 resurfacing plan worth €50 million and the 2016-2019 Infrastructure Plan, which provides a budget of €640 million for in-depth renovations, new roads and the securing of the Walloon road network. The **Liège Tram** project will receive EFSI intervention through a €210 million loan.

Furthermore, in September 2017 the Walloon Government approved the **Programme of clean-up work of the Public Water Management Company (SPGE)** for the period 2017-2021. This programme includes total investment of €400 million to cover a range of priorities: improving the quality of the waterways, protecting catchment areas, protecting bathing water and optimising the use of existing structures.

A total of 276 projects will be carried out throughout Wallonia starting this year, including the creation of 90 new purification stations. €229.5 million will be dedicated to the purification stations, €144.5 million to tanks and other structures and €31 million to reclamation drainage and renovation works. €27 million will be directly devoted to protecting catchment basins for distribution water in Wallonia. In concrete terms, the waste water from 11 villages in catchment prevention zones near and far will be processed, thereby improving the water quality.

Since 2000, the SPGE has invested almost €4 billion in the purification of waste water, allowing Wallonia to increase its waste water purification rate from under 40% to its current 91%. The compliance of the agglomerations targeted by Directive 91/271, currently being finalised, the current management plan (2017-2022) and the present works programme for purification focus on the actions to be carried out to respect Wallonia's commitments as set out in the second management plans for each hydrographic district of the Water Framework Directive (2000/60/EC).

4.3 Structural and Investment Funds

The 2014-2020 programme of the Structural and Investment Fund has moved into its cruising phase. The selected thematic priorities are closely linked to the objectives of the Europe 2020 Strategy and supplement the regional strategy developed in this context, particularly in terms of the recommendations issued by the Council. The particular support of the Fund has been highlighted throughout the previous sections.

As regards the Walloon ERDF OP, this involves supporting the competitiveness of the economy, particularly SMEs, R&D and innovation, digitisation, the development of renewable energies and the efficient use of resources, as well as the development of training infrastructures. Decisions have been made on almost 80% of the budgets.

Wallonia is also involved, with border regions in Belgium, France, Germany and The Netherlands, in the implementation of INTERREG V programmes « France-Wallonia-Flanders », « Greater Region », « Euregio Meuse-Rhin » and « North-West Europe », cofinanced by ERDF, of which the majority of budgets are engaged for supporting projects aiming at enhancing cross-border cohesion of regional economies.

In terms of the roll-out of the regional smart specialisation strategy (S3), particular focus has been placed on investment, the dissemination of technologies and the commercialisation of innovation, particularly through measures to support SMEs (including financial instruments), pilot projects and demonstrators. It will also involve supporting the deployment of smart cities projects and will therefore provide an appropriate framework for the response to recommendation n°3. What's more, the European Commission has chosen Wallonia as a pilot region for industrial transition, and in 2018 the region will receive support to develop its S3 in line with the challenges of industrial transformation.

The priorities developed as part of the ESF are in line with the response to recommendation n°2. They concern high added value lifelong training and integration into the employment market, particularly for the young NEETS (through the Young Employment Initiative) and the most vulnerable, coaching to and in employment, entrepreneurship, social inclusion and the fight against discrimination and the fight against school drop-out. The projects are in line with the reforms set out above in the area of integration into the employment market and the matching of qualifications. Decisions have been made on more than 90% of the funds.

In the context of ESF, the operational Programme AMIF (Asylum, Migration, Insertion, Training) is also contributing to strengthen the efficient management of migration and the implementation and development of the common asylum and migration policy. In 2017, 18 projects were approved for Wallonia.

The European Globalisation Adjustment Fund (EGF) contributes to smart, inclusive and sustainable economic growth when major changes in the structure of world trade lead to serious economic disruption and consequent job losses. An application for assistance from the European Globalization Adjustment Fund (EGF) was introduced by Belgium, on behalf of Wallonia, on 18 December 2017 to support the conversion of workers dismissed by Caterpillar Gosselies and subcontractors of the company since the announcement of the closure of the site on September 2, 2016.

In addition, the Walloon Government has decided to allocate €4 million in 2017 and 2018 to measures to support the conversion of dismissed Caterpillar workers and its subcontractors and to support the economic redeployment of the site. In line with the EGF co-financing principle, European intervention complements this regional initiative.

Finally, with regard to the Walloon rural development programme 2014-2020 (PWDR), financed by EAFRD, decisions have been made on 61% of the funds. The PWDR also finances a wide range of measures to help farmers and all the parties involved in agriculture. These measures involve setting up young farmers, professional training in agriculture and forestry, organic agriculture, nature conservation, investment in rural areas and tourism

Bijlage 4: Hervormingsprogramma van de Franse Gemeenschap

Introduction

The strategic orientations of the Government of the French community for the period 2014-2019 are set out in detail in the Community Policy Statement (CPS).

The priorities for compulsory education for this period focus on the adoption on a Pact for Excellence in Education featuring the following measures:

- Strengthen the basic literacy skills and ensure a higher level of knowledge for all pupils particularly by bolstering the investment in pre-school education and the establishment of a multidisciplinary and polytechnic “core curriculum” for all students up to the age of 15;
- Improve governance (in particular through the management and monitoring of schools) and the supervision of the education community;
- Turn the qualifying path into a chain of excellence rewarding for each student which ensures successful integration into society and the world of work while strengthening its governance and simplifying its organization;
- Improve the role of education as a source of social emancipation whilst focusing on excellence for all, promote diversity and an inclusive school in the entire education system, and develop strategies to fight against school failure, dropping out, and repetition;
- Ensure that each child has a place in a quality school, and improve the way school is organized to make it more accessible, more open to its environment and better adapted to children’s conditions of well-being;
- Organize a cultural and artistic education programme geared to the development of the core curriculum in compulsory education.

An investment policy in school buildings is also put in place to increase the number of places.

For other sectors, it is a matter in particular of:

- Strengthening the orientation and assessment tools to reduce failure in higher education and increase the number of graduates;
- Invest in basic research.

These different priorities will moreover be supported through the programmes for 2014-2020 of the Structural and Investment Funds approved by the European Commission in December 2014.

As provided under the regulatory framework of the Cohesion Policy, the Structural and Investment Funds for the period 2014-2020 will make it possible to give priority support to policies charted to respond to the specific recommendations per country, and will contribute to the objectives of Strategy Europe 2020.

1 Response to the specific recommendations per country

Recommendation 2: Ensure that the most disadvantaged groups, including people from a migrant background, have fair access to quality education, quality vocational training, and the employment market

Several measures have been taken since April 2017:

- The decree of 6 July 2017 amended the decree of 30 April 2009 organizing a differentiated approach in schools of the French Community to ensure that every student has equal chances of social emancipation in a quality educational environment, and the decree of 19 February 2009 organizing the differential reinforcement of the technical staff of psychological, medical and social centres.

A principle of fairness in 2009 motivated the differentiated allocation of resources to schools in accordance with the proportion of students stemming from modest neighbourhoods which they host and the charting of an educational project adapted to their school context. This decree of 6 July 2017 provides a new calculation method. Henceforth, the level per inhabitant, the level of degrees or the level of unemployment in particular will be taken into account. The schools will moreover be ranked every year. This system makes it possible to strike a balance between needs for educational and budgetary stability in schools and the need to stick as close as possible to the socio-demographic development of the sites, so as to be able to take action as close to the students as possible.

- In January 2015, the Government of the French Community initiated the works of the “Pact for Excellence in Education” with the entire education community, as well as other stakeholders in the cultural or economic sphere, for instance. On the basis of a precise diagnosis of education in the French Community, a coherent set of measures, aims and initiatives aimed at reinforcing the quality (effectiveness, fairness and efficiency) of the school system was developed and subjected to an impact analysis. These measures and initiatives were subsequently prioritized and phased (including their budget aspects). The multiyear budget framework which can be used to implement the Pact for Excellence in Education provides for a total budgetary impact of €36.99 million in 2017 and €82.62 million in 2018.

The first measures of the Pact will enter into force in academic year 2017-2018. They concern in particular the allocation of new resources for pre-school and administrative reinforcements for the administrations of basic and specialized education. Works are continued for the implementation of other measures according to the agreed schedule. These other measures include in particular the introduction of a multidisciplinary and polytechnic “core curriculum” (7 major areas of learning) expanded for all students aged 3 to 15. The aim is to strengthen the basic literacy skills and ensure a higher level of knowledge for all children.

The implementation of the Pact for Excellence in Education is accompanied by a reform of initial teacher training. The reform of the training for primary and lower secondary schoolteachers provides for a supplementary year which will help to strengthen the skills of future teachers in accordance with the level of education for which they are intended (pre-school, primary or lower secondary school) as well as disciplines they are going to teach. This reform is expected to enter into force in September 2019.

- On 31 May 2017, there was a budget of nearly €100 million more in 2017 and 2018 to bolster the funding in compulsory, higher and social advancement education.
- On the basis of meetings with the social partners and the claims asserted, on the proposal of the Minister President and the Ministers for Education, Higher Education and Social Advancement education, the Government of the French Community adopted a draft protocol of sectoral agreements for compulsory, higher and social advancement education. The measures in compulsory

education include investments in school buildings, the recruitment of additional staff in pre-school education, administrative staff in basic teaching, and educational consultants. The measures in social advancement education include providing funds to the tune of €1.1 million in 2017 and €2.8 million in 2018, the creation of employment in social advancement institutions for a total of ca. 50 full time equivalent positions in 163 schools in Wallonia and Brussels to:

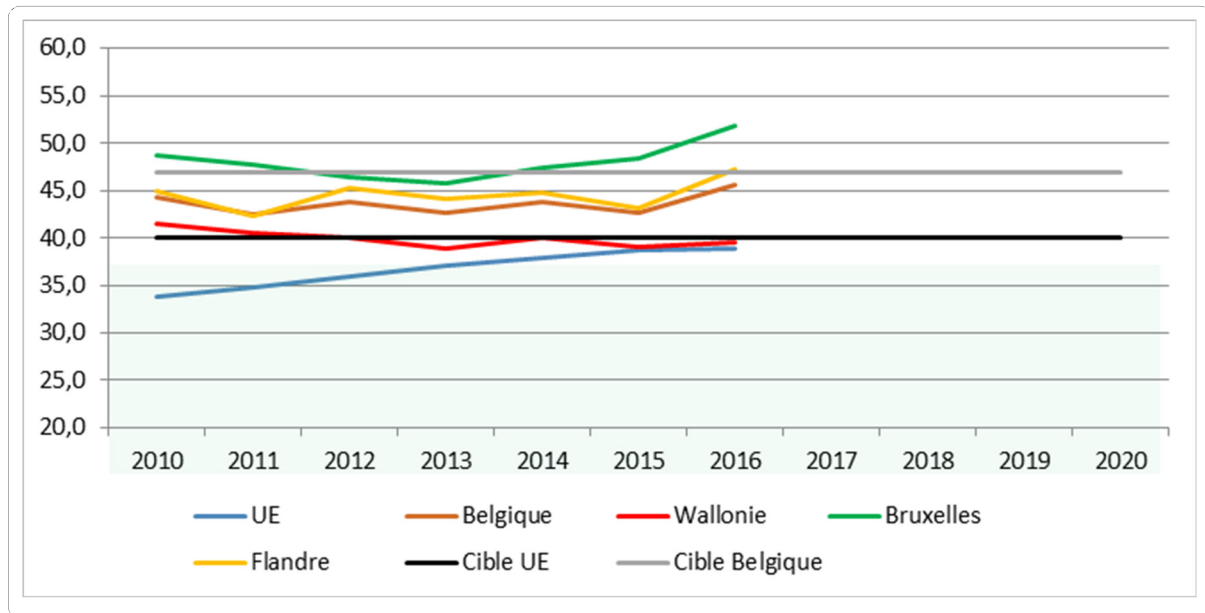
- Assume specific missions to help students succeed;
- Provide guidance and support for persons with a disability (who wish to make reasonable requests in the training organization).
- On 25 October 2017, on a proposal of the Minister for Education, the government of the French Community approved the Benchmarking Charter of the new core curriculum in accordance with the phasing provided by the Pact for Excellence in Education. This charter includes the recommendations and indicators for the future drafters of benchmarks so as to ensure the coherence of the entire school curriculum. These workgroups will proceed by harmonizing the different frameworks while ensuring compliance with the specific features and rationales in learning areas and disciplines of the core curriculum up to the third year of secondary education. The Charter recommends more coherent, more progressive and more legible frameworks.
- On 18 October 2017, the government of the French Community adopted the prioritization criteria and procedures for the call for projects of €20 million to create new places in schools. The government also adopted 66 decrees for an overall amount of more than €4 million to support teacher training. Furthermore, the board of ministers approved the frameworks for terminal programmes and knowledge required in several branches.
- Finally, the Ministry of Education of the French Community also co-financed the Education Diversity Barometer⁴⁷, which was developed by the centre for equal opportunities and the fight against racism (NIA). The results of this study, commissioned by the ULB (Free University of Brussels), the KULeuven (Catholic University of Leuven) and the UGent (University of Ghent) focuses on the structural processes that lead to inequalities between students. In the French Community, 662 teachers and school principals from 320 schools were interviewed. The teachers indicate in particular that “although they stated that they were aware of the stakes, they thought they were not sufficiently equipped to put reasonable arrangements in place (40%), to teach new arrivals properly (80%) or a class with a wide linguistic diversity (70%).”

---

⁴⁷ <https://www.unia.be/fr/articles/lenseignement-en-belgique-reste-inegalitaire-selon-lorigine-sociale-ou-ethnique-des-eleves>

2 Thematic goals of Strategy Europe 2020

2.1 Higher education

Belgium has undertaken to raise to 47% the segment of the population aged 30 to 34 with a higher education diploma by 2020. This objective is more ambitious than that fixed at the EU level as a whole (40%). In 2016, Belgium stood at 45.6%, with 51.9% of higher education diplomas in Brussels.

- On the proposal of the Ministry of Higher Education, on 30 August 2017, the Council of Ministers of the French Community adopted a decree amending the reform of student allowances. The arrangements presented are aimed at a socially fairer application of the measure.

The aim of the reform is to adapt the standards to the current programmes of study as well as to the sociological reality of the families.

The new legislation extends the criteria for granting scholarships to students who have failed and were previously excluded from the system, thereby being doubly penalized. Furthermore, it henceforth takes account of all the revenues of persons in the composition of households.

For the year 2016-2017, more than 141,000 applications for student allowances were filed, including nearly 53,000 in higher education and 88,000 in secondary education. The overall adjusted budget for 2017 amounts to nearly 68 million. The average allowance in 2016-2017 amounted to €1,127 in higher education and €236 in secondary education.

- Increased mobility for students: more links between the different courses and programmes of higher education.

On 30 August 2017, the Government of the French Community adopted a decree which defines the conditions of access to second cycle studies for students with a first cycle degree of the short type.

This decision aims to ensure the mobility of students in terms of reorientation whilst facilitating the work of admission panels.

- master's degrees in English in programmes with a strong international dimension.

On the impetus of the Vice-President of the Government of the French Community and the Minister of Higher Education, the Council of Ministers of 30 August 2017 approved a decree that extends the existing list of master's degrees in English.

- The collective higher education structures are the result of a cooperation agreement between the governments of the French Community and the Walloon Region (Decree of 11 April 2014). Their task is to organize continuing training and lifelong learning activities so as to improve the graduation rate, giving priority to districts that are suffering from a lack of a workforce with diplomas. In that regard, the collective higher education structures combine two universities, two colleges of a different nature, as well as a social advancement educational establishment and a FOREM [Walloon employment and training office] training centre and/or an IFAPME [institute of work-linked training, freelancers and SMEs] training centre. They must also concur to implement a harmonized training offer that addresses skill shortages, occupations facing recruitment difficulties or emerging occupations noted by the FOREM.

In this context, the criteria for selecting projects to fund include: the fact that an administrative district lacks a workforce with diplomas in general and with degrees in particular; the link between the continuing training offer and the presence and development of specialized companies in this sector in the administrative district concerned; the association of local companies or groups of companies and/or occupational areas and/or inter-municipal economic development agencies.

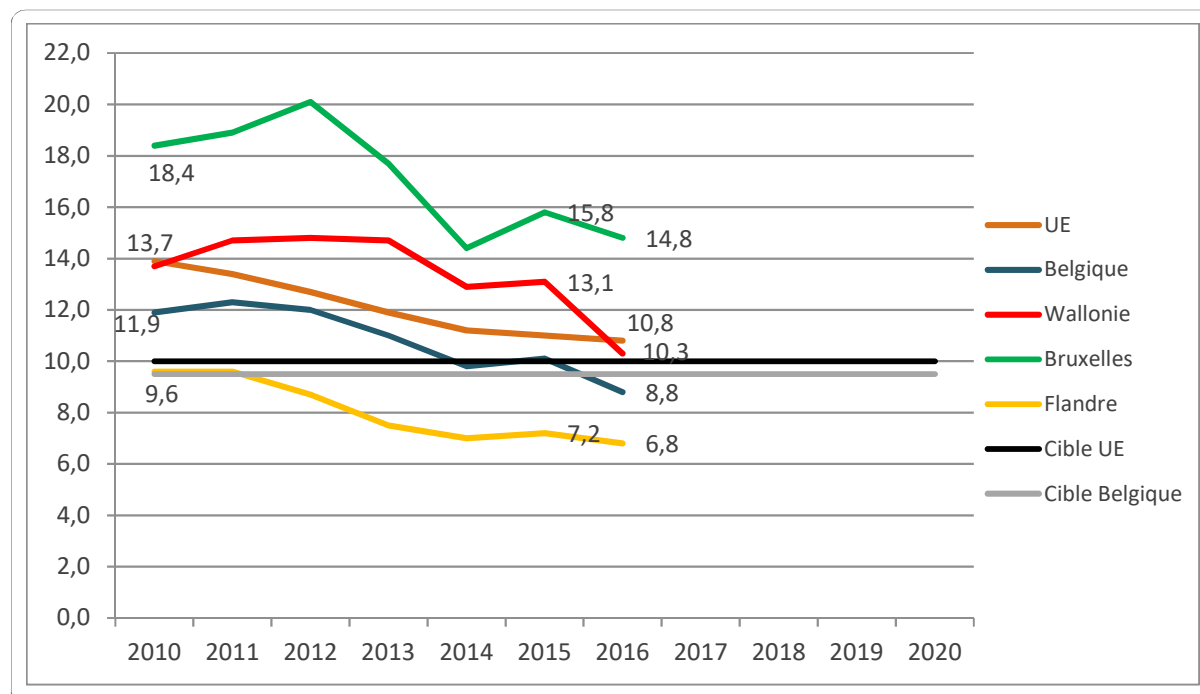
In 2017, four projects by collective higher education structures which met these criteria were rendered operational.

2.2 Basic research

In 2017, the government of the French Community decided to increase the funding of the FRS-FRNS [fund for scientific research] by €8 million in 2018, which represents ca. 5% of the latter's 2017 budget. The funding for Excellence in Science (EOS) which is to replace the Pôles d'attraction interuniversitaire (PAI) [interuniversity attraction poles] used to support collaborative research between universities in the north and south of the country amounts to €14 million. The Community budget for basic research is thus increased by 15% (i.e. €22 million) in all.

2.3 Compulsory education

Belgium must bring its school dropout rate back down to 9.5% by 2020. This objective is likewise more ambitious than at European level (10%). In 2016, the dropout rate in Belgium was 8.8%. This rate has been showing a marked downward trend in Wallonia and in Brussels.

The education indicators published by the French Community show that the exit rates from 2006 to 2014 decrease with time, irrespective of the criterion (sex, age, section attended) from 7% in 2006 to 5% in 2014. This rate varies widely, from 4.6% in Wallonia to 6.5% for the Brussels Capital Region.⁴⁸

Measures such as more support for students with learning difficulties in mainstream education and the verification of the number of authorized absences are continued, but there was also a new method for calculating differentiated education (see point 1) by the Decree of 6 July 2017. The sites that benefit from a differentiated approach have low socio-economic indices. They are allocated periods within which to hire teachers and additional budget resources for learning inside and outside the classroom, remediation, supervised study, learning French, personalized support, educational advice, training, teamwork and tutoring to fight against failure and dropping out. In all, 25% of the students in compulsory education in the French Community are affected by this policy.

⁴⁸ <http://www.enseignement.be/index.php?page=0&navi=2264> (indicator 17).

2.4 Social inclusion

In December 2014, the Government of the French Community adopted an Anti-Discrimination Plan 2014-2019 organized around three proprieties: young people, the media and coherence in governance. 53 measures are charted in this plan that engage each of the Ministers of the French Community in their functional competences. There is an implementing procedure for this plan, action by action, and its annual assessment is carried out in cooperation with the members of the Government of the French Community, Unia and the institute for equality between men and women. There is a commitment by the French Community to enshrine the fight against discrimination in a broader perspective of social justice and emancipation, irrespective of ethnic or social origin, disability, age, convictions or sexual orientation.

The French Community works also on drawing up a specific action plan to make the problem of poverty a cross-cutting priority (child poverty is at the centre of this plan).

Several measures have been implemented or strengthened for the inclusion of refugees and migrants.

The French Community thus organizes a specific schooling and reception programme for newcomers (known by the French acronym DASPA) since the Decree of 18 May 2012. The French Community had already created bridging classes by the Decree of 14 June 2001. These elements indicate that the reception and schooling of refugee children constitute a priority for the French Community of Belgium.

This DASPA programme is adopted to the learning profiles of students, in particular to the difficulties relating to learning French and adapting to a new culture, and is intended as an interim step of schooling for limited duration before immersion in a so-called "traditional" class. In June 2016, the French Community strengthened its specific schooling and reception programme for newcomers in compulsory education by creating new programmes and by allocating additional resources. 80 DASPA programmes are currently organized in primary and secondary education: 34 for primary education (20 in the Walloon Region and 14 in the Brussels-Capital Region) and 46 in secondary education (26 in the Walloon Region and 20 in the Brussels-Capital Region). A call for projects was launched at the end of November 2017 to launch 4 additional DASPA programmes as of January 2018 (2 in primary education, 2 in secondary education).

Furthermore, it should be noted that the Pact for Excellence in Education provides for the establishment of free equivalence for newcomers.

- Adult education (Social advancement education) has significant winning assets, thanks to the flexibility in assessment conferred on it by Article 8 of its founding Decree of 16 April 1991, and provides a wide range of recognition of attainments from personal or working life, whether formal, non-formal or informal. Furthermore, social advancement education organizes basic French teaching units (TUs) that cover: "literacy, French as a foreign language, basic training, certificate of basic education, general basic and remedial skills, and refreshing general knowledge of French."
- In response to the migration wave of 2015 and in accordance with the obligations arising out of the Lisbon Recognition Convention (Article VII), the Government of the French Community introduced increased flexibility in the equivalence procedure for refugees and beneficiaries of subsidiary protection. In addition to the free equivalence procedure, the Directive of 29 June 2016 organizes an alternative recognition system for refugees who cannot produce the documents normally required for an application for equivalence or for those whose documents cannot be authenticated. Aimed at recognizing the level of studies, this procedure provides refugees or beneficiaries subsid-

ary protection to present any useful document to show that they have a diploma of higher education. It also provides for the possibility to be heard by the competent Equivalence Committee if the Committee's experts cannot decide on the basis of the documents submitted.

Institutions of higher education have moreover taken a certain number of initiatives in response to the situation of refugees. By way of example:

1. organizing language courses: French for refugees;
  2. support specific funding programmes for refugee researchers;
  3. the universities provide integration measures, courses and specific reception.⁴⁹
- The Government of the French Community launched an annual call for projects for the "Promotion of Citizenship and Interculturality," which has since 2015 made it possible, under the 6th State reform, to support education activities for young people on citizenship, intercultural dialogue actions, the fight against racism and the defence of the rights of migrants, with particular attention for women migrants. To keep this programme running and to guarantee financial security for the beneficiary organizations but also to organize transparent management for these initiatives that promote critical reflection and the development of a supportive society, in September 2017 the Government adopted a preliminary draft decree of the Minister in charge of equal opportunities on the "promotion of citizenship and interculturality." The draft decree was adopted by the Parliament of the Wallonia-Brussels Federation at its plenary session of 7 March 2018.

It provides for 5 main measures to strengthen the action of the French Community in living together, and more specifically in terms of citizenship and interculturality: keeping the annual programme of calls for projects running; the possibility of "labelling" the projects; the creation of a Council for the Promotion of Citizenship and Interculturality; organizing a campaign for the fight against racism for the general public every 2 years in cooperation with field operators; setting up a specific information portal to ensure visibility for the projects carried out, but also to facilitate the exchange of good practices, facilitation and training tools, and networking of operators.

2.5 Digital technology in compulsory education

In connection with recommendation n°3 concerning measures to be taken promoting the dissemination of digital technologies, the French Community points out that measures are taken to include digital knowledge, expertise and skills in frameworks as identified in "Digcomp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens" in line with the implementation of the future core curriculum as provided by the Pact for Excellence in Education. Investments are needed for education by and in digital technology to enable all schools to develop a minimal digital infrastructure and equipment. The French Community wishes to get actively involved in the action plan for digital education provided by the Commission.

---

⁴⁹ <http://refugeeswelcomemap.eua.be/Editor/Visualizer/Index/48> (UMons, UNamur, UCL, ULG, ULB, Université de Saint-Louis).

Bijlage 5: Hervormingsprogramma van de Duitstalige Gemeenschap

Mesures de la Communauté germanophone en faveur des objectifs UE2020 qui font partie intégrale de ses compé- tences.

1 Emploi – Marché du travail

1.1 Marché du travail : Situation actuelle

En 2016, le taux de chômage en Communauté Germanophone s'élève à 8,2% et a donc baissé de 0,2 points de pourcentage par rapport à l'année passée (8,4%). Le taux de chômage reste largement en dessous des taux wallon et bruxellois, et légèrement au-dessus de celui observé en Flandre.

Le nombre de femmes au chômage en Communauté Germanophone a sans cesse baissé les 20 dernières années et était en 2016 pour la première fois inférieure au nombre des hommes au chômage. Néanmoins le taux de chômage des femmes (8,7%) reste plus élevé que celui des hommes (7,7%).

La répartition des chômeurs par tranche d'âge montre que 34% des chômeurs ont plus de 50 ans. Le nombre de chômeurs de 50 ans et plus a même été multiplié par 4 ces quinze dernières années. Ceci est dû aussi bien à des changements réglementaires (relèvement de la limite d'âge pour être dispensé de la recherche active) qu'au vieillissement de la population. La part des chômeurs de 50 ans et plus est passée de 12% à 34% entre 2001 et 2016. En ce qui concerne les jeunes, leur part dans le chômage a diminué légèrement ces dernières années (pour atteindre 18%). Le taux de chômage des jeunes (13%) est plus élevé que le taux de chômage des 25-49 ans (7,1%) et des plus âgés (8,5%). En 2016, le taux de chômage a légèrement diminué dans tous les groupes d'âge.

En ce qui concerne la durée au chômage, la situation en Communauté Germanophone est comparable à celle de la Flandre. En Communauté Germanophone, 34% des personnes au chômage le sont depuis moins de 6 mois. Le nombre des chômeurs de longue durée (> 1 ans) est de 49%. Toutefois le nombre de personnes au chômage depuis au moins 5 ans a encore augmenté et atteint donc un nouveau point culminant (436 personnes).

En ce qui concerne le niveau de qualification, ce sont les personnes sous-qualifiées qui ont le plus de difficultés à trouver leur place sur le marché du travail. En Communauté Germanophone, leur part correspond à 44%.

1.2 Concept de développement régional de la Communauté ger- manophone (REK – Regionales Entwicklungskonzept)

La Communauté Germanophone prend soin des générations futures. C'est pourquoi en 2008, elle a commandé l'élaboration d'un Concept de Développement Régional. Il s'agit d'un projet d'avenir pour la Communauté germanophone jusqu'en 2025. Le Concept de Développement Régional a pour objectif de mettre en exergue les mesures avec lesquelles la Communauté Germanophone peut relever les défis actuels et futurs. Le Concept de Développement Régional s'appuie sur une analyse approfondie de la région.

Projet d'avenir – Augmenter les perspectives d'emploi et garantir la disponibilité de personnel qualifié

Quelque 2.753 citoyens de la Communauté germanophone étaient à la recherche d'un emploi en 2016. Parallèlement, des dizaines d'employeurs cherchent tous les mois des travailleurs ou de la main-d'œuvre qualifiée adaptés à leurs besoins, parfois sans succès. L'offre et la demande sur le marché du travail ne se rencontrent pas toujours. D'une part, les profils et parcours professionnels des demandeurs d'emploi sont très variés. En même temps, les exigences du monde du travail sont en constante évolution. Si un profil professionnel était encore demandé il y a quelques années, il est possible qu'il n'offre aujourd'hui pratiquement plus de chance d'emploi. Par contre, d'autres profils professionnels se retrouvent parmi les métiers en pénurie, car la demande a fortement augmenté ces dernières années.

Sous-projets : Assurer le transfert de compétences et soutenir l'emploi efficacement

Aujourd'hui, les personnes qui perdent leur emploi à un âge avancé doivent continuer à prouver très longtemps qu'elles sont toujours disponibles sur le marché du travail. Et les jeunes, tout comme les demandeurs d'emploi à la santé précaire, sont contrôlés de beaucoup plus près. Il est nécessaire d'offrir à ces personnes un accompagnement adapté. La proximité de l'Allemagne et du Luxembourg, la petite taille de notre région et le pourcentage relativement élevé de personnes actives plus âgées constituent d'autres caractéristiques de notre marché du travail. Avec des mesures d'activation adaptées, nous pouvons profiter des opportunités que ces particularités nous offrent.

Dans le cadre de la **6ème réforme de l'Etat**, un ensemble de compétences relatives au marché de l'emploi est transféré aux entités fédérées. A partir du 1er juillet 2014, les Régions ont reçu ainsi la pleine compétence de décision et d'exécution de ces matières. Le 1er janvier 2016, une série de compétences a été transférée de la Région Wallonne à la Communauté Germanophone.

Le 1er janvier 2016, l'Arbeitsamt de la Communauté Germanophone a repris les compétences du contrôle de la disponibilité et de la dispense de la disponibilité. D'autres compétences, comme par exemple les primes à l'emploi, continuent à être gérées par l'ONEM dans un premier temps.

Peu à peu, les nouvelles compétences vont être adaptées aux spécificités de la Communauté germanophone.

a) Agences Locales pour l'emploi

Le 1er janvier 2018, l'Arbeitsamt (Service Office de l'emploi de la Communauté Germanophone) a repris les tâches des agences locales pour l'emploi. L'Agence Locale pour l'Emploi (ALE) est un type particulier d'emploi dans lequel les chômeurs de longue durée ou les bénéficiaires du revenu d'intégration sociale ou de l'aide sociale financière sont autorisés à effectuer des travaux occasionnels et sont payés par chèque ("chèques LBA").

b) Groupes cibles

Momentanément une nouvelle politique des groupes cibles adaptée aux spécificités de la Communauté germanophone est en train d'être élaborée. Elle devra entrer en vigueur le 1er janvier 2019. Le nombre de primes d'activation des demandeurs d'emploi ont été réduites à deux et visent des publics précis : les jeunes de moins de 25 ans, les chômeurs de longue durée (min. 12 mois), les personnes âgées (50 ans et plus) ainsi que les personnes difficiles à placer à cause de différents problèmes (p.ex. sous-qualification, manque de connaissance linguistique en allemand ou en français, aptitude de travail réduite etc.). Les employeurs publics ou privés qui engagent une personne qui satisfait à ces critères pourront recevoir une aide à l'emploi.

Le système des agents contractuels subventionné (ACS) fait également partie de la réforme des groupes cibles. Aujourd'hui, les employeurs publics et les employeurs du secteur non-marchand peuvent bénéficier d'une intervention annuelle dans les coûts salariaux, s'ils engagent un chercheur d'emploi inoccupé. Il existe plusieurs catégories de subsides salariaux. Les catégories sont fixées en fonction de critères comme la durée d'inoccupation, le niveau d'études et le statut de la personne engagée.

A partir du 1er janvier 2018, une majorité des ACS a été transférée en emplois structurels. Seulement les employeurs qui engagent des demandeurs d'emploi de longue durée ou des demandeurs d'emploi peu qualifiés peuvent encore recevoir un subside salarial.⁵⁰ A partir de 2019, le ACS font intégralement partie du nouvel règlement des groupes cibles.

Le but est de mieux répondre aux besoins du marché de travail et des demandeurs d'emploi de la Communauté Germanophone. La nouvelle politique des groupes cibles devra entrer en vigueur en 2019.

c) Dispense de la disponibilité

Comme déjà évoqué plus haut, 44% des chômeurs en Communauté Germanophone sont sous-qualifiés. Un bon instrument pour réduire ce chiffre est la dispense de la disponibilité transférée dans le cadre de la 6ème Réforme de l'Etat.

Pendant qu'un chômeur indemnisé suit une formation, des études ou un stage, il peut être dispensé d'un certain nombre d'obligations. En plus, il peut conserver ses allocations de chômage. La dispense est un instrument pour qualifier les demandeurs d'emploi et pour augmenter leur chance sur le marché de l'emploi. La Communauté Germanophone va modifier la réglementation actuelle et l'adapter au marché de l'emploi de la Communauté. Les nouvelles règles entreront en vigueur en 2019.

Sous-projet : Placement centralisé

Un autre sous-projet est « **Vermittlung wie aus einer Hand** » (placement centralisé). Les mesures de « placement centralisé » ont pour objectif d'éviter l'effet carrousel qui consiste à renvoyer sans cesse le demandeur d'emploi d'un établissement à l'autre. Ce processus est très contraignant, tant pour le personnel d'encadrement et que pour le demandeur d'emploi qui souhaiteraient utiliser leur énergie à meilleur escient. Les mesures décrites ici s'axent principalement sur les questions organisationnelles liées au problème de l'effet carrousel. En étroite collaboration avec l'ensemble des acteurs de terrain, nous vérifierons comment nous pourrions, sur la base des nouvelles possibilités que nous offre la sixième réforme de l'État, réduire les pertes d'information et les frictions, par exemple au travers de solutions techniques. Nous souhaitons ainsi atteindre notre objectif, qui est de garantir une prestation de service adaptée au citoyen, tant au niveau de l'accompagnement que du placement.

1.3 Réforme du placement des demandeurs d'emploi

Le service de l'emploi de la Communauté Germanophone (Arbeitsamt) est en train de réformer son travail en matière de placement. Dans un premier temps, un inventaire détaillé des approches existantes en Communauté germanophone a été dressé. Les systèmes de placement des régions et pays voisins ont été analysés de manière à identifier d'éventuels synergies et points d'ancrage.

Un nouveau concept de médiation a été développé. Afin de renforcer la relation entre le service de l'emploi et les entreprises situées en Communauté Germanophone, la stratégie de communication sera

---

⁵⁰ http://www.ostbelgienlive.be/desktopdefault.aspx/tabid-268/501_read-29431/ [19.02.2018]
http://www.ostbelgienlive.be/desktopdefault.aspx/tabid-268/501_read-29432/ [20.02.2018]

améliorée dans un premier temps. Les mesures prises doivent tenir compte des besoins du marché de l'emploi. Le but ultime sera l'intégration durable du demandeur d'emploi sur le marché de l'emploi.

1.4 Garantie pour la jeunesse

En ce qui concerne la **garantie pour la jeunesse**, les États membres sont invités à proposer une offre de formation ou de travail dans un délai de quatre mois à tout jeune de moins de 25 ans qui n'est ni en situation de travail, ni de formation. La Communauté Germanophone travaille elle aussi activement à la mise en œuvre de cette garantie. Le but est d'améliorer la compréhension des besoins particuliers des jeunes vivant des situations de vie variées et d'intégrer ces besoins dans nos mesures.

En 2015, l'Arbeitsamt de la Communauté Germanophone a établi une **évaluation de la garantie pour la jeunesse**.

Les besoins des jeunes demandeurs d'emploi demandent une attention particulière dans chaque processus de réforme.

L'Arbeitsamt soutient les jeunes de manière proactive. Il s'agit d'un soutien à la recherche d'emploi articulé autour d'un plan d'action. Celui-ci est élaboré par le demandeur d'emploi et son conseiller d'emploi. Afin de mieux intégrer les jeunes demandeurs d'emploi, l'Arbeitsamt offre différentes formations professionnelles. En plus l'Arbeitsamt collabore avec d'autres opérateurs de formation et/ou reconnaît leurs formations. L'offre est très diversifiée : qualifications professionnelles, formations individuelles en entreprise, stages, projets d'insertions socio-professionnelles.

En plus, la réforme des groupes cibles privilège les jeunes demandeurs d'emploi. Un employeur qui embauche un demandeur d'emploi de moins 25 ans qui est sous-qualifié (ni CESS, ni d'apprentissage) ou un demandeur d'emploi de moins 25 ans qui est moyennement qualifié (CESS, apprentissage) et sans emploi depuis au moins 6 mois, pourrait recevoir une aide à l'emploi.

1.5 Alliance pour l'emploi (Bündnis für Fachkräfte)

Un thème central de la politique de la Communauté Germanophone est de sauvegarder la main d'œuvre qualifiée. Le gouvernement souhaite de mettre sur pied une alliance pour l'emploi qui prendra la forme d'un monitoring des forces de travail.

2 Education et formation professionnelle, formation tout au long de la vie

2.1 Référentiels de compétences

Depuis 2008, la Communauté germanophone assure la qualité de son enseignement sur base de référentiels axés sur les compétences.

Dans le cadre du Concept de développement régional (REK) et, en particulier son projet « améliorer le multilinguisme », de nouveaux référentiels sont élaborés. Ainsi, pour le néerlandais, la rédaction du référentiel à l'intention des classes de l'enseignement secondaire général et technique de transition est en cours. Il fixera les compétences terminales que les élèves devraient atteindre. De même, le référentiel d'allemand destiné à l'enseignement technique de qualification et l'enseignement professionnel est en préparation.

A partir de 2018, une généralisation des tests DELF dans les classes terminales des enseignements primaire et secondaire ainsi que des Centres de formation des classes moyennes (ZAWM) est prévue pour le français, première langue étrangère.

Ces actions visent à améliorer les compétences linguistiques des élèves en optimisant les pratiques de l'enseignement des langues modernes.

L'élaboration de référentiels de compétences pour les cours de mathématiques, de géographie et d'histoire pour les 2ème et 3ème degrés de l'enseignement secondaire professionnel et technique de qualification est en cours ou en programmation et a pour objectif d'élever le niveau de compétences des élèves de cette filière à moyen et à long terme.

2.2 Egalité des chances en matière d'éducation et d'intégration

L'égalité des chances en matière d'éducation et l'amélioration qualitative de l'enseignement sont les missions phares de la politique éducative en Communauté germanophone. Elle a pour objectif d'accroître les chances de réussite de tous les élèves. Dans le cadre du Concept de développement régional (REK), le projet « soutenir les élèves individuellement » vise entre autres cette égalité des chances en matière d'éducation et intégration.

Afin que les élèves acquièrent les compétences essentielles, il est nécessaire de proposer des offres d'apprentissage spécifiques qui tiennent compte à la fois des forces et des capacités, mais aussi des faiblesses de chaque enfant et adolescent.

Dans ce contexte, des projets visant à sensibiliser les filles spécifiquement aux métiers techniques et scientifiques continuent à être réalisés.

De manière générale, différentes mesures ont été prises dans l'enseignement pour augmenter le taux de réussite scolaire et pour diminuer les taux d'échec et de décrochage scolaire, tenant compte de la Convention de l'ONU relative aux droits des personnes handicapées. Par ailleurs la Communauté germanophone poursuit ses efforts vers une école inclusive.

Par un décret voté le 20 juin 2016, un système de « compensation des désavantages » (mesures de facilitation spécifique en cas de handicap) et de « protection de notes » (non-évaluation de certaines compétences en raison d'un handicap) à la demande motivée des parents a été mis en place pour compenser

temporairement certains déficits des élèves. Le système de compensation des désavantages est en vigueur depuis le 1er septembre 2017. La protection des notes suivra le 1er septembre 2018.

Ces systèmes s'appliquent également aux élèves primo-arrivants, présentant des lacunes temporaires dans l'apprentissage de la langue de l'enseignement et ce en vertu du décret du 26 juin 2017 relatif à la scolarisation d'élèves primo-arrivants.

En effet, le nombre d'enfants dont la langue maternelle n'est pas l'allemand n'a cessé d'augmenter ces dernières années, et en particulier depuis 2015. Toutes les écoles ont à présent pour mission au quotidien d'intégrer des élèves issus de l'immigration (y compris de deuxième ou troisième génération) où des élèves primo-arrivants. Il est indispensable d'impliquer ces élèves et leurs parents dans le processus de développement scolaire.

A cet effet, le décret du 26 juin 2017 vise à accroître les moyens humains et financiers pour la scolarisation et l'intégration des élèves primo-arrivants en renforçant leur apprentissage de la langue.

De même, un ancrage législatif du projet « Time-Out », visant à offrir un espace à des élèves de 12 à 18 ans qui se trouvent en difficulté de scolarisation voire en décrochage, est en préparation. Durant l'année scolaire 2016-2017, 13 élèves ont été accueilli temporairement dans ce dispositif qui est organisé au sein du centre pour un enseignement adapté et qui vise à offrir aux élèves une structure d'accueil en dehors du milieu scolaire.

En matière d'interculturalité, des mesures diverses ont été développées afin de sensibiliser les acteurs des communautés éducatives aux différences culturelles et de développer des compétences interculturelles lors de l'année scolaire 2016-2017, dédiée au dialogue interculturel et interreligieux. Depuis, un centre de référence pour l'intégration et la migration a été mis en place, des formations continues spécifiques sont organisées à l'intention du personnel de l'enseignement, du matériel interreligieux est mis à la disposition des écoles et des programmes scolaires interculturels sont développés.

2.3 Une approche pratique de la formation en alternance

Il est indéniable que la main d'œuvre technique qualifiée se fait de plus en plus rare sur le marché du travail. Dans le cadre du Concept de développement régional (REK), le projet d'avenir « Valoriser la formation technique et professionnelle » vise à contribuer à une modification de la donne. La Communauté germanophone met notamment l'accent sur l'attractivité des différents types de formation technique et professionnelle, l'objectif étant de susciter une acceptation générale au sein de la société et de donner une valeur égale aux différentes formes d'enseignement.

De même, le projet d'avenir « Valider les compétences » vise dans le cadre de l'apprentissage tout au long de la vie à reconnaître formellement des compétences acquises également de manière non-formelle et extrascolaire.

La valorisation de la formation technique et professionnelle ne sera possible que si elle devient une préoccupation prioritaire de toutes les écoles. Ce ne sont pas uniquement les écoles secondaires techniques et professionnelles qui sont concernées, mais également les écoles primaires et les écoles secondaires d'enseignement général. Des activités de sensibilisation aux métiers techniques et à la formation y conduisant sont organisées.

La création d'un campus pour le centre de formation des classes moyennes (ZAWM) et l'institut technique (TI) à St. Vith, à l'instar du campus déjà existant à Eupen, ouvre des perspectives de coopération entre les écoles secondaires d'orientation essentiellement générale, les écoles d'orientation qualifiante et les centres de formation des Classes moyennes (ZAWM).

De plus, l'offre de « formation professionnelle élémentaire » perdure et permet aux élèves qui en ont le besoin, de se préparer pendant une année scolaire à la formation en alternance. Afin de faciliter l'accès à une formation en alternance, notamment pour des filles ou des jeunes femmes, des adolescents issus de l'immigration ou des jeunes avec des difficultés d'apprentissage, la Communauté germanophone s'efforce de développer de nouvelles professions dans le cadre de la formation en alternance.

Finalement, le Concept de développement régional (REK) comporte des sous-projets relatifs à l'enseignement et la formation afin de favoriser le processus d'acquisition des compétences des élèves. Au travers de projets bien spécifiques, la maîtrise de compétences telles que les compétences en Technologie de l'Information et de la Communication (TIC), les compétences linguistiques ainsi que les compétences personnelles et sociales seront renforcées.

Au-delà de cela, la Communauté germanophone favorise la collaboration entre les responsables de la formation et de l'enseignement, les institutions publiques et les entreprises afin de promouvoir la coopération entre les écoles et les entreprises. Une association (Studienkreis Schule und Wirtschaft) œuvre à la réalisation de projets communs et à la mise en pratique des référentiels de compétences comme le référentiel concernant la préparation des élèves au choix professionnel et à l'orientation professionnelle. Les entreprises participent activement à la formation des élèves et des apprentis en leur permettant d'effectuer les stages prévus dans le programme de formation au sein des entreprises.

3 Cohésion sociale et lutte contre la pauvreté

3.1 Politique de l'Intégration

Après l'année pilote 2017 du parcours d'intégration, la communauté germanophone a adopté en décembre 2017 un décret concernant l'intégration de toute personne issue de la migration.

Une partie du décret est consacré au parcours d'intégration, instituant la nature obligatoire de celui-ci. Il se compose de quatre étapes:

1. L'accueil
2. Cours de langue « allemand comme langue étrangère »
3. Cours d'intégration
4. Entretien de conseil concernant l'intégration socio-professionnelle

De plus, une organisation a été reconnue comme centre de référence d'intégration qui est en charge d'accompagner les migrants qui suivent le parcours d'intégration. Le centre organise également une consultation juridique pour les migrants ayant des questions sur leur titre de séjour, le regroupement familial, etc. et est en charge de soutenir des organisations, qui travaillent avec les migrants. La sensibilisation de la population et la mise en réseau du secteur appartiennent aussi à leurs tâches. Le centre bénéficie d'un financement pour leurs missions.

En outre, à côté du parcours d'intégration, beaucoup d'autres mesures ont été prises, comme l'accompagnement professionnel des mineurs étrangers non-accompagnés. Un autre exemple est un appel à projets du gouvernement afin de soutenir des petits projets d'intégration.

Ces mesures font également partie du projet du Concept du développement régional du gouvernement. La partie « Miteinander stark » est dédiée à l'intégration.

3.2 Politique de lutte contre la pauvreté

En mai 2016 le Centre de Recherche en Inclusion Sociale de l'Université de Mons a présenté le deuxième rapport sur l'analyse de la pauvreté, la précarité et la vulnérabilité sociale en Communauté Germanophone (C.G.).

Ce rapport est l'aboutissement d'un travail de recherche-action de deux années et vise à mettre en place des outils et des instruments numériques susceptibles de renforcer la cohérence de l'action sociale en C.G.

Sur base des résultats des deux rapports du Centre de Recherche en Inclusion Sociale de l'Université de Mons sur l'analyse de la pauvreté, la précarité et la vulnérabilité sociale en Communauté Germanophone (2014, 2015) et des données récoltées par l'observatoire de la pauvreté, le gouvernement dédie dans le cadre du Concept de développement Régional un projet d'avenir à la lutte contre la pauvreté.

Les cinq grands axes de la politique de lutte contre la pauvreté future sont :

- Promouvoir l'intégration socio-professionnelle
- Investir dans la formation

- Ancrer structurellement les formes de coopération
- Créer une base légale pour guider la politique de lutte contre la pauvreté et ancrer les différentes responsabilités
- Mesurer de manière continue la pauvreté et l'efficacité des mesures d'aide

Un bottin social interactif reprenant des informations sur l'ensemble des services et des institutions d'action sociale.

Un centre de ressource en Action Sociale figurant des outils, des référentiels et des espaces d'intervention et de formation.

Pour apporter aux personnes à problèmes multiples une aide ciblée et adaptée à leurs besoins, le gouvernement de la C.G. soutient depuis 2013 le processus d'implémentation du Case Management en C.G. Depuis 2017, un projet de coordination des aides multiples fournies à ce groupe cible est en cours. Ce travail de mise en réseau est coordonné par des Case Managers situés dans quatre CPAS de la C.G.

Bijlage 6: Reporting table on the assessment of the policy response to CSRs: qualitative assessment

Table A1. Description of the measures taken and information on their qualitative impact											
			Information on planned and already enacted measures								Foreseen impacts
CSR number (1)	CSR sub-categories (2)	Number and short title of the measure (3)	Description of main measures of direct relevance to address the CSRs					Europe 2020 targets	Challenges/Risks	Budgetary implications	Qualitative elements
			Main policy objectives and relevance for CSR (4)	Description of the measure (5)	Legal/Administrative instruments (6)	Timetable on progress achieved in the last 12 months (7)	Timetable on upcoming steps (8)	Estimated contribution to Europe 2020 targets (9)	Specific challenges/risks in implementing the measures (10)	Overall and yearly change in government revenue and expenditure (reported in mln. national currency) Contribution of EU funds (source and amounts) (11)	Qualitative description of foreseen impacts and their timing (12)
CSR1 Federal government	Taxation	Reform of corporate tax system	Sustain the activities of companies, reinforce their competitiveness and simplify the tax system	Decrease of the nominal corporate tax rate and adoption of several measures in favour of companies	Law of 25 December 2017	Implementation as of 2018	Further reduction in the corporate tax rate in 2020. Entry into force of some measures in 2019-2020			Budget neutrality thanks to compensation measures	

CSR1 Federal government	Taxation	Tax shift – second phase	Decrease the taxation on labour (employers and employees), promote competitiveness and job creation, support the purchasing power	Reduction in the employers' social security contributions and adaptations in the personal income tax system (lump-sum business expenses, tax rates and tax-exempt amount) in order to increase the purchasing power	Programme law of 26 December 2015	Implementation in 2018	Third phase of the tax shift in 2019-2020			Reduction in the employers' social security contributions: impact of 2.37 billion euros in 2018	
CSR1 Wallonia		Tax reform	Reduce tax pressure on households, support to growth. Improvement of tax collection	Tax reform, with notably suppression of the TV fee, reducing tax for accessing property, Exemption from inheritance tax on the family home for the spouse or legal cohabitant. Improving of tax collection. Creation of a debt agency	Decree	Entry in application 1/01/2018				Reform financed by new tax revenues and better tax collection, and by reducing expenditures	Positive impact on growth, facilitated access to property

CSR1 Wallonia		Creation of a debt agency	Improve active debt management	Creation of a debt agency								More ac- tive debt manage- ment and optimisa- tion of debt bur- den
------------------	--	------------------------------	-----------------------------------	---------------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--

CSR1 Flanders	Remove distortive tax expenditures	Measure 1	Remove distortive tax expenditures	The vehicle taxes are step-by- step shifting from taxa- tion on property to- wards taxa- tion in func- tion of "the user / pol- luter pays" principle. After the re- form of the road tax for passenger cars, now also the road tax for newly regis- tered vans (MPM ≤3.5 ton) is re- formed: above the existing base (forfait per 500 kg MPM) now also ecoboni or ecomali in function of the environ- mental per- formance of the vehicle. These in- clude tax in- centives for the technol- ogies in the European	Decree of 16/16/2017 (published on 04/07/2017)	Implemented Entry into force in 1 st July 2017	Fully implemented	Climate change: green- house gas emis- sion 20% lower than 1990				
------------------	--	-----------	---------------------------------------	--	---	---	----------------------	---	--	--	--	--

				<p>Clean Power Directive (BEV, H, PHEV, CNG)</p> <p>Also standardisation of the beneficial tax tariff and conditions for old-timer vehicles (age-limit tightened from 25 to 30 years)</p>							
CSR2 Federal government	Discrimination labour market	Mystery calls	The detection of direct discrimination in recruitment	Anonymous field tests in companies of which there are strong indications on the basis of complaints that discriminating activities take place	Law of 15 January 2018		Entry into force on 1 st of April 2018				

<p>CSR2 Flanders</p>	<p>Ensure that the most disadvantaged groups, including people with a migrant background, have equal opportunities to participate in quality education, vocational training and the labour market</p>	<p>Measure 1 : Reform of the pupil guidance system</p>	<p>Aim of the reform is to address existing shortcomings of the system of pupil guidance by clearly delineating the roles and tasks of the various actors involved and by optimising the organisation of pupil guidance in Flanders</p>	<p>The reform will provide a. o. for the allocation of financial support taolor-made to the needs of the individual pupil guidance centres (more support for pupils complying with the SES-indicators). The centres will have to develop expertise and to cooperate on guiding disadvantaged pupils and addressing truancy and early school leaving. In the future pupil guidance will become a precondition for the recognition of a school, in addition to constituting a part of the global</p>	<p>11/12/2015: adoption by the Flemish Government of the concept note 'Basic outlines for the reform of pupil guidance in Flanders'</p> <p>9/2/2018: first approval of the principle by the Flemish Government of its 'decision on the implementation of pupil guidance in elementary education, secondary education and the pupil guidance centres'.</p> <p>23/2/2018: final adoption by the Flemish Government of the 'decree on pupil guidance in elementary education, secondary education and the pupil guidance centres'.</p>	<p>Final approval of the new decree + first approval on principle of the implementation order</p>	<p>The new decree, as adopted by the Flemish Government, is currently subject of discussion in the Flemish Parliament with a vies to its approval.</p> <p>The implementation order is subject of consultation with the social partners before the adoption process in Flemish Government will continue.</p> <p>Implementation of the renewed system of pupil guidance is fireseen for school year 2018-2019.</p>	<p>The reform is carried out with the aim of addressing the various phenomena lying at the basis of early school leaving (educational failure, wrong choice of study, a lack of motivation, delay in the educational trajectory and truancy).</p>	<p>The reform of pupil guidance is a comprehensive reform process, with various closely connected partners and aspects. A good cooperation between the various actors involved is crucial for a timely and correct implementation of the reform process.</p> <p>Additional staff is provided to the centres for pupil guidance. Individual schools will have to mobilise existing staff members with the right competences.</p> <p>The school advisory</p>	<p>For the implementation of the decree extra financing for staff in pupil guidance centres is provided from school year 2018-2019.</p>	<p>An optimised system of pupil guidance in Flanders, displaying a. o. the following characteristics:</p> <p>A perfect linking up of the tasks of pupil guidance centres on the one hand and individual schools on the other hand within the field of pupil guidance</p> <p>A smooth cooperation between the pupil guidance centres and the sector of welfare.</p> <p>A closer co-operation between the</p>
--------------------------	---	--	---	--	---	---	--	---	--	---	---

				policy on quality assurance of each individual school.					services will have to create sufficient time, means and space to support pupil guidance at school level.		various pupil guidance centres themselves.
CSR2 Flanders	Ensure that the most disadvantaged groups, including people with a migrant background, have equal opportunities to participate in quality education, vocational training and the labour market	Measure 2: Fight against discrimination	Combat discrimination in those areas where Flanders has legal authority	Update of the Action Plan against Labourrelated Discrimination, including: <ul style="list-style-type: none"> - Sectoral codes of conduct, enforced through the sector covenants of 2018-2019 (financial agreements between the Flemish government and sectors). - Mystery calls in the service voucher sector 	Initial Action Plan dates from 2008, but it was updated in 2016, following a parliamentary resolution on awareness, prevention and inspection of discrimination on the labour market on October 25 th 2015. The update also included new policy responsibilities which had been devolved to Flanders in the 2014 State Reform	<ul style="list-style-type: none"> - Sector covenants 2018-2019 including the codes of conduct were negotiated in november-december of 2017, and will take effect in the summer of 2018. - The awareness campaign was launched on September 20th 2017. - An agreement was reached with the service voucher sector on the organization of mystery calls on October 18th 2017. 	Fully implemented	Increase employment rate to at least 76%.			

				- Increasing inspection efforts - Launch of a new awareness campaign		- Flemish inspection efforts on discrimination were increased in 2017.					
CSR2 Wallonia	Integration of migrants	Enhancement of the integration path for people of foreign origin	Improve efficiency and increase the number of beneficiaries of the programme	Improvement of the measure, with increased number of training hours and enhanced training quality, improved collaboration with local authorities, increased focus on unaccompanied minors....	Budget increased + revision of application texts	Entry in application in 2018				Increased budget of 7,950 millions €/year	Increased number of beneficiaries from 2.500 to 3.500
CSR2 Wallonia	Integration of vulnerable groups on the labour market	Reform of employment support schemes	Improve integration of young and older people, low skilled, long term unemployed on the labour market	Reform financial support scheme given to employers for hiring target groups	Decree and application texts	Entry in application on 01/07/2017	Reform of some specific schemes still ongoing (SESAM and APE)				Improved employment rate of target groups

CSR2 Brussels- Capital Region	Equal access to the labour market	Ordinance against dis- crimination on the labour market	Equal opportuni- ties in the labour market	This new Brussels legislative act provides labour in- spectorates with new tools to fight against dis- crimination in employ- ment. There are two kinds of “discrimina- tory tests” explicitly mentioned in the ordi- nance. First, the “situation testing” which is based on the sending of pairs of equivalent CVs with a variable cri- terion measuring discrimina- tion (ethnic origin, age disability, gender...). Second, the “mystery call”, i.e. a labour in- spector calls with a	Ordinance of 16 November 2017 fighting against dis- crimination on the labour market in Brussels						Reduced disparities in terms of participa- tion to the labour market be- tween people of foreign origin and people of Belgian/In- tra-Euro- pean origin
--	---	---	--	--	---	--	--	--	--	--	--

				false identity, a job intermediary to see whether s/he obeys discriminatory demands of a potential client.								
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

CSR2 Brussels- Capital Region	Equal access to the labour market	Reform of employment aids for target groups	Reform of the activation policy for target groups with a view to administrative simplification and a better match with the Brussels labour market, in particular for older workers, long-term unemployed and persons with a reduced capacity to work ²	Reduction of social contribution benefiting older workers (whose wages are less than 10 500 euros / trim.), long-term unemployed (Scheme 'Activa générale': activation allowance granted for 30 months to long-term unemployed jobseekers and training incentive to encourage employers to train infra-skilled workers) and persons with a reduced capacity for work (Scheme 'Activa aptitude': work allowance granted during 36 months and training incentive to encourage	Ordinance of 23 June 2017 on employment aids available in the Brussels-Capital Region		Entered into force on 01/10/2017				Improved employment rate for target groups
--	---	--	---	---	---	--	----------------------------------	--	--	--	--

				employers to train in-fra-skilled workers)							
CSR2 French Community	Ensure that the most disadvantaged groups, including people with a migrant background, have equal opportunities to participate in quality education, vocational training and the labour market	Pact for Excellence in Education	The Pact for Excellence in Education contains five lines of action. The current systemic reform mainly aims at reducing inequality problems with a focus on quality	First measures: - strengthening of the means for preschool; - strengthening of the means for school leaders; - starting work on the common curriculum (3-15 years). - ...	The Pact for Excellence in Education	The Pact and the first aspects of implementation were adopted on 22 March 2017 by the French Community				The reforms put in place by the Pact involve new expenses of around 300 million euros. 37 million in 2017 and 82 million in 2018	
CSR2 Brussels-Capital Region	Increase digital technologies adoption & innovation diffusion	NextTech Plan	Support and promote the creation and growth of companies active in information technology and communication (ICT). Improvement of the position of Brussels in the digital sector at the international level	The plan is organized around 3 lines of action (Facilitate, Train, Spread) with 10 objectives and 21 concrete measures							Increased number of high-growth innovative SMEs and transition towards the digital economy

CSR2 Brussels- Capital Region	Increase digital technologies adoption & innovation diffusion	Team up – Artificial intelligence	Foster collaboration between academia and industry in the Brussels-Capital Region	This yearly program involves an active participation of both academic units and industrial teams with the aim of strengthening knowledge, transferring IP from academic research to the industry and turning it into prototypes that lead to new business opportunities. The 2017 edition was dedicated to Artificial intelligence		19 projects financed with a budget of 11 million EUR					Enhanced innovation diffusion
--	---	-----------------------------------	---	--	--	--	--	--	--	--	-------------------------------

CSR3 Wallonia	Investment in knowledge capital	Digital Wallonia	Digitalisation of public and private sector, investment in ICT infrastructure, development of skills support to start-ups, etc.	Integrated action plan for supporting digitalisation: developing smart cities projects, developing open data, digital investment fund, cyber-schools, coding, support to start-ups, support to industry 4.0 for SMEs, etc.	Action plan encompassing a large set of measures	In application				Global budget of 505 million € (2015-209)	Improved digitalisation, investment in ICT, start-up creation, improved ICT skills, etc.
CSR3 Wallonia	Improvement of competition in network industries	Reform of energy network manager regulation	Improved governance and independence of network managers	Reform of the Decree for simplifying the structures and improving control, enhanced independence towards market players, improved clarity and focus on missions, etc.	Decree	2 nd reading in February 2018	One year of delay for the energy networks managers to comply to the new decree once published				Improved management of the energy networks, independency

CSR3 Flanders	Knowledge-based capital and digital innovation and technology absorption	Measure 1 : No specific title. Various measures to stimulate digital innovation	Support digitalisation in companies. Increase digitalisation skills, support infrastructure and programmes, and support digitalisation for companies	Policy in Flanders to support digitalisation in companies is focused on three major pillars: (1) ensuring a high-performance in frastructure for companies and individuals. (2) ensuring the the working population in Flanders has sufficient competences and skills for the digital transformation. (3) supporting companies in their digitalisation processes.	Various decisions of the Flemish Government; Agreements with Imec and the (local) partners involved in the initiative; Calls from Flanders Innovation and Entrepreneurship for support.	On-going	On-going	None. There is no target on this subject. It is a CSR.	All possible issues or problems related to digitisation, big data, ICT, etc, such as: ethical issues (e.g. privacy), the uptake of technology, well-functioning of applications, data transmission, cybersecurity, legal issues, etc...		
------------------	--	--	---	--	---	----------	----------	---	---	--	--

				<p>With regard to infrastructure, Flanders is working on strong research centers for digitisation and ICT. At the end of 2016, iMinds became a part of Imec, after which the Flemish Government awarded the newly merged institution an additional 29 million euros (for 2017), resulting in an annual contribution of over 100 million euros as of 2017.</p>							
--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	--

				<p>Digitisation is also an important part of Flanders' Make, which receives an extra 15 million euros for an additional office in West Flanders.</p> <p>The newly selected innovative business networks (IBN) include a few initiatives whereby digitisation is an area of action, such as Digitizing Manufacturing, Green Light Flanders and Smart Digital Farming.</p>								
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>The 5 new spearhead clusters in Flanders also have an important task in supporting the digitization of companies.</p> <p>Flanders is also an active member in the new "European Platform of national initiatives on Digitizing Industry" launched by the EC in 2017.</p> <p>Digitisation in society:</p>							
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>City of Things / Internet of Things: At the beginning of 2017, a Smart City testing ground or living laboratory was established in Antwerp in which companies, researchers, residents and the city jointly experiment with smart technologies that can contribute to a pleasant and more sustainable city life.</p>							
--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	--

				<p>Through Imec, the Flemish government invests 4 million euros annually in this 'City of Things' project and its expansion to Flanders. The aim of the Antwerp Living Lab to become the largest European testing ground for 'internet of things' applications.</p>							
--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	--

				<p>In October 2017 a project was launched to submit proposals to 'City of Things in each Flemish municipality', (budget € 4 million, maximum € 200,000 per project awarded). The 'Smart Flanders project' also fits in with that vision. It is managed by Imec and wants to support the 13 Flemish center cities and the Flemish Community Commission (VGC) in the Brussels-Capital Region in the development towards a smart city.</p>							
--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	--

CSR3 Flanders	Competition in professional services, network industries	Measure 2: Abolishment of regulator rules for accessing certain professions		For 27 regulated "craft" professions that were transferred to the regions after the 6 th state reform, Flanders Innovation and Entrepreneurship executed a thorough evaluation process. The analysis has been completed for 16 regulated professions, demonstrating that the regulations that determine these professional qualifications were no longer justified, proportionally opportune or desirable.	Flemish Government Decision of 14 July 2017 (publication in the Belgian Official Gazette 9 August 2017) Decision of the Flemish Government of 28-01-2017 (the attest Basiskennis Bedrijfsbeheer)	On-going	On-going	None. It is a CSR and there is no EU2020 target	The effect of the abolishment will result into easier access to a set of previously regulated professions. Also, it puts an end in the Flemish Region to the discrimination that existed for Belgians because they needed to be in possession of a certificate for these professional qualifications unlike other EU and EEA-citizens in a similar situation.		
------------------	--	---	--	---	---	----------	----------	---	---	--	--

				<p>The Flemish Government Decision of 14 July 2017 (Belgial Official Gazette 9 August 2017) abolished the professional qualification requirements for these 16 professions from 1 January 2018 on. Regarding the other 11 regulated professions, all of which are part of the construction sector, the analysis is still in progress.</p>							
--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	--

				Concurrently, the Flemish Government initiated a proposal to abolish the requirement of the attest 'basiskennis bedrijfsbeheer' (business management basic knowledge certificate) to exercise self-employed activities as a main or secondary occupation.								
--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	--	--

Bijlage 7: Reporting table on national Europe 2020 targets and other key commitments

Table A3. Description of the measures taken and information on their qualitative impact		
Target / policy area	List of measures and their state of play that were implemented in response to the commitment	The estimated impacts of the measures (qualitative and/or quantitative)
	National Europe 2020 targets	
Employment (see also CSR 2)	<p>Federal government Law on making night work and Sunday work more flexible in the E-commerce sector (part of the "Programmawet" from 25 December)</p>	<p>Federal government This law eases the procedure for the introduction of night work in the company for the execution of e-commerce activities. In addition, it also introduces the possibility to employ employees on Sundays to carry out e-commerce activities. The quantitative impact of these measures is difficult to estimate.</p>
	<p>Wallonia Collaboration agreement with Flanders on interregional mobility of job seekers</p>	<p>Wallonia Integration of 2.500 Walloon jobseekers on the Flemish labour market</p>
	<p>Flanders The system of Temporary Work Experience, which started offering work experience to people on social assistance in 2017, has been expanded to all long-term unemployed in January of 2018. For those jobseekers who are not ready for a work experience on a real workforce, an alternative system of Local Work (Wijk-werken) started in January of 2018, where they can have short work experiences in their neighbourhood, in an accessible and controlled environment.</p>	<p>Flanders In its first year, Temporary Work Experience offered internships and other work experiences to more than 5.400 people on social assistance, which is considered quite a success. With the roll-out towards all long-term jobseekers, the system is expected to close the gap between many jobseekers and the labour market by reacquainting them with working life, thus preparing them for a reentry into the job market. With Local Work, Flanders makes sure that work experience isn't limited to the strongest jobseekers, but that no one is left behind. The measures also aim to contribute significantly in reaching the overall employment rate target of 76%. In 2017, the employment rate (aged 20-64) in Flanders reached 73%, the highest figure ever and a significant improvement in comparison to the employment rate of 72% (in 2016) (Source: http://statbel.fgov.be/sites/default/files/2018-03/EU2020_EAK%20%282000-2017%29_NL.xlsx).</p>
	<p>Brussels-Capital Region Since 2017, new work training bonus to encourage employers to train their newly recruited underqualified workers, for the duration of the activation allowance.</p>	<p>Brussels-Capital Region Enhancement of workers' skills in line with employers' needs and increase of the employment rate of underqualified jobseekers.</p>

R&D and innovation	<p>Brussels-Capital Region Adoption in July 2017 of R&D&I ordinances enlarging the framework of the policies for research and innovation and implementing the core of the support allowed by European legislation with regards to state aid.</p>	<p>Brussels-Capital Region Improvement of the innovation chain, new forms of innovation and better R&D&I governance</p>
	<p>Flanders The total science and innovation budget of the Flemish Government reached 2.435 billion euros in 2017, of which 1.565 billion euros for R&D. In 2017 the Flemish government spent an additional (recurring) budget of € 160.3 million on R&D&I, while for (one-off) investments in R&D&I an additional € 39.1 million was allocated, of which € 30.8 million for a new Tier1 supercomputer (the 3rd for the Flemish Community). The largest amounts of the (recurrent) budget increase in 2017 were earmarked for the new cluster policy (35 million euros), Imec (29 million euros) and to mandates / grants via FWO (27.5 million euros). In 2018, 115 million euros extra is provided for new policy in the domain of economy, science and innovation. A part of this amount has been allocated already for initiatives for economy. The remainder is registered as a one-off investment provision of 89.8 million euros, of which a (large) part will be invested into initiatives in the field of R&D and innovation.</p>	<p>Flanders More public budgets help to reach the target of 1% of gdp spending in R&D by governmental budgets. In recent years, the part of the Flemish Government budget in total Belgian GBARD has steadily increased and now reaches 54.7 % (2016). The quantitative impact of this additional budget will be determined around 2020, when the figure of the R&D-intensity of Flanders for 2017 will be known. The R&D-intensity of Flanders is currently 2.67% (2015) (Eurostat).</p>
	<p>Wallonia New provisions for supporting valorization of university R&D on the basis of information sharing between universities, higher schools, clusters, administration. Budget of 5 millions €.</p>	<p>Wallonia Increase the knowledge transfer and decrease the delays</p>
GHG emission reduction	<p>Wallonia Elaboration of the Air-Climate-Energy 2030 action plan to be adopted in July 2018</p>	<p>Wallonia Emissions reduction, notably in industry (non ETS), transport, agriculture, developing renewable and increasing energy efficiency.</p>
	<p>Flanders</p>	<p>Flanders Reduction of GHG emission of 15.7% in 2020 (compared to 2005).</p>

	<p>The Flemish Mitigation plan (2013-2020) includes measures in all non-ETS sectors reducing greenhouse gas emissions in accordance with the Flemish target. In February 2018, the second progress report of the Climate Policy Plan 2013-2020 was presented to the Flemish Government. Apart from monitoring the implementation of the actions from this plan, the progress report also evaluates the commitments by the ministers of the Flemish government, made at the Climate and Energy Summit of December 2016. The Flemish Climate and Energy Pact, concluded at this summit, contains commitments from the civil society and public stakeholders for the implementation of the short-term climate and energy measures.</p> <p>A Climate Vision 2050 is being drafted in 2018, together with stakeholders at sectoral level. Similar work was done within the energy field, resulting in the Flemish Energy Vision 2030-2050, approved by the Government of Flanders in May 2017. In a next step, an integrated Energy and Climate Plan 2021-2030 will be drafted by mid-2018. This Flemish plan will be used as input for the National Energy and Climate Plan, that is elaborated in cooperation with the other Belgian (federal and regional) entities by the end of 2018.</p>	
	<p>Brussels-Capital Region Low emission zone covering the entire territory of the Brussels-Capital Region progressively prohibiting the most polluting vehicles as from 01.01.2018</p>	<p>Brussels-Capital Region Contribution to the reduction of GHG emission of 8.8% by 2020 (compared to 2005) and improvement of air quality</p>
Renewable energy	<p>Brussels-Capital Region SolarClick and NRClick programmes, which provide energy accounting services to foster the huge potential of renewable energy production (photovoltaics) and energy savings within public buildings, such as administrative buildings, sports infrastructure, schools, etc in the context of the Brussels Air-Climate-Energy Plan</p>	<p>Brussels-Capital Region Increase in renewable energy consumption by equipping 85.000 m² of roof area. These projects get a budget from 27 million euros from the regional climate fund.</p>

	<p>Flanders</p> <p>The Flemish government finalised the Energy plan 2020 in October 2017, setting out new renewable energy subtargets. To meet these targets, a sharp increase in solar energy, wind power and green heat is needed. Several measures as included in the Solar plan are being implemented, in order to accelerate the development of solar energy by citizens, companies and governments. A solar map was published in 2017. The actions of Wind plan 2020 are also being implemented. There is a strong focus on the assistance of local authorities and developers of wind energy projects in order to realize the technically and socially acceptable potential for wind energy in Flanders and a strong focus on tackling obstacles concerning aviation.</p> <p>In 2017, the Government of Flanders adopted a regulatory framework for the realization of heating and cooling networks, in order to encourage investments in this field. Support was given to green heat projects.</p>	<p>Flanders</p> <p>According to the intra-Belgian burden sharing agreement, the renewable energy target for Flanders corresponds to a production of 2,156 Mtep (25 074 GWh) renewable energy in 2020. In 2016, the production of renewable energy was 1,583 Mtep, or 6,4% of the final energy consumption.</p>
	<p>Wallonia</p> <p>Development of wind turbines along the motorways. 16 new wind turbines concessions awarded.</p>	<p>Wallonia</p> <p>Production of 121 600 MWh/year of wind energy (equivalent to the consumption of 35.000 households)</p>
Energy efficiency	<p>Wallonia</p> <p>Adoption of a long-term strategy for energy efficiency renovation of buildings. Reform of loans systems for energy renovation of housing, increased public investment for public buildings and social housing renovation.</p>	<p>Wallonia</p> <p>Increased energy performance of buildings</p>
	<p>Flanders</p> <p>The E level requirement for all non-residential buildings entered into force in January 2017. The Government of Flanders also agreed on the introduction an S-level (as an update of the K-level) requirement for buildings from 2018 onwards.</p> <p>In order to improve the quality of the EPC for residential buildings, a new inspection protocol has entered into force on July 1, 2017.</p> <p>New financial support instruments were developed to promote energy renovations. This mechanism will apply from 2017 onwards and cover, inter alia, a subsidy for total renovation and support for collective renovation projects. The Flemish Government has also approved a reform of the Flemish energy loan on 19 May 2017. As of January 1, 2019, this Flemish energy loan will be used primarily to finance energy-saving investments for the vulnerable target group.</p>	<p>Flanders</p> <p>To contribute to the national target (43.7 Mtoe primary energy consumption in 2020), and in accordance with the targets for final energy use in the Energy Efficiency Directive, the Government of Flanders aims at:</p> <ul style="list-style-type: none"> - realising 9% energy savings in 2016 (base: the average non-ETS final energy consumption in 2001-2005). In 2015, the savings in final energy consumption amount to 22 199 GWh or 11,8%. It is estimated that the savings will be 23 443 GWh or 12.4% by the end of 2016. - achieving yearly savings of 1.5% in the period 2014-2020 (base: the average annual energy sales to final consumers in 2010-2012); This equals a total saving of 172 PJ between 2014 and 2020.

	<p>Brussels-Capital Region</p> <p>The mandatory PLAGE project is soon to be implemented. The PLAGE (Local Action Plan for Energy Management) decree was adopted during the first reading in November 2017. The compulsory PLAGE will then be adopted in the COBRACE (Brussels Code for the air, the climate and the energy control), for an enactment in the ministry decree of 2017, which will enter into force during the second semester of 2018.</p>	<p>Brussels-Capital Region</p> <p>In Brussels, in 2017, 15 municipalities, 5 hospitals, 11 multi-unit buildings' societies and more than one hundred schools took part to the PLAGE project, in order to reduce significantly their energy consumption.</p>
Early school leaving	<p>Brussels-Capital Region</p> <p>4 pilot "School Partnerships" have been launched in 2017 and implemented since 2018 to foster positive relationships between educational establishments and the community around them. New school partnerships are planned in 2018</p>	<p>Brussels-Capital Region</p> <p>Greater involvement of students in their school environment and the community at large to fight against early school leaving</p>
	<p>Flanders</p> <p>Reform of the pupil guidance system</p>	<p>Flanders</p> <p>More high quality and targeted guidance for pupils will contribute to tackling the various phenomena lying at the basis of early school leaving (educational failure, wrong choice of study, a lack of motivation, delay in the educational trajectory and truancy).</p>
	<p>Flanders</p> <p>Further implementation of the action plan 'Together against School Drop-out'</p>	<p>Flanders</p> <p>By reducing the number of early school leavers and fighting truancy the number of pupils obtaining a certificate at the end of secondary education is maximized.</p>
	<p>French Community</p> <p>The Pact for Excellence in Education adopted 22 March 2017 includes several measures: strengthening of the means for pre-school, monitoring of the educational system and school establishments, increasing the duration of the common curriculum, remedial courses and strengthening of learning achievements</p>	<p>French Community</p> <p>Target figures and compulsory monitoring plan for school establishments as from September 2018, containing in particular the school's strategy for fighting against school failure, school dropout and repetition</p>
Tertiary education	<p>French Community</p> <p>Reform of the study grants in September 2017 takes into account the total income of the household of the student.</p>	<p>French Community</p> <p>The reform aims to adapt the norms to current studies as well as to the sociological reality of families.</p> <p>The new legislation extends the criteria for awarding scholarships to students who were unsuccessful and who had previously been excluded from the system.</p>
	<p>Flanders</p> <p>Reform of higher vocation education</p>	<p>Flanders</p> <p>A strengthened sector of higher vocational education will attract additional students to higher education and thus contribute to the further democratization of higher education in Flanders.</p>
Poverty	<p>Federal government</p>	<p>Federal government</p> <p>Contribution to the reduction of the risk-of-poverty or social exclusion.</p>

	The social assistance benefits integration income, (minimum) income guarantee for the elderly and income replacement allowance for persons with a handicap will be raised in three stages (2018, 2020, 2022), taking into account social advantages in order to avoid inactivity and unemployment traps. In this way, the at-risk of poverty threshold of the 2016 EU-SILC survey, 1.115 euro for a person living alone, will be reached more quickly.	
	Flanders The government of Flanders will continue to assume its responsibility using structural initiatives related to poverty prevention and poverty reduction with a specific focus on the prevention and combating of child poverty. A complete list of the Flemish measures can be found in the Flemish Action Plan for Poverty Reduction. In 2017 the plan was reviewed.	Flanders (2012): 16.0 % (2013): 15.4 % (2014): 15.3 % (2015): 15.0 % (2016): 14.5 %
	Wallonia Updated Action Plan on the fight against poverty, with three priority areas: employment, the fight against poverty in everyday life (material deprivation) and the increased automaticity of rights.	Wallonia Reduce the share of population at risk of poverty
	Brussels-Capital Region The Brussels Actions Program for the Fight against Poverty will be published in 2018. The program contains different measures, in particular the creation of two reception centres offering social and health services for marginalized groups (homeless people, migrants, ...).	Brussels-Capital Region These initiatives aim at reintegrating homeless people in the society and decreasing their number in the Region of Brussels-Capital.
Other key commitments		
Modification of some of the R&D&I-support schemes for companies, with effects on the SME support instrument.	Flanders After the modification or setup in the previous years of the various support instruments for SMEs, namely the KMO-Portefeuille (SME portfolio), kmo-groei subsidie (SME growth subsidy) and kmo-cofinanciering (SME-cofinancing), changes have now been made to the KMO-Programma (SME Programme). The latter has been supporting innovation projects and feasibility studies for SMEs in Flanders. More precisely, as of 2018, this support scheme is abolished, along with the SPRINT-projects (aimed at low-innovation intensive companies), and the R&D business support scheme (any company).	Flanders The effect of this change of support instruments may be that the access to R&D&I-support for companies and SMEs will become easier, contributing to the goal of CSR3. The aim is to develop a more accessible innovation support scheme that is also more focused, thus having a greater effect on companies in Flanders.

	<p>Instead, these 3 programmes will become a part of 2 new (adapted) instruments for innovation support. On the one hand, there are the development projects (for innovative ideas that can change and strengthen the company on a short-term basis), and on the other hand research projects (for knowledge building that forms the basis for changes in the long run). For each of the two support measures, the basic grant is augmented with an additional amount of maximally 10% (for mid-sized companies), 20% (for SMEs), or 10% (cooperation between independent companies) respectively. The aim is to develop a more accessible innovation support that is also more focused, thus having a greater effect on companies in Flanders.</p>	
<p>Various actions within the Industrie 4.0 Actieplan, the elaboration of the Concept Paper on "make the leap to Industry 4.0" which the Flemish Government has approved Spring 2017.</p>	<p>Flanders Spring 2017, the Flemish Government took note of the Concept paper "make the leap to Industry 4.0 " and "Continue the transition to the circular economy", each of which are a part of the long term future Vision 2050 strategy of the Flemish Government. The related action plan for Industry 4.0 from 24 February 2017 lists these 5 priorities:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Maintain a platform that distributes and sensitises information about Industry 4.0; 2) Strengthen the knowledge base; 3) Accelerate the application by supporting companies in a targeted way, depending on their familiarity and involvement with the transition; 4) Contributing to good environmental conditions; 5) Support international cooperation, especially at European level. <p>In 2017, activities were started for all of these topics. For example, within the 3rd priority, 2 calls for projects were announced, respectively about Living Labs in Industry 4.0 and about support for transitions in the cluster domains. In addition, a number of projects were also started aimed at specific target groups, such as retail trade, aimed at digitisation (e-commerce). In February, 7 living laboratories were presented that will take-off in 2018. Thereby, a number of the Flemish strategic research centers and spearhead clusters are also involved in the projects.</p>	<p>Flanders Elaborate a number actions and initiatives for the various priorities of the Industry 4.0 action plan that the Flemish Government approved early 2017. This will help transforming industry in Flanders and help to tackle the challenges of the fast-changing business environment.</p>

Industry 4.0	<p>Brussels-Capital Region</p> <p>In 2018, the Brussels Industrial Plan is to be adopted, reflecting the strategic vision of Brussels towards a transition to industry 4.0</p>	<p>Brussels-Capital Region</p> <p>Support of the transition towards an industry 4.0 and adaptation to a changing urban business environment</p>
Public investments	<p>Wallonia</p> <p>Adoption of the Walloon Investment plan 2019-2024 (investment of 5 billion €), with focus on mobility, RDI, energy and digital investments. The plan will also support social and housing, training, environment and circular economy investments.</p>	<p>Wallonia</p> <p>Increase investment for supporting growth in priority domains. Adapt procedures to accelerate investments.</p>
Entrepreneurship	<p>Wallonia</p> <p>Reform of enterprises support and financing tools for an enhanced efficiency. Increasing synergies between tools.</p>	<p>Wallonia</p> <p>Simplification of the landscape of support tools for an enhanced efficiency.</p>

Bijlage 8: Bijdrage van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en van de Nationale Arbeidsraad

Inbehandelingneming

Bij brief van 20 februari 2018 heeft de heer C. MICHEL, eerste minister, de Nationale Arbeidsraad en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven verzocht om in de vorm van een advies een bijdrage te leveren aan de voorbereiding van het Nationaal Hervormingsprogramma 2018.

In zijn brief geeft de eerste minister aan dat het advies van de Raden als bijlage bij het bovenvermelde programma zal worden gevoegd en, in de mate van het mogelijke, in aanmerking zal worden genomen in de tekst van het programma.

Bij deze brief werden het document over de planning van het Nationaal Hervormingsprogramma 2018 en de aanbevelingen van 2017 gevoegd.

De Raden werden verzocht hun advies ten laatste op 9 maart 2018 uit te brengen.

Dit advies bestaat uit twee delen, die de respectieve bijdragen van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en van de Nationale Arbeidsraad aan het NHP 2018 bevatten.

ADVIES

1 Bijdrage van de Centrale Raad voor het bedrijfsleven

1.1 Algemene beschouwingen

De sociale gesprekspartners die worden vertegenwoordigd in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) hebben kennisgenomen van het werkplan en van de structuur van de tekst voor het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) 2018.

Ze stellen aan de regering voor dat het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen (VWC) 2017 weerklank kan vinden in het Nationaal Hervormingsprogramma dat momenteel wordt voorbereid.

Deze valorisatie van het VWC zou beslist een meerwaarde betekenen in het kader van de opvolging van de Europa 2020-strategie op nationaal vlak, en op basis waarvan, onder meer, de Europese instanties hun volgende aanbevelingen zullen uitsturen. Deze Europese opvolging voltrekt zich parallel met de opvolging van het begrotingsbeleid en van het macro-economische beleid.

Voor de sociale gesprekspartners levert het VWC een bijdrage aan drie hoofdopdrachten van de CRB: (1) de eerste bestaat erin een bijdrage te leveren tot een brede consensus binnen de bedrijfswereld en de arbeidswereld omtrent de grote economische beleidsdoelstellingen, een gemeenschappelijk analysekader en principes die de rode draad moeten vormen van de economische beleidsmaatregelen, om te zorgen voor de duurzaamheid van die doelstellingen en principes doorheen de tijd; (2) een andere opdracht bestaat erin punten op de politieke agenda te plaatsen door de aandacht van de regering en van de beleidsbepalers te vestigen op de thema's die de debatten in de samenleving gestalte geven en in goede banen leiden en aldus bij te dragen tot het definiëren van de rangorde van prioriteiten van het regeringsoptreden; (3) een laatste opdracht bestaat erin de dialoog tussen de

vertegenwoordigers van de bedrijfswereld en van de arbeidswereld en de regeringen mogelijk te maken.

Bovendien zou deze verwijzing naar het VWC in het NHP een gepaste aanvulling vormen bij de initiatieven die de CRB/NAR hebben genomen in samenwerking met de Europese Commissie, via haar vertegenwoordiging in België, om de dialoog tussen de sociale gesprekspartners en de Commissie over het Landverslag en de landenspecifieke aanbevelingen in belangrijke stadia van het Europees semester te ontwikkelen. Het doel is het proces van de totstandbrenging van een geïntegreerd Europees economisch beleid te bevorderen. Deze initiatieven worden sinds 2016 aangevuld dankzij de ontwikkeling van een dialoog tussen de Europese Commissie en de sociale gesprekspartners op basis van het VWC.

Daarom werden de deskundigen van de Europese Commissie dit jaar geïnformeerd over de focussen die in het tweede deel van het VWC 2017 zouden worden opgenomen en over de conclusies van de sociale gesprekspartners, met name wat de aanbevelingen voor het economisch beleid betreft. Voor de CRB moeten deze focussen, die de sociale gesprekspartners in het Verslag 2017 wilden benadrukken, op de agenda van werkzaamheden van de regering komen te staan. Dit sluit niet uit dat andere thema's, zoals energie, waar de sociale gesprekspartners in het kader van de CRB eveneens aan werken, belangrijk zijn voor de sociale gesprekspartners. Naar deze thema's wordt in dit advies dus ook verwezen.

Begin maart 2018, in het kader van de voorstelling van het Landverslag, hebben de deskundigen van de Commissie hun inzichten en de antwoorden van hun verslag verstrekt in het licht van de overwegingen, voorstellen en zorgen van de sociale gesprekspartners die in het VWC 2017 zijn opgenomen.

1.2 Een jaarlijks verslag van de CRB over het concurrentievermogen van de Belgische economie

De wet van 26 juli 1996 verleent aan de CRB de permanente opdracht om toezicht te houden op de toestand van het concurrentievermogen van België. Deze wet, die in 2017 werd gewijzigd, schrijft voor dat de CRB een Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen moet opstellen.

De wet stipuleert dat het tweede deel van dat Verslag – dat wordt opgesteld onder de verantwoordelijkheid van de sociale gesprekspartners – het loon- en werkgelegenheidsbeleid alsook de structurele aspecten van concurrentievermogen en werkgelegenheid analyseert, in het bijzonder met betrekking tot de sectorale structuur van de nationale en buitenlandse investeringen, de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling, de marktaandelen, de geografische bestemming van de uitvoer, de structuur van de economie, de innovatieprocessen, de financieringsstructuren van de economie, de productiviteitsfactoren, de opleidings- en onderwijsstructuren, veranderingen in de organisatie en de ontwikkeling van de ondernemingen en suggesties voor verbetering. Dit deel omvat ook een analyse van de naleving van de sociale vrede en van de invloed van anciënniteit op de lonen, alsook een analyse van het effect van de loonniveaus op de werking van de arbeidsmarkt in het algemeen en op de integratie van risicogroepen op de arbeidsmarkt in het bijzonder.

In het Verslag van dit jaar worden de doelstellingen uiteengezet die moeten worden bereikt door het economisch beleid en die een samenhangend en onderling afhankelijk geheel vormen. In een context van grote maatschappelijke veranderingen en uitdagingen pleiten zij voor een welvarende en duurzame samenleving: welvaart vereist voldoende creatie van rijkdom en van werkgelegenheid voor een sterke sociale samenhang. Duurzaamheid bestaat uit drie componenten: milieuduurzaamheid, financiële houdbaarheid en extern evenwicht.

Het verslag bevat vier focussen. De eerste focus heeft betrekking op investeringen, waarover de CRB ook verschillende adviezen heeft uitgebracht. De andere twee focussen hebben betrekking op twee maatschappelijke uitdagingen die de gesprekspartners overeenkomstig hun interprofessioneel akkoord 2017-2018 hebben behandeld: de digitalisering van de economie en mobiliteit. De vierde focus geeft een analyse van de problematiek inzake het bbp/inwoner, dat in België lager ligt dan in de referentielanden.

Deel II van het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen 2017 wordt integraal in de bijlage bij het advies opgenomen.

Gelet op de structuur van de in het NHP te behandelen thema's en op de voorziene redactionele beperkingen stelt de CRB aan het politiek begeleidingscomité van het NHP voor dat de onderstaande overwegingen, die uit het VWC zijn gehaald, een integrerend deel uitmaken van het NHP in de verschillende betrokken paragrafen. Deze valorisatie van het VWC vormt een element van de dialoog tussen de regering en de sociale gesprekspartners over de uitvoering van het beleid dat in Europees verband ten uitvoer moet worden gelegd. Concreet zou dit erop wijzen dat, waar nodig, bepaalde acties van de overheden van het land die in het NHP zijn opgenomen een antwoord vormen op de gemeenschappelijke zorgen van de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven en van de arbeidswereld.

1.3 Beschouwingen over verschillende punten van de structuur van de NHP-tekst

1.3.1 Begroting en fiscaliteit

Gezonde overheidsfinanciën zijn voor de sociale partners belangrijk om ook in de toekomst een goed niveau van welzijn en sociale bescherming te kunnen garanderen. De raming van het houdbaarheidstekort steunt op bepaalde hypothesen die optimistisch lijken. Wat bijvoorbeeld de productiviteitsgroei betreft, zijn we nog ver weg van wat het referentiescenario van de ScV 2015 eist, wat een verdubbeling van de productiviteitsgroei (1,5% in 2035 tegenover de verwachte 0,7% voor de periode 2016-2021 en tegenover 0,5% voor de periode 2008-2015) zou impliceren. Idem voor de gemiddelde arbeidsduur die het voorbije decennium een dalende tendens kende, terwijl er in de vooruitzichten een constante gemiddelde arbeidsduur wordt verondersteld. De gemiddelde arbeidsduur is de afgelopen twee jaar echter stabiel gebleven. Indien de toekomstige waarden van deze variabelen niet zouden evolueren, of niet zouden blijven evolueren, naar de veronderstelde hypothesen, dan zouden de begrotingskosten van de vergrijzing, in % van het bbp, nog hoger zijn, wat het probleem van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën zou verergeren.

Bovendien is de CRB van oordeel dat, zelfs als België de jegens Europa aangegane budgettaire verbintenissen nakomt, het land dan nog te kampen zal hebben met een ernstig risico wegens zijn hoge schuldgraad, alsook met een niet te verwaarlozen risico door de budgettaire uitdagingen op lange termijn. Om gezonde overheidsfinanciën te waarborgen, onderstreept de CRB om die reden het belang van structurele maatregelen, waarbij wordt ingezet op productiviteitsverhogingen en een verhoging van de werkgelegenheidsgraad.

Algemeen genomen moet er, gelet op de begrotingsuitdagingen waaraan België het hoofd moet bieden, ook voor worden opgelet zich niet aan economische beleidsmaatregelen te wagen die de situatie zouden verergeren. Het is in die zin belangrijk dat fiscale hervormingen en arbeidsmarkthervormingen in een budgettair neutraal kader gebeuren en dat ook de door de sociale gesprekspartners vastgelegde doelstellingen inzake sociale cohesie en welvaart, werkgelegenheidsgraad en productiviteit worden nagekomen.

1.3.2 Arbeidsmarkt en onderwijs

De CRB legt de nadruk op het belang van duurzame inschakeling op de arbeidsmarkt en, in dit kader, op het belang van inzetbaarheid op de arbeidsmarkt voor het veiligstellen van loopbaantrajecten. Hij vindt het belangrijk dat iedereen zonder discriminatie op grond van leeftijd, herkomst, geslacht of opleidingsniveau toegang heeft tot de arbeidsmarkt. Terzelfder tijd moet de kwaliteit van de banen voldoende hoog blijven, rekening houdend met de economische context waarin de ondernemingen actief zijn, opdat zij kunnen inspelen op veranderende marktomstandigheden.

Voor sommige karakteristieken van werk behaalt België momenteel vrij positieve resultaten. De verdeling van deze karakteristieken over de bevolking is echter niet eenvormig naar leeftijd, geslacht, kwalificaties of herkomst. Zo komen deeltijds werk en tijdelijke arbeidsovereenkomsten, en de potentiële werkonzekerheid die daarmee gepaard zou kunnen gaan, beduidend meer voor bij jongeren en laaggeschoolden.

1.3.3 Innovatie en concurrentie

Sommige markten in België functioneren niet optimaal. Dit heeft tot gevolg dat de oprichting van nieuwe innoverende ondernemingen, die de bestaande ondernemingen ertoe zou kunnen aanzetten om te innoveren, beperkt wordt. Bijgevolg blijft de productiviteitsgroei in België minder sterk dan in de andere landen. Een minder sterke productiviteitsgroei in de dienstensector stuwt de prijzen omhoog. In die omstandigheden overschrijden de loonstijgingen in de dienstensector, die dicht bij die van de industrie aanleunen, de groei van de productiviteit meer dan in de andere landen, zelfs al lopen ze in de pas met de loonontwikkelingen van de referentielanden. De zwakke concurrentie van de nieuwe ondernemingen maakt het voor de bestaande ondernemingen evenwel mogelijk de stijging van hun kosten door te rekenen in hun prijzen en terzelfder tijd hun marge op een hoog niveau te handhaven. De snellere prijsontwikkeling in België dan in de referentielanden weegt door op de gezinskoopkracht en remt aldus de groei van de vraag en, bijgevolg, de economische groei af. Bovendien ondermijnt het hoge prijzenpeil van de diensten die worden afgenomen door de andere ondernemingen die meer aan internationale concurrentie onderhevig zijn de kostencompetitiviteit van die laatste.

1.4 Europa 2020-doelstellingen

1.4.1 Werk

De werkgelegenheidsgraad is in België lager dan in de buurlanden. De werkgelegenheidsgraad is niet gelijkmatig verdeeld naar leeftijd, herkomst, kwalificaties, geslacht, enz. Jongeren, ouderen, mensen met een migratieachtergrond, laaggeschoolden en vrouwen kennen een lager dan gemiddelde werkgelegenheidsgraad. Een element dat voor alle doelgroepen een essentiële rol speelt, is onderwijs en opleiding.

1.4.2 O&O en innovatie

Tussen 2005 en 2013 groeiden de O&O-uitgaven in België sneller dan in Duitsland, Nederland en Frankrijk, maar achter deze gemiddelde ontwikkeling gaan grote verschillen schuil. Meer bepaald zijn de O&O-prestaties zeer gevoelig voor, en zelfs afhankelijk van, de beslissingen van enkele grote ondernemingen die in multinationale groepen zijn geïntegreerd en die opereren in enkele bedrijfstakken en geografisch gegroepeerd zijn. Deze concentratie van O&O is ook een teken van de zwakke ondernemerschapdynamiek. De dynamiek van creatie van ondernemingen die radicale innovatieprojecten voortbrengen is inderdaad relatief zwak.

In de marktdiensten en in de netwerkindustrieën groeit de productiviteit sinds de grote recessie minder sterk dan in de drie buurlanden. In de netwerkindustrieën loopt de productiviteit zelfs terug. Dit roept vragen op, aangezien de netwerkindustrieën centraal staan in de energietransitie en in het proces van digitalisering van de economie. De digitalisering biedt kansen voor productiviteits- en economische groei. De CRB beklemtoont dat het daartoe belangrijk is dat de juiste omstandigheden aanwezig zijn, zoals een aantrekkelijk investeringsklimaat, een performante digitale infrastructuur, een uitstekend onderwijs- en opleidingsstelsel dat wendbaar kan inspelen op technologische en andere ontwikkelingen, en een goed functionerende arbeidsmarkt. De maatschappelijke uitdaging zal erin bestaan om productiviteitswinsten te ondersteunen en er tegelijk, mede via het sociaal overleg, voor te zorgen dat transitie welvaartsverhogend is voor iedereen.

1.4.3 Onderwijs en vorming

Het onderwijssysteem en voortgezette opleiding zijn van groot belang, met name in de context van langere loopbanen en snelle veranderingen in vaardigheden en kennis die nodig zijn voor werk. Het Belgische onderwijssysteem presteert gemiddeld behoorlijk, ook al lijken die prestaties de laatste jaren te verslechteren. Het zou ook ongelijkheden in de hand werken naargelang van de herkomst en de sociaal-economische achtergrond van leerlingen (en/of van hun ouders).

Wat voortgezette opleiding betreft, toont de recentste CVTS-enquête aan dat er op verschillende manieren vooruitgang werd geboekt tegenover het jaar 2010: in 2015 bood 84 % van de ondervraagde bedrijven hun werknemers een bepaalde vorm van opleiding aan, d.i. een stijging van 6 %. Ook het gemiddelde aantal gevolgde uren per werknemer ligt hoger: 18,9 in 2015 t.o.v. 17,7 in 2010. Op basis van de laatste CVTS-enquête bleven de financiële investeringen in vorming stabiel op 2,4% van de totale loonkosten. Desalniettemin ligt het aantal werknemers dat levenslang leert volgens de enquête naar de arbeidskrachten (EAK) ver beneden het Europees gemiddelde (7% van de 25-64-jarigen). Op dit vlak presteert België nog altijd zwak. De CRB benadrukt dan ook het belang dat werknemers de ambitie en de mogelijkheid hebben om deel te nemen aan een systeem van permanente vorming en dat hiervoor voldoende middelen uitgetrokken worden.

1.4.4 Energie, mobiliteit en klimaat

De CRB heeft kennisgenomen van het document “Belgisch interfederaal energiepact – Een gemeenschappelijke visie voor de energietransitie”, waaruit de bereidheid van de deelentiteiten blijkt om een gemeenschappelijke energievisie te creëren en te komen tot een interfederaal energiepact. De CRB steunt deze vastberadenheid en benadrukt het belang van deze aanpak, die het resultaat is van coördinatie tussen de verschillende bevoegdheidsniveaus. Hij roept op tot verbetering van de tekst, opdat de energievisie een antwoord kan bieden op de maatschappelijke uitdagingen die voor de sociale gesprekspartners essentieel zijn. In zijn huidige vorm houdt het document immers onvoldoende rekening met de essentiële elementen van de energieadviezen die de CRB in januari 2015 en september 2017 heeft uitgebracht.

De mobiliteitssituatie in België gaat er niet op vooruit: de behoefte aan personen- en goederenvervoer neemt voortdurend toe, terwijl de wegen- en spoorweginfrastructuur op vele plaatsen en zeker tijdens de spitsuren nu al oververzadigd is. Deze situatie is zo zorgwekkend dat bijkomende acties onmiddellijk nodig zijn. Vanuit dit oogpunt stellen de CRB en de gewestelijke sociaal-economische raden momenteel een gemeenschappelijke verklaring op over de ontwikkeling en concretisering van de interfederale mobiliteitsvisie.

1.4.5 Sociale inclusie

De CRB is van oordeel dat een rechtvaardige inkomensverdeling en een effectieve en efficiënte sociale bescherming essentiële instrumenten zijn opdat iedereen - ongeacht of hij al dan niet (meer) deelneemt aan de arbeidsmarkt - een waardig leven kan leiden.

1.4.6 Investerings

De CRB wijst op het lage niveau van overheidsinvesteringen en op de bedreiging die dat vormt voor een klimaat dat bevorderlijk is voor een duurzame en inclusieve ontwikkeling. Hij herinnert aan het belang van investeringen in energie, mobiliteit en digitale technologie, zonder daarom andere gebieden te verwaarlozen, zoals gezondheidszorg, onderwijs, voortgezette opleiding, kinderopvang en actieve uitgaven voor werkgelegenheid.

De CRB benadrukt het evenwicht dat moet worden gevonden tussen, enerzijds, begrotingsregels die de houdbaarheid van de overheidsfinanciën garanderen en, anderzijds, het vermogen van de regeringen om de economische groei te bevorderen door middel van productieve investeringen. Hij herinnert aan zijn verzoek aan de Belgische regering om de Europese Commissie te vragen productieve overheidsinvesteringen in het kader van de Europese begrotingsregels een gunstige behandeling te geven. Deze aanpak zou een zeer wenselijke stimulans vormen voor investeringen in de huidige context van lage overheidsinvesteringen, een matige potentiële groei en lage rentevoeten.

2 Bijdrage van de National Arbeidsraad

2.1 Inleiding

Bij brief van 20 februari 2018 heeft de heer C. Michel, eerste minister, de Nationale Arbeidsraad om een bijdrage in de vorm van een advies verzocht ter voorbereiding van het Nationale Hervormingsprogramma 2018.

In hun bijdrage aan het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) 2017, waarover het advies nr. 2.031 van 7 april 2017 werd uitgebracht, hebben de Nationale Arbeidsraad (NAR) en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) toelichting gegeven over de inhoud van het laatste interprofessioneel akkoord van 2 februari 2017 en de eerste uitgevoerde punten, met name wat betreft de loonnorm (vastgelegd in de collectieve arbeidsovereenkomst van de NAR van 21 maart 2017) en welvaartsvastheid (voorstellen in het gemeenschappelijk advies nr. 2.023 van 21 maart 2017).

Sinds het laatste NHP 2017 blijft de activiteit van de interprofessionele sociale partners nauw samenhangen met dat interprofessioneel akkoord, dat tegen eind 2018 moet zijn uitgevoerd.

In een eerste punt (2.2) in dit gedeelte worden kort de voornaamste werkzaamheden uiteengezet, die de Nationale Arbeidsraad heeft uitgevoerd in verband met de aanbevelingen nr. 2 en nr. 3 die België heeft gekregen in verband met inclusie van de doelgroepen, alsook innovatie en ontwikkeling van digitale technologieën.

In een tweede punt (2.3) worden de werkzaamheden beschreven die verband houden met het NHP en die niet aan bod zijn gekomen in een eerdere bijdrage, alsook de vooruitzichten voor 2018.

2.2 Werkzaamheden in verband met de aanbevelingen nr. 2 en nr. 3 die België heeft gekregen:

Aanbeveling 2: ervoor zorgen dat de meest achtergestelde groepen, met inbegrip van mensen met een migratieachtergrond, gelijke kansen hebben op toegang tot kwaliteitsonderwijs, beroepsopleidingen en de arbeidsmarkt;

Aanbeveling 3: investeringen in op kennis gebaseerd kapitaal bevorderen, met name door maatregelen te nemen om de toepassing van digitale technologieën en de verspreiding van innovatie te verhogen. De concurrentie verhogen op de markten voor professionele diensten en in de detailhandel, en de marktmechanismen in de netwerkindustrieën verbeteren.

2.2.1 Vrijwillige terugkeer van werknemers met een gezondheidsprobleem

De problematiek van de vrijwillige terugkeer van werknemers met een gezondheidsprobleem krijgt voortdurend de aandacht van de NAR. In zijn advies nr. 1.923 van 24 februari 2015 daarover heeft de Raad een aantal beginselen en concrete voorstellen geformuleerd om de vrijwillige terugkeer naar werk van personen met een gezondheidsprobleem te bevorderen. De Raad heeft er in het bijzonder op gewezen dat de werkgevers en de werknemers de centrale actoren zijn van de arbeidsverhouding, en met name van de beslissing over de werkhervatting, de aanpassing van de werkpost of de verandering van werkpost. Een geslaagde terugkeer naar werk is echter niet mogelijk zonder dat er ook naar het collectieve aspect wordt gekeken, met inbegrip van de aspecten inzake werkorganisatie.

De Raad heeft die beginselen herhaald in zijn advies nr. 1.984 van 7 juni 2016, waarin hij zich heeft uitgesproken over de wettelijke en regelgevende bepaling die deze regering heeft ingevoerd om het re-integratietraject te organiseren. In dat advies heeft de Raad er zich toe verbonden op regelmatige basis de tenuitvoerlegging van de door de regering ingevoerde nieuwe wettelijke en regelgevende bepaling globaal te evalueren en op te volgen. Die monitoring van alle re-integratieprocessen van de werknemers die omwille van ongeschiktheid uit de arbeidsmarkt zijn verwijderd, gebeurt in een platform dat alle voor die problematiek relevante institutionele actoren en actoren van het terrein samenbrengt in de NAR.

2.2.2 Opleiding van de werknemers

Wat betreft de beroepsinschakeling van op de arbeidsmarkt achtergestelde doelgroepen (laaggeschoolde jongeren, personen met een migratieachtergrond, oudere werknemers enz.) spelen de sectoren een cruciale rol via hun opleidingsbeleid en de sectorale opleidingstools die ter beschikking worden gesteld van die groepen. In een eerste rapport over de tenuitvoerlegging van de bepalingen in verband met opleiding van de wet van 5 maart 2017 betreffende werkbaar en wendbaar werk wordt in dat verband vermeld dat 43 sectoren al een cao hebben neergelegd met het oog op de door de nieuwe wet vooropgestelde opleidingsdoelstellingen.

2.2.3 Diversiteitsbeleid

De NAR heeft verschillende instrumenten ingevoerd om discriminatie op de arbeidsmarkt te bestrijden. Zo voorziet de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 95 van 10 oktober 2008 in het principe van gelijke behandeling gedurende alle fasen van de arbeidsrelatie. Tegelijk werd een gedragscode betreffende de gelijke behandeling bij de werving en selectie van werknemers aangenomen en werd de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 38 betreffende de werving en selectie van werknemers gewijzigd om ze in overeenstemming te brengen met die ontwikkelingen. De sociale partners werken in de NAR verder aan praktische tools om de diversiteit op de arbeidsmarkt te bevorderen.

2.2.4 Digitale inclusie

In hun rapport nr. 107 van 4 oktober 2017 waarin een eerste diagnose wordt gesteld over de digitalisering en de economie (zie punt 2.3.3 hierna) schenken de NAR en de CRB bijzondere aandacht aan de kwestie van de digitale inclusie. De Raden vermelden daarin hun vaststellingen betreffende de ongelijkheden die er nog zijn op het vlak van toegang tot ICT volgens de bevolkingsgroepen. Ze benadrukken dat het beleid rond digitalisering aandacht zou moeten hebben voor digitale inclusiviteit, om bestaande sociaaleconomische ongelijkheden niet te vergroten.

Door de kwesties die erin aan bod komen, vormt dat rapport algemener gesproken een eerste antwoord van de sociale partners op aanbeveling nr. 3 voor België.

2.3 Werkzaamheden van de Nationale Arbeidsraad in verband met het Europees Semester

2.3.1 Toekomstgerichte arbeidsorganisatie

Stand van de werkzaamheden

Het interprofessioneel akkoord bepaalt dat daarvoor maatregelen en aanpassingen van de arbeidswetgeving worden vastgelegd die een soepelere organisatie van de arbeid voor de werkgever mogelijk maken en de balans werk- privéleven en de werkbaarheid in de loopbaan voor de werknemer verbeteren. De sociale partners zullen zich ook buigen over de nieuwe arbeids- en arbeidsorganisatievormen met als doel de werkgelegenheid en de concurrentiekracht te bevorderen.

Binnen de NAR werd een werkgroep opgericht om dat punt van het interprofessioneel akkoord uit te voeren. Ingevolge de werkzaamheden van die werkgroep werd op 19 juli 2017 een nota aan de regering gestuurd, waarin de Raad de eerste resultaten van zijn werkzaamheden heeft meegedeeld. In zijn advies vermeldt hij zijn intentie om twee oproepen voor pilootprojecten te lanceren in verband met twee thema's van het interprofessioneel akkoord; het ene betreft de arbeidsorganisatie, het andere burn-out. De sociale partners hebben voorstellen geformuleerd voor de vastlegging van een kader voor die pilootprojecten, die, wat arbeidsorganisatie betreft, toegankelijk moeten zijn voor bedrijven die werken aan nieuwe initiatieven die kaderen binnen de krachtlijnen voor dat thema in het interprofessioneel akkoord.

Vooruitzichten voor 2018

In zijn nota aan de regering heeft de Raad gevraagd dat het niet gebruikte saldo van de bijdrage die de sectoren storten ten gunste van de risicogroepen, in eerste instantie aan de sociale partners wordt toegekend voor de financiering van hun pilootprojecten, zowel rond arbeidsorganisatie als rond burn-out (beide dossiers hangen samen).

De uitvoering van dat punt van het akkoord is nog steeds in afwachting, aangezien de regering voor 2018 voorrang geeft aan de invoering van de pilootprojecten rond burn-out. De link met het dossier omtrent burn-out wordt uitdrukkelijk vermeld in het advies nr. 2.080 (zie volgend punt).

2.3.2 Burn-out

Stand van de werkzaamheden

Ingevolge het interprofessioneel akkoord en de in juli 2017 aan de regering gestuurde nota (zie punt 2.3.1) hebben de werkzaamheden in de NAR in verband met burn-out geresulteerd in het advies nr. 2.080, waarin de sociale partners een aan de arbeidswereld aangepaste brede operationele aanpak ontwikkelen voor de primaire preventie van burn-out. De sociale partners wensen hun aanpak via pilootprojecten te kunnen uittesten in een aantal ondernemingen. Het is de bedoeling dat hun aanpak vervolgens verder op punt wordt gesteld naargelang het verloop van de pilootprojecten en de evaluatie ervan.

Vooruitzichten voor 2018

In het voornoemde advies nr. 2.080 wordt vooropgesteld dat het regelgevend kader wordt ingevoerd zodat er vanaf 1 juni 2018 pilootprojecten kunnen worden ingediend. Met de steun van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg zal een bijzondere NAR-commissie worden opgezet.

2.3.3 Digitalisering van de economie en deeleconomie

Stand van de werkzaamheden

De werkzaamheden die de Nationale Arbeidsraad in het kader van het honderdjarig bestaan van de IAO is gestart in verband met de nieuwe uitdagingen die de arbeidswereld moet aangaan en waarover op 7 december 2016 het advies nr. 2009 is uitgebracht, werden in 2017 voortgezet in het kader van de uitvoering van het interprofessioneel akkoord 2017-2018.

De NAR en de CRB hebben op 4 oktober 2017 een tussentijds rapport uitgebracht waarin ze een eerste diagnose van de situatie stellen (zoals bepaald in punt 4 "Digitalisering en deeleconomie" van het gedeelte "Maatschappelijke uitdagingen" van dat interprofessioneel akkoord).

In het gedeelte van dat advies over de deeleconomie maken de Raden uit hun analyse en hoorzittingen met verschillende stakeholders op dat de deeleconomie zeker nieuwe kansen kan bieden, maar dat die kansen maar volop kunnen ontwikkelen met een beleid dat het level playing field voldoende waarborgt door de bestaande spelregels gelijk toe te passen en af te dwingen. In die optiek doen de sociale partners al een aantal eerste aanbevelingen.

Meer bepaald vinden zij de prioriteit snel een gezamenlijke strategische aanpak uit te werken ten aanzien van de digitale platformen, in samenwerking tussen sociale en fiscale inspectiediensten, vertrekkend van de instrumenten en de expertise die BBI reeds heeft ontwikkeld. Dit zal ook toelaten om de respectieve hinderpalen voor een doeltreffende aanpak in kaart te brengen met het oog op eventuele latere wettelijke, reglementaire of administratieve ingrepen.

In diezelfde optiek zijn de sociale partners van oordeel dat geen nieuw statuut voor de "autonome werknemer" moet worden gecreëerd, maar dat veeleer moet worden nagedacht over de wijze waarop de huidige statuten moeten worden afgestemd op de platformeconomie.

Vooruitzichten voor 2018

Het tussentijdse rapport zal worden aangevuld met twee halve dagen colloquium over de digitalisering van de economie, die samen met de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zullen worden georganiseerd. In dat verband wordt overwogen om vier workshops te houden over de skills, arbeidsorganisatie, fiscaliteit en e-government waaruit conclusies getrokken zullen worden. Het is immers de bedoeling om tegen eind 2018 tot een reeks aanbevelingen te komen die aansluiten bij de globale denkoefening die de IAO houdt aangaande de toekomst van de arbeid.

2.3.4 Welvaartsvastheid

Stand van de werkzaamheden

Ingevolge het interprofessioneel akkoord van 2 februari 2017 en het voornoemde advies van 21 maart 2017 heeft de NAR zich in zijn advies nr. 2.072 van 29 januari 2018 gunstig uitgesproken over een uitbreiding van de notie "kind met een handicap" naar alle regelgeving betreffende de verlostelsels die gebruikmaken van die definitie (tijdskrediet, ouderschapsverlof en adoptieverlof).

Dat betekent concreet dat de Raad de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 103 tot invoering van een stelsel van tijdskrediet heeft aangepast teneinde die uitgebreide notie op te nemen in zijn bepalingen van tijdskrediet voor zorg voor een gehandicapt kind vanaf 1 april 2018. Bovendien werd de regering om een afstemming van de regelgeving betreffende tijdskrediet verzocht voor de andere vormen van verlof (ouderschapsverlof en adoptieverlof).

In een gemeenschappelijk advies (NAR nr. 2073) hebben de NAR en de CRB uitzonderlijk beslist om het overblijvende saldo van het in het kader van de welvaartsvastheid 2017-2018 vastgestelde budget aan te wenden voor de uitvoering van die maatregel. Die financiering betreft twee andere specifieke maatregelen ter ondersteuning van de ouders bij hun zorgtaken:

- De verhoging van de uitkeringen voor thematische verloven aan werknemers ouder dan 50 jaar om ze af te stemmen op die van de werknemers jonger dan 50 jaar.
- Een nieuwe verhoging van de uitkeringen voor thematische verloven voor alleenstaande ouders die zorgen voor een kind, om zo de netto-uitkering in lijn te brengen met de armoederisicogrens.

Het tweeledige doel van die verschillende maatregelen is enerzijds armoedebestrijding en anderzijds het toelaten van een betere combinatie van werk en zorg.

Vooruitzichten voor 2018

Met het oog op de volgende interprofessionele onderhandelingen zullen de NAR en de CRB hun werkzaamheden voortzetten om te bepalen hoe de welvaartsenveloppe 2019-2020 toegekend zal worden.

2.3.5 Administratieve vereenvoudiging

2.3.5.1 Uitvoering van het interprofessioneel akkoord

Stand van de werkzaamheden

Ter uitvoering van dat punt van het interprofessioneel akkoord heeft de NAR in zijn rapport nr. 108 van 24 oktober 2017 een eerste stand van zaken opgemaakt van de gerealiseerde en lopende werkzaamheden in verband met administratieve vereenvoudiging in de socialezekerheidsinstellingen en in andere organen.

Vooruitzichten voor 2018

De tweede fase van de werkzaamheden is aan de gang, zodat de sociale gesprekspartners concrete voorstellen kunnen formuleren, zoals bepaald in het interprofessioneel akkoord.

2.3.5.2 Ecocheques

Stand van de werkzaamheden

De ecocheques zijn een concreet voorbeeld van hoe de sociale partners kunnen bijdragen aan het dossier administratieve vereenvoudiging.

Ingevolge het advies nr. 2.029 van 24 maart 2017 werd binnen de NAR een taskforce opgericht om een lijst op te stellen die aanzienlijk eenvoudiger toe te passen is, maar ook ruimer is met louter generieke categorieën.

De werkzaamheden op dat vlak hebben geleid tot de goedkeuring van de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 98 quinquies (inwerkingtreding op 1 juni 2017) op 23 mei 2017. Die cao wijzigt grondig de lijst van producten en diensten die met ecocheques aangekocht kunnen worden. De Raad heeft in zijn advies nr. 2.078 van 27 februari 2018 geoordeeld dat de nieuwe lijst veel eenvoudiger is.

Ingevolge de evaluatie van de overgang naar elektronische ecocheques die in zijn midden is uitgevoerd, heeft de Nationale Arbeidsraad zich in datzelfde advies nr. 2.078 uitgesproken voor een volledige en definitieve overgang naar elektronische ecocheques tegen 1 januari 2019.

Vooruitzichten voor 2018

De overgang naar elektronische ecocheques en de inhoud van de lijst van producten worden verder gemonitord binnen het door de NAR vastgelegde kader.

2.3.6 Mobiliteitsbudget

Stand van de werkzaamheden

Ter uitvoering van het interprofessioneel akkoord 2017-2018 hebben de NAR en de CRB op 7 april 2017 een eenparig advies (advies NAR nr. 2.030) uitgebracht, waarin ze een mobiliteitsbudget hebben voorgesteld dat past binnen een geïntegreerd beleid inzake duurzame mobiliteit, door met name een gedragswijziging te bevorderen in de richting van een duurzamere mobiliteit en die geen nieuwe vorm van loonoptimalisatie mag zijn.

Volgens dat voorstel zou de werkgever een op jaarbasis berekend budget kunnen toekennen aan de werknemers als alternatief voor de bedrijfswagen waarop ze aanspraak kunnen maken, waarbij de keuze van de formule aan de werknemer wordt overgelaten (mobiliteitsbudget, bedrijfswagen, of combinatie van een milieuvriendelijkere en/of goedkopere bedrijfswagen met duurzamere vervoermiddelen en -diensten).

Het door de Raden voorgestelde mobiliteitsbudget is budgetneutraal voor de werkgevers, de werknemers en de overheid en de sociale zekerheid. Het mag geen meerkost voor de werkgevers opleveren en geen bijkomende administratieve last vormen in vergelijking met hetgeen vandaag bestaat. Het moet voor de werknemers minstens hetzelfde niveau van terugbetaling van de kosten voor woon-werkverplaatsingen garanderen als nu.

In hun advies nr. 2.075 van 21 februari 2018 hebben de Raden zich bovendien eenparig uitgesproken over een wetsontwerp betreffende de invoering van een mobiliteitsvergoeding (beter bekend onder de naam "Cash for cars"), waarin ze bij de regering aandringen op de invoering van een mobiliteitsbudget naast de mobiliteitsvergoeding.

De Raden vinden immers dat de mobiliteitsvergoeding vanuit een duurzaam mobiliteitsoogpunt enkel zinvol is als er ook een mobiliteitsbudget komt, dat is gebaseerd op het eenparige advies dat de Raden op 7 april 2017 hebben uitgebracht.

Vooruitzichten voor 2018

De NAR en de CRB wachten op een voorstel van de regering om het mobiliteitsbudget in te voeren in een regeling die voldoet aan hun bekommernissen en evenwichten.

2.3.7 Herstructureringen

Ter uitvoering van het interprofessioneel akkoord wordt een debat ten gronde georganiseerd binnen de NAR over de problematiek van de herstructureringen in samenhang met de herziening van de Wet-Renault. Momenteel liggen een aantal voorstellen als alternatief voor het ontwerp van de regering op tafel.

2.3.8 Andere thema's in verband met het NHP

In zijn adviezen heeft de NAR een hele reeks thema's in verband met het NHP aangesneden, zoals de kwesties betreffende outplacement (advies nr. 2.066 van 19 december 2017) of het verenigingswerk, de occasionele diensten van burger tot burger en de deeleconomie via erkend platform (advies nr. 2.065 van 29 november 2017).

2.3.9 Opvolging van het Europees semester als dusdanig

Dialogo met de Europese Commissie

De dialoog over het Europees semester die enkele jaren geleden op gang kwam met de Europese Commissie, wordt voortgezet.

Op 16 november 2017 werd een vergadering georganiseerd tussen de leden van de NAR, de CRB en de Europese Commissie (desk België). Die vergadering vormde de gelegenheid voor de Europese Commissie om de leden op de hoogte te brengen van de toekomstige stappen van het volgende Europees semester 2018 en om toelichting te geven over de structuur van het Country Report voor België, waarvan de publicatie gepland was op 28 februari 2018. De werknemers- en werkgeversorganisaties hebben vervolgens beurtelings uitleg gegeven over hun analyse van een aantal punten betreffende de situatie van België. De volgende kwesties kwamen onder meer aan bod: de fiscale maatregelen van de regering, het concurrentievermogen van de ondernemingen, de e-economy, de arbeidsmarkt, de diversiteit, de mobiliteit en het structureel investeringsbeleid (in het bijzonder samenhangend met het stabiliteitspact), de armoedebestrijding en de opvolging van de Europese pijler van sociale rechten. Ingevolge die vergadering hebben de Secretariaten aan de Commissie een aantal adviezen en rapporten bezorgd, die verband houden met de kwesties die de organisaties tijdens de vergadering hebben aangehaald.

Er staat net als vorig jaar een tweede vergadering gepland met de Europese Commissie op 13 maart 2018, meteen na de publicatie van het Country Report door de Europese Commissie.

Opvolging van de activiteiten van het Comité voor de Sociale Bescherming en het Comité voor de Werkgelegenheid

Doordat de Belgische vertegenwoordigers in het Comité voor Sociale Bescherming en het Comité voor de Werkgelegenheid deelnemen aan de werkzaamheden van de "Commissie Europa" van de NAR, zijn de leden van de Nationale Arbeidsraad nauw betrokken bij de activiteiten van die comités en beschikken ze over bevoorrechte informatie over de evolutie van het Europees semester.

Dankzij die informatie kunnen de organisaties beter een standpunt innemen over het Europees semester, zowel op nationaal als op Europees niveau (met name op het niveau van het comité voor de Europese sociale dialoog).

3 Diagnose van de sociale partners over de sociaal-economische situatie van België

Inleiding

Dit document vormt deel 2 van het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen en werd opgesteld onder de verantwoordelijkheid van de sociale gesprekspartners (SP) die zitting hebben in de CRB.

Dit deel van het VWC kadert in de wet tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen (BS: 29/03/2017), die een verslag over de structurele aspecten van het concurrentievermogen en van de werkgelegenheid voorschrijft.

Deze diagnose van de sociaal-economische situatie, die werd opgesteld d.m.v. de sociale dialoog, is het resultaat van een geleidelijk proces dat in 2015 op gang werd gebracht. Dit deel valt uiteen in twee hoofdstukken.

Het eerste hoofdstuk preciseert en concretiseert in de eerste plaats de economische beleidsdoelstellingen die de SP willen bereiken en maakt vervolgens, in functie van deze doelstellingen, een stand van zaken van ons land op in vergelijking met de referentielanden. Dit hoofdstuk steunt op discussienota's van het secretariaat van de CRB, op documentatienota's van het secretariaat waarvan de redactie gaande is of op studies en rapporten van externe instellingen.

Het tweede hoofdstuk gaat dieper in op bepaalde elementen van de diagnose of op bepaalde hefbomen. De keuze van deze thema's vloeit voort, hetzij uit het interprofessioneel akkoord 2017-2018⁵¹, dat verschillende maatschappelijke uitdagingen aanstipt, hetzij uit adviezen die de sociale gesprekspartners op eigen initiatief hebben opgesteld in antwoord op regeringsplannen, hetzij uit de analyses die noodzakelijk zijn voor de verdieping van de diagnose van de SP. Ze neemt de vorm aan van "focussen" waarop de SP in onderhavig verslag de klemtoon wilden leggen, en die volgens hen op de dagorde van de regeringswerkzaamheden zouden moeten worden geplaatst. Dit sluit niet uit dat andere thema's, zoals energie, waaraan de sociale gesprekspartners in het kader van de CRB eveneens werkzaamheden wijden, belangrijk zijn voor de sociale gesprekspartners, maar deze zijn het voorwerp van een meer geavanceerd interactieproces met de regering.

De focussen over investeringen, digitalisering van de economie en mobiliteit steunen op de unanieme adviezen en verslagen die ze onlangs hebben uitgebracht. De focus die de creatie van rijkdom analyseert, is het resultaat van een discussienota op basis van talrijke externe rapporten en studies.

3.1 HOOFDSTUK 1: Sociaal-economische diagnose

3.1.1 De economische beleidsdoelstellingen

3.1.1.1 In een context van grote veranderingen en van maatschappelijke uitdagingen...

Ons land moet, net als andere ontwikkelde landen, het hoofd bieden aan grote maatschappelijke veranderingen en uitdagingen, waaronder de mondialisering, de technologische veranderingen en

---

⁵¹ De tekst van dit IPA kan worden geraadpleegd via de volgende link: <http://www.ccecrb.fgov.be/bxt/nl/aip17-18.pdf>

meer bepaald de digitalisering van de economie, de uitputting van de grondstoffen en van de energiebronnen, de klimaatverandering, de vergrijzing van de bevolking en de mobiliteit.

Al deze structurele veranderingen leiden tot broodnodige transitie (transitie naar een circulaire en koolstofarme economie, transitie naar een kenniseconomie...) om de technologische golven op te vangen en deze uitdagingen aan te gaan en roepen vragen op over de toekomst van ons land als competitieve en weerbare economie.

3.1.1.2 ...ijveren voor een welvarende en duurzame samenleving

Deze transitie zullen repercussies hebben op ons economisch weefsel, op de werkgelegenheid, op de ongelijkheden in onze samenleving. Onze economie is het zichzelf verplicht de sociaal-economische kansen te baat te nemen die deze transitie bieden en een groei te verwezenlijken die welvaart voor iedereen beoogt. Het is dus de doelstelling van de sociale partners om dit proces van structurele transformatie te sturen in de richting van een competitieve economie.

In dit verslag trachten de SP in de eerste plaats hun definitie van een concurrerende economie te preciseren en te verfijnen.

Een concurrerende economie impliceert dat wij een welvaartsniveau bezitten dat minstens gelijk is aan dat van de andere landen. Welvaart impliceert de creatie van rijkdom, die zich op een inclusieve manier voltrekt door de actieve participatie van allen in de groei, en de verdeling van de vruchten van die groei. Ze impliceert dat elkeen zijn plaats kan vinden in de samenleving, een waardig bestaan kan leiden, dankzij een bevredigende levenskwaliteit en levensstandaard. Deze beoogde algemene sociaal-economische welvaart wordt dus niet alleen gewaarborgd door een voldoende hoge creatie van rijkdom, maar ook – en terzelfder tijd – door de doeltreffende en efficiënte herverdeling ervan in het licht van de doelstellingen ter vermindering van de armoede op Europees niveau. Bovendien moet deze welvaart op duurzame wijze worden voortgebracht, d.w.z. met inachtneming van het leefmilieu, van het evenwicht van de overheidsfinanciën en van de lopende rekening van de betalingsbalans, teneinde de welvaart van de toekomstige generaties niet op de helling te zetten. Hieronder geven wij een meer gedetailleerde analyse van deze elementen.

3.1.1.3 Welvaart impliceert een sterke sociale cohesie...

Dit jaar hebben de SP hun visie m.b.t. de sociale cohesie, die tal van dimensies omvat, verfijnd. Ze wijzen meer bepaald op de elementen die moeten worden opgevolgd en waaraan moet worden gewerkt om de sociale cohesie te verbeteren. Dit is geen exhaustieve lijst maar ze omvat de aspecten die de sociale partners vanuit hun expertise wensen te bekijken.

In het algemeen willen ze dat iedereen op een waardige manier kan deelnemen aan de maatschappij (armoede bestrijden), iedereen de kans krijgt om zich gedurende zijn/haar levensloop ten volle te ontplooien met een gemiddeld gezinsinkomen, dat evolueert in lijn met het bbp per capita en waarbij iedereen voordeel haalt uit de groei van het nationaal inkomen.

Een belangrijk instrument hiervoor is arbeidsmarktparticipatie. In België is het armoederisico immers beduidend hoger voor werkzoekenden en inactieven. In die zin hameren de sociale partners op het belang van een duurzame inschakeling op de arbeidsmarkt en, in dat kader, op het belang van de inzetbaarheid voor het veiligstellen van de beroepstrajecten. Ze vinden het dan ook belangrijk dat iedereen, zonder discriminatie o.b.v. leeftijd, afkomst, geslacht of opleidingsniveau, toegang heeft tot de arbeidsmarkt, met bijzondere aandacht voor de doelgroepen die vandaag minder kansen hebben op de arbeidsmarkt. Tegelijk willen ze erover waken dat de kwaliteit van de banen voldoende hoog blijft. Wat dat aspect betreft, wijzen de sociale partners ook op een aantal andere elementen. Zo moet de aard

van arbeidsovereenkomsten zoveel mogelijk overeenkomen met de preferenties van de werkenden en rekening houden met de economische context waarin de ondernemingen opereren: lonen moeten toelaten om een waardig leven te leiden; een ontsparing van de loonongelijkheid moet vermeden worden; er mag geen discriminatie zijn tussen mannen en vrouwen; de onzekerheid op de arbeidsmarkt (rekening houdend met het werkloosheidsrisico, de verwachte duur van de werkloosheid en de netto-vervangingsratio van de werkloosheidsuitkeringen ten opzichte van het vroegere loon) moet beperkt blijven maar tegelijk moet de werkgever nog wendbaar kunnen inspelen op wijzigende marktomstandigheden; en ten slotte is er nood aan een kwalitatieve werkomgeving met goede arbeidsomstandigheden voor iedereen.

Naast het stimuleren van de kwaliteitsvolle participatie aan de arbeidsmarkt zijn de billijke inkomensverdeling en een doeltreffende en efficiënte sociale bescherming onontbeerlijke instrumenten opdat elkeen – of hij nu wel of niet of niet meer deelneemt aan de arbeidsmarkt – de kans krijgt om een waardig leven uit te bouwen.

Ten slotte is sociale cohesie niet enkel een kwestie van een inkomen dat garantie geeft op een waardig leven, maar ook van een volwaardige toegang tot basisdiensten zoals gedefinieerd in de ontwikkelingsdoelen van de VN⁵². Het is belangrijk dat deze van een hoge kwaliteit zijn en beschikbaar zijn voor iedereen.

Ook een gelijke toegang tot kwalitatief onderwijs en vorming zijn cruciaal: de kennis en vaardigheden van de werknemer bepalen immers in belangrijke mate zijn/haar kansen op de arbeidsmarkt (en in het bijzonder de toegang tot kwaliteitsvol werk), zeker in een context van toenemende digitalisering/robotisering en bijhorend verhoogde dynamiek op de arbeidsmarkt. Bovendien laten onderwijs en vorming ook toe dat mensen zich kunnen ontwikkelen en ontplooiën gedurende hun ganse loopbaan. Daarom moet levenslang leren worden aangemoedigd en mogelijk worden gemaakt.

3.1.1.4 ... en voldoende creatie van rijkdom en van banen...

Welvaart vergt voldoende creatie van rijkdom. Deze creatie van rijkdom bevoorraadt immers de verschillende inkomens van de economische actoren die samen onze economie uitmaken, of het nu gaat om de ondernemingen, de overheden of de huishoudens. De ondernemingen kunnen zo de investeringen financieren die noodzakelijk zijn voor de groei van de economische activiteiten, en de overheden kunnen de collectieve uitgaven financieren die verband houden met zowel de investeringen in de overheidsinfrastructuur (scholen, ziekenhuizen, wegen enz.) als de courante uitgaven (sociale verzekering en bijstand, veiligheid enz.). De huishoudens, van hun kant, zullen er een beschikbaar inkomen uit halen, dat ten dele afkomstig is van de inkomens uit arbeid of uit kapitaal, en ten dele van de overdrachtsinkomens. Dat beschikbaar inkomen zal vervolgens worden verbruikt of gespaard, zal de economische activiteit ondersteunen en zal de ondernemingen aanmoedigen om nieuwe investeringen te verrichten, die het mogelijk maken bijkomende rijkdom voort te brengen.

Het is tevens belangrijk dat de groei gepaard gaat met voldoende jobcreatie. De lonen zijn immers het eerste kanaal waarlangs een deel van de gecreëerde rijkdom getransfereerd wordt naar de gezinnen; werk is dus een eerste middel van herverdeling. Dit is waarom een verdere verhoging van de werkgelegenheidsgraad, zoals ook vooropgesteld op Europees niveau, cruciaal is.

3.1.1.5 en vergt milieuduurzaamheid...

De SP kunnen de toegang tot welvaart enkel op een voor het leefmilieu duurzame manier opvatten, teneinde het menselijk welzijn te garanderen. De huidige generatie moet bij de verwezenlijking van de

---

⁵² UNITED NATIONS (2017), The Sustainable Development Goals Report 2017

sociaal-economische ontwikkeling rekening houden met de milieulimieten van de planeet, opdat deze ontwikkeling ook aan de toekomstige generaties ten goede kan komen. Drie dimensies – of doelstellingen – zitten volgens de SP in dit begrip ‘milieuduurzaamheid’ vervat. De eerste bestaat erin de uitputting van de natuurlijke hulpbronnen te vermijden en de biodiversiteit te vrijwaren. Het ecosysteem verleent tal van diensten die rechtstreeks of onrechtstreeks bijdragen aan het welzijn van de mens. Er is een groeiende concurrentie voor de natuurlijke hulpbronnen, die beperkt zijn, maar van cruciaal belang voor onze welvaart. Deze bronnen worden sneller verbruikt dan ze kunnen worden vervangen. De biodiversiteit ondersteunt onze ecosystemen en is van vitaal belang voor hun herstellingsvermogen. Het verlies aan biodiversiteit kan de diensten die het ecosysteem ons verleent in gevaar brengen en kan het kwetsbaarder maken voor milieuschokken. De tweede dimensie bestaat erin de klimaatverandering te bestrijden. De negatieve gevolgen van de klimaatverandering zijn immers al zichtbaar, waardoor het van essentieel belang is deze te bestrijden om te vermijden dat deze gevolgen nog groter worden. De derde dimensie bestaat erin de volksgezondheid niet in gevaar te brengen wegens de staat van het leefmilieu: de lucht-, water- en bodemkwaliteit is een sleutelfactor van de levenskwaliteit.

3.1.1.6 ....financiële houdbaarheid....

Gezonde overheidsfinanciën zijn voor de sociale partners belangrijk om ook in de toekomst een goed niveau van welzijn en sociale bescherming te kunnen garanderen. Op Europees niveau heeft de opvolging van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën in principe⁵³ als doel erop toe te zien dat de landen op het juiste spoor zitten wat de hoofddoelstelling betreft die aan het begrotingskader wordt toegemeten, t.w. een discipline ter zake garanderen die in overeenstemming is met de deelname aan de monetaire unie. Op nationaal niveau, daarentegen, bestond de in het VWC 2016 bepaalde doelstelling erin een toekomst te waarborgen voor ons sociaal model, en meer bepaald voor de herverdelingsmechanismen die in werking treden via ons stelsel van sociale zekerheid en in het algemeen voor het vermogen van de overheden om sociaal-economisch beleid te kunnen voeren. Het vraagstuk van de financiële houdbaarheid heeft ook betrekking op de graad van onafhankelijkheid die de overheden kunnen genieten. Door de overheidsfinanciën voor een traject van toenemende schulden, of voor een te hoge schuldgraad te behoeden, zou de houdbaarheid van de overheidsfinanciën ze immers in staat moeten stellen een grotere autonomie te genieten t.o.v. de internationale financiële actoren.

3.1.1.7 ...en het extern evenwicht

De lopende rekening van de betalingsbalans staat hoofdzakelijk voor het verschil tussen de uitvoer en de invoer van goederen en diensten. Het saldo ervan is gelijk aan het verschil tussen de nationale besparingen en de nationale investeringen, ook wel netto nationale besparingen genoemd. Indien de investeringen hoger zijn dan de besparingen, dan betekent dit dat de nationale productie lager is dan de binnenlandse vraag, en dat het verschil moet worden gedicht door netto-invoer. Om die te kunnen

---

⁵³ Hoewel er discussies zijn over de modaliteiten voor de tenuitvoerlegging van de principes. De SP spraken zich onlangs uit in een advies ter zake: “Het is echter wel van groot belang dat Eurostat volledige klaarheid schept over de concrete toepassing van die regels, zodat duidelijk is hoe investeringsuitgaven die worden gerealiseerd via publiek-private samenwerkingsverbanden of andere alternatieve financieringswijzen, worden geboekt. In verband met de toepassing van de Europese begrotingsregels van het stabiliteits- en groeipact, dient te worden overwogen om de wijze waarop overheidsinvesteringen in aanmerking worden genomen te herzien met het oog op een gunstiger behandeling van deze uitgaven. Dit is mogelijk door, bij de bepaling van het begrotingssaldo dat in aanmerking wordt genomen, de investeringsuitgaven te vervangen door de afschrijvingen op de overheidsinvesteringen. Dit zou erop neerkomen dat het financieringssaldo van de overheid wordt gecorrigeerd ten belope van de netto-investeringen. Dit voorstel zou een investeringsimpuls mogelijk maken, wat in de actuele omstandigheden van lage overheidsinvesteringen, zwakke vraag, matige potentiële groei en lage rentevoeten hoogst wenselijk is”. (CRB 2017-0440, blz. 4, beschikbaar via de volgende link: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc17-440.pdf>)

financieringen, moeten ofwel de vorderingen worden verminderd, ofwel de schulden tegenover de rest van de wereld worden verhoogd. Een positieve lopende rekening van de betalingsbalans staat daarentegen voor een lening die wordt verleend aan de rest van de wereld. Het waarborgen van een evenwicht op de lopende rekening van de betalingsbalans is om verschillende redenen van belang. Het komt er in de eerste plaats op aan voldoende politiek-economische onafhankelijkheid te behouden door een stijging van de externe schuldgraad van België te vermijden. Een deficitaire situatie kan immers, als ze blijft aanhouden, de nationale actoren afhankelijk maken van de goodwill van externe actoren bij wie ze schulden moeten aangaan. De tweede reden heeft van zijn kant als doel de pijnlijke economische bijstellingen te vermijden die zouden voortvloeien uit de correctie van de zowel externe als interne onevenwichtigheden die hierboven werden geïdentificeerd. Daarbij wordt bijvoorbeeld gedacht aan een drastische inkrimping van de uitgaven van de privésector of van de overheidssector naar aanleiding van een onhoudbare toename van zijn schulden en zijn onvermogen om deze te blijven financieren.

Aangezien ze elkaars spiegelbeeld vormen, is het dan ook duidelijk dat de externe en de interne positie met elkaar verweven zijn en dat een onevenwichtigheid in de ene overeenstemt met een onevenwichtigheid in de andere, die zich zowel in de privésector als op het niveau van de overheidssector kan voordoen⁵⁴.

Om die reden hebben de ontwikkelingen die op begrotingsvlak worden waargenomen vaak een impact op de lopende rekening. Deze impact is des te meer uitgesproken daar de Belgische economie in hoge mate openstaat voor de rest van de wereld: een niet te verwaarlozen deel van de binnenlandse vraag wordt beantwoord d.m.v. invoer. Door in te werken op deze binnenlandse vraag – door deze te stimuleren of te bedaren – brengt het begrotingsbeleid een antwoord van de lopende rekening teweeg. Een andere manier om dit bekijken, is dat een verandering in de situatie van de netto-besparingen van de binnenlandse overheidsactoren kan leiden tot een verandering in de situatie van externe netto besparingen.

3.1.1.8 Een coherent en onderling afhankelijk geheel

Sociale cohesie, financiële houdbaarheid, evenwicht van de lopende rekening van de betalingsbalans, milieuduurzaamheid en creatie van rijkdom vormen een samenhangend en onderling afhankelijk geheel.

De creatie van voldoende rijkdom en een sterke sociale samenhang zijn de constitutieve elementen van het economische en sociale welzijn van elkeen van ons. Milieuduurzaamheid draagt ook bij tot dat welzijn, door borg te staan voor een kwaliteitsvol leefmilieu voor de burgers van vandaag en van de toekomst. Het waarborgen van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën is nauw verbonden met de doelstelling van duurzame economische groei. Duurzame economische groei zal immers de basis bepalen waarop belastingen kunnen worden geheven voor het financieren van de uitgaven. Dit maakt het mogelijk diverse sociaal-economische beleidsmaatregelen te financieren. Het komt er onder meer op aan een toekomst te garanderen voor ons sociaal stelsel, door bv. het hoofd te bieden aan de kosten van de vergrijzing van de bevolking, en een overheidsinvesteringsbeleid te voeren met als doel het productiepotentieel van onze economie te vergroten en ze milieuvriendelijker te maken. De houdbaarheid van de overheidsfinanciën kan dus worden gezien als een voorwaarde die moet worden

---

⁵⁴ De situatie van netto nationale besparingen kan zelf worden onderverdeeld, naargelang het gaat om de netto besparingen van de overheid of de netto private besparingen. De verdienste hiervan is dat de onderlinge connecties tussen alle bovengenoemde actoren worden ontsluit. Die laatste kunnen niet tegelijk een overschot of een tekort vertonen. Indien de nationale overheidssector en de nationale privésector bijvoorbeeld positieve netto besparingen vertonen, met andere woorden een overschot vertonen, dan moet de rest van de wereld negatieve netto besparingen vertonen, m.a.w. een tekort hebben t.o.v. België, wat een positieve lopende balans tot gevolg zou hebben.

vervuld om de sociale cohesie en de milieuduurzaamheid in stand te houden via de financiering van diverse sociaal-economische beleidsdomeinen (zoals ons stelsel van sociale zekerheid/bijstand of de overheidsinvesteringen). Voorts is milieuduurzaamheid ook een bron van sociaal-economische mogelijkheden.

De verwezenlijking van de doelstelling inzake sociale cohesie heeft ook een impact op het economischegroeipotentieel: een maatschappij gekenmerkt door een gebrekkig niveau van sociale cohesie verspilt heel wat talent en dus productiepotentieel.

3.1.2 Een welvarend, inclusief en duurzaam België? De vaststellingen

Worden in België de vastgelegde doelstellingen bereikt? Met andere woorden, neemt België minstens een even goede positie en, ideaal gesproken, een betere positie in dan de referentielanden? Als dat niet het geval is, brengt de analyse dan algemene problemen inzake economisch beleid aan het licht? De SP hebben dit jaar hun analyse voortgezet die in 2015 van start ging en brengen hier de vaststellingen naar voren die ze tot op heden hebben kunnen afleiden. De analyse is noch exhaustief, noch ten einde; ze zal de komende maanden worden voortgezet voor verschillende vragen die tijdens de werkzaamheden op de voorgrond traden.

3.1.2.1 Sociale cohesie

Ook al is er op dit moment nog geen volledig beeld van de graad van sociale cohesie in België, toch worden hieronder een aantal dimensies van het concept meer in detail bekeken.

In termen van ongelijkheid – zowel op het vlak van inkomen als op het vlak van vermogen – kent ons land relatief beperkte algemene ongelijkheden in de verdeling van het beschikbaar inkomen, al is de verdeling van het netto-inkomen lichtjes ongelijker dan de verdeling van het bruto-inkomen. Zowel voor het inkomen als voor het vermogen zijn de ongelijkheden vooral hoog aan de onderkant van de verdeling. De relatief hoge ongelijkheid tussen de lage inkomens en het mediaaninkomen verklaart de relatief hoge armoederisicograad in België (gemeten als het % van de bevolking waarvan het inkomen lager is dan 60% van het mediaaninkomen). Bovendien zijn, in evolutie, van 2007 tot 2015, de lage inkomens minder snel gegroeid dan het mediaaninkomen. De economische groei heeft de absolute situatie van de lage inkomens verbeterd, maar niet hun relatieve situatie.

De blootstelling aan het armoederisico⁵⁵ is in België relatief hoog in vergelijking met de andere landen, maar is ook ongelijk verdeeld: de armoederisicograad is zeer hoog voor de arbeidsarme huishoudens⁵⁶, die in België talrijker zijn dan in de andere landen⁵⁷. Deze vaststelling doet vragen rijzen over de toegang tot, en de verdeling van, de banen tussen huishoudens, alsook van de geschiktheid van de vervangingsinkomens en van de efficiëntie van het sociaal stelsel; ondanks het inzetten van aanzienlijke financiële middelen wordt immers waargenomen dat armoedesituaties blijven bestaan, al zijn er ook verschillen tussen de groepen in dat domein. De opsplitsing naar leeftijd brengt aan het licht dat het armoederisico van de ouderen tijdens de afgelopen jaren systematisch is verminderd.

---

⁵⁵ Dit is het aandeel van de personen in de totale bevolking die een lager equivalent beschikbaar inkomen hebben dan een drempel die als armoederisicodrempel wordt gekwalificeerd. Bij Europese overeenkomst werd die drempel vastgesteld op 60% van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen.

⁵⁶ De arbeidsintensiteit van een huishouden is de ratio tussen het aantal maanden dat de volwassen leden van het huishouden gedurende het jaar daadwerkelijk hebben gewerkt en het aantal maanden dat diezelfde leden van het huishouden tijdens hetzelfde jaar hadden kunnen werken.

⁵⁷ België kent overigens ook een groter aandeel van arbeidsrijke huishoudens (waarvan de twee leden een baan hebben) dan de referentielanden. In dat geval wordt gesproken van een polarisatie tussen arbeidsarme en arbeidsrijke huishoudens.

Wat de toegang tot de arbeidsmarkt betreft, wordt vastgesteld dat de werkgelegenheidsgraad in België laag is in vergelijking met de referentielanden. Net zoals in andere landen is de werkgelegenheidsgraad niet uniform verdeeld volgens leeftijd, afkomst, kwalificatie, geslacht enz. Jongeren, ouderen, mensen met een migratieachtergrond, laaggeschoolden en vrouwen kennen een lager dan gemiddelde werkgelegenheidsgraad. Dit doet vragen rijzen over de toegang tot, en de verdeling van, de banen tussen personen ditmaal. Zowel aanbodfactoren als vraagfactoren liggen hieraan ten grondslag.

Een element dat voor alle doelgroepen een belangrijke rol speelt, is opleiding en vorming.

Wat de initiële opleiding betreft, blijkt uit de PISA-enquête dat België gemiddeld genomen nog altijd een behoorlijke onderwijsprestatie heeft, al geldt dit niet voor alle gemeenschappen. Bovendien lijkt de gemiddelde prestatie de jongste jaren te verslechteren. Het is belangrijk dat de verschillende gemeenschappen ernaar streven om bij de top te horen/blijven. Verder lijkt het Belgische onderwijssysteem ongelijkheden ook in de hand te werken. Zo is de impact van de socio-economische achtergrond (gemeten als het opleidings- en beroepsniveau van de ouders) op leerlingenprestaties in België groter dan gemiddeld in de Oeso. Hetzelfde geldt voor het prestatieverschil tussen autochtone leerlingen en leerlingen van buitenlandse herkomst dat niet kan worden toegeschreven aan het opleidings- en beroepsniveau van de ouders.

Naast het onderwijssysteem is ook permanente vorming belangrijk, zeker in een context waarin de vereiste vaardigheden en kennis steeds sneller veranderen en waarin loopbanen langer worden. De recentste CVTS toont aan dat er op verschillende manieren vooruitgang werd geboekt tegenover het jaar 2010: in 2015 bood 84 % van de ondervraagde bedrijven hun werknemers een bepaalde vorm van opleiding aan, d.i. een stijging van 6 %. Ook het gemiddelde aantal gevolgde uren per werknemer ligt hoger: 18,9 in 2015 t.o.v. 17,7 in 2010. Op basis van de laatste CVTS-enquête bleven de financiële investeringen in vorming stabiel op 2,4% van de totale loonkosten⁵⁸. Desalniettemin ligt het aantal werknemers dat levenslang leert volgens de enquête naar de arbeidskrachten (EAK) ver beneden het Europees gemiddelde (7% van de 25-64-jarigen). Op dit vlak presteert België nog altijd zwak.

Het blijft belangrijk dat werknemers de ambitie en de mogelijkheid hebben om deel te nemen aan permanente vorming en dat hiervoor voldoende middelen uitgetrokken worden.

Voor verschillende karakteristieken van werk scoort België op dit moment gemiddeld niet slecht. Wat bijvoorbeeld het aandeel van werknemers met een laag loon betreft, haalt België een goede score t.o.v. de referentielanden, alsook voor het loonverschil tussen mannen en vrouwen. Ook wat het aandeel van onvrijwillige deeltijdarbeid betreft, lijkt België beter te presteren dan de buurlanden. En de onzekerheid op de arbeidsmarkt (geraamd op basis van de combinatie van het werkloosheidsrisico, de verwachte duur van de werkloosheid en de vervangingsratio van de werkloosheidsuitkeringen ten opzichte van het vroegere loon) is, net als in de buurlanden, relatief laag in België. Duitsland en Nederland scoren op dit vlak wel nog iets beter, voornamelijk omwille van een lager werkloosheidsrisico (rekening houdend met de verwachte werkloosheidsduur).

Deze positieve vaststellingen nemen niet weg dat het belangrijk is dat de evolutie ervan in het oog gehouden wordt: we zien bv. dat tussen 2006 en 2016 een groter deel van de nieuw werkenden deeltijds werkt of een tijdelijke arbeidsovereenkomst heeft. Daarnaast is ook de verdeling van deze karakteristieken over de bevolking belangrijk. Deeltijds werk en tijdelijke arbeidsovereenkomsten, en de potentiële werkonzekerheid die daarmee gepaard zou kunnen gaan, komen beduidend meer voor bij jongeren en laaggeschoolden. En ook het voorkomen van deeltijdse arbeid, en de duur van

---

⁵⁸ Een vergelijking met de referentielanden is nog niet mogelijk, aangezien Eurostat nog niet alle enquêteresultaten voor die landen heeft gepubliceerd. Dit cijfer, dat afkomstig is van de CVTS-enquête, mag niet op absolute wijze worden beschouwd en is niet vergelijkbaar met de cijfers uit de gegevens van de sociale balans.

arbeidscontracten, lijken niet eenvormig verdeeld in functie van leeftijd, geslacht, kwalificatie of herkomst.

Zoals eerder reeds werd vermeld, is het tevens belangrijk dat iedereen toegang heeft tot kwalitatieve basisvoorzieningen. In dit kader stelden de sociale gesprekspartners specifiek voor energie vast dat de stijging van de finale energieprijzen heeft doorgewogen op het budget van de huishoudens, waarvan er steeds meer moeilijkheden ondervinden om hun energiefacturen te betalen. Diezelfde huishoudens hebben bovendien vaker dan de andere huishoudens een slechtere isolatie van hun woningen, wat hun factuur nog meer verhoogt.

3.1.2.2 Creatie van rijkdom

De creatie van rijkdom van een land kan worden benaderd via de indicator van het bruto binnenlands product (bbp) per inwoner op basis van de koopkrachtpariteit (kkp). Het bbp staat voor de toegevoegde waarde die door de economie in de loop van een jaar wordt gecreëerd, d.w.z. de waarde die voortvloeit uit de omzetting, via arbeid en kapitaal, van de ingevoerde producten in producten die bestemd zijn voor de binnenlandse consumptie of voor de uitvoer. Uitgedrukt per inwoner geeft het de capaciteit van het land weer om de behoeften van zijn bevolking te financieren. Deze capaciteit hangt ook af van het niveau van de in het land geldende prijzen van de goederen en diensten. Om de koopkracht tussen landen te kunnen vergelijken, wordt het bbp per inwoner uitgedrukt in kkp.

In 2016 was het bbp per inwoner in België lager dan in Nederland en dan in Duitsland en hoger dan in Frankrijk. De bbp-niveaus per inwoner van de vier landen waren in de jaren 70 naar elkaar toegegroeid en de hiërarchie tussen de landen was in de jaren 80 stabiel gebleven. Vanaf de jaren 90 loopt het bbp-niveau per inwoner tussen de landen uiteen. Eerst Nederland in de jaren 90 en vervolgens Duitsland sinds het midden van de jaren 2000 kennen een snellere groei van het bbp per inwoner dan in België, en meer nog in vergelijking met Frankrijk, dat sinds de jaren 90 de rol lost ten opzichte van de andere landen.

Het bbp-niveau per inwoner kan worden uitgesplitst in, enerzijds, de benutting van de arbeid (het aantal gewerkte uren t.o.v. de bevolking) en, anderzijds, de arbeidsproductiviteit (het bbp per gewerkt uur). In de economische context die zich ontwikkelt vanaf de jaren 90 hebben Nederland en Duitsland productiviteitsgroei beter kunnen combineren met de benutting van de arbeid dan België en Frankrijk om een snellere groei van het bbp per inwoner te verkrijgen.

Tijdens de recente periode wordt vastgesteld dat België aan het afhaken is ten opzichte van Nederland, dat sinds 2013 een sterkere groei van het bbp per inwoner kent (na een periode van slappe, zelfs negatieve groei die volgde op de grote recessie), en ten opzichte van Duitsland, waar sinds 2005 een snellere groei dan in België wordt opgetekend. Dit wordt verklaard door een minder sterke groei van de benutting van de arbeid in België dan in deze twee landen. Bovendien is de groei van de productiviteit in België ook lager dan in Duitsland (sinds 2005) en dan in Frankrijk (sinds 2010), terwijl hij sinds de jaren 2000 dezelfde omvang heeft als in Nederland. Aan het einde van de periode heeft de Belgische economie het dan ook steeds moeilijker om voordeel te halen van de economische context om de levensstandaard van zijn bevolking te verhogen.

Een analyse van de onderliggende oorzaken van deze ontwikkelingen wordt voorgesteld in focus 3.2.4.

3.1.2.3 Milieuduurzaamheid

Wat de milieuduurzaamheid betreft, kunnen we in het algemeen genomen, op basis van de publicaties van de Europese Commissie (Landverslag) en van het Federaal Planbureau, al stellen dat België zijn score voor de drie door de SP geïdentificeerde dimensies, te weten, pro memoria, de vrijwaring van de

natuurlijke rijkdommen en van de biodiversiteit, de strijd tegen de klimaatverandering en de vrijwaring van de volksgezondheid via de kwaliteit van de leefomgeving, moet verbeteren. Er moeten meer bepaald inspanningen worden geleverd op het vlak van energie, vervoer en de luchtkwaliteit. Het status-quo is geen optie.

3.1.2.4 Houdbaarheid van de overheidsfinanciën

Wat de houdbaarheid van de overheidsfinanciën betreft, is de vaststelling zo goed als dezelfde als vorig jaar, en is de situatie zelfs lichtjes verslechterd. De Belgische overheidsschuld bevindt zich dit jaar nog op een groeipad op lange termijn, gelet op de kosten van de vergrijzing. België moet dan ook inwerken op zijn structureel begrotingssaldo om de schuldgraad op lange termijn (in % van het bbp) te stabiliseren. Net als vorig jaar komt het probleem vooral van de langetermijncomponent, die verband houdt met de kosten van de vergrijzing van de bevolking. De EC wijst tevens op het risico dat België loopt op middellange termijn in geval van een stijging van de rentevoet, gegeven zijn hoge niveau van schuldgraad.

De raming van het houdbaarheidstekort steunt op bepaalde hypothesen, die op basis van de analyse van de afgelopen 15 jaar optimistisch lijken. Voor de productiviteitsgroei bv. zijn we nog ver weg van wat het referentiescenario van de ScV 2015 eist, wat een verdubbeling van de productiviteitsgroei (1,5% in 2035 tegenover de verwachte 0,7% voor de periode 2016-2021 en tegenover 0,5% voor de periode 2008-2015) zou impliceren. Idem voor de gemiddelde arbeidsduur die het voorbije decennium een dalende tendens kende, terwijl er in de vooruitzichten een constante gemiddelde arbeidsduur wordt verondersteld. Indien de toekomstige waarden van deze variabelen niet zouden evolueren naar de veronderstelde hypothesen, dan zouden de begrotingskosten van de vergrijzing, in % van het bbp, nog hoger zijn, wat het probleem van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën zou verergeren.

Om gezonde overheidsfinanciën te waarborgen, onderstrepen de sociale partners het belang van structurele maatregelen: inzetten op productiviteitsverhogingen en een verhoging van de werkgelegenheidsgraad. Wat het laatste betreft, beslisten ze vorig jaar om het traject voor de werkgelegenheidsgraad zoals dat in 2015 werd geprojecteerd door de Studiecommissie voor de Vergrijzing over te nemen als doelstelling voor deze variabele. De financieringsstrategie die werd gedefinieerd in 2015 is immers in belangrijke mate op dit scenario gebaseerd.

De werkgelegenheidsgraden voor 2015 en 2016 liggen iets hoger dan de projecties die de SCvV maakte in haar rapport van 2015. Dit is positief, maar moet ook enigszins genuanceerd worden. Ten eerste werkte de SCvV in 2015 nog onder de hypothese van een structurele werkloosheidsgraad van 8%. Indien toen ook al met een structurele werkloosheidsgraad van 7% werd gerekend, zou het geprojecteerde pad voor de werkgelegenheidsgraad hoger hebben gelegen. Ten tweede is de hoger dan voorziene stijging van de werkgelegenheidsgraad in 2015 en 2016 volledig toe te schrijven aan de sterker dan voorziene daling van de werkloosheid. Een analyse van de activiteitsgraden – die een idee geven van de evolutie van het arbeidsaanbod - toont dat deze minder stegen dan de projecties hiervoor in 2015.

Een opsplitsing naar leeftijd toont dat de activiteitsgraden van de ouderen minder sterk stegen dan voorzien in het rapport van 2015: de hervorming in de regelgeving m.b.t. het vervroegd pensioen lijkt deze twee jaren minder mensen actief gehouden te hebben dan oorspronkelijk geraamd. Er dient wel te worden opgemerkt dat begin 2015 een anticipatie-effect gespeeld kan hebben: de aankondiging dat de eindeloopbaanmaatregelen in de loop van 2015 zouden worden verstrengd, kan in het begin van 2015 gezorgd hebben voor een verhoogde instroom in vervroegde uittredingsstelsels (bv. stelsel van werkloosheid met bedrijfstoeslag – SWT). In die zin is het belangrijk op te volgen of de geobserveerde activiteitsgraad ook de volgende jaren onder de projecties van 2015 blijft. Wel zijn er aanwijzingen van

een verhoogde instroom in het stelsel van invaliditeit na de verstrenging van de regelingen voor vervroegde uittreding uit de arbeidsmarkt.

Maar ook bij de jongeren (15-24-jarigen) daalde de activiteitsgraad in 2015 meer dan geprojecteerd. In het algemeen daalt de activiteitsgraad van jongeren al geruime tijd, en in België sterker dan in andere landen. Dit hoeft geen probleem te zijn voor zover het een verhoogde participatie aan hoger onderwijs of training weerspiegelt; dit kan immers bevorderlijk zijn voor een duurzame inschakeling op de arbeidsmarkt. Over de periode 2000-2008 observeerden we inderdaad een sterke daling van het aandeel van de jongeren dat niet werkt en niet deelneemt aan onderwijs of training in België (NEET-ratio). Nadien ging de geboekte vooruitgang voor deze indicator echter gedeeltelijk verloren. De ratio blijft ook hoger dan in de buurlanden. Specifiek wat het hoger onderwijs betreft, zien we het laatste decennium een behoorlijke vertraging van de aangroei van hooggeschoolde jongeren. Een oplopende scholingsgraad lijkt dus ook niet langer de hoofdoorzaak voor de dalende activiteitsgraad; een element dat daarentegen wel een rol lijkt te spelen, is dat de tijd die studenten nodig hebben om een diploma te halen, toeneemt.

De beleidsfocus lag de laatste jaren immers in belangrijke mate op het 'langer doen werken'. Er is inderdaad een sterke stijging van de werkgelegenheidsgraad bij ouderen merkbaar, al is deze nog altijd lager dan gemiddeld in de buurlanden en de EU15 (zeker voor 60+). Loopbaanverlenging heeft echter niet enkel betrekking op het einde van de loopbaan, maar moet ook het begin en de periode tussenin bekijken en dit voor alle doelgroepen. Naast jongeren en ouderen is er nog heel wat potentieel bij andere bevolkingsgroepen die op dit moment ondervertegenwoordigd zijn op de arbeidsmarkt (cf. supra).

In termen van Europese doelstellingen blijkt voor de Europese Commissie, uit een vergelijking tussen het traject dat België voorstelde in zijn Stabiliteitsprogramma 2017-2020 en de Economische vooruitzichten 2017-2022 van het Federaal Planbureau, dat België bij ongewijzigd beleid zijn budgettaire verbintenissen niet zal nakomen.

Zelfs als het de jegens Europa aangegane budgettaire verbintenissen wel nakomt, dan nog zal België te kampen hebben met een ernstig risico wegens zijn hoge schuldgraad, alsook met een niet te verwaarlozen risico door de budgettaire uitdagingen op lange termijn.

Algemeen genomen moet er, gelet op de begrotingsuitdagingen waaraan België het hoofd moet bieden, ook voor worden opgelet zich niet aan economische beleidsmaatregelen te wagen die de situatie zouden verergeren. Het is in die zin belangrijk dat fiscale hervormingen en arbeidsmarkthervormingen in een budgettair neutraal kader gebeuren en dat ook de door de SP vastgelegde doelstellingen inzake sociale cohesie en welvaart, werkgelegenheidsgraad en productiviteit worden nagekomen.

3.1.2.5 Evenwicht van de lopende rekening van de betalingsbalans

Van 1996 tot 2009 namen we een aanhoudende verslechtering van de lopende rekening van België waar. Dit verschijnsel wordt verklaard door een verslechtering van de handelsbalans, die zelf het gevolg was van een verslechtering van de goederenbalans, die niet kon worden gecompenseerd door een verbetering van de dienstenbalans. Tijdens diezelfde periode kreeg de Belgische economie te maken met een combinatie van twee ontwikkelingen die nefast waren voor de goede gezondheid van zijn handelspositie, t.w. een verslechtering van de ruilvoeten en een snellere groei van de invoer dan van de uitvoer⁵⁹.

---

⁵⁹ Zie in dit verband o.a.: Dhyne, E., Duprez, C., (2013), "Structurele dynamiek van de Belgische buitenlandse handel", Economisch tijdschrift, juni 2013, Nationale Bank van België, blz. 29-40; Europese Commissie, (2015), "Verslag 2015 voor België", SWD (2015) 21 final/2, Brussel, blz. 26-27.

De verslechtering van de ruilvoeten vloeide voort uit, enerzijds, een stijging van de prijzen van de basisproducten die worden gebruikt in de economische activiteiten (de energieproducten in de eerste plaats) en, anderzijds, een moeilijkheid met de stijging van de prijzen van de uitgevoerde producten. Die laatste factor is een gevolg van de positie die de Belgische economie inneemt op niveaus in de waardeketen waar de te behalen marges beperkt zijn. Wanneer de uitgevoerde producten te weinig gedifferentieerd zijn, of onvoldoende technologische inhoud hebben, dan is de concurrentie via de prijzen op de internationale markten heviger en hebben de ondernemingen niet altijd de vrijheid om die prijzen op een comfortabeler niveau vast te leggen.

Tot slot wordt de onevenwichtigheid tussen invoer en uitvoer van zijn kant verklaard door de combinatie van een relatief intense binnenlandse vraag, die waarschijnlijk wordt aangedreven door een begrotingsimpuls, en een relatief weinig dynamische buitenlandse vraag. Wat dit laatste punt betreft, werden de traditionele exportmarkten van België immers niet gekenmerkt door een forse groei.

Van 2009 tot op vandaag kende de lopende rekening een stabilisering rond het nulsaldo. De goederen- en dienstenbalans kende van haar kant een sterke stijging aan het einde van de periode. Volgens de werkzaamheden van het Federaal Planbureau zijn die ontwikkelingen voor een groot deel het resultaat van de daling van de energieprijzen, en meer in het bijzonder van de olieprijs.

Wat ten slotte de toekomst betreft, verwacht het FPB, in zijn Vooruitzichten 2017-2022, een nieuwe verslechtering van de lopende rekening, wegens – nogmaals – een verslechtering van de handelsbalans. Dit moet allicht worden verklaard door, enerzijds, een beperkte groei van de traditionele exportmarkten van België eerder dan aanzienlijke marktaandeelverliezen en, anderzijds, een sterkere groei van de invoer dan van de uitvoer als gevolg van een dynamische binnenlandse vraag. De ruilvoeten zullen normaal ook een nieuwe verslechtering kennen, wegens de verwachte stijgingen van de olieprijs. Volgens deze Vooruitzichten zal het in het verleden waargenomen patroon in de komende jaren dus normaal gezien gehandhaafd blijven.

3.1.3 Hefbomen van economisch beleid

Hoe kan de Belgische samenleving, in een context van grote sociaal-economische veranderingen, in staat worden gesteld beter mee te gaan in de verandering als antwoord op de uitdagingen inzake mondialisering, technologische breuken (waaronder de digitalisering van de economie), vergrijzing van de bevolking, klimaatverandering en mobiliteit? Het status-quo is geen optie. De landen die het snelst en op constante wijze meegaan in deze grote veranderingen van de economie en van de samenleving door actief deel te nemen aan de verandering, in plaats van ze te ondergaan, zullen hieruit voordeel halen in termen van welzijn. Het is bijgevolg noodzakelijk dat de Belgische samenleving kan anticiperen en zich kan organiseren om in de verandering mee te gaan.

Om in deze context ons welvaartspeil te garanderen, wijzen de sociale gesprekspartners op verschillende belangrijke elementen die kenmerkend en noodzakelijk zijn voor een transitie naar een concurrerende en inclusieve kennissamenleving om deze doelstellingen te bereiken en de transities te doen slagen: investeringen, instellingen en opleiding. Deze drie elementen die vorig jaar door de SP werden geïdentificeerd, zullen ons land in staat kunnen stellen deze uitdagingen m.b.t. de transities om te zetten in de creatie van rijkdom, teneinde een hoge levensstandaard, en een sterke sociale cohesie, meer respect voor het milieu, houdbare overheidsfinanciën en een stevige externe positie te waarborgen. De werkzaamheden van de SP waren dit jaar gewijd aan verschillende bestanddelen van die drie elementen. De focussen die het tweede deel van dit document vormen, verstrekken voor sommige ervan een diepgaande analyse, en voor andere een gedeeltelijke analyse die in de volgende verslagen zal worden voortgezet. Met investeringen doelen de SP op de fysieke, private of openbare infrastructuur, die onontbeerlijk zijn voor de goede werking van onze economie. Dat is bijvoorbeeld het geval voor de wegen- en spoorweginfrastructuur, de telecommunicatie-infrastructuur of de

infrastructuur voor het transport en de distributie van energie. In het tweede hoofdstuk van het document wordt een focus aan deze thematiek gewijd. Met instellingen bedoelen de SP het kader waarin de economische en sociale actoren beslissingen zullen nemen die hun gedrag alsook de vormen van coördinatie van de gedragingen van de spelers bepalen. De instellingen sturen stimulansen uit naar de sociaal-economische actoren die hun ertoe aanzetten een bepaald gedrag aan te nemen. Meer concreet gaat het bijvoorbeeld over de instellingen die in een kader voorzien voor efficiënte transacties: juridisch kader van de contracten, gerechtelijk systeem, regelgeving voor het op de markt brengen, juridisch kader van de mededinging of van de consumentenbescherming... Maar het kan ook gaan om informele instellingen, zoals waarden, normen en gewoontes die eigen zijn aan een samenleving, een onderneming... Inzake opleiding wijzen de SP op de rol van initiële opleiding en van levenslang leren. Hoewel enkel de investeringsthematiek dit jaar het onderwerp van een focus vormt, zegt dit niets over welke hiërarchie ook tussen deze hefboomen. De andere hefboomen (instellingen en opleiding), die voor de SP evenzeer van essentieel belang zijn om de door hen vastgestelde doelstellingen te bereiken, zullen in de komende maanden het voorwerp zijn van een meer diepgaande analyse van de SP.

De doelstellingen die centraal staan in dit eerste deel van het document zullen moeten worden nagestreefd door alle voorwaarden te vervullen om, in de huidige context van grote sociaal-economische en klimaatgebonden veranderingen, te slagen in de billijke transitie en het level playing field op alle niveaus⁶⁰. Volgens de Raad zal het streven naar een "level playing field" een positieve impact hebben op de economie, het concurrentievermogen, de werkgelegenheid en de bescherming van het leefmilieu in het kader van de verwezenlijking van de energiebeleidsdoelstellingen. Om een voor iedereen billijke transitie door te voeren, moeten de creatie en de reconversie van banen passen binnen het kader van de bestaande structuren van de sociale dialoog en van de sociale bescherming, van de opleidingsinspanningen en van de ontwikkeling van competenties, van de naleving van de mensenrechten en van de rechten van de werknemers. Voorlichting, bewustmaking en – versterkte en efficiënte – samenwerking vanwege alle partijen zijn daartoe cruciaal. De sociale dialoog, op alle niveaus en tijdens alle fases van dat transitieproces, is van kapitaal belang om dat proces te doen slagen.

3.2 Hoofdstuk 2: Focussen

De vier focussen geven de conclusies van de SP weer over de vier thema's die dit jaar ten gronde werden geanalyseerd. De eerste focus handelt over de investeringen, waarover de Raad verschillende recente adviezen heeft uitgebracht. De volgende twee focussen hebben betrekking op twee maatschappelijke uitdagingen die de SP overeenkomstig hun interprofessioneel akkoord 2017-2018 hebben behandeld: de digitalisering van de economie en de mobiliteit. De vierde focus, ten slotte, geeft een analyse van de problematiek inzake het bbp/inwoner, dat in België achteroploopt in vergelijking met de referentielanden.

3.2.1 FOCUS Investerings en infrastructuur

De investeringen staan centraal in de inclusieve groeidynamiek, en om die reden maken instellingen als de EC, de Oeso of het IMF er een van de paradepaardjes van het economisch beleid van. Op Europees niveau blijft het particulier verbruik weliswaar de groei aandrijven, maar leveren de investeringen, van hun kant, nog altijd een meer beperkte bijdrage aan de groei⁶¹ (EC, 2017b, blz. 1). In zijn recente advies herinnert de Raad aan het belang van de – openbare en particuliere – investeringen, meer bepaald in infrastructuur (mobiliteit, energie enz.), voor het scheppen, in stand houden en

---

⁶⁰ We verwijzen de lezer in dit verband naar het "Advies betreffende de sociale, economische en milieu-uitdagingen die moeten worden opgenomen bij het definiëren van een energievisie in België" (CRB 2017-2055, beschikbaar via: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc17-2055.pdf>).

⁶¹ Europese Commissie (2017), "European Economic Forecast: Winter 2017", Institutional Paper 048, februari 2017, blz. 1

uitbreiden van een gunstige omgeving voor economische groei en werkgelegenheid. Op die manier dragen deze investeringen ook bij aan de verhoging van de levensstandaard en aan de versterking van de sociale samenhang en aan het evenwicht van de overheidsfinanciën⁶².

Wat België betreft, doen niet alle investeringsvormen hetzelfde probleem rijzen. De privé-investeringen spelen nog altijd een belangrijke rol in de economische groei (de netto-kapitaalvorming blijft positief en de netto private kapitaalvoorraad blijft groeien). De bezorgdheid heeft veel meer betrekking op de andere grote categorie van deze uitgaven, t.w. de overheidsinvesteringen. Deze problematiek kreeg dit jaar bijzondere aandacht van o.m. de CRB met de voorstelling van de eerste werkzaamheden met betrekking tot het Nationaal Pact voor Strategische Investerings.

De overheidsinvesteringen als percentage van het bbp zijn in België sinds een kwarteeuw gestagneerd tot ongeveer 2% en de netto-investeringen in vaste activa bedroegen tijdens diezelfde periode zo goed als nul. De vergeleken historische ontwikkeling is eveneens opmerkelijk. Gemiddeld was België van 1995 tot 2015 het tweede land dat het minst besteedde aan overheidsinvesteringen in percenten van zijn bbp. Het enige land dat het nog slechter deed, was Duitsland.

Deze situatie is zorgwekkend, wanneer men weet dat de relance van de overheidsinvesteringen een echte noodzaak is in het licht van de economische, sociale en ecologische doelstellingen van de SP.

De eerste van de economische noodwendigheden is de economische groei op korte termijn. De verhoging van de overheidsuitgaven stimuleert het bbp en doet dienst als een beleid van relance en ondersteuning van de economische activiteit. De tweede economische noodwendigheid is de economische groei op lange termijn, door een omgeving te bieden die gunstig is voor de creatie en de ontwikkeling van diverse sociaal-economische activiteiten. We denken hierbij bv. aan de uitgaven voor overheidsinvesteringen die worden uitgevoerd in de wegen- en/of spoorweginfrastructuur, of de uitgaven voor onderwijs en gezondheid.

Deze uitgaven dragen dus weliswaar bij aan de groei op korte termijn wanneer ze worden uitgevoerd, maar zullen ook, en zelfs vooral, een gunstig effect hebben op de potentiële groei.

Wat België betreft, heeft het Federaal Planbureau een poging ondernomen tot raming van de impact van een verhoging van de overheidsinvesteringuitgaven en deze geeft ook algemeen genomen positieve effecten op de economische activiteit te zien, zowel op korte als op lange termijn; wanneer deze verhoging van de uitgaven zich meer bepaald toespitst in de infrastructuurinvesteringen, zijn die positieve effecten nog meer uitgesproken⁶³.

Op lange termijn dragen de overheidsinvesteringen, in zoverre ze de toekomstige groei kunnen stimuleren, er ook toe bij dat de budgettaire randvoorwaarde wordt versoepeld. Een verhoogde groei maakt het immers mogelijk bijkomende middelen vrij te maken, die de overheidsuitgaven kunnen dragen. Meer bepaald de stimulering van de potentiële groei, via een versterking van de productiviteitsgroei, is van essentieel belang om houdbare overheidsfinanciën te waarborgen, met name omwille van de uitdagingen op lange termijn die verband houden met de toekomstige kosten van de vergrijzing van de bevolking⁶⁴.

---

⁶² Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (2017), "De mededeling van de Europese Commissie 'Naar een positieve begrotingskoers voor de eurozone' (COM(2016) 727 def)", Advies CRB 2017-0440, Brussel

⁶³ Biatour et al., (2017), « Public Investment in Belgium: Current State and Economic Impact », Working Paper 1-17, Federaal Planbureau

⁶⁴ Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (2017), "Nationaal Pact voor Strategische Investerings", advies CRB 2017-2241, Brussel

Op het vlak van de sociale cohesie verzekeren de overheidsinvesteringen de burgers van een kwaliteitsvolle infrastructuur, of het nu om de mobiliteit, de energie, de volksgezondheid of het onderwijs gaat. Het betreft hier een essentiële functie van de staat die de louter economische dimensie overstijgt, maar die essentieel is om te garanderen dat de groei “inclusief” is, zoals in herinnering wordt gebracht in het punt dat gewijd is aan de sociale cohesie.

Tot slot bestaat er een ecologische noodwendigheid om de overheidsinvesteringen nieuw leven in te blazen. Meer bepaald een noodzaak tot relance van overheidsinvesteringen die de verslechtering van ons leefmilieu kunnen tegengaan en de economische activiteiten in een richting kunnen sturen met als doel de negatieve impact ervan op datzelfde milieu zo veel mogelijk te beperken. Aldus kunnen de overheidsinvesteringen bijdragen aan de transitie naar een koolstofarme samenleving. We denken bijvoorbeeld aan overheidsinvesteringen in de ontwikkeling van de hernieuwbare energiebronnen, in de energie-efficiëntie van de gebouwen, in de verbetering en/of de uitbreiding van de openbaarvervoerinfrastructuur, in wetenschappelijk en technisch onderzoek (met diverse toepassingen, zoals de waterbehandeling of de opslag van energie), in opvoeding inzake respect voor de natuur enz.

In samenhang met dergelijke vaststellingen dient het Europees Fonds voor Strategische Investerings, volgens de bewoordingen van de Europese verordening die het fonds instelt, “in staat te zijn om ecologisch verantwoorde projecten te ondersteunen” en “bij te dragen tot de overgang naar een groene, duurzame en hulpbronnenefficiënte economie” (EU, 2015, blz. 3-4)⁶⁵.

De overheidsinvesteringen in het algemeen hebben een positieve impact op de groei op korte zowel als lange termijn, maar die impact is nog veel sterker wanneer die investeringen worden gerealiseerd in de infrastructuur.

Op dit vlak hebben de SP al in verschillende adviezen⁶⁶ tal van interessegebieden aangewezen. Drie daarvan werden geïdentificeerd omwille van snelle of voldoende grote returneffecten, en maken ook deel uit van de prioriteiten van het Nationaal Pact voor Strategische Investerings. Het betreft energie, mobiliteit⁶⁷ en de digitalisering.

Vaak heeft de infrastructuur weliswaar een materiële dimensie, bijvoorbeeld een autowegennetwerk of een netwerk voor het transport van elektriciteit, maar ze kan ook een immateriële dimensie hebben, en in dat geval verband houden met kennis of met knowhow. In verschillende domeinen vullen deze twee dimensies elkaar aan, zodat de materiële infrastructuur onderbenut zou zijn zonder haar immateriële tegenhanger. Het gaat bijvoorbeeld over kennis inzake gezondheid, over onderwijs en opleiding, en, op transversale wijze, over innovatie. De digitale ontwikkeling en de ontwikkeling van het verschijnsel van digitalisering van onze economieën maken de investeringen in die domeinen alsmaar belangrijker.

Tot slot hoeft men bij het inspelen op de bovenvermelde behoeften niet van nul af te starten. Er moet ook, en misschien wel in de eerste plaats, maximaal voordeel worden gehaald van de bestaande infrastructuur, door het gebruik ervan te optimaliseren en te investeren in het onderhoud en de

---

⁶⁵ Publicatieblad van de Europese Unie (2015), “Verordening (EU) 2015/1017 van het Europees Parlement en de Raad van 25 juni 2015 betreffende het Europees Fonds voor strategische investeringen, de Europese investeringsadvieshub en het Europese investeringsprojectenportaal en tot wijziging van de Verordeningen (EU) nr. 1291/2013 en (EU) nr. 1316/2013 – het Europees Fonds voor strategische investeringen”, blz. 3-4

⁶⁶ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN: Advies: Sociale, economische en milieu-uitdagingen die moeten worden opgenomen bij het definiëren van een energievisie voor België, CRB 2017-2055; Advies betreffende het Nationaal Pact voor Strategische Investerings, CRB 2017-2241; CRB-NAR-advies over het voorstel van meerjareninvesteringsplan van de NMBS-groep voor de periode 2013-2025, CRB 2013-0770 – Advies nr. 1854, URL: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc13-770.pdf>

⁶⁷ Met inbegrip van de ontwikkeling van oplossingen om de multimodaliteit te bevorderen.

modernisering ervan. Het komt er bijvoorbeeld op aan een verouderend vervoernetwerk voldoende te onderhouden en/of te moderniseren om een goede mobiliteit te waarborgen, om de huidige energie-infrastructuur in goede gezondheid te houden teneinde de bevoorrading ter zake veilig te stellen, of ook om deze verenigbaar te maken met de nieuwe realiteit op milieuvlak⁶⁸.

3.2.2 FOCUS Digitalisering

In de laatste decennia volgen technologische innovaties elkaar in ijtempo op en dat laat zich voelen in alle geledingen van de samenleving. Deze innovaties kunnen leiden tot meer groei en werkgelegenheid maar door hun snelheid en omvang roepen ze ook enkele prangende beleidsvragen op. Het uitzicht van de wereld van morgen wordt gevormd door de ideeën en de acties van mensen in het heden. Digitalisering en de economie kregen dan ook een prominente plaats in het interprofessioneel akkoord dat de sociale partners sloten voor de jaren 2017-2018.

De CRB heeft in het diagnoserapport⁶⁹ digitalisering en de economie, dat samen met de NAR werd opgesteld, gewerkt rond drie brede thema's met betrekking tot digitalisering: 'eGovernment', 'Digitalisering, groei en werkgelegenheid', en 'Reglementaire en fiscale aspecten'. In het rapport werd daarnaast ook een definitie van het begrip digitalisering uitgewerkt.

In globo zijn de experts van de werkgevers- en de werknemersorganisaties in de CRB het eens om het debat rond de digitalisering te benaderen met een positieve en open ingesteldheid, zonder evenwel de ogen te sluiten voor mogelijke ongunstige neveneffecten die gepaard zouden kunnen gaan met de digitale transitie.

Digitalisering, groei en werkgelegenheid: vaststellingen

In het algemeen kan worden gesteld dat technologie ontwikkeld wordt door en voor mensen. De ontwikkeling van technologische vernieuwingen en hun impact op de maatschappij kunnen met andere woorden actief gestuurd worden door keuzes van overheden, ondernemingen en burgers. Er is echter een gebrek aan een eensluidende definitie van digitalisering op overheidsniveau en er zijn op dit moment onvoldoende statistische instrumenten publiek beschikbaar waarmee de effecten van de digitalisering op de werkgelegenheid in detail kunnen worden geëvalueerd, noch is er voldoende coördinatie tussen verschillende beleidsniveaus en tussen stakeholders over het thema.

Digitalisering biedt, net als technologische innovatiegolven in het verleden, kansen voor productiviteits- en economische groei. Uit een vorige nota van de CRB⁷⁰ werd duidelijk dat er grofweg drie kanalen bestaan waarlangs de digitalisering de arbeidsproductiviteit en zo ook de economische groei positief kan beïnvloeden: via ict-kapitaalverdieping (dus het opdrijven van het hoeveelheid ict-kapitaal), via efficiëntiewinsten in ict-sectoren, en via efficiëntiewinsten in de ict-gebruikende sectoren. In diezelfde nota werd gesteld dat een gezond digitaal ecosysteem voorhanden moet zijn om optimaal te profiteren van de voordelen die de digitalisering kan bieden.

Om de kansen die met de digitalisering gepaard gaan te grijpen, is het nodig dat de juiste omstandigheden aanwezig zijn, zoals een aantrekkelijk investeringsklimaat, een performante digitale infrastructuur, een uitstekend onderwijs en opleidingssysteem dat wendbaar kan inspelen op technologische en andere ontwikkelingen, en een goed functionerende arbeidsmarkt. De

---

⁶⁸ Verwijzing naar adviezen energie-uitdagingen, mobiliteit

⁶⁹ Beschikbaar in het Frans (<http://www.ccecrb.fgov.be/txt/fr/doc17-2170.pdf>) en in het Nederlands (<http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc17-2170.pdf>)

⁷⁰ CRB 2016-0523, "Belgium 2.0 Naar een succesvolle digitale transformatie van de economie: de rol van breedbandinfrastructuur en andere elementen"

maatschappelijke uitdaging zal erin bestaan om productiviteitswinsten te ondersteunen en er tegelijk, mede via het sociaal overleg, voor te zorgen dat transitie welvaartsverhogend is voor iedereen.

Daar waar de impact van de digitalisering het meest zichtbaar is, bijvoorbeeld in de hoogtechnologische sectoren, wordt in de afgelopen vijftien jaar wel stelselmatig een werkgelegenheids groei opgetekend die groter is dan gemiddeld (Goos et al., 2015). Digitalisering werkt tevens drempelverlagend voor ondernemerschap en ook via die weg ontstaan er werkgelegenheidsopportunities. Onder de juiste voorwaarden kan digitalisering bovendien gunstig zijn voor de kwaliteit van werk, bijvoorbeeld doordat zware, gevaarlijke en repetitieve taken van werknemers worden overgenomen en zij de kans krijgen om zich op andere werkgebieden te ontplooiën (Autor, 2015).

Desondanks kan worden aangenomen dat op korte termijn banen zullen worden gecreëerd in sommige sectoren, terwijl de werkgelegenheid in andere sectoren zal worden aangetast ten gevolge van technologische ontwikkelingen, zoals dat voortdurend het geval is in een evoluerende economie. Het zal niet eenvoudig zijn om er de vinger op te leggen waar en in welke mate de digitalisering een bepalende factor is voor de werkgelegenheidscreatie of -destructie in een bepaalde sector. Gegeven de vermoedelijke uiteenlopende sectorale werkgelegenheidseffecten zou niettemin ook op sectorniveau moeten worden geanalyseerd welke taken en jobs in de sector in kwestie bedreigd worden enerzijds en hoe de opportunities optimaal benut kunnen worden anderzijds.

Op het vlak van werk en werkgelegenheid kan met andere woorden gesteld worden dat de digitalisering opportunities kan genereren voor de verbetering van de kwaliteit van werk en voor een toename op termijn van de werkgelegenheid. Er dient echter ook rekening te worden gehouden met mogelijke risico's: zo kan digitalisering gepaard gaan met bepaalde verschuivingen op de arbeidsmarkt, met als voorbeeld de uitholling van de middengekwalificeerde werkgelegenheid. De partners zijn het erover eens dat beleid rond digitalisering aandacht moet hebben voor digitale inclusiviteit om de digitale kloof te dichten en dat het belangrijk is dat de beroepsbevolking over de juiste vaardigheden beschikt (zowel ict-gerelateerde vaardigheden als zgn. soft skills).

Reglementaire en fiscale aspecten: een duurzame context voor digitale vooruitgang

De digitalisering heeft de voorbije decennia de creatie van nieuwe zakenmodellen mede mogelijk gemaakt. Het reglementair en fiscaal kader zijn echter niet altijd geheel afgestemd op zulke nieuwe ontwikkelingen waardoor er zich complicaties kunnen voordoen.

Om duurzame groei, werkgelegenheid en ondernemerschap door digitalisering te stimuleren, is het belangrijk dat er een stabiel en consistent (federaal/regionaal) reglementair kader is. Binnen dit kader dient er o.a. rekening worden gehouden met het level playing field, cybersecurity, digitale consumentenbescherming en digitale connectiviteit. Tevens is coördinatie op het vlak van regelgeving tussen de verschillende regio's noodzakelijk.

Het is belangrijk om na te gaan of het level playing field gevrijwaard blijft bij de opkomst van digitale zakenmodellen, uitgaande van het standpunt van zowel nieuwe als traditionele partijen. Een verstoord level playing field kan de economische vooruitzichten voor de benadeelde partij op een onrechtvaardige manier bedreigen door het feit dat de ene partij onder andere (minder restrictieve) regelgeving opereert dan de andere. Restrictieve regelgeving kan opportuun zijn om de belangen van bepaalde groepen te vrijwaren. Er moet echter voldoende ruimte gelaten worden voor digitale innovatie.

Niet alleen brengen het internet en verbonden toestellen voordelen met zich mee, maar ook een aantal risico's. De toenemende afhankelijkheid van steeds complexere ict maakt onze samenleving

kwetsbaarder voor misbruik en uitval. Een sterk cybersecuritybeleid is dan ook aangewezen om deze risico's op te vangen.

Bepaalde aspecten van digitale handel vragen om specifieke consumentenbescherming: handel zonder voorafgaand fysiek contact, de behandeling van persoonsgebonden informatie... Onlineverkoop kan onzekerheid creëren en nieuwe gevaren voor oplichtingspraktijken doen ontstaan. Dit vraagt voldoende bescherming voor digitale consumenten.

België scoort op het vlak van digitale cohesie relatief goed. Om deze goede score te behouden, is het belangrijk dat de overheid via geschikte regelgeving een adequaat investeringsklimaat blijft garanderen. Tevens kan een goede marktwerking van de telecomsector bijdragen tot het aanmoedigen van investeringen, betaalbare prijzen voor breedband en kwaliteitsvolle breedbandinfrastructuur.

eGovernment

De overheid kan het goede voorbeeld geven door een adequate digitalisering van haar eigen werkzaamheden waarbij ze de opportuniteiten optimaal benut en de risico's beperkt. Zo kan ze via de digitalisering van de interactie met ondernemingen en burgers een verbeterde dienstverlening en participatie realiseren. Aan de andere kant dient de overheid bij de verdere digitalisering van publieke dienstverlening ook stil te staan bij potentiële risico's. Ongewenste neveneffecten van de digitalisering van de interactie met de overheid dienen zo veel mogelijk beperkt te worden. Zo kan de overgang naar digitale publieke dienstverlening polariserend werken tussen digitaal sterkeren en zwakkeren, en moet men bij de uitrol van digitale toepassingen voldoende tegemoetkomen aan de feitelijke noden en wensen van (potentiële) gebruikers. Voorts kan de overheid door de digitalisering van haar dienstverlening een katalysatoreffect creëren dat digitale vooruitgang in andere lagen van de samenleving stimuleert.

Om de kwaliteit van eGovernment in België vast te stellen, werd een beroep gedaan op de jaarlijkse evaluatie door de Europese Commissie (Digital Economy and Society Index, DESI). Deze evaluaties tonen aan dat België op het vlak van eGovernment minder sterk presteert dan in andere digitale beleidsdomeinen. België presteert qua eGovernment voorlopig beter dan het EU-gemiddelde maar doorheen de voorbije jaren is de voorsprong echter vernauwd.

Het gebruik van eGovernment ligt in België relatief laag en is de voorbije jaren gestagneerd. De experts achten een technologieneutraal kader belangrijk om de verdere digitalisering van publieke dienstverlening mogelijk te maken. Ook gaven zij aan dat het cruciaal is om rekening te houden met digitaal zwakkeren en zij die zelf over onvoldoende digitale middelen beschikken. Zo geven zij aan dat het fysieke kanaal voor deze kwetsbare doelgroepen niet gesubstitueerd mag worden door het digitale, telkens in een digitale 'opt-out'⁷¹ te voorzien en zowel te sensibiliseren als middelen te verschaffen aan (potentiële) gebruikers.

De mate waarin formulieren op voorhand worden ingevuld, is volgens de berekeningen van Eurostat het voorbije jaar in België fors achteruitgegaan. De sociale partners kaarten aan dat er bijzondere aandacht nodig is voor het zgn. only-onceprincipe, waarbij men gegevens slechts één keer dient door te geven aan de overheid, alsook voor een sterke coördinatie tussen de verschillende overheden en bestuursniveaus.

De sterke vooruitgang (periode 2013-2015) in de mogelijkheid om publieke administratie online af te handelen, zette zich het voorbije jaar niet verder. De sociale partners merken in dit kader op dat het

---

⁷¹ Zoals voor rechtshandelingen werd opgenomen in de Digital Act van 21 juli 2016 die de Europese verordening 910/2014 uitvoert.

nuttig zou zijn om het bestaande federale eGovernment-portaal (MyBelgium) verder uit te breiden met duidelijke doorverwijzingen naar websites van lokale en regionale overheden voor de bevoegde dienstverlening. Minstens even belangrijk als de mogelijkheid tot afhandeling van publieke administratie via digitale weg, is de mate waarin het publiek de digitale dienstverlening effectief gebruikt en nuttig acht.

België hinkt achterop op het vlak van open data. De Belgische bevoegdheidsstructuur nuanceert deze lage score echter. Enkel indien een open data-initiatief op alle bestuursniveaus aanwezig is, wordt het opgenomen in de Europese beoordeling. België kent een bevoegdheidsstructuur waarin de lokale en regionale overheden een zekere mate van soevereiniteit genieten. Bij de verdere uitrol van open data achten de experts het van belang dat erover gewaakt wordt dat gevoelige persoonsgebonden informatie niet geopenbaard wordt om privacy- en veiligheidsredenen.

3.2.3 FOCUS Mobiliteit

De mobiliteitsproblemen: een grote maatschappelijke uitdaging

Ons land kampt met steeds scherpere mobiliteitsproblemen, die negatieve gevolgen hebben voor de economie, de werking van de arbeidsmarkt, het evenwicht tussen privéleven en beroepsleven, de sociale samenhang, de toegang tot diensten, het leefmilieu en de volksgezondheid. De mobiliteitsproblemen hebben zowel een economische kostprijs (die door de Oeso geraamd wordt op 1 tot 2% van het bbp) als een sociale kostprijs (verstoorde privé-werkbalans, minder sociale cohesie). Naast de sociaal-economische kostprijs zijn aan de mobiliteitsproblemen ook milieu- en gezondheidskosten verbonden. Bovendien hebben de mobiliteitsproblemen een invloed op de werking van de arbeidsmarkt: ze kunnen voor werklozen een drempel vormen om een job aan te nemen of het werk te hervatten en voor werkenden een reden zijn om van job te veranderen. Ook de vlotte toegang tot het ruime dienstenaanbod wordt door de mobiliteitsproblemen gehinderd.

Dringende behoefte aan een interfederale mobiliteitsvisie en een interfederaal mobiliteitsplan die...

De mobiliteitssituatie in België gaat er niet op vooruit: de behoefte aan personen- en goederenvervoer neemt voortdurend toe, terwijl de wegen- en spoorweginfrastructuur op vele plaatsen en zeker tijdens de spitsuren nu al oververzadigd is. Deze situatie is zo zorgwekkend dat de ontwikkeling van een interfederale mobiliteitsvisie en van een plan ter concretisering daarvan niet langer kan worden uitgesteld.

... de duurzame mobiliteit verbeteren en...

Volgens de sociale gesprekspartners moeten deze visie en dat plan bijdragen aan de doelstellingen die een duurzaam mobiliteitsbeleid terzelfder tijd zou moeten nastreven, te weten:

- de burgers (met inbegrip van de werknemers) op een betaalbare, veilige en efficiënte manier toegang verschaffen tot goederen en diensten, de arbeidsplaatsen en het sociaal maatschappelijk leven;
- de bedrijven in staat stellen om op een concurrentiële, veilige en efficiënte manier toegang te hebben tot hun grondstoffen en hun goederen en diensten op dezelfde manier te kunnen afleveren;
- de impact van de mobiliteit op het leefmilieu en de volksgezondheid minimaliseren.

...bijdragen aan het toekomstig geïntegreerd Energie-Klimaatplan 2021-2030

De sociale gesprekspartners zijn van oordeel dat een interfederaal plan dat de mobiliteit verbetert, ook moet bijdragen aan de vermindering van de broeikasgasemissies en van andere vervuulende stoffen in de atmosfeer, met name door de energie-efficiëntie in de vervoersector, die een van de grootste uitstoters van CO₂ is, te verhogen.

Om dit performante mobiliteitssysteem in te voeren, is het volgens de sociale gesprekspartners noodzakelijk over een evenwichtige mix van instrumenten te beschikken. Tijdens de werkzaamheden die ze in 2017 aan mobiliteit wijdden, hebben de sociale gesprekspartners zich over de hieronder beschreven instrumenten gebogen.

Een centrale plaats voor het vervoer per spoor

De sociale gesprekspartners zijn van oordeel dat het spoorbeleid een centrale plaats moet innemen in de interfederale mobiliteitsvisie en het interfederaal mobiliteitsplan, want:

- het spoornet is een structurerende mobiliteitsas;
- het is belangrijk van het spoor een interessante oplossing te maken voor de werknemers (om zich tussen hun woon- en hun werkplaats te verplaatsen) en voor de ondernemingen (om hun goederen te vervoeren) teneinde de intermodaliteit te ondersteunen. Dit zou de ondernemingen immers aanmoedigen om hun economische stromen op een duurzamere manier te verdelen over de verschillende vervoersmodi en zou de werknemers ertoe aanzetten verschillende vervoermiddelen te gebruiken in het kader van hun woon-werkverplaatsingen;
- de spoorwegstations zijn bevoorrechte plaatsen voor intermodaliteit. Die stations maken het immers vaak mogelijk tussen de verschillende vervoersmodi over te schakelen.

De sociale gesprekspartners pleiten voor een spoorbeleid dat voldoende ambitieus is om tegemoet te komen aan de transportbehoeften en tegelijk de mobiliteit in stand houdt. De ambities van dat beleid moeten gepaard gaan met de daartoe vereiste middelen.

Teneinde een bijdrage te kunnen leveren aan het opnemen van de grote mobiliteitsuitdagingen waarmee ons land te maken heeft, moet het spoorbeleid het spoor volgens de sociale gesprekspartners aantrekkelijker maken voor het personen- en goederenvervoer, overeenkomstig de aanbevelingen die ze formuleerden in hun adviezen over het tarievenbeleid van de NMBS en over de beheersovereenkomsten van de NMBS en van Infrabel.

Pistes om de energiebehoeften in de vervoersector te verminderen

Volgens de sociale gesprekspartners vormt het “minimaliseren van de impact van de mobiliteit op het leefmilieu en op de volksgezondheid”, zoals hierboven al werd aangestipt, een van de doelstellingen die een duurzaam mobiliteitsbeleid zou moeten nastreven. Om deze doelstelling te helpen verwezenlijken, is het belangrijk de energiebehoeften in de vervoersector terug te dringen. Om die behoeften te verminderen, zijn volgens de sociale gesprekspartners vier pistes essentieel, te weten: de transportvraag beheersen; de optimale keuze van de vervoermiddelen aanmoedigen; schonere motorvoertuigen ter beschikking stellen en promoten; het gebruik van motorvoertuigen optimaliseren.

Een mobiliteitsbudget dat de klemtoon legt op duurzame mobiliteit

In het kader van de uitvoering van het interprofessioneel akkoord 2017-2018 hebben de sociale gesprekspartners een mobiliteitsbudget voorgesteld dat past binnen een geïntegreerd beleid voor duurzame mobiliteit, door met name aan te zetten tot een gedragswijziging ten gunste van een duurzamere mobiliteit, en dat geen instrument van loonoptimalisering mag vormen.

Het door de sociale gesprekspartners voorgestelde mobiliteitsbudget wordt op jaarbasis berekend, biedt aan de werknemer de keuze om de bedrijfswagen waarop hij aanspraak kan maken te vervangen (indien hij er volledig aan verzaakt) of te opteren voor de combinatie van een milieuvriendelijkere en/of goedkopere bedrijfswagen (minder hoog leasingbudget of minder hoge afschrijvingslasten) met duurzame vervoermiddelen en -diensten. De sociale gesprekspartners zijn in hun voorstel van een budgettair evenwicht uitgegaan en hebben dit voorstel unaniem aan de regering uiteengezet.

Bovendien vragen de sociale gesprekspartners dat de regering, parallel met de goedkeuring van een nieuw kader voor het mobiliteitsbudget, maatregelen neemt betreffende de versnelde vergroening van het bedrijfswagenpark in het algemeen.

Een geharmoniseerd, vereenvoudigd en coherent (para)fiscaal kader van de woon-werkverplaatsingen

De sociale gesprekspartners hebben vastgesteld dat:

- het gebruik van duurzame vervoermiddelen wordt ontmoedigd door een gebrek aan harmonisatie van het fiscaal en parafiscaal kader van de woon-werkverplaatsingen;
- het huidige (para)fiscale kader soms te complex is;
- er een gebrek aan duidelijkheid of aan begrip is aangaande de mogelijkheden om de belastingvrijstellingen te cumuleren en de geldende voorwaarden voor deze cumulatie;
- er geen (para)fiscaal kader is voor de nieuwe vervoermiddelen, zoals de deelauto's of de deelfietsen.

Daarom vragen ze dat de regering ijvert voor een vereenvoudigd, geharmoniseerd en meer coherent gemaakt (para)fiscaal kader van de privéverplaatsingen (woon-werk en louter privé), in overeenstemming met de concrete aanbevelingen die ze formuleerden, opdat dit kader duurzame mobiliteit en intermodaliteit meer bevordert.

Intermodaliteit bevorderen

De sociale gesprekspartners zijn voorstander van maatregelen die de intermodaliteit bevorderen, want deze draagt bij aan een mobiliteit die minder negatieve impact heeft op het leefmilieu en die leidt tot een vlottere doorstroming van het verkeer. Volgens hen kan de ontwikkeling van de intermodaliteit met name worden bevorderd via: een mobiliteitsbudget en een (para)fiscaal kader die een gedragswijziging teweegbrengen ten gunste van een duurzamere en meer intermodale mobiliteit; een betere onderlinge afstemming van de dienstregelingen van de openbare vervoermaatschappijen; één enkele drager om toegang te krijgen tot verschillende vervoersmodi; meer beveiligde ontradingsparkings waar fietsen en auto's terecht kunnen die tijdelijk niet worden gebruikt door de eigenaars ervan, omdat zij ervoor kiezen deel te nemen aan carpooling of aan multimodaal vervoer; de organisatie van de ruimtelijke ordening in functie van de multimodaliteit (bv. nieuwe zones van economische activiteit vestigen op plaatsen die met verschillende vervoermiddelen bereikbaar zijn);

nieuwe technologieën die aan de vervoergebruikers in real time multimodale informatie verstrekken (“een multimodale routeplanner”); voorlichtings- en bewustmakingscampagnes om de vervoergebruikers ertoe aan te zetten een multimodale houding aan te nemen, die erin bestaat voor elke verplaatsing na te denken over de beschikbaarheid van waardige alternatieven voor het vervoermiddel dat gewoonlijk wordt gebruikt.

3.2.4 FOCUS Creatie van rijkdom

Zoals hierboven wordt aangestipt, impliceert de welvaart van een economie de creatie van rijkdom door de actieve deelname van allen aan de groei en de verdeling van de vruchten van de groei. Deze focus concentreert zich op het aspect van creatie van rijkdom.

De indicator die wordt gebruikt om de creatie van rijkdom te meten, is het bbp per inwoner. Die kan worden uitgesplitst in, enerzijds, de benutting van de arbeid (het aantal gewerkte uren t.o.v. de bevolking) en, anderzijds, de arbeidsproductiviteit (het bbp per gewerkt uur). De landen die hun rijkdom het meest weten te verhogen, zijn die welke er het best in slagen jobcreatie met productiviteitsgroei te combineren.

Om productiviteit en werkgelegenheid te combineren, is het noodzakelijk zich aan te passen

Sinds de jaren 90 wordt in de ontwikkelde landen de opkomst van nieuwe activiteiten vastgesteld die steunen op de nieuwe technologische golven (informatie- en communicatietechnologieën, biotechnologieën, micro-elektronica, nanotechnologie...)⁷² en op de differentiatie van de producten (ontwerp, marketing, verkoop...). Deze nieuwe activiteiten zijn geografisch verankerd in de ontwikkelde landen, enerzijds omdat ze steunen op gekwalificeerde werkkrachten die elders moeilijker te vinden zijn en anderzijds, wat meer bepaald de activiteiten i.v.m. de productdifferentiatie betreft, omdat ze dicht bij de consumptiemarkten moeten liggen. Terzelfder tijd zien de activiteiten m.b.t. de productie van standaardproducten hun aandeel in de vraag slinken en ondergaan ze een steeds intensere concurrentie, wat de in dat segment opererende ondernemingen ertoe aanzet hun productiviteit op te drijven.

De productiviteitswinsten nemen sneller toe dan de vraag voor de gestandaardiseerde producten, aangezien die laatste verzadigd is, waardoor deze activiteiten steeds minder arbeidskrachten inzetten. Dit stelt de werknemers die aanwezig zijn op de arbeidsmarkt, maar ook de nieuwkomers, in staat zich beschikbaar te stellen voor de nieuwe activiteiten die geografisch verankerd zijn in de ontwikkelde landen.

Een geslaagde transitie impliceert innovatie, dynamisch ondernemerschap en opleiding van arbeidskrachten

Opdat de werknemers in deze nieuwe economie een baan kunnen vinden, is het evenwel noodzakelijk dat ze voldoende gekwalificeerd zijn⁷³. Bovendien moeten die nieuwe activiteiten ook voldoende ontwikkeld worden om deze gekwalificeerde arbeidskrachten op te vangen. De ontwikkeling van de nieuwe activiteiten berust op innovatie, die op haar beurt afhangt van de ondernemersdynamiek. Innoverende activiteiten kunnen immers worden ontwikkeld binnen bestaande ondernemingen, maar

---

⁷² AUDRETSCH, D. en R. THURIK (2000), “Capitalism and democracy in the 21st century: from the managed to the entrepreneurial economy”

⁷³ Zie o.a.: THURIK, A.R., STAM, E. en D. AUDRETSCH (2013), op. citem, en Aghion, P., Askenazy, P., Bourlès, R., Cette, G., en Dromel, N. (2008), « Distance à la frontière technologique, rigidités de marché, éducation et croissance », *Économie et statistique*, nr. 419-420, blz. 11-30

de radicale innovaties worden meestal voorgesteld door nieuwe bedrijven⁷⁴. Van die nieuwe ondernemingen zullen enkel die waarvan het product werd geselecteerd door de markt zich kunnen ontwikkelen en kunnen groeien. Hoe sterker dus de creatie van ondernemingen, hoe waarschijnlijker het is dat nieuwe activiteiten worden ontwikkeld. Opdat die ondernemingen zich ontwikkelen, is het ook noodzakelijk dat ze hiervoor de (financiële, menselijke, regelgevende) middelen hebben. Aldus wordt waargenomen dat de netto jobcreatie in de ontwikkelde landen grotendeels plaatsvindt in de jonge, sterk groeiende ondernemingen⁷⁵. Onder druk van deze nieuwe ondernemingen gaan de bestaande bedrijven zich trachten aan te passen, hetzij door de nieuwe producten aan te nemen, hetzij door op hun beurt te innoveren om alternatieve nieuwe producten aan te bieden. De bedrijven die niet over voldoende financiële en menselijke middelen beschikken om te innoveren, zien hun activiteit krimpen en hun middelen worden herverdeeld, wat productiviteitswinsten voortbrengt in de economie⁷⁶. In dit transitieproces naar de nieuwe economie worden de productiviteitswinsten aldus gegenereerd door de ontwikkeling van de nieuwe innoverende ondernemingen, door de aanpassing van de bestaande ondernemingen, alsook door de herverdeling van de middelen die afkomstig zijn van de ondernemingen die er niet in slaagden zich aan te passen. Parallel hiermee kennen de nieuwe sectoren in ontwikkeling de sterkste productiviteitsgroei, zoals bv. de industrietakken van de informatie- en communicatietechnologieën⁷⁷.

Voor de transitie naar deze nieuwe economie zijn gekwalificeerde arbeidskrachten nodig, terwijl de tewerkstellingsmogelijkheden voor de laaggekwalificeerde werknemers kleiner worden doordat de arbeidsvraag van de gestandaardiseerde productieactiviteiten vermindert. Wanneer het onderwijssysteem en het systeem van levenslang leren geen aanpassing aan de nieuwe kwalificatiebehoeften mogelijk maken, moeten de verschillende landen programma's invoeren om laaggekwalificeerde banen te ontwikkelen of om de laaggekwalificeerde werknemers aan boord van de arbeidsmarkt te houden zolang de laaggeschoolde banen vacant worden gehouden door de cohorten die met pensioen gaan. Deze programma's die onontbeerlijk zijn om de sociale cohesie in stand te houden, hebben evenwel tot gevolg dat de groei van de productiviteit wordt afgeremd.

Zoals werd aangegeven in punt 3.1.3, zijn de belangrijkste hefboomen om deze transitie te doen slagen de investeringen, de instellingen en de opleiding.

3.2.4.1 Hoe past de Belgische economie zich tijdens de recente periode aan?

Een verwerkende industrie waarin de productiviteitswinsten meer ten koste gaan van de werkgelegenheid dan in de andere landen

Sinds 2000, en nog meer uitgesproken tijdens de periode vlak na de grote recessie, wordt in de verwerkende industrie een sterkere inkrimping van het arbeidsvolume en van de kapitaalvoorraad vastgesteld dan in de buurlanden, terwijl de toegevoegde waarde blijft toenemen, wat gepaard gaat met een sterke groei van de arbeidsproductiviteit⁷⁸. Deze productiviteitsgroei berust niet langer zoals

---

⁷⁴ AUDRETSCH, D. en R. THURIK (2004), "A model of the entrepreneurial economy", *International Journal of Entrepreneurship Education*, 2(2): blz. 143-166

⁷⁵ Zie o.a.: Dumont, M. en Kegels, C. (2016), "Young firms and industry dynamics in Belgium", Working Paper 6-16; Federaal Planbureau; SCHREYER, P. (2000), "High-Growth Firms and Employment", *OECD Science, Technology and Industry Working Papers*, Oeso-publicaties, Parijs; Sleuwaegen, L. (2016), "Hoge groeiondernemingen in België", rapport i.o.v. CRB, 29 blz.; De Mulder, J., Godefroid, H. en Swartenbroekx, C. (2017), "Groei om te overleven? Een portret van de snel groeiende jonge ondernemingen in België", *Economisch Tijdschrift*, december 2017, NBB

⁷⁶ AGHION, P. en HOWITT, P. (2005) 'Appropriate Growth Policy: A Unifying Framework'. Joseph Schumpeter lecture of the European Economic Association

⁷⁷ Biatour, B. en Kegels, C. (2015), "Labour productivity growth in Belgium - Long-term trend decline and possible actions", Working Paper 6-15, Federaal Planbureau

⁷⁸ Biatour, B. en Kegels, C. (2017), "Growth and productivity in Belgium", Working Paper 11-17, Federaal Planbureau

in het verleden op een groei van de kapitaalintensiteit, maar op een groei van de totale productiviteit van de factoren, wat kan wijzen op een hertoewijzingsproces. Voorts wordt ook opgemerkt dat de Belgische verwerkende ondernemingen zich tijdens die periode op de technologische grens bevinden⁷⁹. Dit alles lijkt te wijzen op een proces waarin de ondernemingen die dicht bij de technologische grens liggen en die de financiële en menselijke mogelijkheden hebben om te innoveren, dicht bij de grens blijven, terwijl de bedrijven die verder van de grens verwijderd zijn en geen innovatiecapaciteiten meer hebben, verdwijnen. De inkrimping van het arbeidsvolume en van de kapitaalvoorraad heeft betrekking op alle takken, behalve de farmaceutische nijverheid en de raffinaderijen⁸⁰, hetgeen in verband kan worden gebracht met de concentratie van de O&O-inspanningen in een beperkt aantal ondernemingen van de farmaceutische sector, die in het VWC 2016⁸¹ naar voren werd gebracht. Daarin werd aangegeven dat de O&O-uitgaven van 2005 tot 2013 in België sterker waren gestegen dan in Duitsland, Nederland en Frankrijk, maar dat achter deze gemiddelde ontwikkeling grote verschillen schuilgingen. Meer bepaald zijn de O&O-prestaties zeer gevoelig voor, en zelfs afhankelijk van, de beslissingen van enkele grote ondernemingen die in multinationale groepen zijn geïntegreerd en die opereren in enkele bedrijfstakken en geografisch gegroepeerd zijn. Deze concentratie van O&O is ook een teken van de zwakke ondernemerschapdynamiek. De dynamiek van creatie van ondernemingen die radicale innovatieprojecten voortbrengen is inderdaad relatief zwak.

...een minder sterke productiviteitsgroei dan in de buurlanden in de marktdiensten en de netwerkindustrieën...

In de marktdiensten en in de netwerkindustrieën groeit de productiviteit sinds de grote recessie minder sterk dan in de drie buurlanden. In de netwerkindustrieën loopt de productiviteit zelfs terug⁸². Dit roept vragen op, aangezien de netwerkindustrieën centraal staan in de energietransitie en in het proces van digitalisering van de economie. Meer onderzoek is nodig om inzicht te krijgen in wat zich hier afspeelt.

...een groot deel van de werkgelegenheidsgroei in de niet-marktdiensten...

Ten slotte doet een groot deel van de werkgelegenheidsgroei (in gewerkte uren) zich sinds de jaren 90 voor in de niet-marktdiensten⁸³, hetgeen wijst op de sterke groei van de werkgelegenheid in de sociale actie en de gezondheidszorg, in het onderwijs, maar ook in de openbare orde en veiligheid, in antwoord op sociale behoeften – zoals in het onderwijs, de gezondheidszorg of de veiligheid – en op het regionaliseringsproces⁸⁴. Het grote aandeel van deze werkgelegenheidscreatie in de totale werkgelegenheidscreatie heeft van het einde van de jaren 90 tot de jaren 2010-2011 echter mee bijgedragen aan de aanhoudende verslechtering van het structureel primair saldo en heeft de productiviteitswinsten afgeremd.

---

⁷⁹ Verschelde, M., Dumont, M., Rayp, G. en Merlevede, B. (2014), "European competitiveness: a semi-parametric stochastic metafrontier analysis at the firm level", Working Paper Series nr. 1701, July 2014, European Central Bank

⁸⁰ Biatour, B. en Kegels, C. (2017), op citem

⁸¹ CRB (2016), Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen

⁸² Biatour, B. en Kegels, C. (2017), op citem

⁸³ Biatour, B. en Kegels, C. (2017), op citem. De niet-marktdiensten in deze studie omvatten de NACE-takken O (openbaar bestuur), P (onderwijs), Q (menselijke gezondheidszorg), R (kunst, amusement en recreatie), S (overige diensten) en T (huishoudens als werkgever).

⁸⁴ Zie: Bisciari et al. (2009), "De werkgelegenheid bij de overheid in België", Economisch Tijdschrift, juni 2009, blz. 55-70; Laloy, L. (2010), "Structure et évolution de l'emploi public belge", Working Paper 19-10, Federaal Planbureau; Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (2014), "Verslag 2014", juni 2014; Nationale Bank van België (2015), "Verslag 2014", februari 2015.

3.2.4.2 Hoe kunnen de aanpassingsmoeilijkheden van België worden verklaard?

Een ondernemerschapdynamiek die vooral wordt gedragen door het vermogen van de bestaande ondernemingen om op de technologische grens te blijven...

De moeilijkheden die België ondervindt om productiviteitsgroei en werkgelegenheidsgroei met elkaar te combineren, kunnen parallel worden bekeken met de kenmerken van zijn beperkte ondernemerschapdynamiek. Zoals hierboven al werd aangestipt, vergt de ondernemerschapdynamiek de oprichting van nieuwe ondernemingen, een voldoende snelle groei van de meest productieve ondernemingen en de inkrimping of de sluiting van de weinig productieve ondernemingen. België onderscheidt zich door een lage graad van bruto-oprichting en van verdwijning van ondernemingen, alsook door een klein aantal sterk groeiende ondernemingen. In 2014 stond België op de 25ste plaats gerangschikt (van de 26 landen van de EU-28 waarvoor de gegevens beschikbaar zijn) wat de graad van bruto-oprichting, en 23ste wat de graad van verdwijning van de ondernemingen betreft⁸⁵. In 2015 waren de hogegroeiondernemingen⁸⁶ goed voor 0,4% van de gezamenlijke ondernemingen in België, terwijl het Europese gemiddelde (EU-28) 0,6% bedraagt⁸⁷. Wanneer enkel rekening wordt gehouden met de ondernemingen die minstens 10 werknemers tellen, dan bedraagt het in België waargenomen aandeel van de hogegroeiondernemingen 8%, tegenover 9,9% in de EU-28⁸⁸, waarmee België op de 21ste plaats staat (van de 28). De ondernemerschapdynamiek hangt meer dan in andere landen af van het vermogen van de bestaande ondernemingen om zich aan te passen, door innoverende producten aan te bieden of nieuwe productieprocedures aan te nemen, terwijl de dynamiek van oprichting en destructie van ondernemingen in België beperkt blijkt te zijn⁸⁹.

Een werkgelegenheidsgroei die te weinig wordt gedragen door de nieuwe sterk groeiende ondernemingen met innovatiecapaciteit

Dit kenmerk van de ondernemerschapdynamiek impliceert dat de nieuwe ondernemingen met capaciteit tot radicale innovatie zich in de andere landen meer ontwikkelen dan in België. In de takken die aan internationale concurrentie onderhevig zijn, concurreren die nieuwe ondernemingen met de bestaande Belgische ondernemingen, wat deze laatste ertoe aanzet zich aan te passen of, indien ze hiervoor de middelen niet hebben, te krimpen of te verdwijnen. De groei van de werkgelegenheid in de nieuwe economie doet zich dus voornamelijk in de andere landen voor, terwijl het effect van de concurrentie van die nieuwe ondernemingen sporen nalaat voor de werkgelegenheid in België. Dit kan de in de Belgische industrie waargenomen ontwikkeling verklaren (sterke groei van de productiviteit en inkrimping van de werkgelegenheid en van de kapitaalvoorraad) en doet haar schril afsteken tegen de Duitse industrie, die dezelfde productiviteitsgroei als in België kent, maar een toegevoegde waarde heeft die tweemaal zo sterk groeit, en waarin een positieve groei van de werkgelegenheid en van de kapitaalvoorraad wordt opgetekend⁹⁰. Dit verschijnsel treft niet alleen de industrie, maar alle sectoren die aan internationale concurrentie worden blootgesteld, zoals bv. de distributiesector, die de concurrentie ondervindt van de zich in Nederland ontwikkelende e-commerce.

---

⁸⁵ Eurostat

⁸⁶ Volgens de definitie van de Oeso is een hogegroeionderneming een onderneming die bij het begin van de waarnemingsperiode minstens 10 banen telt, waarvan de gemiddelde groei op jaarbasis van het aantal banen gedurende een periode van 3 jaar meer dan 10% per jaar bedraagt.

⁸⁷ Eurostat. Het relatieve aandeel van de hogegroeiondernemingen in de economie ligt hoger in Duitsland (1,3%) en in Nederland (0,6%), maar niet in Frankrijk (0,4%).

⁸⁸ 10,7% in Duitsland en in Nederland, 8,6% in Frankrijk

⁸⁹ Zie CRB, "Note documentaire relative à l'entrepreneuriat" (nog te verschijnen), en FOD ECONOMIE (2017), Boordtabel van de kmo's en de zelfstandige ondernemers; SLEUWAEGEN, L. (2016), Hoge Groei Ondernemingen (Deelproject doorgroei van ondernemingen in België).

⁹⁰ Biatour, B. en Kegels, C. (2017), op citem

Een productiviteitsgroei in de diensten die te weinig wordt gestimuleerd door de nieuwe sterk groeiende ondernemingen met innovatiecapaciteit

De slappe groei van de productiviteit in de marktdiensten in vergelijking met de referentielanden kan ook in verband worden gebracht met de kenmerken van de ondernemerschapdynamiek in België. Deze markten staan immers minder bloot aan internationale concurrentie en, bijgevolg, aan de concurrentiedruk die de nieuwe innoverende ondernemingen uit het buitenland zouden kunnen uitoefenen. Terzelfder tijd functioneren sommige markten in België niet optimaal⁹¹. Dit heeft tot gevolg dat de oprichting van nieuwe innoverende ondernemingen, die de bestaande ondernemingen ertoe zou kunnen aanzetten om te innoveren, beperkt wordt. Bijgevolg blijft de productiviteitsgroei in België minder sterk dan in de andere landen. Genoteerd moet worden dat een deel van de lage productiviteitsgroei in de marktdiensten ook kan worden verklaard door de sterke ontwikkeling van de dienstencheques, waarvan het arbeidsproductiviteitspeil laag is^{92 93}.

Een minder sterke productiviteitsgroei in de dienstensector stuwt de prijzen omhoog

In die omstandigheden overschrijden de loonstijgingen in de dienstensector, die dicht bij die van de industrie aanleunen, de groei van de productiviteit meer dan in de andere landen, zelfs al lopen ze in de pas met de loonontwikkelingen van de referentielanden. De zwakke concurrentie van de nieuwe ondernemingen maakt het voor de bestaande ondernemingen evenwel mogelijk de stijging van hun kosten door te rekenen in hun prijzen en terzelfder tijd hun marge op een hoog niveau te handhaven. De snellere prijsontwikkeling in België dan in de referentielanden weegt door op de gezinskoopkracht en remt aldus de groei van de vraag en, bijgevolg, de economische groei af. Bovendien ondermijnt het hoge prijzenpeil van de diensten die worden afgenomen door de andere ondernemingen die meer aan internationale concurrentie onderhevig zijn de kostencompetitiviteit van die laatste.

Belang van de kostencompetitiviteit

De kenmerken van de ondernemerschapdynamiek maken dat België gevoelig is voor de kostencompetitiviteit. Opdat de bestaande ondernemingen zich immers kunnen aanpassen tegenover de concurrentie van de nieuwe innoverende ondernemingen, moeten ze in staat zijn te investeren (in O&O, in nieuwe productieketens enz.). Dat is alleen mogelijk als ze een bepaald rentabiliteitsniveau hebben. Welnu, voor de ondernemingen die oorspronkelijk eerder actief waren in de productie van gestandaardiseerde producten wordt de rentabiliteit voor alles bepaald door de productiekosten.

Hoe staat het met deze kostencompetitiviteit?

Met betrekking tot de rentabiliteit in het algemeen analyseert het secretariaat momenteel of de Belgische ondernemingen in sommige takken of deelsectoren een rentabiliteitsprobleem hebben en, zo ja, wat daarvan de gevolgen zijn voor de werkgelegenheid en voor de investeringen.

Wat de loonkosten betreft, heeft de wet van 26 juli 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen, zoals die werd gewijzigd op 19 maart 2017, als doel de loonontwikkeling van een kader te voorzien, door deze in de pas te laten lopen met de gemiddelde ontwikkeling in de referentielanden (Duitsland, Nederland, Frankrijk). Bovendien werkt

---

⁹¹ Zie bijvoorbeeld European Commission, Country Report Belgium 2017.

⁹² De dienstencheques worden geregistreerd in tak N van de nationale boekhouding, die mee is opgenomen in de marktdienstensector van de studie van het Federaal Planbureau.

⁹³ Van 2004 (datum van invoering ervan) tot 2011 steeg het aantal werknemers met dienstencheques met 10%. Zo groeide hun aandeel in de bezoldigde werkgelegenheid van 0,2% tot 2,7%. Zie CRB (2013), "Beschrijving van vijf Duitse en Belgische werkgelegenheidsmaatregelen", documentatienota CRB 2013-359.

de CRB momenteel aan een methodologie die het mogelijk maakt het absolute loonkostenverschil tussen België en de referentielanden, al dan niet gecorrigeerd voor de arbeidsproductiviteit, te berekenen.

De energiekosten⁹⁴, van hun kant, beïnvloeden het concurrentievermogen van de ondernemingen, en niet alleen t.o.v. hun Europese burens, maar ook tegenover de rest van de wereld. Dit geldt in het bijzonder voor België, dat een industrie heeft die een relatief groter aandeel heeft in de economie dan in de buurlanden⁹⁵ en die relatief gezien energie-intensiever is dan de industrie van de buurlanden⁹⁶.

Deze situatie kan grotendeels worden verklaard door de relatieve specialisatie van de Belgische industrie in enkele specifieke energie-intensieve sectoren die in België in aanzienlijkere mate aan het bbp bijdragen dan in de andere landen.

Wat de eindprijs van elektriciteit betreft, brengt de studie van de CREG/PWC “een competitiviteitsprobleem aan het licht voor de grote industriële consumenten die concurreren met elektro-intensieve consumenten in de buurlanden (vooral Duitsland, Frankrijk en Nederland)”. Andere profielen in deze studie hebben een competitief voordeel t.o.v. de referentielanden op het vlak van de elektriciteitsfactuur⁹⁷.

Wat gas betreft, onderstreept de studie dat “de verschillen in de eindprijzen die tussen de landen worden waargenomen en de waaiers van mogelijke resultaten binnen eenzelfde land minder groot zijn dan voor elektriciteit.” Voor de gasprijzen situeert de kostenhandicap zich echter bij de bedrijven die op internationaal niveau met de VS concurreren, door een overaanbod van gas gecreëerd door de schaliegasevolutie in de VS.

3.3 Bijlage: Niet-recurrente resultaatsgebonden voordelen

Ter uitvoering van het Interprofessioneel akkoord 2007-2008 (ankerpunt 3: niet-recurrente resultaatsgebonden voordelen) en van het gemeenschappelijke advies CRB-NAR van 20 december 2007 volgt de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven het systeem van de niet-recurrente resultaatsgebonden voordelen op.

Pro memorie⁹⁸, dat systeem voorziet in de mogelijkheid om aan een bepaald beloningsbedrag als voorwaarde de verwezenlijking van (een) vooraf bepaalde collectieve doelstelling(en) te verbinden. Die “bonus” wordt dan vrijgesteld van de personenbelasting, op voorwaarde dat het voordeel, in het jaar 2016, niet meer bedraagt dan 2.799 euro netto per werknemer.

---

⁹⁴ Zie Advies CRB 2017-2055 van 20 september 2017 over de sociale, economische en milieu-uitdagingen die moeten worden opgenomen bij het definiëren van een energievisie voor België.

⁹⁵ Aandeel van de toegevoegde waarde in het bbp: 14% in België, tegenover 11,78% in Nederland en 11,31% in Frankrijk. Bron: CREG & PWC 2016: A European comparison of electricity and gas prices for large industrial consumers.

⁹⁶ De energie-intensiteit van de Belgische industrie is gemiddeld 25% hoger dan in Nederland, 45% hoger dan in Frankrijk en 53% hoger dan in Duitsland (berekeningen gemaakt op basis van Eurostat, uitgedrukt in 1000 TEP per miljoen euro toegevoegde waarde, gemiddelde over de periode 2009-2014).

⁹⁷ Bij de interpretatie van de conclusies van deze studie in termen van economisch beleid moet rekening worden gehouden met de impact van de energiekosten op de competitiviteit van diverse sectoren, op de evoluties in de aankoop- en zelfproductiestrategieën van industriële verbruikers, op de mogelijkheden (ook in internationaal perspectief) om via bv. energie-efficiëntie en innovatie de competitiviteit te verbeteren, op de elementen die de competitiviteit van specifieke gebruikers versterken of in gevaar (dreigen te) brengen en hun delocalisatie in de hand kunnen werken. Er moet ook rekening worden gehouden met eventuele steunmaatregelen en verplichtingen waarmee deze bedrijven geconfronteerd worden in het kader van het energie- en klimaatbeleid.

⁹⁸ Het systeem wordt uitvoeriger voorgesteld in de nota's CRB 2010-0395 en CRB 2011-0679, die kunnen worden geraadpleegd op de website van de Raad.

Wat de parafiscaliteit betreft, werd een “solidariteitsbijdrage” van 13,07% ingevoerd voor werknemers voor de sinds 1 januari 2013 uitgekeerde bonussen. De bonussen die in 2016 lager waren dan 3.219 euro bruto (d.w.z. 2.799 euro netto + de werknemersbijdrage van 13,07%) zijn niet onderworpen aan de klassieke berekening van de sociale werkgeversbijdragen, maar hierop is een bijzondere bijdrage van 33% van toepassing.

Zoals hierboven wordt aangegeven, is het voordeel dus voornamelijk fiscaal van aard, waarbij het bonusbedrag dat niet mag worden overschreden bijgevolg 2.799 euro (excl. solidariteitsbijdrage van de werknemers) bedraagt.

De beslissingen over en de invoeringsmodaliteiten van dit beloningstype kunnen worden genomen op het niveau van de sectoren (door het sluiten van een collectieve arbeidsovereenkomst) of van de ondernemingen (via een bedrijfs-cao of een toetredingsakte⁹⁹).

Sectorakkoorden

In het najaar van 2017 is een sectorakkoord van toepassing in 8 paritaire (sub-)comités, t.w. de comités 105 en 224 (non-ferrometalen), het PSC 328.02 (stads- en streekvervoer van het Waalse gewest), een deel van paritair comité 140 (vervoer en logistiek), PC 326 (gas- en elektriciteitsbedrijf), PC 301 (paritair comité voor het havenbedrijf), PC 203 (bedienden uit de hardsteengroeven) en PC 116 (scheikundige nijverheid), wat de kunststoffenverwerkende nijverheid van de provincie Limburg betreft.

Bedrijfs-cao's en toetredingsakten

Het aantal bij de griffie van de fod Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal overleg ingediende toetredingsakten bedroeg 6.155 in 2016 en 6.772 begin november 2017¹⁰⁰. Wat de bedrijfs-cao's betreft, bedroegen deze cijfers resp. 2.064 en 2.289.

Er moet worden gepreciseerd dat de meeste toetredingsakten en cao's van korte duur (soms minder dan een jaar) zijn. Eenzelfde onderneming kan dus elk jaar een nieuwe overeenkomst of zelfs meer dan één overeenkomst indienen (als de overeenkomst bv. betrekking heeft op verschillende werknemers of als de duur ervan minder dan een jaar bedraagt).

Impact op de ontwikkeling van de lonen

Wanneer de impact van de niet-recurrente resultaatsgebonden voordelen in verhouding tot de brutolonen wordt bekeken, blijkt dat de impact elk jaar in het eerste kwartaal geconcentreerd is. Men kan ervan uitgaan dat het hier gaat om de betaling van bonussen op basis van de waargenomen verwezenlijking van doelstellingen van het jaar voordien. In het eerste kwartaal van 2014 bedroeg de piek 0,94% van de loonmassa (van de privésector), in het eerste kwartaal van 2015 bedroeg hij 0,98% en in het eerste kwartaal van 2016 1,03%. Gemiddeld op jaarbasis waren de niet-recurrente bonussen in 2009 goed voor 0,18% van de aan de RSZ aangegeven brutolonen. Dit aandeel is aanhoudend gegroeid tot 0,57% in 2014, 0,59% in 2015 en 0,62% in 2016.

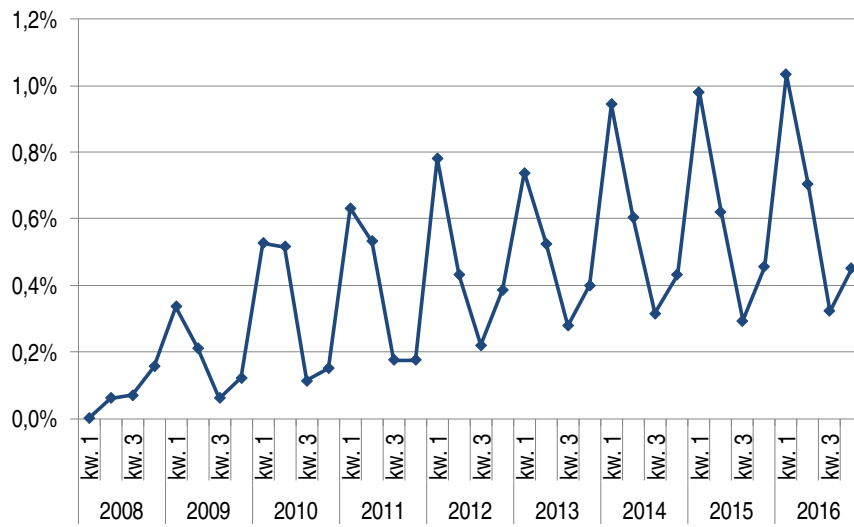
---

⁹⁹ Indien er voor de betrokken groep werknemers een vakbondsafvaardiging aanwezig is in de onderneming, wordt het bonusplan ingediend via cao. Indien er voor de betrokken groep werknemers geen vakbondsafvaardiging aanwezig is, wordt het bonusplan ingediend via een zgn. toetredingsakte.

¹⁰⁰ Voorlopig cijfer voor 2017

Grafiek 0-1: Aandeel van de niet-recurrente resultaatgebonden voordelen (in % van het RSZ-brutoloon)

Bronnen: RSZ (niet-gepubliceerde gegevens); eigen berekeningen secretariaat

3.4 Bibliografie

- AGHION, P., P. ASKENAZY, R. BOURLÈS, G. CETTE en N. DROMEL (2008), "Distance à la frontière technologique, rigidités de marché, éducation et croissance", *Économie et statistique*, nr. 419-420, blz. 11-30.
- AGHION, P. en P. HOWITT (2005), *Appropriate Growth Policy: A Unifying Framework*, Joseph Schumpeter lecture of the European Economic Association.
- AUDRETSCH, D. en R. THURIK (2000), "Capitalism and democracy in the 21st Century: from the managed to the entrepreneurial economy", *Journal of Evolutionary Economics*, 10, blz. 17-34.
- AUDRETSCH, D. en R. THURIK (2001), "What's new about the new economy? Sources of growth in the managed and entrepreneurial economies", *Industrial and Corporate Change*, Volume 10, nr. 1, 2001, blz. 267-315.
- AUDRETSCH, D. en R. THURIK (2004), "A model of the entrepreneurial economy", *International Journal of Entrepreneurship Education*, 2(2), blz. 143-166.
- BIATOUR, B. en C. KEGELS (2015), *Labour productivity growth in Belgium – Long-term trend decline and possible actions*, Working Paper 6-15, Federaal Planbureau.
- BIATOUR, B. en C. KEGELS (2017), *Growth and productivity in Belgium*, Working Paper 11-17, Federaal Planbureau.
- BIATOUR ET AL. (2017), *Public investment in Belgium: Current State and Economic Impact*, Working Paper 1-17, Federaal Planbureau.
- BISCIARI, P., B. EUGÈNE en L. VAN MEENSEL (2009), "De werkgelegenheid bij de overheid in België", *Economisch Tijdschrift*, juni 2009, blz. 55-70.
- CASSIERS, I. en L. DENAYER (2009), *Sociaal overleg en sociaal-economische veranderingen in België, van 1944 tot heden*, Discussion Paper 2009-42, Institut de Recherches Economiques et Sociales van de Université catholique de Louvain.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2015), *Belgium 2.0 – Naar een succesvolle digitale transformatie van de economie: de rol van breedbandinfrastructuur en andere elementen*, CRB 2015-2107.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2015), *Basisprincipes voor een duurzaam mobiliteitsbeleid*, advies CRB 2015-2220, URL: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc15-2220.pdf>.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2015), *Het vooruitzicht van de onderhandelingen over de toekomstige beheersovereenkomsten van de NMBS en van Infrabel*, advies, CRB 2015-890, URL: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc15-890.pdf>.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2017), *Verslag over de bevordering van de Werkgelegenheid en de preventieve vrijwaring van het Concurrentievermogen (Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen)*, deel 2, verslag, CRB 2017-0155, Brussel, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, 28 blz., URL: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc17-155.pdf>.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2017), *Sociale, economische en milieu-uitdagingen die moeten worden opgenomen bij het definiëren van een energievisie voor België*, advies CRB 2017-2055, Brussel, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, 28 blz.

- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2017), *“Pistes om de energiebehoeften in de transportsector verder te reduceren”*, advies CRB 2017-1750, URL: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc17-1750.pdf>.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2017), *De mededeling van de Europese Commissie “Naar een positieve begrotingskoers voor de eurozone” (COM(2016) 727 def)*, advies CRB 2017-0440, Brussel.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2017), *Nationaal Pact voor Strategische Investerings*, advies, CRB 2017-2241, Brussel.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, SECRETARIAAT (2013), *Beschrijving van 5 Belgische en Duitse werkgelegenheidsmaatregelen*, documentatienota, CRB 2013-559, Brussel, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, SECRETARIAAT (2018), *Note documentaire relative à l’entrepreneuriat (nog te verschijnen)*.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN / NATIONALE ARBEIDSRAAD (2004), *Voorontwerp van Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling, 2004-2008 (mobiliteit, armoede, vergrijzing)*, advies, CRB 2004-470 DEF – advies nr. 1461, URL: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc04-470.pdf>.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN / NATIONALE ARBEIDSRAAD (2013), *Voorstel van meerjareninvesteringsplan van de NMBS-groep voor de periode 2013-2025*, advies CRB 2013-0770 – advies nr. 1854, URL: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc13-770.pdf>.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN / NATIONALE ARBEIDSRAAD (2015), *Het nieuwe tarievenbeleid van de NMBS*, advies, CRB 2015-0110 – advies nr. 1921, URL: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc15-110.pdf>.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN / NATIONALE ARBEIDSRAAD (2015), *De gevolgen van de plannen aangaande het nieuwe tarievenbeleid van de NMBS voor het sociaal overleg*, advies, CRB 2015-1260 - advies nr. 1942, URL: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc15-1260.pdf>.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN / NATIONALE ARBEIDSRAAD (2016), *De prijs van de treinkaarten vanaf 1 februari 2017*, advies, CRB 2016-2871 – advies nr. 2011, URL: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc16-2871.pdf>.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN / NATIONALE ARBEIDSRAAD (2017), *Het mobiliteitsbudget*, advies, CRB 2017-0885 - advies nr. 2030,
URL: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc17-885.pdf>.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN / NATIONALE ARBEIDSRAAD (2017), *Digitalisering en de economie, verslag*, CRB-NAR 2017-2170, <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc17-2170.pdf> (NL versie) en *Digitalisation et économie collaborative*, <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/fr/doc17-2170.pdf> (FR versie).
- CREG en PWC (2016), *A European comparison of electricity and gas prices for large industrial consumers*.
- DE MULDER, J. en H. GODEFROID (2016), *“Hoe kan het ondernemerschap in België worden gestimuleerd?”*, *Economisch Tijdschrift*, september 2016.

- DE MULDER, J., H. GODEFROID en C. SWARTENBROEKX (2017), "Groeien om te overleven? Een portret van de snel groeiende jonge ondernemingen in België", *Economisch Tijdschrift*, december 2017.
- DUMONT, M. en C. KEGELS (2016), *Young firms and industry dynamics in Belgium*, Working Paper 6-16, Federaal Planbureau.
- DUPREZ, C. (2014), "Waardecreatie bij de uitvoer - Een diagnose van België"», *Economisch Tijdschrift*, september 2014.
- EUROPESE COMMISSIE (2017), *European Economic Forecast: Winter 2017*, Institutional Paper 048, februari 2017, blz.1.
- EUROPESE COMMISSIE (2017), *Digital Economy and Society Index 2017 – Country Profile Belgium*, blz. 1-4.
- FOD ECONOMIE (2017), *Boordtabel van de kmo's en zelfstandige ondernemers*.
- HOGHE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID (2014), *Verslag 2014*, juni 2014.
- HOGHE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID (2017), *Verlenging en kwaliteit van de loopbanen*.
- LALOY, L. (2010), *Structure et évolution de l'emploi public belge*, Working Paper 19-10, Federaal Planbureau.
- NATIONALE BANK VAN BELGIE (2015), *Verslag 2014*, februari 2015.
- SCHREYER, P. (2000), *High-Growth Firms and Employment*, OECD Science, Technology and Industry Working Papers, Oeso-publicaties, Parijs
- SLEUWAEGEN, L. (2016), *Hoge groeiondernemingen in België*, verslag i.o.v. CRB, 29 blz.
- SLEUWAEGEN, L. (2016), *Hoge Groei Ondernemingen (Deelproject doorgroei van ondernemingen in België)*.
- THURIK, A.R., E. STAM en D. AUDRETSCH (2013), "The Rise of the Entrepreneurial Economy and the Future of Dynamic Capitalism", *Technovation*, 33(8-9), blz. 302-310.
- VERENIGDE NATIES (2017), *The Sustainable Development, Goals Report 2017*.
- VERSCHELDE, M., M. DUMONT, G. RAYP en B. MERLEVEDE (2014), *European competitiveness: a semi-parametric stochastic metafrontier analysis at the firm level*, Working Paper Series, nr. 1701, juli 2014, Europese Centrale Bank.

Bijlage 9: Bijdrage van de Nationale Hoge Raad voor Personen met een handicap

Advies nr. 2018-12 van de Nationale Hoge Raad voor Personen met een handicap (NHRPH) over de voorbereiding van het Nationaal Hervormingsprogramma 2018, geformuleerd tijdens zijn plenaire zitting van 19 februari 2018.

Advies verstrekt op initiatief van de NHRPH

1 Onderwerp

In het kader van de Europese Economische Strategie van Lissabon moet elke lidstaat jaarlijks bij de Europese Unie een inventaris indienen van de verwezenlijkingen en projecten die tegemoetkomen aan de aanbevelingen van de Europese Unie ("Nationaal Hervormingsplan" - NHP).

Op 11 juli 2017 bezorgde de Raad van de Europese Unie België zijn aanbevelingen over het Nationaal Hervormingsprogramma van België voor 2017 en zijn advies over het stabiliteitsprogramma van België: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0809\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0809(01)&from=EN).

De Europese Commissie heeft België een verslag bezorgd met een evaluatie van de ontwikkelingen in de Belgische economie <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-belgium-nl.pdf> (zie in het bijzonder p. 31 tot 40, luik Arbeidsmarkt, onderwijs en sociaal beleid)

In zijn NHP 2018 zal België op deze twee Europese documenten reageren door verslag te doen van zijn verwezenlijkingen. Op haar beurt zal de Commissie op basis van het door België ingediende NHP 2018 aanbevelingen formuleren voor de periode 2018-2019.

2 Analyse

Het tijdschema voor de activiteiten bepaalt dat het NHP 2018 van België uiterlijk op 30 april moet worden ingediend. Aangezien de NHRPH niet zeker weet of zijn advies zal worden gevraagd en gezien de beperkte consultatietermijnen, neemt de Raad het initiatief om nu een advies uit te brengen.

Onderstaand advies is gebaseerd op de aanbevelingen van de Raad van de Europese Unie, het verslag van de Europese Commissie en de bevindingen van de NHRPH sinds de vorige adviezen. Zie adviezen 2015-17, 2016-07, 2017-04

De Raad van de Europese Unie stelde op 11 juli 2017 het volgende:

12. de overheidsinvesteringen staan op een erg laag niveau volgens Europese normen, vooral in verhouding tot de totale overheidsuitgaven. Niet alleen is de openbare kapitaalvoorraad laag, ook de kwaliteit van de openbare infrastructuur is achteruitgegaan. (...);

13. België heeft aanzienlijke vooruitgang geboekt met het hervormen van zijn loonvormingsstelsel. (...)

14. Er is enige voortgang gemaakt met betrekking tot de werking van de arbeidsmarkt. Een hogere pensioenleeftijd en verdere beperkingen van het vervroegd pensioen moedigen ouderen aan om aan het werk te blijven of weer aan het werk te gaan. (...) De banencreatie was robuust (...). Toch blijven er een aantal structurele tekortkomingen bestaan. Het aandeel personen dat de overgang van

werkloosheid of inactiviteit naar werk maakt, is laag en de totale arbeidsparticipatie wordt nog steeds gedrukt door de zwakke prestatie van bepaalde groepen. Daartoe behoren laaggeschoolden (...);

15. Er is enige vooruitgang geboekt bij onderwijs- en opleidingshervormingen ter verbetering van de kansengelijkheid, kerncompetenties en de kwaliteit van het onderwijs. Ondanks goede gemiddelde prestaties in vergelijking met andere landen is het aandeel toppresterders onder 15-jarigen echter geslonken, terwijl het percentage onderpresteerders toenam. (...)

De Raad van de EU heeft geadviseerd dat België zich er tijdens de periode 2017-2018 toe zou verbinden:

1. Een aanzienlijke begrotingsinspanning leveren in 2018 (...) waarbij rekening wordt gehouden met de noodzaak van het versterken van het huidige herstel en van het waarborgen van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën van België (...);
2. Ervoor zorgen dat de meest achtergestelde groepen, met inbegrip van mensen met een migratieachtergrond, gelijke kansen hebben op toegang tot kwaliteitsonderwijs, beroepsopleidingen en de arbeidsmarkt.
3. Investerings in op kennis gebaseerd kapitaal bevorderen, met name door maatregelen te nemen om de toepassing van digitale technologieën en de verspreiding van innovatie te verhogen. De concurrentie verhogen op de markten voor professionele diensten en in de detailhandel, en de marktmechanismen in de netwerkindustrieën verbeteren.

De Europese Commissie heeft er in haar verslag van 1 maart op gewezen dat er vooruitgang is geboekt, maar dat er ook nog tal van uitdagingen zijn.

De NHRPH wijst in het bijzonder op de aspecten die in het bijzonder personen met een handicap betreffen:

- De arbeidsparticipatie in de zwakste groepen (...) met name laaggeschoolden,
- Onderwijsongelijkheid vormt een belangrijke uitdaging
- Onvoldoende investeringen in infrastructuur, met name in (...) onderwijs en vervoer, en een laag niveau van overheidsinvesteringen in het algemeen beperken de productiviteitsgroei;
- Een relatief groot deel van de bevolking in de beroepsactieve leeftijd werkt niet. Werkloosheid en verschillende types inactiviteit komen voornamelijk voor bij specifieke groepen zoals laaggeschoolde jongeren, ouderen;
- Behalve aan het niveau van de kwalificaties is inactiviteit ook sterk gekoppeld aan leeftijd, geslacht en migratieachtergrond (ten opzichte van autochtonen). Voor jongeren (onder 24 jaar) valt inactiviteit vooral te verklaren door onderwijs en opleiding. Voor ouderen is pensionering de belangrijkste reden. Verantwoordelijkheden op het vlak van gezin en zorg zijn belangrijke verklaringen voor vrouwen, maar niet voor mannen. Bovendien worden ziekte en invaliditeit voor arbeidskrachten in de meest actieve leeftijdsgroep steeds belangrijker als reden voor inactiviteit;
- De Belgische arbeidsmarkt wordt gekenmerkt door grote verschillen in vraag en aanbod van vaardigheden; België kent een relatief groot percentage voortijdige schoolverlaters (...) en een hoog percentage jonge volwassenen met een laag onderwijsniveau;
- Het stabiele algehele risico op armoede of sociale uitsluiting, dat onder het EU-gemiddelde maar boven het gemiddelde van de aangrenzende lidstaten ligt, verhult uiteenlopende trends tussen

bevolkingsgroepen. Hoewel het risico op armoede of sociale uitsluiting voor de totale actieve bevolking stabiel blijft, is het gedaald voor ouderen (65+) en gestegen voor jongeren (16-24 jaar), meer bepaald voor laaggeschoolden, gehandicapten of mensen met een migratieachtergrond. (...) Bovendien bedraagt het verschil in het risico op armoede en sociale uitsluiting tussen personen met en zonder handicap 17,7 procentpunten, hetgeen aanzienlijk meer is dan het EU-gemiddelde van 9,7 procentpunten;

- Dit laat zich voornamelijk verklaren door inactiviteit en werkloosheid, die de kans op armoede aanzienlijk verhogen. Het risico op armoede en sociale uitsluiting van de werkzame bevolking ligt ver onder het EU-gemiddelde. Daartegenover staat dat het risico op armoede en sociale uitsluiting bij de inactieve of werkloze bevolking hoger is dan het EU-gemiddelde.

3 Advies

Sinds enkele jaren brengt de NHRPH op eigen initiatief, naar aanleiding van het NHP, een advies uit over zowel de beoordeling van het economisch en sociaal beleid in België als over de richtlijnen die België overweegt voor de voortzetting van zijn beleid. Zie adviezen 2015-17, 2016-07, 2017-04

De NHRPH stelt vast dat de drie voorgaande raadplegingen geen invloed hebben gehad op de door België vastgelegde beleidslijnen. Daarom heeft de Raad beslist dit jaar een advies uit te brengen tijdens het redactieproces. Op die manier hoopt de Raad nuttig te kunnen sensibiliseren. Deze aanpak is bovendien volledig in overeenstemming met de tekst van het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, waarin wordt aangedrongen op actieve samenwerking tussen het beleid en de NHRPH, zowel wat betreft het voorbereidende denkwerk als wat betreft de redactie van de teksten (zie art. 4.3 van het Verdrag).

De NHRPH is het eens met de bevindingen van de Raad van de Europese Unie:

- de economische en sociale resultaten in België voldoen niet aan de verwachtingen van de burgers;
- integendeel, ondanks de drastische economische maatregelen die de opeenvolgende regeringen de laatste jaren getroffen hebben, wordt de kloof tussen arm en rijk groter, om redenen waaraan betrokkenen niets kunnen doen (afkomst, leeftijd, handicap, ...);
- de economische herverdeling moet nog verwezenlijkt worden, en de sociale promotiefunctie van het onderwijs hapert;
- in de door ziekte en handicap benadeelde groepen worden armoede en uitsluiting groter door hun beperkte toegang tot opleiding en werkgelegenheid.

De aanbevelingen geformuleerd in de adviezen 2015-17, 2016-07, 2017-04 om tegemoet te komen aan de noden van personen met een handicap en zieke personen, zijn globaal gezien dode letter gebleven.

De NHRPH stelt vast dat het "inclusieve" deel van de vereiste hervormingen op het vlak van toegankelijk maken van werkgelegenheid en opleiding voor personen met een handicap en zieken al te vaak onvoldoende of zelfs helemaal niet uitgewerkt wordt.

De NHRPH herinnert eraan dat sociale inclusie van personen met een handicap en zieken essentieel is voor het economisch herstel.

Meer specifiek,

Op het vlak van werkgelegenheid:

De NHRPH vindt dat de competenties van personen en hun economische bijdrage volledig erkend moeten worden. De "back to work"-maatregelen waren een juiste eerste stap op het vlak van concepten (cf. adviezen 2015-10, 2015-32, 2016-12).

De NHRPH heeft evenwel geen nieuws over de aangekondigde evaluatie in het eerste semester van 2016. Uit feedback op het terrein blijkt trouwens dat er een schrijnend tekort is aan menselijke middelen om kandidaat-werknemers te begeleiden. Erger nog, in sommige evaluaties wordt geconcludeerd dat de terugkeer naar het werk uiteindelijk leidt tot een ontslagprocedure voor de werknemer voor wie geen arbeidsregeling of nieuwe werkpost kon worden overwogen.

De NHRPH blijft overigens hameren op de andere maatregelen die nodig zijn om de arbeidsmarkt en personen met een handicap en zieken dichter bij elkaar te brengen. De bewustmakingscampagnes voor werkgevers en de financiële steunmaatregelen volstonden niet om de tienduizenden personen met een handicap toegang tot werkte verschaffen.

Ter herinnering: in zijn Strategie 2020 heeft Europa een doelstelling vastgelegd voor een hogere tewerkstelling van alle personen met een handicap die ten gevolge van hun handicap worden uitgesloten van de arbeidsmarkt. Het NHP 2018 moet ingaan op deze uitdagingen en er oplossingen voor vinden.

Daarom moeten de regeringen nog steeds dringend werk maken van de maatschappelijke responsabilisering van de werkgevers van de private sector. De NHRPH heeft zich over de kwestie gebogen en beveelt een aantal pistes aan: zie advies 2017-01

Op het vlak van onderwijs:

De overwegingen van de voorbije jaren inzake vroegtijdig schoolverlaten en de onaangepastheid van de opleidingen aan de vraag op de arbeidsmarkt gelden uiteraard ook voor personen met een handicap, en misschien zelfs meer dan voor andere jongeren aangezien er meer obstakels zijn op het vlak van vervoermiddelen, een gebrek aan aangepaste lokalen en materiaal of de continuïteit van de zorgverlening op schooldagen. Dit is onaanvaardbaar!

Bovendien wordt aan jongeren - wegens hun handicap - nog te vaak voorgesteld niet-kwalificerende opleidingen te volgen die niet beantwoorden aan de vraag op de arbeidsmarkt.

De NHRPH herinnert bovendien aan zijn vraag naar inclusiever onderwijs. Ook dit moet helpen het vroegtijdige schoolverlaten te beperken. Dit betekent niet dat het gespecialiseerde onderwijs moet worden afgeschaft, wel dat het gewone onderwijs moet worden aangepast aan de noden van kinderen met een handicap, en dat de betrokkenen de keuze tussen beide moeten hebben.

Op het vlak van toegang tot het pensioen herinnert de NHRPH eraan dat langer werken moeilijk haalbaar is voor heel wat personen met een handicap; er zou integendeel beter een regeling worden uitgewerkt voor hun loopbaaneinde. Vaak hebben personen met een handicap minder vooruitzichten op werk en een loopbaan, niet omdat zij dat zelf willen, maar wel omdat hun lichaam en/of de werkomgeving hen daartoe nopen. Dit leidt tot sociale uitsluiting en armoede.

Wanneer die personen met pensioen gaan, gaan zij vaak voor een tweede keer door de hel, aangezien zij met steeds hogere leeftijds- en gezondheidsgebonden kosten worden geconfronteerd. De regering zou ook moeten bekijken welk ander mechanisme ingevoerd kan worden, bijvoorbeeld de jaren die

personen met een handicap gewerkt hebben, zwaarder laten doorwegen om de werkgelegenheid te ondersteunen.

De NHRPH hamert met andere woorden vooral op de noodzaak van specifieke maatregelen voor oudere werkende personen met een handicap, zowel wat hun loopbaan als de berekening van het pensioen betreft.

Zowel de verlenging van de werkelijke loopbaan tot 45 jaar en de verhoging van de effectieve leeftijd om met pensioen te gaan zijn nadelig voor personen met een handicap. De handicap veroorzaakt immers meer vermoeidheid en vergt een grotere investering tijdens en op het einde van de loopbaan, wat de voortzetting van de beroepsactiviteit bemoeilijkt. Personen met een handicap werken vaak deeltijds om gezondheidsredenen of omdat het voor hen bijzonder moeilijk is een voltijdse betrekking te vinden.

De NHRPH meent daarentegen dat een vervroegde toegang tot het rustpensioen (met behoud van rechten) moet worden onderzocht voor personen met een handicap. Voorbeeld: indien het pensioenstelsel met punten ingevoerd wordt, zou een loopbaanjaar voor een persoon met een handicap zwaarder kunnen doorwegen. Zodoende zouden personen met een handicap aangemoedigd worden te werken, waarbij tegelijk rekening wordt gehouden met hun moeilijke omstandigheden. De NHRPH hamert dus op de noodzaak van individuele voorzieningen in situaties die verband houden met de handicap en de ernstige ziekte, als aanvulling op de collectieve voorzieningen.

Op het vlak van de structuurfondsen herinnert de NHRPH eraan dat de reglementaire teksten voorzien in deelname en betrokkenheid van personen met een handicap bij elke fase van de programmering, uitvoering en evaluatie. Er dient te worden vastgesteld dat artikel 4.3 niet structureel uitgewerkt is, ondanks deze voorwaarde. Hierdoor zijn heel wat oproepen tot projecten onvoldoende afgestemd op de noden van personen met een handicap. De NHRPH vraagt dat de structuurfondsen besteed zouden worden aan projecten die personen met een handicap en hun gezinnen echt ondersteunen bij het uitbouwen van een zelfstandig leven en bij hun inclusie in de maatschappij.

Op het vlak van armoedebestrijding tot slot:

De NHRPH herinnert nogmaals aan de pijler van de Strategie 2020 inzake armoedebestrijding en in het bijzonder de vermindering van het aantal kwetsbare personen in België. Eind 2014 bevonden 2.286.000 personen zich in deze situatie in België, terwijl dat er in 2008 'maar' 2.194.000 waren (p. 3 van het Nationaal Sociaal Rapport – NSR). De initiële doelstelling om 380.000 personen uit de armoede te helpen zou dus moeten worden opgetrokken tot minstens 472.000 (we beschikken niet over de cijfers voor de jaren 2015 en volgende, maar we weten wel dat de cijfers jaar na jaar toenemen).

Diverse recente studies hebben aangetoond dat de maatregelen die de federale regering onlangs heeft genomen, de sociale vangnetten niet versterken, maar daarentegen het weefsel van sociale bescherming en solidariteit dat in de 20ste eeuw werd uitgebouwd, in gevaar brengen.

Vorig jaar hebben alle lidstaten van de Europese Unie de "Europese sociale pijler" aangenomen. Het is nu hoog tijd dat België dit in de praktijk brengt en tevens tegemoet komt aan de behoeften van personen met een handicap en zieken. De strijd tegen armoede en sociale uitsluiting moet nu een reële en gezamenlijke prioriteit worden op alle bestuursniveaus in België, net als het economisch herstel.

De bestuursniveaus moeten werk maken van een betere samenhang en complementariteit, rond een nationaal plan ter bestrijding van armoede en sociale uitsluiting van alle kwetsbare groepen, met name personen met een handicap. Dit nationale plan ter bestrijding van armoede en sociale uitsluiting moet als noodzakelijk worden gezien voor de economische en sociale stabiliteit van het land.

De NHRPH beklemtoont nogmaals het verband tussen handicap en armoede. Personen met een handicap ontvangen tegemoetkomingen (wet van 27 februari 1987) die ruimschoots onder de armoededrempel liggen; de inkomensvervangende tegemoetkoming zou een bestaansminimum moeten garanderen en op zijn minst tot de Europese armoededrempel opgetrokken moeten worden. De NHRPH vraagt dat deze maatregel als een prioriteit zou worden beschouwd, ook in het kader van de begrotingsgesprekken die in de lente van start gaan.

4 Bezorgd

- Voor opvolging aan de heer Charles Michel, Eerste Minister
- Ter info aan de Ministers-presidenten van de Gewesten en Gemeenschappen;
- Ter informatie aan mevrouw Zuhâl Demir, Staatssecretaris voor Personen met een beperking;
- Ter info aan mevrouw Sophie Wilmès, Minister van Begroting;
- Ter info aan de Nationale Arbeidsraad, de Centrale Raad voor het bedrijfsleven en de Federale Raad voor duurzame ontwikkeling;
- Ter info aan UNIA;
- Ter info aan het interfederaal coördinatiemechanisme.

Voor de NHRPH

Gisèle Marlière

Voorzitster

Bijlage 10: Bijdrage van de Federale raad voor Duurzame Ontwikkeling

Mijnheer de Eerste Minister,

De FRDO heeft op 23 februari uw adviesvraag ontvangen in verband met de voorbereiding van het Nationaal Hervormingsprogramma 2018. De raad is verheugd dat u hem om advies terzakevraagt, omdat hij reeds verschillende jaren pleit voor een grotere inbreng van het middenveld in dit proces, en inhoudelijk voor een betere integratie van het concept duurzaamheid in het programma.

Wat ons evenwel voor een probleem stelt, is de termijn van de adviesvraag. U vraagt het advies voor 9 maart ten laatste, en in dit tijdsbestek van twee weken is het voor de raad onmogelijk zijn betrokken werkgroep samen te roepen, een tekst op te stellen en die te laten goedkeuren door zijn algemene vergadering. De minimale termijn voor een adviesvraag is daarom bij de FRDO vastgelegd op 1 maand. De raad blijft bereid om op uw vragen te antwoorden, in het bijzonder voor de opmaak en het proces van de nationale hervormingsprogramma's van de volgende jaren. De raad hoopt daarvoor echter wel voldoende tijd te krijgen.

We sturen u daarom als inbreng voor het Nationaal Hervormingsprogramma 2018 hieronder enkele aandachtspunten uit goedgekeurde adviezen van de FRDO, en verwijzen tevens naar enkele van onze huidige activiteiten die relevant zijn voor het Nationaal Hervormingsprogramma 2018:

1. Wat de inhoud betreft, onderstreepte de FRDO in diverse adviezen de noodzaak van een meer geïntegreerde benadering in het NHP, waarbij de verschillende dimensies op een evenwichtige manier aan bod komen en geplaatst worden in een kader van duurzame ontwikkeling. De raad stelt vast dat deze situering tot nog toe ontbreekt, en vraagt in het NHP 2018 expliciet te refereren aan de belangrijke evolutie die de "2030 Agenda for Sustainable Development" - met daarin de Doelstellingen voor Duurzame Ontwikkeling of SDGs, inhoudt in dit domein. Ons land heeft er zich immerstoe verbonden deze doelstellingen te realiseren, en zoals u zelfschrijft in de intro van de "National Voluntary Review" inzake de implementatie van de 2030 Agenda die ons land vorig jaar aan de VN presenteerde: "It is our responsibility to ensure that the 2030 Agenda lives up to its expectations, and that it truly becomes a user's manual rather than some philosophical treatise"¹⁰¹
2. Naast een horizontale beleidsintegratie (tussen beleidsdomeinen) heeft de FRDO zich in zijn adviezen steeds ook een voorstander getoond van verticale beleidsintegratie (tussen beleidsniveaus). Dat deze in ons land te weinig aanwezig is, stelde de raad onder meer in zijn advies over het NHP 2014, waarin hij vroeg om een NHP "dat meer inhoudt dan een inventaris van wat op de verschillende beleidsniveaus gebeurt".¹⁰² De FRDO meent, aansluitend bij het vorige punt, dat de Nationale Strategie Duurzame Ontwikkeling, die een belangrijk instrument vormt bij de Belgische uitvoering van de 2030 Agenda, een richtinggevend en coördinerend kader kan vormen voor de actieplannen van de verschillende entiteiten in de dimensies van duurzame ontwikkeling, en vraagt dat het NHP 2018 expliciet zou verwijzen naar deze NSDO.
3. Wat de overheidsinvesteringen betreft (cf § 12 van de aanbevelingen van de Europese Raad over het NHP 2017¹⁰³) heeft de FRDO in een recent advies over de financiering van de energetische renovatie

---

¹⁰¹ https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/15721Belgium_Rev.pdf

¹⁰² http://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2014a02n_0.pdf

¹⁰³ <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-speciflc-recommendations-commission-recommendations-belgium.pdf>

van gebouwen gevraagd "dat de overheid in het beslissen over toekomstige uitgaven het belang van productieve investeringen in het algemeen, en investeringen in energie-efficiëntie in het bijzonder, erkent. " In dit advies heeft de raad een aantal suggesties geformuleerd om deze investeringsuitgaven buiten de overheidsbegroting (en de EU-limitering terzake) te houden¹⁰⁴ De FRDO is momenteel verder bezig rond het thema "Financiering van de transitie naar een koolstofarme samenleving' en bereidt in dit kader een nota voor met betrekking tot het Nationaal Investeringspact van ons land, die u zal bezorgd worden.

4. Wat mobiliteit betreft (cf § 19 van de aanbevelingen van de Europese Raad over het NHP 2017¹⁰⁵) heeft de FRDO bij herhaling gepleit voor een geïntegreerde aanpak, waarbij verschillende dimensies samen bekeken worden: vraag en aanbod van mobiliteit, ruimtelijke ordening, fiscaliteit, gezondheids- en milieu-aspecten... Gezien de verschillende bevoegdheden terzake, werken de beleidsniveaus momenteel aan een "interfederale mobiliteitsvisie". De FRDO vraagt vanuit de aanbeveling terzake van de Europese Raad aan de betrokkenen om deze visie op korte termijn en met de vereiste ambitie uit te werken, en betreurt dat hij als federale adviesraad samen met de regionale adviesraden niet betrokken wordt in dit proces.

We hopen dat deze inbreng effectief meegenomen wordt in het NHP 2018. De raad is, zoals voorheen reeds gemeld, steeds bereid om verder met de overheid te overleggen over de manier waarop duurzame ontwikkeling in het Europese Semester en NHP-proces meegenomen wordt.

Met de meeste achting,

Magda Aelvoet

Voorzitster FRDO

---

¹⁰⁴ Zie <http://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/nies/2017a06n.pdf>

¹⁰⁵ <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-specific-recommendations-commission-recommendations-belgium-pdf>